

**Національна академія наук України
Інститут історії України**

**ОУН і УПА в 1945 році:
Збірник
документів і матеріалів**

Частина 1

Київ – 2015

ОУН і УПА в 1945 році: Збірник документів і матеріалів. В 2 ч. Ч. 1. **Редколегія:** Боряк Г.В., Веселова О.М., Даниленко В.М., Кульчицький С.В. (відпов. редактор). **Вступ:** Лисенко О.С. – **Упорядники:** Веселова О.М. (відпов. упорядник), Гриневич В.А., Сергійчук В.І. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 371 с.

У книзі представляються архівні документи й матеріали, що відтворюють діяльність Організації українських націоналістів (ОУН) і Української повстанської армії (УПА).

В разі передруку документів і матеріалів узгодження з Інститутом історії України НАН України обов'язкове.

ISBN 978-966-02-7443-3
ISBN 978-966-02-7436-5

© О. Лисенко – Вступ, 2015
© О. Веселова, Є. Шаталіна –
археографічна обробка, 2015
© О. Веселова, В. Гриневич,
В. Сергійчук – упорядкування, 2015

ВСТУП

Суспільно-політична ситуація, що склалась у зоні дій ОУН та УПА на початок 1945 р., відзначилась особливою складністю та суперечливістю. З вигнанням гітлерівців за межі України розпочалося відновлення радянської влади. Пам'ятаючи гіркий досвід першої радянзації західноукраїнського регіону, більшість цивільного населення з пересторогою очікувала на повернення більшовиків. Чоловіки призовного віку незрідка намагались уникнути мобілізації до Червоної армії, (не в останню чергу через активну протидію українського підпілля). Разом з тим місцеве населення виявляло ознаки втоми від бойових дій, реквізицій, інших форм насильства, що продовжувалося четвертий рік поспіль, і бажали стабілізації ситуації та миру. Усвідомлюючи неспівмірність потенціалу карально-репресивної машини радянської держави та українських самостійників, люди втрачали віру в успіх боротьби проти сталінської тиранії, що неухильно скорочувало соціальну базу національно-визвольного руху.

Керівництво ОУН і УПА враховувало ці обставини, визначаючи стратегію і тактику протистояння з більшовицьким режимом.

1 січня 1945 р. головнокомандувач УПА Р. Шухевич підписав звернення “Командири і бійці УПА!”, у якому підводилися підсумки збройної боротьби у 1944 р. і визначалися її перспективи. Головним випробуванням другого року існування УПА вважався успішний перехід німецько-радянського фронту. Більшовикам не вдалося “прочистити терени від ворожого елемента”, тобто від українських самостійників. Оскільки відпала необхідність воювати на два фронти, командувач УПА висловлював упевненість у перемозі в протистоянні зі сталінським режимом. Витримавши натиск мілітарної радянської машини, УПА “навіть чисельно і матеріально зросла”. Тому Р. Шухевич сподівався на те, що ніхто з повстанців не складе зброї, не піддасться сумнівам і хитанням, доки з переможною піснею не пройде “вулицями вільного українського Києва”¹. Цілком зрозуміла для подібних документів тональність звернення, однак, не була підкріплена реальною розстановкою сил. Втім, це був не блеф, а політична позиція Р. Шухевича, підкріплена внутрішнім переконанням у необхідності йти до кінця, яким би він не був. Під час останньої зустрічі з командувачем УПА його дружина переконувала, що нерівна боротьба не дає шансів на перемогу. “Ви без машин, – казала вона, – без нічого, та вони вас всіх вистріляють, вилапають”. Р. Шухевич відповів: “Ти знаєш, як я тебе люблю. Але Україну – більше від тебе”².

Як і командувач УПА, не вірив у війну СРСР з союзниками інший лідер ОУН(Б) – М. Лебідь, котрий у січні адресував Р. Шухевичу листа.

Оскільки розрахунки на нову світову війну були утопічними, М. Лебідь вважав, що боротьба за суверенну державність буде тривалою³.

Щоб виробити принципи розбудови мережі бандерівського підпілля, 5–6 лютого 1945 р. поблизу м. Бережани (Тернопільщина) зібралися на нараду члени головного проводу ОУН(Б) Р. Шухевич, Д. Маївський, Я. Бусел, Д. Грицай, Р. Кравчук, М. Арсенич, В. Кук, П. Дужий⁴. Слід зазначити, що після виходу С. Бандери з концтабору Р. Шухевич підпорядкувався йому як політичному зверхнику, що сприяло зміцненню організаційних зв'язків між ОУН та УПА.

Одним з головних питань, яке обговорювалося під час зустрічі, стосувалося листа С.Бандери, в якому він просив Головний провід про технічне сприяння його переходу в Україну. Учасники наради висловилися проти цього, оскільки досить великою залишалася ймовірність його арешту радянськими спецслужбами. До того ж, український національний рух мав постійну потребу у політичній репрезентації на міжнародній арені. Таким чином, організаційні важелі керівництва націоналістичним підпіллям на українських теренах перебували у Р. Шухевича, а С. Бандера залишався політичним лідером ОУН(Б)⁵.

Разом з тим суспільно-політична ситуація склалася таким чином, що персоніфікацію руху з іменем його провідника використав радянський ідеологічний апарат, створивши довкола нього негативну морально-психологічну “ауру”. Щоб продемонструвати прихильність демократичним, колегіальним засадам керівництва, всеукраїнський, надпартійний характер УПА і тим самим збільшити соціальний потенціал самостійницького руху, ЦП ОУН(Б) весною видав документ, у якому, зокрема, наголошувалося: “Кожний вояк УПА має називати себе властивою собі назвою, а саме українським повстанцем, та цю назву треба популяризувати. Назва “бандерівець”, якою залюбки називають нас наші вороги, не відповідає змістові нашої боротьби і є для нас некорисною і шкідливою”⁶.

Однак на практиці у 1945 р. відділи Повстанської армії, на відміну від 1944 р., поряд з виконанням бойових завдань власного командування визнавали керівництво з боку теренових провідників ОУН.

Між тим, командування УПА і керівництво мережі ОУН (Док. № 42) прагнули пристосуватися до зимової кампанії 1944–1945 рр., обрати такі організаційно-структурні форми і тактичні засоби, які б відповідали тогочасним умовам.

У лютому 1945 р. з'являються “Інструкції до виконання Ч. 1”, у яких провід ОУН(Б) з урахуванням результатів Кримської конференції дійшов висновку, що позиція союзників СРСР і швидке закінчення німецько-радянської війни прискорять внутрішню стабілізацію в країні. Очікуючи у зв'язку з цим “періоду натиску”, автори документа наголошували на необхідності зосередитися на роз'яснювальній роботі, аби не допустити

зневіри симпатиків “української самостійницької ідеї” та домогтися усвідомлення широкими масами того, що лише боротьба зі сталінським окупаційним режимом може дати шанси на успіх. Для того, щоб не наражати на небезпеку основні відділи УПА й організаційні кадри, рекомендувалося, за можливості, тимчасово передислокувати їх у східні області України, до Білорусії та Польщі, а в разі потреби – на територію Румунії та Угорщини. При цьому на чужій землі не слід чинити “зачіпних акцій” проти урядів цих держав, а підштовхнути населення до боротьби “проти совітів та їх форм окупації. Втручання потребували хіба що випадки пригноблення місцевого українського люду”. Інструкції стосовно Червоної армії орієнтували на повний нейтралітет за винятком її співдії “з органами тилу у винищенні народу”.

У військовій сфері пропонувалося: а) здійснити чистку УПА від слабких елементів, яких слід негайно демобілізувати; б) перейти до дій чотами і роями, висуваючи перед ними самостійні завдання; в) скасувати вищі командні посади (курінний, сотник), призначаючи їх командирами діючих одиниць або політвиховниками, ліквідувати зайві ланки в структурі управління відділами УПА; г) систематично проводити рейди в інші терени; д) акцентувати увагу на бойових операціях, а не на військово-пропагандивних акціях⁷.

На рубежі 1944–1945 рр. генеральні округи ОУН на ПЗУЗ і УПА-Північ були переформовані в Північно-Західний край “Хмельницький” (провідник “Дубовий”, командир з’єднань груп УПА “Завихост”, “Рудий”) та Східний край (провідник “Еней”, командир з’єднань груп УПА “Верещака”), до складу яких входило по 4 військові округи. Так, край “Хмельницький” мав Брест-Литовську (№ 100), Ковельську (№ 200), Луцьку (№ 300), Холмську (№ 400) військові округи. На відміну від УПА-Захід вони не поділялися на тактичні відтинки, функції яких в УПА-Північ виконували військові надрайони, в яких з провідником ОУН співпрацював комендант запілля, підпорядкований командирі ВО або групам УПА⁸.

Північно-Східний край (ПСК) одержав № 44 та умовні назви “Тютюнник” і “Одеса” і поділявся на 4 округи: Сарнівську (№ 444), Житомирську (4444), Київську (вона майже не функціонувала), Пінську (не була сформована). Цьому крайовому проводу підпорядковувались організаційні структури на схід від р. Горинь до Дніпра, що охоплювали територію Ровенської, Житомирської та Київської областей.

Окремо діяла Ровенська округа, що не входила до складу згаданих крайових проводів, а підлягала безпосередньо проводу ОУН(Б) на ПЗУЗ на чолі з Анатолієм Маєвським – “Уніяном”.

Щоправда, всі ці реорганізації не змогли суттєво покращити ситуацію, що дедалі ускладнювалась через комплексні військово-політичні та

соціально-економічні заходи радянської адміністрації. Так, один з керівників ОУН у Ровенській області Ф. Воробець (“Верещака”) зазначав, що на рубежі 1944–1945 рр. загинуло кілька його підлеглих, зокрема організаційний референт “Сава” (“Свирид”) і його помічник “Ворон”, керівники політичної референтури “Орел” і “Архип”. Внаслідок цього всі організаційні питання йому довелося вирішувати лише з військовим референтом “Василем” і референтом СБ “Далеким” (він одночасно очолював організаційну референтуру), а також кількома технічними працівниками. Оскільки головною мішенню агентурних розробок радянських спецслужб залишалась керівна ланка ОУН і УПА, кількість досвідчених та підготовлених кадрів для роботи в умовах глибокого підпілля невпинно скорочувалась.

Після загибелі 12 лютого 1945 р. провідника Волинського проводу ОУН(Б) Д. Клячківського (“Клима Савура”) його очолив М. Козак (“Чупринка”, “Смок”). Даючи в одному зі звітів оцінку становища з підпільними кадрами у Західному краї ОУН на ПЗУЗ, яким керував “Максим” (“Дубовий”), він визнавав, що серед них – лише 30% надійних, активних оунівців, а решта – агенти НКВС (50%) чи безідейні, пасивні елементи (20%). У зв’язку з цим деякі дослідники вважають не випадковим, що упродовж січня – серпня 1945 р. референтура СБ ліквідувала 833 членів ОУН, яких звинувачувала у співпраці з органами НКВС – НКДБ. Не кращою була ситуація і в Північно-Східному краї, де залишилося близько 900 осіб у боївках і діловій мережі та лише три представники керівної ланки: провідник цього проводу Федір Воробець – “Верещака” (“Олекса”), військовий референт Петро Гудзоватий “Василь” (“Вечера”) та керівник СБ Степан Янішевський – (“Далекий”)⁹.

На відміну від першої половини 1944 р. на рубежі 1944–1945 рр. активність УПА виявлялася головним чином у формі дій окремих підрозділів з’єднання груп (ЗГ) – бригадах, з’єднаннях, загонах. До оперативно-тактичних заходів залучалися рої, чоти (підвідділи), сотні (відділи), в окремих випадках – курені. Задля встановлення контролю над певною територією час від часу піддавалися обстрілам районні центри, аби унеможливити вихід з них супротивника, здійснювалися напади на опорні пункти НКВС та бази винищувальних батальйонів, руйнувалися комунікації та засоби зв’язку (шляхи, мости, лінії електропередач тощо). Найчастіше при цьому повстанці вдавалися до засідок, диверсій, рейдів, наскоків¹⁰.

На початку 1945 р. разом з іншими групами УПА-Північ була ліквідована група “Тютюнник”, особовий склад якої влився до територіальних відділів. Упродовж 1945 р. формування цієї групи 30 разів брали участь у боях, здійснили 7 засідок, провели 16 інших акцій, у тому числі 8 підривів на ділянці залізниці Лунинець–Сарни–Ровно. При цьому було знищено

540, поранено 44, взято в полон 72 військовослужбовців противника, а власні втрати становили 218 вбитими, 7 пораненими, 9 полоненими¹¹. Відділ “Чорних гайдамаків” (загін “Стародубський”) від 9 до 26 січня 5 разів вступав у сутички, здійснив напад на райцентр Городницю, знищивши при цьому 145 осіб та 13 військових будівель. Загін “Стародубський” з військової групи “Тютюнник” здійснював рейди в інші області України та Білорусії, які мали швидше демонстративний, аніж суто військовий характер¹².

Згідно з радянськими даними, на кінець лютого 1945 р. на території Ровенської області оперувало 40 великих “банд” (2608 осіб) та 68 дрібних груп і боївок СБ чисельністю 1115 вояків, разом – 3169 бойовиків, у Волинській області – 28 “банд” по 25–150 вояків (загалом близько 1200 осіб)¹³. У лютому 1945 р. керівництво ОУН(Б) створило 5 так званих “генеральних округ”, з яких Західна, Східна та Південна дислокувалися основним чином на території Ровенщини. Західна “генеральна округа” (“Завихост”) дислокувалася в західних та північних районах області під керівництвом “Дубового”, Східна під керівництвом “Верещаки”, – у північно-східних районах Ровенської та кількох районах Житомирської області, Південна під командуванням “Енея” – у південних районах Ровенщини та північних районах Тернопільщини. У складі кожної генеральної округи існувало по три військові округи. Одну з них – “Лиман” очолював “Горний”, до неї входили Морочанський, Висоцький, Володимирецький та Острожецький райони. Тут діяло 6 бригад на чолі з “Верховинцем”, “Ромбом”, “Ткачем”, “Галайдою” та інших загальною чисельністю близько 1000 вояків. Другу ВО (очолював “Юрко” або “Далекий”) склали Костопільський, Олександрійський, Березнівський, Клевівський, Рокитнянський, Сарненський, Тучинський райони, де оперували бригади “Стального”, “Карого”, “Гамалії” та інші загальною чисельністю 450 осіб. Третя ВО охоплювала територію Дубнівського, Вербського, Червоноармійського, Острозького, Корецького, Гощанського, Здолбунівського, Мізоцького, Межиріцького районів. Тут діяли загони “Свободи”, “Дока”, “Чернеця”, диверсійні групи “Лебедя”, і “Шума” загальною кількістю до 1200 осіб¹⁴.

На середину лютого у північних районах Тернопільської області діяли бойовики “Голуба”, “Костя”, “Ярого”, повстанський загін “Нечая”, боївки “Різака” “Питльованого”, “Петрука”, “Пугача”, “Чумака”, “Морозенка”, “Зайця”, “Шума”, “Прача”, “Вира” та інших, у яких воювало понад 600 вояків¹⁵.

Незважаючи на зимові умови, самостійницькі формування продовжували операції на комунікаціях, проти керівного складу місцевих органів влади та органів НКВС–НКДБ. Від 10 січня до 10 березня 1945 р. на території Колківського району Волинської області повстанці здійснили

40 акцій. При цьому вони забили 10 голів і секретарів сільрад, що активно співпрацювали з владою, реквізували майно 4 державних і кооперативних установ і 28 жителів¹⁶.

21 січня 1945 р. сотня Бурлаки (ВО Лисоня) здійснила напад на райцентр Великий Глибочок (Тернопільщина), під час якого було ліквідовано райвідділ НКДБ, районний військкомат, інші органи влади, вбито 10 осіб, у тому числі начальників цих силових структур, при втратах нападаючих 1 убитий і 3 поранених. 8 лютого два рої з тієї ж сотні вчинили засідку на шляху Теремовля-Буданів і знищили 18 осіб, не зазнавши втрат¹⁷.

16 лютого відділи “Стріли” і “Кошового” вели бій з військами НКВС. Втрати сторін, згідно з повстанськими документами, становили відповідно 30 і 70 осіб. У боях з ВВ НКВС взяли участь відділи “Дороша”, “Пашенка”, “Вихора” (20 лютого), “Морока” і “Молота” (25 лютого), “Сівача” (27 лютого)¹⁸.

Відповідно до інформації уповноваженого ЦК КП(б)У в Новосільському районі Тернопільської області Ф. Фролова від 10 січня до 26 лютого було зафіксовано 8 “бандпроявів”, від 26 лютого до 15 квітня – ще 10; за цей час вбито чотирьох голів сільських рад, родина з 4 осіб колишнього повстанця, який здався властям (М. Хорчука), колишнього упівця Шиманського, який працював ветеринарним фельдшером у с. Колодному, спиляно 70 телеграфних стовпів на трасі Збараж–Кременець. До цих акцій долучалися групи “Гордієнка”, “Морозенка”, “Кучерявого”.

У березні група з 90 повстанців напала на міліційну дільницю в с. Лосятин (Почаївський район), вбили дільничного уповноваженого Іващенко, спалили сільську раду. У першій половині квітня в с. Гніздичне підпільники вбили голову сільської ради Соколенка, а також родину колишнього повстанця Холицького, який з’явився з повинною і співпрацював з радянськими органами безпеки¹⁹.

Націоналістичні формування, які оперували на території Шумського району Тернопільщини, під загрозою смерті забороняли сільським властям і населенню звертатися за допомогою в район. Стосовно тих, хто порушував заборону, вживалися теракти. 22 січня 1945 р. в с. Рахманівка повстанці забрали з собою вчительку, наступного дня в с. Садки вбили селянина Ткачука, 10 лютого – в с. Андрушівка – родину Герасимчуків, 18 лютого в с. Сураж – родину Мельничуків з 7 осіб²⁰. На кожен теракт радянська влада відповідала репресіями.

Зимової пори 1944–1945 рр. намагалися не знижувати активності відділи УПА-Захід. Згідно з радянськими даними в цей час на території Кам’янець-Подільської області оперувало близько 10 загонів УПА, що рейдували з Тернопільщини, і серед них відділи “Голуба”, “Кравченка”, “Могили”, “Запорожця”, “Хрома”, “Спартак”, “Хмари”. Упродовж лис-

топада 1944 – лютого 1945 рр. вони 79 разів зводили сутички з радянськими військами²¹.

У результаті дошкульних воєнно-чекістських операцій командна ланка УПА і збройної мережі ОУН зазнали значних втрат. На початку 1945 р. загинули командир УПА – “Північ” полковник Д. Клячківський – “Охрім”, ШВШ Б. Бедрик – “Клим” (“Див”), політвиховник “Вадим”, референт СБ ПЗУЗ підполковник контррозвідки О. Присяжнюк – “Мітла”, командири підрозділів “Богун”, “Безіменний”, поручник Р. Шушкевич – “Бурлаченко”, “Вовк”, поручник “Воля”, М. Ісюк – “Залізничний”, “Запорожець”, “Кость”, “Кричевський”, сотник М. Мельник – “Кузьма”, П. Микитюк – “Нерозлучений”, “Сорока”, поручник “Сталевий” (“Орел”), “Хмара”, “Чорний”, “Чорнота” (“Остап”), сотник “Шахрай”, поручник “Шум”, Д. Калинюк – “Ярок”, “Яструб” та інші, потрапив у полон командир ЗГ “33” Ю. Стельмащук – “Кайдаш”. Лише у березні 1945 р. до виконання обов’язків провідника ОУН на ПЗУЗ (та, вірогідно, командира УПА – “Північ”) став М. Козак “Чупринка”, “Лука”). Як припускають дослідники, посади ШВШ та політвиховника УПА-Північ залишалися вакантними²².

На рубежі 1944–1945 рр. Провід ОУН і Головна команда УПА спрямовували удари своїх збройних відділів по районних центрах, намагаючись примусити радянську адміністрацію тримати тут якомога більше військових контингентів і тим самим зменшити присутність у сільській місцевості; перешкодити зміцненню радянських органів влади на місцях та її зусиллями придушити визвольний рух; зірвати заготівлі лісу, сільгосппродукції та інші заходи режиму²³.

Згідно з повідомленням НКВС УРСР у ніч на 13 січня 1945 р. підрозділи УПА чисельністю до 300 бійців з території Ровенської області здійснили наліт на райцентр Житомирської області Городницю. Під час нападу були спалені приміщення НКДБ, міліції, райвійськкомату, райвиконкому, суду та пошти, а також убиті секретар районного відділення НКВС Миронова, міліціонер Макарчук, борець винищувального батальйону Клетнер, помічник бухгалтера пошти Заєць, дружина начальника 1-ї частини райвійськкомату Філімонова та її 3-річний син, поранено 4 особи. Нападники розгромили райспоживспілку (очевидно, перед цим поповнивши свої запаси). Після цього групами на 80–90 осіб вони відійшли на територію Людвипольського району Ровенської області, 18 січня одну з груп наздогнала 24-а бригада ВВ НКВС, і в результаті бою повстанці втратили вбитими 22 вояків (Док. № 15).

Повстанські групи діяли також по окремих об’єктах, комунікаціях, здійснюючи теракти і диверсії. Так, у ніч на 4 січня 1945 р. загін з 250 вояків атакував райцентр Глиняни Львівської області й витримав 4-годинний бій. Ще більше бійців УПА – близько 500 – брали участь у

нападі на містечко Журавне 13 січня. Населений пункт три години перебував у руках повстанців²⁴.

На Станіславщині повстанці взимку 1944–1945 рр. найактивніше діяли у Богородчанському, Жаб'ївському, Косівському, Ланчинському, Солотвинському, Яблунівському, Яремчанському районах.

Навесні 1945 р. розосереджені до того по селах упівці знову формувались у бойові підрозділи й вдалися до інтенсивної протидії радянським військам. Весною було зафіксовано 148 акцій, у ході яких було вбито 13 і поранено 10 співробітників органів НКВС, убито 6 і поранено 2 офіцерів, відповідно 20 і 24 бійців винищувальних загонів, 21 і 4 партійно-радянських працівників та активістів, 122 і 5 інших громадян. Найбільш “ураженими”, “бандитизмом”, як відзначалось в одному з документів НКДБ, були Вигодський, Войнилівський, Калуський, Рогатинський, Рожнятівський, Печенізький райони.

Внаслідок активної протидії мобілізаційній кампанії з боку ОУН та УПА майже 1/3 призовників взимку 1944–1945 рр. не з’явилась на мобілізаційні пункти²⁵.

У ніч на 27 квітня загін УПА атакував Радехів, у липні й серпні відділи УПА вчинили стрімкі наскоки на Солотвин і Жаб’є, а сотня Чорноти (у червні) – Галич. Від січня до липня 1945 р. відділи ВО-4 “Говерля” провели на теренах Станіславщини 181 збройну акцію, з них 8 – проти гарнізонів, розташованих у райцентрах і містах обласного підпорядкування, подаючи при цьому надто неспівмірні втрати: 4 тис. з радянської сторони і 215 з боку УПА²⁶. 415 збройних сутичок, у тому числі напади на районні центри Журавне, Комарне, Новосілки, Сколе, – на рахунок боївки ОУН та повстанських загонів, що діяли в районах Дрогобицької області²⁷.

Прагнучи перешкодити переселенню мешканців Станіславщини й Коломийщини, курінь “Гуцульський” на чолі з Климом отримав наказ знищувати мостові переправи на шосейних і залізничних шляхах. І вже 18 січня 1945 р. було висаджено в повітря міст на залізниці Коломия-Делятин та ще один на шосе. Через два дні повстанці знищили 2 мости на станції Хлібичин Лісовий та звільнили 22 арештантів. 22 лютого вони зруйнували бетонний міст на ділянці Коломия–Яблунів і дерев’яний – на шляху Коломия–Іспас²⁸.

Навесні 1945 р. з’явилася декларація проводу ОУН “Про закінчення Другої світової війни в Європі”. У документі містилась оцінка тогочасної міжнародної ситуації, підсумків та уроків війни, сутності сталінського режиму, а також аналіз ідейно-політичних основ та перспектив українського національно-визвольного руху. Автори декларації вказували на те, що вони усвідомлюють особливості нового етапу боротьби, який мав стати найважчим за всі попередні: “На великому священному шляху

визвольної боротьби поневоленого народу бувають дні триумфу і занепаду, і не нам узалежнювати наші дії від майбутньої розв'язки. Ми, як діюче народне покоління, сповняємо свій почесний обов'язок незалежно від того, чи нам дадуть за це терновий чи лавровий вінок. Ми віримо в силу і воскресіння України і знаємо, що своїми діями наближаємо день національного і соціального визволення. Коли б ми і впали, то на нашій крові і ділах уродяться червоні борці, що почате діло попроведуть далі, так як і ми продовжуємо працю і труд батьків. А втім, ми знаємо і віримо, що день нашої перемоги вже недалекий...”²⁹.

Якщо стилістика декларації позначена епічністю, то низка інших документів, що з'явилась у цей час у надрах українського підпілля, – жорсткими положеннями, спрямованими на збереження самостійницького руху в умовах “сильного тиску” з боку більшовицької держави. Провід ОУН пішов на скорочення керівних ланок, ліквідував вищі організаційні та господарські референтури, Український Червоний Хрест. Керівники центральних структур переводилися у низові ланки і зобов'язувалися забезпечити їхню життєздатність. Частина учасників боротьби були виведені з підпілля, легалізовані й набували статусу симпатиків – тобто своєрідного резерву повстанського руху.

Від “нежиттєздатних” одиниць (штабів ВПЖ, військової розвідки) довелося відмовитися і в УПА. Зі скасованих вищих командних посад (курінних, сотенних) досвідчені кадри призначалися командирами бойових відділів.

Аби убезпечити учасників боротьби за УССД від каральних акцій військ НКВС, підрозділи УПА та вільні кадри ОУН відбули у військово-пропагандистські рейди в регіони, віддалені від вірогідних районів проведення військово-чекістських операцій (на Полісся, польське та білоруське прикордоння тощо). Серйозна увага приділялася закладанню нових складів зброї, харчів, медикаментів, криївок, про які не мало знати місцеве населення.

Керівництво ОУН, у зв'язку зі зміною конфігурації міждержавних кордонів, приділяло увагу розбудові мережі підпільних осередків організації та відділів УПА на етнічних українських землях і в регіонах спільного проживання українців та інших етнічних груп.

У лютому 1945 р. провідник Львівського краю Д. Слюсар – “Золотар” викликав на зустріч обласного провідника ОУН Перемишлянської області В. Галасу. Разом з обласним референтом СБ “Летуном” і помічником М. Сорокою – “Птахом” він перейшов кордон. В. Галаса згадував: “Повсюдно шаліли облави й масові арешти. Люди гинули, зв'язки переривались. Населення боялося приймати нас, незнайомих, до себе, щоб переднювати, бо під виглядом повстанців часто діяли провокаторські групи НКВД.

Зустрілися ми з “Золотарем” уночі в одній хаті під охороною боївки. Він передав мені листи (записки) від “Тараса Чупринки”, “Полтави”, “Горнового”: “Чупринка” писав, що планував зустрітися зі мною, але обласи перешкодили цьому. Далі повідомляв, що на землях Закерзоння створено край під такою ж назвою. Крайовим провідником було призначено Ярослава Старуха – “Стяга”, а мене – його заступником. “Полтава” і “Горновий” просили пересилати їм із Закерзоння матеріал і все, що ми зі “Стягом” напишемо і видамо”. Під час зустрічі обговорювали передачу Львівському краю тих районів, що до того входили до складу Перемишлянської області, а потім опинилися в межах УРСР³⁰.

Після повернення В. Галаса зв’язався зі “Стягом” і навесні 1945 р. зустрівся з ним. “Стяг” повідомив про хід організації Закерзонського краю, комплектування керівних кадрів ОУН і УПА на цьому терені. Край поділили на три округи – 1-у, 2-у, 3-ю. З межами округ збігалися обриси трьох тактичних відтинків “Лемка”, “Бастіонна” і “Данилова”.

Перемишлянську область у новій структурі перетворили на 1-у округу. Кожна округа поділялася на надрайони-райони-кущі-станиці. Колишні окружні провідники ставали надрайонними. Окружним провідником 1-ї округи призначили колишнього обласного референта юнацтва ОУН “Варнака”, окружним референтом СБ – “Летуна”, референтом пропаганди – М. Гука – “Григора”, окружною провідницею УЧХ – колишню обласну УЧХ Віру Лемех – “Рогніду”. У 1-й окрузі надрайонним Лемківщини став “Зорич”, Перемишлянщини – “Тарас”. ТВ “Лемко” очолив (за попереднім узгодженням з командиром УПА – “Захід” “Шелестом”) “Рен”. “Стяг” вирішив базуватись у північній частині Закерзоння та керувати справами 2-ї та 3-ї округ, В. Галаса – на теренах 1-ї округи (Лемківщина, Перемишлянщина), де вони керували всіма справами та несли відповідальність за всі ухвалені рішення. У складних випадках право остаточного рішення залишалося за “Стягом”.

“Стяг” і В. Галаса визначили низку завдань на ближчий час:

1. Завершення реорганізації терену, доповнення провідних осередків.
2. Організація масового спротиву населення переселенській акції.
3. Створення самооборонних кушових відділів (СКВ) для захисту від нападів польської міліції та цивільних банд.
4. Налагодження відносин з польським протибільшовицьким підпіллям АК та місцевим польським населенням шляхом роз’яснювальної та пропагандистської роботи (зустрічей, переговорів тощо).
5. Забезпечення зв’язку через кордон із Проводом ОУН, Головним командуванням УПА та Головним осередком пропаганди (щомісячна пересилка звітів, місцевих видань, інших матеріалів).
6. Підготовка та проведення рейдів УПА на територію Чехословаччини і Польщі для поширення інформації про українській національно-

визвольний рух, його мету, політичну платформу, а також для агітації за спільну антибільшовицьку боротьбу.

7. Політично-пропагандистська робота у Польщі серед дипломатів, журналістів і моряків західних держав.

8. Легалізація членів та симпатиків ОУН на понімецьких землях Польщі для продовження підпільної роботи після виселення українців із Закерзоння і для підтримання зв'язку з Закордонними частинами ОУН (ЗЧ ОУН) та Закордонним представництвом УГВР.

9. Видавнича та редакторська робота: “Стяг” мав написати брошуру “Опір фашизму”, В. Галаса – “Українсько-польські взаємини”³¹.

Оскільки про особливості санкціонування ОУН та УПА на теренах Закерзоння відомо значно менше, ніж у інших західноукраїнських регіонах, дозволимо собі ще одну цитату зі спогадів В. Галаси, що стосується протидії переселенській акції. Вона супроводжувалась наростанням хвилі “антиукраїнського терору; що спонукало населення до протидії. Давала результат наша роз'яснювальна робота й оборона населення відділами УПА та самооборонними куцями. У цьому протистоянні люди змужніли, навчалися ховатись самі та ховати необхідне для життя добро. Унаслідок постійних грабунків люди перестали дорожити своїм майном. Населення втягувалось у загальний фронт нашої визвольної боротьби, віддавало в ряди борців своїх синів і дочок.

Доводилося чинити опір й польським шовіністичним ватагам, які налічували по кілька сотень чоловік, нападали на села і знищували всіх, хто не зумів сховатись або завчасно втекти”. Мемуарист навів кілька прикладів сваволі польських радикалів на Перемишлянщині. Так, 3 березня 1945 р. боївка НСЗ (Народових сил збройних) разом з численними цивільними бандами з довколишніх сіл вчинила напад на с. Павлокома, де замордувала 365 українців. Вранці 4 березня 1945 р. польська міліція з Красічина увірвалась у с. Вільшани. 18 українських мешканців, у тому числі родину священика Копистянського під дулами автоматів пригнали до переправи через р. Сян, де розстріляли. З-під трупів селяни витягли важко поранену доньку місцевого пароха, яка розповіла про цей злочин.

У березні 1945 р. банда польських шовіністів на чолі з Барцом вбила 70 жителів с. Березка, причому деяких – в особливо жорстокий спосіб.

16 квітня жертвою польських радикалів стали майже 400 українців с. Пискоровичі Ярославського повіту, а два дні потому – 114 осіб у с. Малковичі й серед них 25 дітей від 1 до 14 років.

В. Галаса зазначав, що “звірства поляків уже набирали форм етнічної чистки, геноциду, а польська влада й не думала протидіяти цьому. Наших пересторог польська сторона не сприйняла. Ми були змушені покарати убивць за вироком свого революційного суду. Одначе ми не кинулися на польські села з масовою відплатою, хоч мали у своїм розпорядженні

тисячі озброєних вояків, серед яких було немало тих, чії родини замордували польські шовіністи.

Тільки після того, як ми покарали убивць, польська сторона відгукнулася на наші мирні заклики. 29 квітня 1949 р. у с. Селиська Березівського повіту відбулась перша зустріч із представниками АК. Нашу сторону репрезентував Іван Кривуцький – “Аркадій” та районний ОУН – “Борис”. Польську делегацію очолював капітан АК “Пірат-Дража”, серб за національністю. Домовились про припинення протистояння. Після цього напади порідшали, але повністю не припинились, бо діяли ще й інші банди, не пов’язані з АК”.

У травні 1945 р. на Любачівщині відбулися перемовини між поручником АК “Малим” та членом окружного проводу ОУН “Виром”, у ході яких ішлося про можливість спільної боротьби проти більшовицьких окупантів.

У цей час до В. Галаси прибув Ю. Лопатинський – “Шейх”, якого Провід ОУН та УГВР спеціально делегував для переговорів з керівниками польського національного підпілля. Галаса і Лопатинський на підставі аналізу міжнаціонального конфлікту виробили пропозиції щодо врегулювання цієї проблеми.

21 травня 1945 р. на Томашпільщині відбулася зустріч української та польської делегацій, які очолювали відповідно Ю. Лопатинський та Голембійовський – “Стер”. Українська сторона висунула такі пропозиції:

1. Не розв’язувати суперечки про майбутній кордон між Україною та Польщею й відкласти це питання до часу, коли і польський і український народи виборють незалежність.

2. Укласти угоду про припинення боротьби на основі того територіального стану, який існував на той час, затвердити її польським еміграційним урядом та УГВР і опублікувати документ в офіційних бюлетенях.

Учасники переговорів пообіцяли доповісти про домовленості своєму керівництву. На якийсь час настало примирення українського та польського національного підпілля.

Та у червні 1945 р. було сформовано уряд національної єдності, до складу якого увійшли прем’єр польського еміграційного уряду Миколайчик та деякі члени його кабінету. 2 липня нова влада оголосила амністію для членів в усіх підпільних військово-політичних структурах. Майже 50 тис. осіб вийшли з підпілля й легалізувались, повіривши у те, що Польща стане незалежною демократичною державою. Частина аківців залишилась на нелегальному становищі й у вересні взяла назву ВіН (“Воля і Незалежність”). Ці події негативно позначились на польському суспільстві в цілому й національному підпіллі зокрема. Однак керівництво ОУН і УПА продовжувало контакти з поляками. На переговорах з

представниками ВіН українську делегацію часто очолював провідник 3-ї округи і командир ТВ “Данилів” Є. Штендера – “Прірва”. У своїх спогадах він детально описав хід, зміст і наслідки цих зустрічей.

Одночасно з цими кроками пропагандистські служби ОУН і УПА розгорнули широку роз’яснювальну роботу серед польського населення, військовослужбовців усіх силових структур, адміністрації, інтелігенції, духовенства з тим, щоб пояснити політичну позицію українського самостійницького підпілля й залучити поляків до спільної боротьби проти тоталітаризму більшовицького зразка³². Ось лише частина цієї хроніки. 10 серпня 1945 р. з ініціативи української сторони відбулася зустріч районного референта пропаганди “Сокола” з представниками влади м. Лесько. Поляків репрезентували коменданти міліції та уряду безпеки, повітовий голова ППР (Польської партії робітничої) Стопницький та один священник. Зустріч тривала 14 годин.

17 вересня поблизу с. Березка (Ліський повіт) районний ОУН “Тарас” надіслав командуванню польського військового гарнізону листівку “Жовніри і офіцери ВП”. Командир гарнізону відповів згодою й особисто з двома підхорунжими вирушили до лісу, де домовився з українцями про уникнення збройних сутичок.

21 жовтня неподалік м. Сянок референт пропаганди в надрайоні ОУН “Степова” (родом з Полтавщини) зустрілася з головою повітової ради, очільником кооперації, секретарем волості і начальником міліції. Учасники зустрічі обговорили ситуацію в СРСР та її вплив на розвиток подій у Польщі й за кордоном.

Рівно через місяць до містечка Риботичі увійшов відділ УПА, що без застосування зброї оволодів приміщенням міліції, а надвечір скликав збори місцевих жителів. З великою настороженістю душпастир і вчителька привели близько 80 поляків. Надрайонний референт пропаганди, політвиховник Я. Пеців – “Вадим” виступив з інформацією про мету і завдання ОУН і УПА, пояснив, чим були викликані відплатні акції українського підпілля за масове мордування цивільного населення, після чого зачитав текст “Відкритого листа до цілого культурного світу...” з протестом проти примусового виселення українців і терору з боку властей³³.

Оскільки натиск на позиції українського самостійницького руху у Закерзонні посилювався, тут також вдалися до змін. Провід відкликав з Перемишлянщини ті кадри, які надсилав туди раніше. Восени 1945 р. на територію УРСР вийшли окружний провідник Перемишлянщини “Варнак” та окружна УЧХ “Ярина”. Червоний Хрест довелося ліквідувати, перевівши частину персоналу до шпиталів, а решту залучивши до роботи у технічних ланках та серед зарубіжних дипломатичних представництв у Польщі.

Окружним Перемишлянщини призначили “Тригора”, який прибув разом з двома братами і дружиною.

У квітні 1945 р. до В. Галаси прибув з Карпат поручник М. Гальо – “Коник” з запискою від “Шелеста”, в якій повідомлялося про призначення “Коника” курінним командиром відділів УПА на Перемишлянщині. Разом з курінним УПА на Лемківщині “Реном” він підпорядковувався командирові військової округи “Сян” (ВО-6) М. Онишкевичу – “Оресту”.

Продемонструвавши кращі якості командира, “Коник” відразу забезпечив помітне покращення дисципліни у сотнях “Бурлаки”, “Громенка”, “Ластівки” і “Криляча”. У серпні з його ініціативи було організовано навчання у тримісячній підстаршинській школі в Корманицькому лісі, у якій навчалося майже 200 вояків. Керував підготовкою військових кадрів сотенний Г. Янківський – “Ластівка”, інструкторами стали зброяр З. Бахталовський – “Зенко” та інші досвідчені упівці. На завершальному етапі навчання курсанти складали іспити й приймали присягу³⁴.

У зв’язку з втратами в керівному складі відбулись вимушені ротації. Восени 1945 р. загиблого окружного Ярославсько-Любачівської округи Д. Дзьоби – “Сталя” заступив надрайонний Лемківщини “Зорич” – “Крим”. Натомість на посаду останнього призначили С.Голяша – “Мара”, надрайонним господарським – “Христю”. Степан Ярошевич – “Роберт” став провідником західної частини Лемківщини (криптонім – “Верховина”), “Степова” – референтом пропаганди.

Одним з надзвичайно важливих напрямів діяльності ОУН і УПА на Закерзонні стала робота серед представників зарубіжних країн, що давала можливість прорвати інформаційну блокаду і донести до політикуму й світової громадськості цілі й завдання українського національно-визвольного руху. Через ці канали на Захід потрапляли перекладені на англійську, французьку, польську, словацьку, чеську мови матеріали, що розкривали зміст боротьби ОУН і УПА проти сталінської тиранії в підрадянській Україні, депортації українців з Закерзоння, справжні наміри Кремля щодо сфер впливу у повоєнній Європі та світі.

Справжнім рушієм цих зусиль став талановитий публіцист, людина з енциклопедичними знаннями Я. Старух – “Стяг”. Завдяки “Зої”, яка працювала у Варшаві, було встановлено контакти з британським журналістом Дерекком Сельбе. На підставі отриманих матеріалів той надрукував у часописі “Санді таймс” статтю, в якій показав, за що борються українські самостійники, і якими методами варшавський режим здійснював примусове переселення українців. Ця публікація викликала розгубленість і гнів офіційної польської преси.

Інша підпільниця “Малуша”, яка розповсюджувала оунівську літературу серед іноземних моряків у Щецині, зуміла передати кілька важливих матеріалів військовому аташе Великобританії.

Під орудою окружного провідника “Григора” успішно виконували аналогічні завдання інші підпільниці³⁵.

Про розмах цієї роботи пишуть польські дослідники А. Щесняк і В. Шота: “Цю літературу поширювали під час безпосередніх контактів із іноземцями або розсилали на адреси відомих осіб (професорів, суддів, адвокатів, лікарів). Відомо, наприклад, що українська література надходила до таких міст Польщі: Лодзь, Ченстохов, Кельце, Єленя Гура, Краків, Щецин, Вроцлав, Катовіце, Криніца, Новий Санч, Радом, Гданськ, Пйотркув, Лігніце, Ополе, Люблін, Валбжих. Між іншими, розповсюджувались такі брошури, листівки, відозви: “Українсько-польські взаємини”, “Упир фашизму”, “Чи врятує Європу атомна бомба?”, “До чехів і словаків”, “Верховинці”, “Гімн поневолених народів”³⁶. Окрім згаданих у перекладі на інші мови розповсюджувалися “Платформа УГВР”, “Декларація Проводу ОУН після закінчення Другої світової війни”, “Відкритий лист до всього культурного світу” та інші.

В умовах, коли на нових кордонах встановлювався посилений контроль за несанкціонованим переміщенням нелегалів, особливої ваги набував стабільний зв’язок між Закордонним представництвом УГВР, Закордонними частинами ОУН та Проводом ОУН, Головним командуванням УПА й УГВР. Кур’єрами й агентами для виконання цих завдань призначалися здебільшого жінки: дружина В. Галаси “Марія”, Ірина і Марія Стахіві, дружина командира УПА-Захід “Шелеста” Надія.

Нова міжнародна ситуація, концентровані каральні операції польських і радянських спецслужб спричинили гострі дискусії в середовищі керівництва українським самостійницьким рухом за кордоном і у “воюючій Україні”. Для поладження цих суперечностей за кордон вирушили делегати Проводу ОУН Д. Маївський – “Тарас” (член Проводу) і шеф Головного військового штабу УПА Д. Грицай – “Перебийніс”. У с. Бережниця Вижня вони зустрілися зі “Стягом”, “Орестом” і В. Галасою та обговорили міжнародні реалії і ситуацію в Україні. “Тарас” сформулював завдання національних формувань на Закерзонні. Він рекомендував протидіяти виселенню українців, продовжувати контакти з польським антикомуністичним підпіллям, інтенсифікувати пропагандистську роботу серед поляків, зорієнтовану на українсько-польське порозуміння, розширювати контакти з іноземцями, проводити пропагандистські рейди відділів УПА на територію Польщі та Чехословаччини.

У разі тотальної депортації українського населення із Закерзоння підрозділам УПА належало разом з підпільними оунівськими кадрами передислокуватися в Україну, залишивши тільки тих, хто міг забезпечити зв’язок між українськими землями і зарубіжжям та роботи з іноземними громадянами.

Обговорювалися також питання про організацію підстаршинських шкіл та дії УПА у краї. При переході кордону Чехословаччини з Австрією

Маївський загинув у перестрілці з прикордонниками, а Грицай наклав на себе руки у празькій тюрмі перед його запланованим вивезенням до Москви³⁷.

Як вже зазначалося, однією з форм національно-визвольного руху стали рейди УПА на територію інших країн з метою пропаганди серед місцевого населення його завдань і мети. Водночас вони давали змогу на якийсь час вивести особовий склад повстанської армії з-під ударів радянських внутрішніх військ. Так, у серпні 1945 р. з Дрогобиччини на Лемківщину пройшов курінь УПА “Прикарпатський” (командир – П. Вацик – “Прут”). Він одержав наказ “Шелеста” здійснити рейд до Словаччини. Надрайонний провідник “Зорич” ознайомив командний склад куреня про політичну лінію щодо польського антикомуністичного підпілля, цивільного населення, місцевої адміністрації та регулярних військових підрозділів, що перебували у зоні УПА.

В. Галаса написав текст “Короткі вказівки для тих, що йдуть в рейд на Словаччину” та листівку “До словаків”. Керівнику політико-пропагандистської роботи Я. Вітовському – “Андрієнку” (“Зміюці”) – сину Д. Вітовського – було також передано деякі друківані матеріали.

Під час рейду упівці вели широку роз’яснювальну роботу серед населення. Інформація про нього надійшла в інші країни й знайшла відображення у періодичній пресі.

Після повернення на Лемківщину курінь “Прикарпатський” дислокувався на горі Хрещата, де здійснювався вишкіл вояків. Упівці мали кілька зіткнень з підрозділами Війська Польського, ВВ НКВС та прикордонниками. Попри те, що в цей період відділи УПА рідко практикували наскоки на населенні пункти, “Прут”, одержавши санкцію від “Рена” і “Коника”, атакував гарнізон містечка Бірча, який був опорним пунктом шовіністичних збройних формувань, що тероризували українські села. Залучивши до нападу місцеві підрозділи, курінь захопив периферійні позиції супротивника, знищив кілька вогневих точок, захопив полонених та відступив. Після роз’яснювальної бесіди кілька десятків військових бранців відпустили.

Пізньої осені 1945 р. курінь “Прикарпатський” повернувся на попередні місця перебування³⁸.

Неоднозначно в підпільному середовищі були сприйняті заходи Служби безпеки ОУН, спрямовані на тотальну перевірку (“чистку”) їх лав та звільнення від тих, хто пристав не з ідейних, а з прагматичних мотивів (дезертирів і небажаючих служити в Червоній армії, виїжджати на роботи в Донбас, тих, хто прагнув уникнути покарання радянської Феміди за співпрацю з німецькими окупантами та інших). Ті, хто проходив “вузьке сито” цієї “фільтрації”, повинні були відмовитися від родинного життя і перейти на нелегальне становище, ставши “професійними революціо-

нерами-підпільниками”. Кожен член ОУН мав відбути перевишкіл СБ й досконало оволодіти навичками протидії радянським спецслужбам та їхнім інформаторам і агентам.

Служба безпеки в 1944–1945 рр. стала одним з ключових елементів у структурі ОУН. В одній з інструкцій воєнної доби вказувалося: “Коли ми хочемо боротися з такою сильною і вишколеною поліційною інстанцією як НКВД – мусимо створювати такий самий сильний апарат із своєї сторони. Районний референт СБ мусить під фаховим оглядом дорівнювати районному референту НКВД. Тому негайно треба приступити до зміцнення апарату СБ... Апарат Служби безпеки мусить бути найчислітійший, найбільш ідейний та морально стійкий під кожним оглядом”³⁹.

Структура СБ за вертикаллю включала крайові, окружні, надрайонні і районні референтури, до складу яких поряд з референтом входили слідчі, боївкарі й архіваріуси. Референтури мали розвідувальний, контррозвідувальний, поліційний, інформаційний відділи. Коли стало зрозуміло, що Червона армія неодмінно витіснить німецькі війська за межі України, і тут відновляться більшовицькі порядки, керівники ОУН в одній з інструкцій наголосили, що функціонування СБ є “основна ділянка нашої роботи у совітській окупації”, тому до її лав слід залучити найбільш довірені кадри, а всі “зарядження по лінії СБ мусять бути безоглядно виконані”⁴⁰.

У відповідності з інструкцією Клим Савур 14 січня 1944 р. видав наказ, який санкціонував “найширші можливості” в роботі апарату СБ. Командири УПА мали в обов’язковому порядку виконувати вказівки референтів Служби безпеки, а всі повстанці – співпрацювати з нею⁴¹.

На початку 1944 р. питання зовнішньої розвідки, спрямованої проти поляків, угорців, чехів, словаків, румунів, а також мельниківців, бульбівців, гетьманців, уенерівців відходять на другий план, натомість провідними сегментами стають боротьба СБ з ворожою агентурою і проблема внутрішньої безпеки.

З березня 1941 р. референтуру СБ Центрального Проводу ОУН очолював М. Арсенич (“Арсен”, “Григор”, “Березовський”), який обстоював жорсткі засоби й безкомпромісність у діяльності даної структури, вертикальної підпорядкованості боївок СБ та їх незалежності від теренових провідників.

У першій половині 1944 р., відразу після переходу лінії фронту, по лінії СБ виходить низка обіжників, інструкцій та інших документів, наприклад, обіжник “До боротьби з провокаторами, зрадниками і секстами”, серія листівок “Бережись агента Н.К.В.Д.”), в яких давалися інструкції щодо засобів, якими діяв супротивник, методів конспірації, нейтралізації ворожої агентури тощо.

На підставі архівних джерел Д. Веденєєв і Г. Биструхін виокремили такі основні завдання, що стояли перед СБ ОУН:

- нагромадження розвідувальної інформації військово-політичного, соціально-політичного змісту про радянські “силові” структури, цивільну адміністрацію та осіб, які співпрацювали з нею, заходи, спрямовані на радянізацію краю;
- контррозвідувальний захист підпільного середовища від розвідувально-підривної діяльності противників, слідчі дії стосовно осіб, запідозрених у ворожих намірах;
- протидія іншим націонал-патріотичним силам, що вважалися політичними конкурентами;
- здійснення диверсійно – бойової і терористичної діяльності;
- контроль за виконанням територіальними осередками ОУН вказівок вищих інстанцій;
- догляд за морально-політичним станом підпільників, розслідування скоєних ними злочинних проявів;
- контроль за дотриманням у підпіллі норм конспірації, забезпечення системи зв’язку.

У сфері розвідувальної діяльності референтура СБ ЦП взаємодіяла з розвідувальним відділом військової референтури ЦП по лінії збору інформації про Червону армію та з дипломатичною референтурою, до компетенції якої входило нагромадження відомостей на території інших держав⁴².

Відповідно до внутрішніх документів Служби безпеки вона мала такий організаційно – штатний розклад:

- управлінська ланка референтури – “справове звено”, до складу якого входили референт, заступник, керівник двох основних відділів, а також “технічне звено” (канцелярист, кур’ери, друкарка);
- розвідувально-інформаційний відділ з 3 співробітників та кур’ерів, у якому мала бути принаймні одна жінка. У своїй роботі відділ спирався на інформаторську мережу, сформовану за територіальним та об’єктовими принципами;
- “поліційно-виконавчий відділ”, на який покладалася контррозвідувальна робота, слідчі функції, виконання покарань, контроль за морально-політичним станом підпільників. З трьох співробітників відділу один мав бути слідчим;
- “боївка” – оперативно-бойовий підрозділ у складі 6–8 озброєних осіб⁴³.

Вся діяльність СБ ОУН базувалась на даних інформаційно-розвідувальної роботи. Збір матеріалів різного характеру покладался на розгалужену агентурну мережу. Для прикладу, референтура СБ підрайону № 02 мала на зв’язку близько 200 інформаторів (переважно жінок), у надрайоні “Коліно” (Волинь) – 438 осіб⁴⁴.

Основні функції з організації розвідки покладалися на районних та підрайонних референтів, які утримували на зв’язку резидентів у насе-

лених пунктах – “комендантів розвідки у станціях”. Останні забезпечували роботу кількох спецрозвідників, які щодня передавали їм зібрану інформацію. Наступного дня вона надходила до підрайонних референтів а потім – нагору по вертикалі. Зокрема, районний референт зобов’язувався звітувати щомісяця 5, 15 і 25 чисел.

Передача інформації здійснювалася за допомогою “живого” і “мертвого” зв’язку. “Живий” зв’язок забезпечувала мережа кур’єрів (жінки – на відстань 15–30 км, чоловіки – 50–300 км, спецкур’єри – до 500 км (в останньому випадку йшлося про обмін інформацією із закордонними центрами ОУН). На маршрутах кур’єрів існували пункти зв’язку, явочні квартири. “Мертвий” зв’язок передбачав безконтактну передачу інформації шляхом переховування її в тайниках.

У широкому інформаційному полі розвідоргани СБ визначали власні пріоритети, до яких належали дані про організацію, озброєння, дислокацію, тактику радянських військ; органи НКДБ–НКВС та їх агентурний апарат; партійні, радянські, комсомольські органи, громадські об’єднання та їхній актив; адміністрацію колгоспів і радгоспів; цивільних фахівців і переселенців з інших регіонів України й СРСР; німецькі регулярні збройні формування та спецслужби, поліційні підрозділи та окупаційну адміністрацію; польське націоналістичне підпілля; українські націонал-патріотичні партії, організації та рухи, їхні збройні формування, лідерів; стан промисловості, транспорту, рівень життя населення, його настрої; умови функціонування релігійних громад і морально-політичний стан у підпільному середовищі⁴⁵.

Відсутність спеціальних знань, умінь і навичок, а також доволі високий рівень контрзаходів радянських спецслужб практично звели нанівець спроби проникнення агентів СБ ОУН. У зв’язку з цим керівництво цієї структури орієнтувало її співробітників на активний пошук можливостей “розробки” бійців винищувальних батальйонів, міліціонерів, а також проникнення до агентурного апарату НКДБ–НКВС⁴⁶.

У повідомленнях оперативних джерел НКВС УРСР взимку 1944–1945 рр. йшлося про те, що СБ ОУН створила цілу мережу агентів у середовищі місцевих мешканців здебільшого з жінок та людей похилого віку, впроваджує своїх інформаторів у різні органи влади та управління, установи пошти і зв’язку. Чекісти визнавали, що розвідка СБ діє витончено й добре розуміється на заходах противника. Так, розвідувальна мережа ОУН в Луцьку на чолі з В. Шейко – “Вірою” зосереджувалась на зборі інформації про персонал місцевих органів НКВС–НКДБ, обкому КП(б)У та облвиконкому. А в Станіславській області до агентурної мережі СБ широко залучали працівників лісових господарств, які могли попередити підпілля про переміщення військ НКВС під час антиупівських операцій⁴⁷.

“Вищим пілотажем” професійної майстерності працівників спецслужб вважаються оперативні ігри, спрямовані на дезінформацію противника та розкриття кваліфікованої агентури. Показовим прикладом такої акції стала гра, здійснена колишнім референтом і керівником крайового проводу ОУН на ПЗУЗ Б. Козаком. Її перебіг детально викладений у монографії Д. Веденєєва і Г. Биструхіна, тому торкнемося лише наслідків операції. Завдяки кваліфікованим контрзаходам СБ вдалося розкрити плани зі створення легендованого проводу ОУН на СУЗ у складі Білоцерківського, Дніпропетровського, Конотопського, Криворізького та Миколаївського окружних проводів, вивівши із гри двох досвідчених агентів. За успішні дії Б. Козака нагороджено Золотим хрестом за заслуги⁴⁸.

За роки функціонування СБ ОУН виробила оптимальну систему оперативного обліку, що забезпечувала належну систематизацію та збереження інформації. З цією метою створювались картотеки (“скоровид – зошити”), які вели референти СБ, починаючи з надрайонного рівня. При цьому існували різні ступені таємності – “довірно”, “суворо довірно” тощо. Ведення службового діловодства здійснювалося за всіма правилами конспірації. Та в ході військово-чекістських операцій і на кур’єрських маршрутах частина документів українського самостійницького підпілля все ж потрапляла до рук противника, що давало йому додаткові переваги у боротьбі з ОУН та УПА.

Другим компонентом контррозвідального захисту вважалася слідча робота СБ. Вона спрямовувалась на те, щоб виявляти та документувати діяльність ворожої агентури, проводити перевірку учасників підпілля на лояльність, накопичувати компрометуючі матеріали на партійну, радянську, комсомольську номенклатуру й актив задля подальшого “впливу” на них тощо. Нова фаза протистояння зі сталінським режимом перетворювала оперативно-слідчу протидію формуванню агентурної мережі у підпільному середовищі на пріоритетний напрям роботи Служби безпеки ОУН. Вона скеровувалася на виявлення, нейтралізацію і перевербування джерел супротивника й проведення за їх участю оперативних комбінацій та інших контрзаходів.

Конкретизацію цих установок зустрічаємо в інструкції СБ Крайового проводу “Одеса” (Волинь) під назвою “Боротьба з сексотством і провокацією”. У ній наголошувалося на необхідності у відповідь на створення агентурних позицій радянських спецслужб та спроби паралізувати волю місцевої громадськості посилити зусилля, спрямовані проти акцій органів держбезпеки СРСР та пропагандистську діяльність, аби ускладнити вербування агентів серед мешканців регіону.

Головними об’єктами дій визначалися підпільники й місцеві жителі, запідозрені у співпраці з противником, функціонери місцевих органів влади, військовослужбовці й партизани⁴⁹.

Восени 1944 р. з'явилась інструкція для СБ про структуру та методи роботи радянських спецслужб і боротьбу з ними. У розділі “Конструктивна робота СБ” детально розписувалися заходи, що мали унеможливити розгортання діяльності органів НКДБ: засідки на агентів та співробітників НКДБ, напади на агентурні осередки, індивідуальний терор, прилюдне повішення сексотів, “яструбків”, тих, хто не підлягав допитам. При цьому наголошувалося: “...Не вільно бити, масакрувати людини, деформувати обличчя чи ламати руки. За таку роботу буде строго каратися... Не вільно карати на смерть родини – ліквідацію дітей будемо карати на смерть без реабілітації (не хоче битися, а б'є слабших – це бандитизм)”. Родини страчених рекомендувалося повідомляти про причини такого рішення.

Особлива увага зверталась на освідомчу роботу серед широких верств населення, в першу чергу, сільського. На прилюдних зборах і мітингах слід було не тільки пояснювати шкоду допомоги радянським “силовим” структурам, а й практикувати “сповіді” тих, хто добровільно заявив про співпрацю з ними, та страту сексотів. Це мало стати ефективними засобом проти масового вербування цивільних громадян органами державної безпеки.

У роботі внутрішніх агентів та резидентів рекомендувалось першочергову увагу звернути на млинарів, священнослужителів, сільську адміністрацію, учителів та директорів шкіл (переважно “східняків”), годинників, шевців, кравців, перукарів, лісорубів, колишніх полонених та евакуйованих, які походили з інших регіонів України.

У кожному районі передбачалося створення боївок (10 осіб), а також щонайменше двох криївок для ведення допитів, картотек на всіх людей, які перебували в руках органів НКВС і НКДБ.

У документі також містився розділ про підготовку кадрів. В одному з пунктів підкреслювалась необхідність на допитах акцентувати увагу на будові органів НКДБ, НКВС, міліції та вивченні будь-яких документів, що вийшли з їх надр⁵⁰.

Наприкінці 1944 року з'явився обіжник СБ службового користування, в якому детально, на конкретних прикладах проаналізовано тактику радянських спецслужб та підготовку наприкінці жовтня акції у відділах УПА, в ході яких агенти мали знищити командний склад, аби полегшити переведення широкомасштабного наступу внутрішніх військ на позиції повстанців⁵¹.

Важливим етапом слідчої роботи СБ вважався допит затриманого. Методика його проведення прописана в кількох документах, з яких постає, що основними блоками питань, на які мали одержати відповідь слідчі, були такими: а) обставини, умови і способи вербування, підрозділи, які його здійснили, ознаки, за якими суб'єкт вважається таким, що

викликає оперативний інтерес; б) засоби зв'язку між агентами й оперативними працівниками, характер завдань, місця зустрічей, інформація про правоохоронні органи; в) мотиви співпраці з радянськими спецслужбами, дані про обсяги антиповстанської діяльності, реальні збитки від неї⁵².

В інструкції “Слідство – допит” вказувалося на застосування двох типів допиту: “головою” і “рукою” (із застосуванням сили).

Сам допит мав складатися з трьох частин. Спочатку підслідний мав вільно дати свідчення, а слідчий запам'ятати їх і виявити суперечності. У разі відмови говорити, об'єкту допиту оголошували про його арешт і змушували власноруч у письмовому вигляді викласти біографію з докладною відповіддю на питання, що становили інтерес для слідства. У третій частині допиту ставилося завдання отримати від допитуваного правдиву інформацію. При цьому застосовувалися такі прийоми як очна ставка, перехресний допит кількома слідчими, допит “конвеєром”, логічні пастки, різні засоби психологічного впливу, фізичний вплив.

Протоколи допитів із зазначенням їх результатів (“1–11” – визнаний невинним і звільнений, “2–12” – визнаний винним, одержав стягнення, звільнений з негласним наглядом та “3–13” – визнаний винним і страчений) передавалися до вищих референтур СБ.

Страти відбувалися “насухо” (таємно, з похованням трупа) і “намокро” (залишаючи тіло на шибениці у населеному пункті)⁵³.

Інформація про цей напрям роботи узагальнювалась у звітних документах і слугувала підставою для її корегування та ліквідації недоліків. Для прикладу, у звіті про роботу СБ крайового проводу “Захід-Карпати” у першій половині 1945 р. зазначалося, що референтура Станіславського окружного проводу ретельно провадить слідчі дії, виявлених агентів майже не страчує, ліквідує тільки резидентів. Водночас у Калуському окружному проводі практикували жорстку силову розробку, у Самбірському упродовж півроку знищили майже 600 селян, у Дрогобицькому – репресували людей без незалежного обґрунтування і доказової бази, за незначні проступки і вчинки.

У звіті керівництва військового надрайону “Скоб” (Рогатинський район Станіславської області) підсумовуються результати таких чисток:

“1. Ворожий елемент в лісових околицях частинно винищено. В першу чергу винищується польський елемент; на другий план взято німецьких та комуністичних сексотів.

2. Лісові околиці, які мусять бути використані для наших осередків і баз, прочищено у 80 відсотках.

3. Комуністичних сексотів знищено в числі 50 осіб”⁵⁴.

Тим часом керівництво СБ у своїх інструкціях пропонувало диференційований підхід, не абсолютизуючи силові методи слідства. Референт СБ Крайового проводу “Захід-Карпати” В. Лісовий – “Йордан” вважав,

що “ті, хто добиваються свідчень шляхом побиття, ніколи не стануть хорошими есбістами”. Та на ділі, як правило, все було по-іншому. Невиправдана підозрілість, вдалі дії радянської агентури, невисокий культурно-освітній, моральний і фаховий рівень багатьох співробітників СБ ОУН спричинили поширення саме силових методів дізнання, тотальних репресій стосовно “чужих” і “своїх”, що гнітюче впливало на психологічний стан самостійницького підпілля й налаштовувало проти нього цивільне населення⁵⁵.

На рубежі 1944–1945 рр. Служба безпеки ОУН перетворилася не стільки на дійовий інструмент розвідувальної і контррозвідувальної роботи, скільки на самодостатній орган всередині ОУН, котрий намагався забезпечити певну автономію навіть від керівництва руху. Показовим у цьому сенсі є наказ референтам СБ, підписаний “Влодком”^{*} 30 квітня 1945 р. (Док. 78). Перші пункти документа стосуються дисципліни у лавах служби. За невиконання принципового наказу командира, вчинення злочину, що компрометував боївку зокрема та Організацію в цілому, зраду ідей Української національної революції, дезерцію, провідник районної організації СБ в порозумінні з командиром конкретної боївки мали розстріляти винного перед строем, а якщо про його вчинок стало відомо населенню, то в присутності людей. У наказі йшлося про необхідність негайного розгортання систематичної виховної роботи серед боївкарів за допомогою пропагандистських матеріалів, а також створення у кожному районі окремих боївок з атентатників з окремими криївками. Рішуче заборонялося вживання алкоголю.

Районні референти СБ зобов’язувалися звітувати своїм тереновим провідникам лише усно і тільки в справах, що їх стосуються (оперативні й організаційні), натомість останні не мали права контролювати пошти СБ чи звітів, які йшли нагору за вертикаллю Служби безпеки (кожного 15 і 25 чисел щомісяця)⁵⁶.

Маховик загальної підозрливості та репресій СБ проти запідозрених у співпраці з радянськими спецслужбами розкручувався тим сильніше, чим відчутніші були удари супротивника. Незважаючи на те, що наказом комендантам СБ військових надрайонів 3/3 “Озеро” (ВО “Богун” УПА-Північ) і 2/2 “Кліно” тієї ж ВО (Ровенщина) від 26 травня 1944 р.

^{*} Достеменно невідомо, хто носив це псевдо. Дослідники припускають, що ним міг бути М. Голод – член головної референтури СБ при Проводі ОУН, заступник головного референта СБ у зв’язку з тим, що П. Содоль вважає, що М. Голод загинув у бою з внутрішніми військами НКВС у Чорному лісі (Станіславщина) 1 листопада 1944 р.). Залишається альтернатива: або дата смерті М. Голода встановлена неточно, або Служба безпеки продовжувала використовувати його псевдо з метою приховування факту загибелі від противника і «своїх».

заборонялась колективна, збірна відповідальність за дії, спрямовані проти ОУН та УПА⁵⁷, на практиці дані приписи часто порушувалися. Для прикладу: 26 листопада було знищено 15 родин (41 особа) у с. Іспас (Вижицький р-н Чернівецької обл.) за те, що дорослі чоловіки відмовилися стати до лав повстанців⁵⁸. У с. Тинне (Ровенська обл.) боївки СБ вбили 37 вояків, які виявили бажання вийти з лісу з повинною. Ще 10 вересня 1943 р. референт СБ ВО “Заграва” М. Козак (“Смок”) видав наказ про виняткову прерогативу СБ виносити смертні вироки “ворогам українського народу” без погодження з командним складом УПА. За особистим розпорядженням “Смока” було ліквідовано кілька боївок СБ, які не викликали його довіри, а також близько 70 учасників підпілля⁵⁹.

Активні пошуки “зрадників” велись і в самому підпільному та повстанському середовищі, причому це незрідка набувало маніакальних форм. Згідно зі звітом М. Козака (“Смока”), від січня до жовтня 1945 р. на Волині за звинуваченням у причетності підпільників до агентурного апарату противника було страчено 889 осіб з 938, які потрапили під слідство. У ході “чистки” взимку–весною 1945 р. в деяких районних проводах ОУН Волинського регіону було знищено по 200–300 підпільників, а в окремих – до 100%, запідозрених у співпраці з радянськими спецслужбами.

М. Козак вдався до масових репресій, особисто ліквідувавши близько 100 підпільників та повстанців, запідозрених у зраді. В процесі слідства й дізнання застосовувалися тортури. Член Центрального проводу ОУН Коваль зізнався: “Коли б його допитували такими методами, він би визнав себе “абіссінським негусом”. А референт СБ Крайового проводу С. Янишевський на початку 1945 р. зазначив, що, ознайомлюючись з протоколами допитів убитих, побачив у них масу суперечностей, “свідчення змучених жертв нічим не підтверджуються, винищуються люди, які нічого спільного з органами не мають”⁶⁰.

Один з опонентів “М. Смока” в питанні про доцільність тотальної підозри та перевірки всіх учасників самостійницького руху, член крайового проводу ОУН на ПЗУЗ С. Янишевський (“Далекий”) у приватній розмові визнав: “Багато впало в нас героїв як провідників, так і командирів і стрільців, але в п’ять разів більше подушили самі себе”. Передаючи настрої населення Полісся, він з боєм казав, що “Ніхто тепер з поліщуків не хоче України, бо в кожного одного поліщука вже хто-небудь задушений”⁶¹. Очевидно, сам “Далекий”, як це видно з документів, що характеризують його діяльність на посаді крайового референта СБ⁶², недооцінював масштаби агентурної роботи радянських спецслужб, спрямованої на розклад збройних національних відділів зсередини (Док. №№ 107, 137, 138). Однак про наслідки репресій СБ він писав слушно.

Реальну оцінку ситуації давали багато рядових і провідних учасників підпілля. М. Степаняк з цього приводу зазначав: “СБ були надані широкі

права. Вона мала право на власний розсуд проводити арешти учасників Організації до члена Головного проводу включно. СБ мала право без суду розстріляти будь-якого члена Організації, не кажучи вже про інших людей, що вона і робила”. Інший діяч націоналістичного руху Л. Павлишин образно згадував, що “мотузка СБ виляса без кінця. Нищила і зовсім випадкових людей, розпускаючи погану славу про наш рух”⁶³.

Таке становище не могло не турбувати керівні кола ОУН і власне СБ, які усвідомлювали, що “праця СБ компрометує наш рух”. Як наслідок – поява “Обіжника ч. 1” від 7 жовтня, адресована керівництвом СБ своїм “низовим клітинам”. Об’єктивно оцінюючи негаразди в діяльності Служби безпеки, Головна референтура СБ вимагала викорінити “безладдя і розгнужданість” у середовищі боївок, припинити дезерцію з лав Української національної самооборони та УПА, наситити терен своїми інформаторами. З метою дотримання процедури слідства й уникнення безпідставних репресій, слідчі СБ повинні були відповідним чином оформлювати протоколи допитів затриманих і арештованих згідно запропонованого зразка⁶⁴.

Заради об’єктивності слід зазначити, що СБ не обмежувала свою діяльність лише каральними функціями. Оунівська спецслужба виявляла і знешкоджувала чимало справжніх агентів противника, сама готувала й засилала у радянські органи, НКВС, армію своїх інформаторів і агентів. “Смок” навіть вів досить успішно тривалу оперативну гру з НКДБ УРСР, по лінії якої було заслано агентів, на яких покладалася “нейтралізація” ЦП ОУН(Б)⁶⁵.

Боївки СБ нарівні з повстанськими загонами билися проти внутрішніх військ НКВС та винищувальних батальйонів, поділяючи з ними всі труднощі похідного життя. Незрідка їм було ще важче, бо саме з їх особового складу формувалися спеціальні групи для виконання особливо складних та відповідальних завдань.

За дії, що дискредитували справу боротьби за суверенну державу Україну, есбісти підлягали суду і страті. Для прикладу, на початку 1945 р. на Волині згідно з вироком суду ОУН були страчені районні референти СБ “Біс” та “Білий” (“за деморалізацію”).

Процедура суду над членом ОУН прописувалась у “Правильнику”. В [його] редакції 1945 р. наголошувалося, що генеральний суддя ОУН наділяє судовими повноваженнями провідників різних рівнів: компетенцію 1-го рівня мали члени Проводу ОУН, 2-го – крайові провідники, 3-го – керівники референтур крайових проводів та шефи окружних проводів, 4-го – керівники референтур окружних проводів та надрайонні провідники. Вони мали здійснювати судочинство над членами ОУН за видачу ворогові організаційних таємниць (ідентифіковані агенти радянських спецслужб передавалися “надзвичайному суду СБ”), злочини проти

політичної лінії ОУН, дисциплінарні порушення, кримінальні дії. Критерієм визначення ступеня провини слугувала “революційна совість”, що, звичайно, створювало значний люфт оцінок тих чи інших вчинків, та, відповідно, – шкали їх покарання.

Внутрішньоорганізаційне судочинство реалізовувалось у двох формах. “Суд адміністративним порядком” чинив сам провідник, який за-слуховував обидві сторони та свідків. Керівники, які володіли повноваженнями 1–2 ступенів, мали право виносити вироки по всіх пунктах у межах своїх повноважень, а решта – тільки у дисциплінарних та кримінальних вчинках. В останньому випадку в умовах бойових дій керівник міг виносити смертний вирок на місці. “Тереновий організаційний суд” скликався з метою розслідування справ з сумнівними, суперечливими доказами для визначення провини заслуженого учасника руху чи з’ясування справедливості інших рішень. До його складу входили троє членів ОУН, які мали ранг, не нижчий від того, в якому перебував підсудний.

Для тих, хто не був членом ОУН, судово-каральна компетенція Служби безпеки практично не обмежувалась. Право карати “ворожі елементи” надавалося навіть станичному представнику СБ. До цього кола входили місцеві й районні представники партійно-радянського апарату, актив, усі, хто допомагав заходам властей в економічній, соціальній, культурно-освітній, ідеологічній сферах. Здебільшого цих людей після короткотермінового дізнання очікував смертний вирок⁶⁶.

Реалізація функції СБ ОУН покладалась на боївки (БСБ). До їхніх завдань належали: участь у бойових операціях проти військових підрозділів та правоохоронних органів супротивника; розвідувальні, диверсійні, терористичні акції; охорона та забезпечення життєдіяльності керівного складу провідів ОУН та референтур СБ; затримання, конвоювання й охорона підслідних; виконання смертних вироків “ревтрибуналами”; дії від імені радянських “силових” структур задля їхньої компрометації та оперативної розробки підозрілих учасників підпілля.

Боївки створювали при референтурах СБ всіх рівнів, здебільшого [вони] склалися з 10–12 боївкарів, на озброєнні яких перебували кулемети, автомати, пістолети, а для спецзавдань – вибухівка, цурки (гароти) тощо.

До потенційних членів БСБ висувалися високі моральні й політичні вимоги, частина з них пройшла підготовку в старшинських школах УПА.

Боївки СБ активно вели диверсійну діяльність, часто вступали в сутички з окремими підрозділами Червоної армії, внутрішніх військ НКВС, партизанами.

Доволі ефективним засобом протидії радянській стало використання легендованих загонів, що камуфлювалися під червоноармійські підрозділи чи радянських партизанів. З цією метою накопичувались радянські

військові документи і нагороди. У доповідній записці наркомун внутрішніх справ УРСР В. Рясному від 17 січня 1945 р. повідомлялося про активізацію озброєних груп, що маскувалися під червоноармійців чи співробітників радянських спецслужб і знищували низовий актив, місцевих функціонерів, інформаційно-агентурну мережу разом з членами їх родин. Особливо часто такі випадки фіксувалися на території Дрогобицької, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей⁶⁷.

Механізм застосування БСБ часто був таким: За допомогою інформаторів СБ одержувала дані про настрої мешканців певного населеного пункту, хід радянських заготівель і матеріального забезпечення УПА тощо. Після цього туди прибувала боївка, що за списками виявляла “нелояльних” і фізично їх ліквідувала по домівках.

Та все ж центральним об’єктом дій БСБ вважалися ті громадяни, які безпосередньо співпрацювали з органами НКВС і НКДБ. Так, у звітах надрайонних референтів СБ “Зинька” (за 1 грудня 1944 – 1 вересня 1945 р.) та “Макара” (за 1 січня – 20 квітня 1945 рр.) зафіксовано, що за звинуваченням в агентурній роботі на користь “советів” вони ліквідували 413 осіб. До цього числа увійшли тільки ті громадяни, стосовно яких провадилося слідство, і не увійшли майже 400 військовослужбовців та співробітників партійних і радянських органів⁶⁸.

Аби надати цим акціям ще більш організованих форм, з’явилося кілька інструктивних документів. Один з них – “Реорганізація” – енкаведисти виявили серед паперів ліквідованої ними у травні 1945 р. боївки СБ Калуського окружного проводу. Фактично це – пам’ятка для здійснення “чистки” у низовій мережі ОУН, що містила майже півсотні запитань до тих, кого перевіряли (11 з них стосувалися поведінки під арештом у радянських правоохоронних структурах⁶⁹).

Оцінюючи роль та місце СБ у національно-визвольному русі воєнної доби, необхідно мати на увазі, що вона стала продуктом обставин і часу, діючи засобами, якими користувалися всі спецслужби світу. Особливістю функціонування СБ стали партизансько-підпільні методи і втрата критерію доцільності й реальної загрози, що спричинило великі й здебільшого невинуваті жертви, дискредитувало і послаблювало самостійницький рух в очах населення й світової громадськості.

Складність умов, у яких діяли самостійницькі збройні формування на початку 1945 р., спонукала командування УПА-Захід до внесення змін в тактичні побудови. Вони знайшли концентрований вираз у наказі Ч. 12 командира крайової команди “Шелеста” від 28 квітня 1945 р. Він орієнтував на перехід до дій винятково чотами і лише у випадку необхідності допускав об’єднання у більші військові підрозділи. Окремі завдання могли покладатися також на рої (відділення). У тактичних схемах помітне місце відводилося рейдам в інші “пасивні” терени. Як і до того, гостро

ставилася проблема очищення лав УПА від ненадійних і хитких елементів.

На структурну оптимізацію спрямовувалася ліквідація таких органів як жандармерія, військова розвідка, різні штаби. Функції “оргмобів”, які займалися поповненням повстанських лав, передавалися районним і кущовим проводам ОУН, відділам УПА. Оскільки військові округи пілягали розформуванню, аналогом цього поняття ставала “група УПА”.

У наказі містилася критична характеристика морально-психологічного стану і політико-виховної роботи в групі УПА-Захід “Говерля”, дислокованій на території Дрогобиччини і Станіславщини. Внаслідок “страшного антагонізму” між повстанськими командирами й місцевими оунівськими провідниками замість того, щоб рейдувати й маневрувати, бойові відділи осіли в Чорному лісі й зайняли очікувально-пасивну позицію. Бездіяльність негативно позначилася на дисципліні, спричинила конфлікти з населенням навколишніх сіл, яке засуджувало вчинки окремих бійців⁷⁰.

Слід мати на увазі ту обставину, що відмову від активних дій викликали масовані військово-чекістські операції, різке скорочення соціальної бази руху, втрата багатьох баз та відомих командирів. Успішні дії радянських військ, у поєднанні зі втотою населення й особового складу УПА, породжували настрої відчаю, зневіри, небажання продовжувати сповнене небезпеки, нерідко голодне повстанське життя.

Про те, що це була стійка тенденція, свідчить наказ Ч. 15 від 20 вересня 1945 р. командира ТВ “Магура” (Калуський район Станіславщини). У документі відверто визнається “незадовільний, жалюгідний і подекуди фатальний стан відділів і підвідділів УПА-Захід. Цілі і завдання, поставлені перед відділами УПА нашим політичним проводом, не стоять у пропорційному відношенні до переведених ними дій політичного, бойового і пропагандивного характеру”. За словами авторів наказу, у загонах “панує бездіяльність, втеча від ворога, загальна деморалізація, пияцтво, з чим мусимо розпочати боротьбу, бо це доведе відділи до упадку і тягнутиме за собою Організацію”⁷¹.

Негативні явища спостерігалися і в інших групах УПА-Захід. В одному з наказів команди і штабу ВО “Поділля”, що охоплювали терени Кам’янець-Подільщини й Тернопільщини (липень 1945 р.), наголошувалося, що “в часі весни і початку літа, найвигіднішого часу ведення партизанських дій, відділи УПА нашої ВО себе не виправдали. В часі весни відділи УПА провели дуже мало бойових і бойово-політичних акцій; не проводили, а сиділи на одному місці і ухилялися під різними підтекстами несприятливих обставин від виконання наказів ШВО і заряджень повітових провідників”. І вже як зовсім неприпустиме явище оцінювалося ставлення вояків до місцевого населення, стосовно якого

підрозділи УПА поводитися “не як українські повстанці, а як зайди-диверсанти”. Щоб усунути ці негаразди, командування ВО “Поділля” висунуло вимогу тісного узгодження бойової діяльності відділів з роботою організаційної мережі ОУН; командирам відділів наказувалося виконувати всі завдання окружних провідників і регулярно звітувати перед ними; бойові акції здійснювати винятково чотами, оскільки на той час вони вважалися основною бойовою одиницею УПА⁷².

Наближення краху III Рейху спонукало українську політичну еміграцію до взаємних контактів і з’ясування перспектив “української справи”. Відомий український письменник і публіцист У. Самчук доволі песимістично оцінював спроможність досягнення компромісів між політичними силами, які репрезентували гетьман П. Скоропадський й А. Мельник: “Вони можуть сидіти побіч, – з гіркотою писав він у 1945 р., – і не бачити один одного, можуть говорити, але не чути, можуть обіцяти, але тільки собі, можуть планувати, але тільки для самих себе. Їх сковують їхні комплекси, почуття нижчості, їхні партії, їхня замкненість в собі”⁷³.

П. Скоропадський, який прихильно ставився в цей час до збройних зусиль ОУН та УПА в ім’я відродження суверенної української державності, зустрічався зі С. Бандерою і А. Мельником. Однак останні двоє не могли дійти згоди між собою. Тим часом уряд УНР в екзилі дістав санкцію офіційного Берліна на формування всеукраїнської репрезентативної інституції – Українського національного комітету (УНК, 12 березня 1945 р.) на чолі з П. Шандруком, призначеним А. Левицьким ще й командувачем Української національної армії (УНА). С. Бандера й А. Мельник відмовилися брати участь в діяльності УНК, вважаючи цю акцію безперспективною⁷⁴.

До речі, розвиток подій на фронті породив плани відродження збройних формувань і в родоначальника УПА – Т. Бульби-Боровця.

Необхідність врахування міжнародних чинників викликала появу у травні 1945 р. “Декларації Проводу ОУН(Б)”, яка мала представити позицію ОУН та УПА в період війни у привабливому світлі. У документі, зокрема, наголошувалося, що повстанці ще з 1942 р. протидіяли гітлерівцям у вивезенні населення до Німеччини й суцільному пограбуванню села. Автори висловлювали “рішуче протиставлення нас в один ряд і всякого роду вислужниками німців, що їх зрештою не бракує в жоднім сьгоднішнім європейським народі, а тим більше проти закидання нам німецької агентурності”⁷⁵.

Допоки представники різних партій та груп шукали відповідь на питання, як бути далі, повстанські загони продовжували важку боротьбу на українських етнічних землях і навіть за її межами. Щоб спрямувати її у потрібне русло, головний командир УПА у травні 1945 р. видав відозву “Бійці і командири Української повстанської армії”, у якій наголошу-

валося на значному внеску УПА в перемогу над Німеччиною. У протистоянні з нацистами Повстанська армія отримала бойовий досвід, організувалася і не дозволила окупантам вільно господарювати на українській землі й використовувати її ресурси для реалізації своїх агресивних планів. Однак після німців на українські землі повернувся “ще гірший окупант” – Росія, боротьба з яким ведеться вже два роки. Називаючи підступними ідеологічну обробку населення і спроби розкласти УПА і ОУН відозвами і зверненнями, головний командир УПА висловив переконаність у тому, що борці за волю України будуть битися до переможного кінця. У відозві містилася оптимістична оцінка міжнародної ситуації, що базувалась на розгортанні революційних рухів пригноблених народів та суперечностях між Заходом і Радянським Союзом. За словами Р. Шухевича, це створювало сприятливі умови для боротьби і наближало час розвалу СРСР⁷⁶.

Однак рішення Потсдамської конференції не давали особливих підстав для оптимізму. СРСР утверджувався в європейському та світовому співтоваристві не лише як один з переможців у війні проти націонал-фашизму, а й як такий гравець на геополітичному просторі, з яким мали рахуватися всі без винятку держави. Спосіб, у який Кремль досягав поставлених цілей, не залишав жодних ілюзій щодо його твердості у подоланні “українського сепаратизму”.

Не бракувало витримки й переконаності у правильності обраного шляху й у тих, хто вирішив стояти до кінця в нерівному протистоянні з потужною військовою й економічною машиною сталінського режиму. З початком літа знову відбуваються структурно – організаційні й тактичні трансформації в середовищі самостійницького руху. Численні військові відділи по 400–500 осіб переформовуються у менші. Набувають поширення дрібні боївки по 10–15 вояків, здатних мобільно змінювати місця дислокації та вирішувати різноманітні оперативні завдання. По лінії ОУН розбудовується мережа нелегальних станиць, кушів, районних, надрайонних, обласних, крайових провідів⁷⁷. Водночас розширюється компетенція Служби безпеки, зв’язки та ієрархія якої вибудовувалися незалежно від організаційної мережі ОУН. Так, заступник кущового провідника Організації в обов’язковому порядку мав бути агентом СБ, хоча про це не повинен був знати навіть сам кущовий провідник⁷⁸.

Слабким місцем нелегальних націоналістичних структур залишалося те, що вони контролювали лише сільську місцевість. Міста стали надійними форпостами радянської адміністрації, оскільки тут, як правило, розміщувалися військові гарнізони й контингенти внутрішніх військ НКВС, винищувальні загони, спеціально призначені для боротьби з українським підпіллям і УПА. Однак, розуміючи вирішальну роль міських (районних і обласних) центрів, провідники ОУН і повстанські командири намагалися збільшити тут свою присутність і впливи серед різних верств

міського населення. Провідник Карпатського краю Я. Мельник (“Роберт”) навіть закликав: “Урбанізуйте нашу революцію і українізуйте міста!”⁷⁹.

Однак далі нападів на райцентри й агітаційно-пропагандистських акцій справа не пішла. Як і до того, основною формою спротиву радянзації краю залишалися індивідуальний терор, диверсійні акції на промислових та сільськогосподарських об’єктах, засідки й дрібні сутички з невеликими радянськими підрозділами й винищувальними загонами. З інформації уповноважених ЦК КП(б)У в районах західноукраїнського регіону можна скласти уявлення про засоби боротьби українських повстанців у травні–червні 1945 р.: 16 червня група з 20 вояків у с. Слобода-Банилів Вашківецького району Чернівецької області повісила секретаря місцевої комсомольської організації Залуцьку та бійця винищувального батальйону. В ніч на 29 червня у с. Ширяївці Горішні Садгірського району тієї ж області здійснено наскок та підпал будівель спиротзаводу. Бійці винищувального загону відбили атаку й загасили пожежу.

У Коропецькому районі Тернопільщини в цей час оперував загін М. Шуляка (“Хитрого”) з 60 бійців, а також група “Бистрого”, сформована з вояків розбитих відділів. 23 травня вони атакували міліційну ділянку в с. Устя-Зелене, а 16 червня зробили це повторно. Від 5 травня до 15 червня нападники розбили всі сепараторні установки в селах Баранів, Лука, Красне та інших з метою зриву маслоставок. У Гримайлівському районі, писав уповноважений Махітько, “бандити вдень нападають на села, тероризують місцеве населення і партійно-радянський актив”. 8 червня потрапила в засідку група радпартактиву, що поверталася з сіл Лука-Мала й Монастирі. При цьому загинули директор МТС Солодкий і завідувач МТМ Полько, а завгосп МТС Балабанчук і трактористка Степанида Вовчук забрані до лісу.

У доповідній записці інструктора відділу пропаганди й агітації ЦК КП(б)У Шевченка від 6 липня 1945 р. йшлося про майже повну відсутність “бандпроявів” у Жаб’ївському районі Станіславщини. Запорукою стабілізації вважався курс на залучення місцевих громадян до органів влади: у сільських районах вони займали 325 посад у різних установах. Натомість Болехівський район перебував “під сильним впливом націоналістів”, де активно діяв повітовий провід на чолі з молодим вчителем Ю.Юрківим (“Іскрою”), а також близько двох сотень повстанців⁸⁰.

Об’єктом нападів упродовж травня–червня стали 1945 р. районні центри Надвірна, Галич, Яворів, Солотвин, Делятин, Радехів, Гримайлів, Жаб’є, Яблунів, Ланчин, Корець⁸¹.

Всього ж за даними Головного управління НКВС у боротьбі з бандитизмом у першому півріччі 1945 р. члени націоналістичного підпілля й повстанці здійснили 2207 збройних виступів, у тому числі 689 відплатних акцій, 236 нападів на установи й підприємства, 11 – на районні центри, 212 диверсій на залізницях, 1059 інших бойових дій⁸².

Згідно зі зведеними даними обкомів КП(б)У у серпні в 6 західних областях республіки зафіксовано 77 “бандпроявів”, у вересні – 146 (42 – у Дрогобицькій, 31 – у Львівській, 23 – в Ровенській, 19 – в Тернопільській, 18 – у Станіславській, 13 – у Волинській). В результаті було вбито 66 представників партійно-радянського активу, (в тому числі 19 голів сільських рад), 47 бійців та офіцерів Червоної армії, а також 153 місцевих активістів. 37 вересневих акцій спрямовувалися на знищення хліба й сільськогосподарських машин (виведено з ладу 16 молотарок). У с. Міженець Нижанковицького району (Дрогобиччина) спалено 240 копиць сіна й молотарку, у с. Журатин Буського району (Львівщина) – 12 копиць хліба, 70 ц сіна і молотарку, у с. Туради (Дрогобицька область) боївкою “Ігоря” – всі будівлі радгоспу “Більшовик”.

В ніч на 14 вересня в с. Грушатичі Нижанковицького району було вбито голову земельної громади Павла Гілета, його сина (секретаря комсомольської організації) та активістку Марію Добромильську.

Доволі частими стали диверсії на залізницях. 25 вересня вибухнула міна на ділянці між станціями Клесів і Томашгород Ковельської залізниці, хоча потяг вже встиг пройти. П'ять днів потому на міні підірвався бронепоезд. Того ж дня на ділянці Станіслав–Стрий повстанці пустили під укіс паливний склад, причому 8 цистерн з пальним і 2 вагони згоріли, було також пошкоджено 2 паровози. Під час диверсії загинуло 9 залізничників.

У ніч на 28 вересня у Золочівському районі (Львівська обл.) повстанці під час атаки на аеродром спалили літак. Наступного дня на Рожнятівських нафтопромислах у Станіславській області підпільна боївка спалила 6 нафтових вишок⁸³.

Значного розголосу набув напад відділів “Грегїта” і “Рїзуна” на Станіслав, об'єктом якого стали помешкання партійно-радянських функціонерів та силовиків, а також магазини облспоживспілки і медичні склади. Викликавши сум'яття й паніку, повстанці зуміли своєчасно відійти з міста⁸⁴.

За спеціальними завданнями члени підпілля влаштувалися в державні установи та міліцію. З доповідної записки Шумського райкому партії (Тернопільська обл.) відомо, що в ніч на 31 червня з підвалу райвідділу НКВС були визволені 50 осіб, яких мали вивезти у віддалені райони країни як родичів і пособників “бандитів”. Акцію здійснили колишні упівці Криницький і Нечипорук, залучені до спецгрупи, створеної місцевими радянськими спецслужбами⁸⁵.

Командування УПА й провідники ОУН постійно наголошували на необхідності рейдування, в тому числі з пропагандистською метою. Це не лише ускладнювало виконання оперативних планів радянської сторони, а й засвідчувало присутність самостійницьких сил у багатьох районах Західної України та інших областей республіки і сусідніх країн.

У фокусі постійної уваги крайової команди УПА-Північ перебували Житомирщина й Київщина, куди рейдувало чимало загонів. Рейди давали чимало інформації для роздумів та уявлень про реальну картину підрадянської дійсності і настроїв мас. Доволі об'єктивний зріз ситуації поданий у звіті командира Південної ВО “Богун” УПА-Північ “Романа-Енея” за грудень 1944 – квітень 1945 рр., в яких підсумовувалися результати рейду на східні терени. Попри невдоволення сталінським режимом і позитивне сприйняття ідеї самостійної України, тамтешнє населення, за його спостереженнями, утримувалося від активної участі у громадсько-політичному житті. Серед тих, хто поповнював лави повстанців, СБ виявляла чимало агентів з місцевих мешканців. Незважаючи на це, “Роман-Еней” висловлював переконання, що й дрібні загони УПА і “навіть боївки мусять постійно проникати в терени України і бути на місцях розсадниками революційної боротьби проти сталінської системи правління”. Слід “вдертися на схід, бодай одиницями, в якій би то формі не було”, з тим, щоб “морально підготувати себе до твердих умов праці і вивчити докладно більшовицьку дійсність і бути невблаганним і видержливим у праці”. Варто зазначити, що рейд супроводжувався диверсіями на залізницях (пущено під укіс 10 поїздів) та комунікаціях (різання телеграфних та електричних стовпів)⁸⁶.

Упродовж червня–липня північною частиною Житомирщини рейдували відділи з'єднання груп УПА “444” (колишньої групи “Тютюнник”). Населення Городницького, Ємільчинського й Лугинського районів в цілому поставилося до учасників українського руху прихильно, але з обережністю. В одних районах “народ уважав повстанців за своїх охоронців і месників, лякаючи ними свавільну адміністрацію, а в інших, як от у Славському, виявляло нейтральність і національну несвідомість”. Порівнюючи марші 1943 р. з рейдами 1945 р. автор звіту вважав, що населення стало більше знати про УПА і в “Східній Україні більше сприяє нам, ніж у деяких місцевостях Західної України”⁸⁷. Ці висновки перегукуються з характеристикою настроїв населення північних районів Житомирщини у звіті про рейд відділів групи “З.Г.” (колишньої “Тютюнник”) від 21 липня до 12 серпня 1945 р. Якщо 1943 р. більшість місцевих мешканців була неприхильно налаштована до УПА, оскільки була задіяна у “червоній партизанці”, то 1945 р. УПА “здобула великі симпатії населення”.

У враженнях інших командирів – “Гармаша” й “Ореста”, які рейдували Кам'янець-Подільською областю, зустрічаємо більш песимістичні оцінки. Останній скаржився на обмежену свободу переміщення, відсутність умов для переквартирування, пасивність місцевих людей, які певною мірою симпатизували боротьбі ОУН та УПА, але настільки налякані радянською владою та органами НКВС–НКДБ, що не відважувалися

долучитися до української справи⁸⁸. Траплялося й так, що безвідповідальні дії організаторів та керівників рейдуючих загонів приносили більше шкоди, ніж користі. Для прикладу, звіт ВО-3 “Лисоня” УПА-Захід за період від 31 грудня 1944 р. до 31 січня 1945 рр. містив інформацію про те, що східні відділи УПА, які заходять на територію Тернопільської області, “своїми рейдами розконспіровують сітку, роблять різні бешкети, здирають одяг і б’ють. Цим наражають місцеве населення на знищення”⁸⁹.

Особливо ретельно готувалися закордонні рейди відділів УПА, свідченням чого є спеціальна інструкція під назвою “Короткі вказівки для тих, що йдуть в рейд на Словаччину”, підготовлена заступником провідника Закерзонського Крайового проводу ОУН В.Галасою (“Орланом”, “Назаром”). У ній, зокрема, наголошувалося: “Щоб нейтралізувати спроби властей іншої держави знищити українських повстанців, слід відразу після переходу кордону розгорнути масову роз’яснювальну роботу за допомогою листівок, кореспонденції, мітингів, індивідуальних бесід, написаних у публічних місцях гасел тощо”. Автор документа застерігав: “Невільно під ніякою умовою нападати на міліцію, військо, магазини і т. д. Невільно ліквідовувати ніяких “типів”. Навіть більшовицьких емісарів не ліквідовувати...”. Після переходу кордону рекомендувалося розосередитися на малі рухливі відділи, аби охопити якомога більшу територію.

Не нав’язуючи зачіпних боїв, рейдуючі відділи все ж ніколи не повинні були панічно втікати, пам’ятаючи, що репрезентують всю Повстанську армію⁹⁰.

Аналіз ідеологічних матеріалів рейдуючих відділів дозволив одному з дослідників цієї проблематики, В. В’ятровичу, дійти висновку, що основними завданнями їх пропагандистських зусиль були такі: спростування наклепів, інсинуацій докола українського національно-визвольного руху; викриття імперського спрямування політики Радянського Союзу; з’ясування реальної небезпеки для чеського і словацького народів з боку радянського імперіалізму; закладання основ спільної боротьби народів Центральної та Східної Європи проти сталінізму⁹¹.

Перший рейд відділів УПА-Захід під орудою командира ТВ “Маківка” Я. Вітовського (Андрієвського), що відбувся у серпні–вересні, був цілком вдалий і став певною мірою зразковим з організаційної і тактичної точки зору.

У період липня–вересня 1945 р. курінь Прута (група “Говерля”) рейдував територією Польщі. Вийшовши зі Станіславщини, повстанці перетнули кордон, діяли в районі міст Бірча та Перемишль, а потім – Балігруда. До Чорного Лісу загін повернувся вже через територію Чехословаччини⁹². Кордони Польщі перетинали рейдуючі сотні “Штиля”, “Шумського”, відділи “Галайда II”, “Вовки” та інші.

Рейди за кордон були пов’язані з великою небезпекою: окрім прикордонників на повстанців чатувала зустріч з військовими та міліцейсь-

кими частинами, які прагнули витіснити їх за межі країни, або розбити. Так, повертаючись в Україну з Польщі, сотні “Шумського” і “Штиля” вийшли на контрольовану прикордонниками ділянку кордону. “Штиль” не наважився форсувати р.Буг у цьому місці, а “Шумський” з 40 вояками вирішив подолати водну перешкоду. Виявивши групу, прикордонники атакували і розбили її⁹³.

Закордонні рейди УПА мали на меті розкрити перед громадськістю сусідніх та інших європейських держав свої наміри й цілі, здобути прихильників і симпатиків у різних верствах населення. Якщо воєнні результати рейдів були незначними, то політичний і морально-психологічний їх вплив можна оцінити як позитивний: місцевий люд наочно переконувався у тому, що гіпертрофований ідеологічним апаратом образ “упівця-головоріза” є не більш як пропагандистським штампом, що “бандити” й “українські націоналісти” насправді ведуть боротьбу за національну державність, проти сталінського режиму. Щоправда, долучити населення Польщі, Чехословаччини, Румунії і Угорщини до антикомуністичної революції УПА не змогла.

Перебіг протистояння диктував необхідність постійного пошуку таких форм спротиву радянській системі, які б найбільше відповідали вимогам часу. У другій половині 1945 р. відбулася структурна реорганізація націоналістичного підпілля. ЦП ОУН(Б) підпорядковувалися т. зв. “великі” крайові проводи – ПЗУЗ, до складу яких входили “малі” крайові проводи “Москва” (Волинська обл. і декілька південних районів Білорусії) та “Одеса” (Ровенська і частина Тернопільської обл.) й “Галичина”, що охоплювала “малі” проводи “Буг-2” (Львівська обл.) та “Карпати-Захід” (Карпати, Прикарпаття і Буковина). Скасовувалися обласні й підрайонні проводи, жіноча мережа, після чого основними ланками ОУН стали окружні, надрайонні (по 2–6 в окружному), районні (по 3–5 в надрайонному), кущові і станичні (на рівні населеного пункту) проводи. На рубежі 1946–1947 рр., згідно з радянськими даними (дещо неповними) діяли 8 крайових, 16 окружних, 38 надрайонних, 121 районний проводи (2544 особи) і 228 окремих груп (2024) без урахування так званої “легальної мережі” Організації⁹⁴.

На початку листопада крайовий провідник Карпатського краю Я. Мельник (“Роберт”) підписав наказ про подвійне підпорядкування відділів УПА. В документі наголошувалося, що відповідно до вказівок КВШ УПА-Захід (вересень 1945 р.) всі повстанські формування, розташовані у відповідних теренах поряд з субординацією по лінії військового командування мали підпорядковуватися також місцевому проводу ОУН. Командири зобов’язувалися звітувати і штабу ВО “Говерля” й окружному провіднику ОУН. В наказі повторювалося положення інструкції ГК УПА (лютий 1945 р.) про те, що курені й сотні ліквідовуються, відділи УПА

повинні діяти тільки чотами, об'єднуючись у більші підрозділи тільки в разі нагальної потреби⁹⁵.

На думку А. Кентія, курс ОУН і ГК УПА на підпорядкування повстанських відділів тереновим провідникам, з одного боку, сприяв зміцненню зв'язків УПА з місцевими боївками і населенням, а з іншого, – свідчив про повернення до тактики підпільно-партизанських дій здебільшого у визначених теренах, керівництво якими переходило від військових до провідників ОУН. З цього часу, на переконання дослідника, “УПА все більше набувала рис місцевого, а не загальноукраїнського характеру”⁹⁶.

Щоб усунути можливі суперечності між командним складом УПА й оунівською мережею, ймовірно, з надр КВШ УПА-Захід вийшло роз'яснення, у якому стверджувалося, що відділи УПА і надалі перебуватимуть під керівництвом військового командування, одержуватимуть від нього накази, інструкції, вишкільні матеріали. Прерогативою командира відділу залишиться управління бойовою одиницею, вирішення питань реорганізації, кадрових ротацій, підвищення бійців у військових ступенях, захоплення і покарання. Оскільки ж за політичну ситуацію в терені ніс відповідальність провідник, відділи й підвідділи мали ставити свою діяльність на рівень, що відповідав би необхідним вимогам.

Документ містив характеристику ситуації й виклад завдань, які стояли перед Повстанською армією. Незважаючи на тяжкі і навіть невігідні обставини, ОУН і УПА не повинні припиняти збройну боротьбу. Рекомендувалося акції відділів проводити зрідка, але з відчутними результатами. При цьому наказувалося не вступати в сутички з підрозділами Червоної армії та лісорубами-червоноармійцями, а зосередитися на нейтралізації “винищувачів”, у яких слід відбирати зброю та відпускати додому і лише в разі опору – знищувати. Одним із завдань мало стати регулярне знищення МТС, спиртозаводів, клубів, колгоспного і радгоспного майна. Нападаючи на кооперативні точки, необхідно було забирати з них мито, знищувати горілку, а решту товарів роздавати населенню⁹⁷.

Аналізом поточних подій і постановкою завдань на перспективу позначена інструкція Крайового проводу ОУН надрайонним провідникам, підписана 12 листопада 1945 р. Р. Шухевичем. Одним з наріжних каменів діяльності організації мало стати її кадрове забезпечення: автор документа наголошує на необхідності зближення тогочасних функціонерів ОУН з тими, які мали ще довоєнний досвід. Щоб УПА могла виконувати поставлені перед нею завдання, слід підвищити роль та відповідальність політвиховників, які забезпечували морально-психологічний вишкіл особового складу. Стосовно загальної маси населення досить точно зазначалося, що вона “є тільки національно свідома а не революційна... Ми не сміємо допустити того, щоб у боротьбі брав участь тільки революційний актив, бо тоді маса залишиться без провідного елемента і не буде здатна

докінчити боротьбу”. Слід виховувати населення так, щоб воно не лише співчувало, а й переносило весь тягар боротьби і брало в ній найактивнішу участь.

Особлива увага зверталася на підростаюче покоління. Щоб виховати юнацтво у національному і релігійному дусі, скріпити ідейну загартованість старшої молоді, потрібно було вирвати її з-під впливу більшовицького агітпропу, піонерських і комсомольських організацій.

У плані підготовки до зими вказувалося на необхідність закріплення за кожним надрайоном певної кількості відділів УПА, організації пунктів зв'язку. Створення спецбоїв поблизу кожного районного центру для виконання диверсійно-терористичних акцій вважалося одним з важливих напрямів забезпечення бойової активності підпілля у зимовий період. Цей захід спрямовувався також на опанування містами, чого Р. Шухевич закликав досягати навіть ціною послаблення роботи у сільській місцевості. У документі також наголошувалося на тому, щоб усіяко перешкоджати радянським господарським органам здійснювати лісозаготівлі⁹⁸.

Бойова діяльність ОУН та УПА постійно супроводжувалася активними пропагандистськими зусиллями. Вони видавали різні бюлетені – “Інформатор”, “Вільна Україна”, “До зброї!”, журнали “Ідея і чин”, “Повстанець”, орган УГВР “Самостійність”, гумористичний журнал “Український перець” та інші, у яких друкувалися численні матеріали з місць про хід національно-визвольної боротьби, повсякденне життя українського підпілля, настрої населення, міжнародні події, теоретичні статті ідеологів націоналізму, контрпропагандивні матеріали тощо. Багатотисячними тиражами видавалися летючки, які розповсюджувалися серед населення, червоноармійцями, бійцями винищувальних батальйонів тощо. Це був найкращий спосіб оперативного реагування на поточні події, адресної інформації та впливу на окремі верстви населення.

У 1945 р. з'явилось кілька звернень до різних категорій населення, співробітників радянських органів. У зверненні до “членів міліції” (“винищувальних відділів”) йшлося про те, що радянські спецслужби, залучаючи українців до своїх каральних структур, примушують їх вести “роботу НКВС там, де більшовики не можуть собі ради дати. І бачимо, що міліція помагає опанувати терен і помагає виловлювати підпільників та дезертирів Червоної армії”. Автори закликали співробітників міліції та груп сприяння залишати їх лави і припинити зраду своїх братів⁹⁹.

У “Повідомленні до всіх директорів, завідувачів та вчителів”, підписаному українськими повстанцями, містився наказ:

“а) пропустити в навчанні всі визначені в навчальному плані читанки і вірші, метою яких є вироблення радянського патріотизму;

б) в навчанні пісень, які являються дуже важливим виховним чинником, відкинути всякі пісні про “Сталіна рідного”, про “Москву мою”,

про “широку [мою] страну рідну” й інші. Вивчати тільки українські народні пісні;

в) не змушувати дітей ходити в релігійні свята до школи і взагалі забороняємо вести в школі антирелігійну пропаганду;

г) на лекціях [з] історії, географії, природознавства і інших висте-рігатися т. зв. “використовування виховних моментів”, бо вони в радянсь-кій школі під покришкою “наукового висвітлювання” брехливо перекру-чують факти і ображають релігійні, національні і моральні почування молоді;

д) не змушувати дітей до брання участі у різного рода большевицьких святкуваннях...”. У документі висловлювалося різко негативне ставлення до комсомолу, а також до піонерської організації, як інституції суто більшовицьких, і містився заклик не вступати і не втягувати дітей та підлітків до них, а також залишати їх лави тим, хто вже став комсо-мольцем і піонером.

Окремий фрагмент звернення адресувався вчителям, які прибули з інших регіонів України. Обіцяючи “братом з СУЗ морально і матеріально пережити це страшне лихоліття”, автори документа вимагали “праці і помочі” у визвольній боротьбі. А щоб стати на цей шлях, рекомен-дувалося читати революційну літературу, знайомитися з програмою ОУН і засадами діяльності УПА. Слід не дати втягнути себе “в сітку боль-шевицьких провокаторів, щоб кожен міг сміливо дивитися у вічі і казати: “Я також борюся за Самостійну Українську Державу”¹⁰⁰.

Про боротьбу за молодь йдеться і в інструкції, підписаній Р. Шу-хевичем 12 листопада 1945 р.: “На шкільну молодь впливайте та вже від малого вчіть її боротись. Заставляйте до бойкоту піонерських та комсо-мольських організацій, різних свят в честь Сталіна та інших більшо-вицьких чинуш, співати більшовицькі пісні та наперекір вчителям моли-тися. Нам потрібно поставити за завдання, щоб в короткому часі на нашому терені не існувала ані одна комсомольська організація”¹⁰¹.

Українські повстанці звернулися до директорів, завучів та учителів, зокрема, тих, які прибули із східних областей УРСР (Док. № 150). У документі наголошувалося, що радянська школа нав’язує більшовицьку ідеологію, атеїстичний світогляд й національну асиміляцію, обов’язкове охоплення молоді комсомольськими організаціями.

Вітаючи вчителів-“східняків”, повстанці обіцяли допомогти їм подо-лати матеріальні й побутові труднощі, якщо вони відмовляться від кому-ністичного наповнення навчально-виховного процесу й сприятимуть бо-ротьбі за національну державність.

По лінії ОУН упродовж усього 1945 р. на місця неодноразово над-ходили вказівки, у яких настійно вимагалося встановлювати приязні стосунки з учителями, які прибули з інших областей УРСР, відмовитись

від насильства і примусу щодо них і намагалися залучити до самостійницького руху. Та все ж випадки вбивства вчителів, які просто виконували свої функціональні обов'язки, траплялися й після цього.

У вересні 1945 р. Крайовий провід ОУН(Б) “Поділля” видав відозву до української молоді, в якій автори апелювали до історичної традиції боротьби за волю українського народу й закликали чинити спротив примусовій більшовизації краю (Док. № 121).

Об'єктом пропагандистських зусиль постійно залишалась міліція. В одній з листівок УПА, що адресувалась міліціонерам, пояснювалась підступна політика радянської правлячої верхівки, яка руками обдурених українців у формі НКВС і Червоної армії придушувала український національно-визвольний рух (Док. № 151).

Пропагандисти ОУН намагалися залучити на свій бік західноукраїнську інтелігенцію, однак внаслідок тотального контролю радянських спецслужб і партапарату вона стала в основній своїй масі або індиферентною або слухняною виконавицею волі Кремля.

Враховуючи побожність місцевого населення, авторитет духовенства, а також перші кроки більшовиків, спрямовані на уніфікацію конфесійної карти західного регіону республіки, командування УПА у липні 1945 р. випустило відозву про суперечності між Православною і Греко-католицькою церквами та відстоювання канонічних засад останньої перед Московською патріархією (Док. № 105). Її автори, характеризуючи релігійну ситуацію, наголошували, що Кремль поставив перед Російською православною церквою завдання поглинути Греко-католицьку конфесію. Ці кроки спрямовані на те, щоб підірвати ідею української церкви, яка підтримувала самостійницький рух і була осердям національної духовності. У тексті містився заклик до греко-католицьких священників та віруючих не коритися владі, а дотримуватися прабатьківських традицій.

Здійснення комплексних ідеологічних і політико-виховних заходів покладалося на спеціальні пропагандистські відділи. В органах пропаганди крайового проводу ОУН працювали відомі публіцисти і теоретики П. Дужий, Й. Позичанюк, О. Безпалко, Л. Гайовська, М. Прокоп, керівник підпільної радіостанції і редактор “Українського перцю” Я. Старух. До роботи в політвиховних структурах УПА залучалися Д. Маївський, П. Степанченко, С. Слободян, М. Дужий, Н. Хасевич, П. Полтава (керівник головного осередку пропаганди УПА і начальник політвиховного відділу ГВШ УПА). Він заступив на цій посаді Я. Бусела, який загинув 1945 року на Тернопільщині. Автором багатьох праць став один з ідеологів збройної боротьби О. Дяків. Свідченням того, якого значення надавалося даній ділянці роботи, свідчить штат пропагандистського апарату: в УПА-Захід та УПА-Північ ці відділи мали в різний час від 20 до 30 співробітників, у окрузі – до 10, у відділі – 3–5.

Випуск друкованої продукції забезпечували власні друкарні: “Воля народам” (УПА-Захід), ім. К. Савура (Провід ОУН на ПЗУЗ), ім. С. Петлюри та ім. Я. Арсенича (Крайовий провід ОУН “Захід-Карпати”) та інші. За підрахунками дослідників (дані неповні), за час від 1944 до 1950 рр. вони видали 21 назву газет і журналів, 60 найменувань брошур і книг, 81 листівку. Л. Шанковський оцінював цю продукцію як “яскравий доказ великої зрілості підпільних авторів у ставленні проблем, їх розв’язуванні, в підході до різних життєвих питань українського народу або питань української визвольної боротьби. Щодо кількості і якості підпільних видань український рух побив усі рекорди й порівняння з іншими рухами резистенсу на свою користь”¹⁰².

20 серпня 1945 р. Провід ОУН(Б) запропонував крайовим реформаторам нові інструкції та політичні гасла для проведення підпільної пропаганди (Док. № 111). Цей розлогий документ починався з’ясуванням нових умов, у яких належало розгортати ідеологічну роботу, й чергові завдання на ближчу перспективу. Зокрема, вказувалося на необхідність дуже розважливого впливу на демобілізованих червоноармійців, які, на переконання оунівських лідерів, неодмінно будуть розчаровані повоєнними реаліями.

Основні напрями цієї роботи вбачалися такими: I. Пропаганда в місті. II. Пропаганда в Червоній армії. III. Пропаганда гаслами. IV. Пропаганда серед мас. V. Робота серед членських кадрів ОУН. Розписувалися до дрібниць всі засоби ідеологічного впливу, що могли бути використані на кожному напрямі роботи. Для реалізації “лозунгової пропаганди” додавалися загальнополітичні гасла, гасла для міст, сіл, червоноармійців, українського народу.

Документ свідчить про те значення, якого надавали боротьбі за інформаційний простір та масову свідомість очільники самостійницького руху.

Зразком того, якими матеріалами користувалися оунівські та упівські пропагандисти, може бути звернення УПА до бійців та командирів Червоної армії (Док. № 104). Пояснюючи тоталітарний характер більшовицького режиму і проводячи паралелі з гітлерівським режимом, автори ставили риторичне запитання: за що воювали радянські воїни: за зміну пригноблених чи за знищення будь-якого пригноблення і будь-яких гнобителів? У тексті містився заклик спільно боротися за економічну і соціальну справедливість, свободу народів, проти сталінської кліки.

Підпільні ідеологічні інституції широко використовували всі форми пропаганди, причому учасники полеміки і слухачі неодноразово виявляли високий рівень теоретичної підготовки, добрі знання історії, міжнародних справ оунівських референтів, якими володіли упівські політвиховники і пропагандисти.

Маловідомою залишається ще одна сторінка українського самостійницького руху у 1945 р., пов'язана як з функціонуванням радіостанції “Вільна Україна” (“Самостійна Україна”), що мала кодову назву “Афродіта”. Зі спогадів В. Макара відомо, що радіостанція почала працювати у жовтні 1943 р.^{*}, а в грудні передачі на хвилі 41–43 м виходили чотири рази на день українською, російською, англійською і французькою мовами і тривали по 30 хв.¹⁰³ За словами Г.Чуйко (співробітниці редколегії “Афродіти”), станція вела передачі й німецькою, аби охопити більше коло слухачів Центральної Європи¹⁰⁴. У 1944 р. радіостанцію оснастили новим передавачем, привезеним з Відня, що значно підвищило якість трансляцій. У 1943–1944 р. станція підпорядковувалась референтові пропаганди Проводу ОУН Мирославу Прокопу, а в 1945 р., за деякими даними, – безпосередньо Проводу. До роботи в редакції долучилися майже всі фахівці з вищою освітою, що забезпечувало високий рівень інформації та засобів її подачі. Через радіостанцію поширювалися повідомлення про міжнародне становище, завдання українського національно-визвольного руху в боротьбі з тоталітаризмом нацистського та більшовицького штибу, привітання з національними та релігійними святами, транслювалися українські пісні.

Уявлення про зміст матеріалів, які передавала “Афродіта”, дає єдиний донині збережений текст, видрукуваний у підпільному часописі. “Щоденні вісті Української інформаційної служби”. З огляду на це його варто процитувати ширше: “Радіовисильня українського самостійницького руху “Самостійна Україна” повідомляє: “Ми вже подавали попередньо перегляд большевицьких і німецьких листівок, в яких одні називають український визвольний рух німецькою роботою, а другі – большевицькою. Останнім часом в тому одначе багато змінилося. Німці, що в часі своєї окупації України вимордували сотні тисяч українських самостійників, – тепер по своїй програній – намагаються щораз частіше залицятися до українців. Залицання ці невиразні, неофіційні, не оперті на жодних політичних підставах. Але є фактом, що в своїй пропаганді німці намагаються щораз частіше підшиватися під маску приятелів укр[аїнського] народу. Останньо[го часу] траплялися випадки, що в радієвій пропаганді та в листівках згадують вже і про боротьбу УПА по другому боці фронту, співають марш укр[аїнських] партизанів та пробують, де тільки можуть, здобути зв'язки до українських збройних відділів під большевицькою окупацією. Появилось навіть багато німецьких листівок, звернених безпосередньо до УПА, які закликають до співпраці в боротьбі з большевиками.

^{*}Станцію розмістили на горі Ковбура на захід від Верхнього Синьовидного (Львівщина), де було обладнане спеціальне укріття.

Усі ті заходи, одначе, не можуть довести до жодного позитивного наслідку. Гітлерівська Німеччина такий самий ворог самостійної України, як і большевицька Москва, тому нам з нею не по дорозі”.

Далі автори тексту наголошують, що нацистські пропагандисти навіть транслюють по німецькому радіо марш українських партизанів, хоча свого часу його автора – молодого українського митця А. Марченка заарештували на Волині, вивезли на Захід і там у в’язниці замордували. “Знаємо також, – зазначалося у повідомленні, – що є між німцями, зокрема, поодинокі гурти, які не погоджуються з гітлерівською туполобою і людодською політикою та щиро змагають до порозуміння з українцями на платформі спільної боротьби проти московського большевизму. Це однак наразі неможливе до практичного переведення, як довго німецькою політикою кермує гітлерівська потвора. З другої сторони, справа ця тісно зв’язана з укладом міжнародної ситуації. Боротьба проти імперіалістичної навали большевицької Москви вимагає організації широкого фронту всіх поневоленних і загрожених народів в порозумінні із заінтересованими в цьому демократичними потугами”¹⁰⁵.

У серпні 1944 р. більшовицькі війська зайняли райони, де розмішувалась радіостанція. Майже всі співробітники її редакції виїхали на Захід. Однак наприкінці 1944 – на початку 1945 р. “Афродіта” відновила трансляції. Її очолив “Шпак”, а допомагали йому “Андрій” та Альберт Газенбрукс* – “Західний”. Останній читав тексти англійською, французькою та німецькою мовами, готував матеріали на підставі інформації з радіопередач зарубіжних станцій.

7 квітня 1945 р. оперативна група Сколівського райвідділу НКВС та резервна рота 330-го полку військ НКВС атакували “Афродіту”. “Шпак” і три охоронці станції загинули в бою, а Газенбрукс потрапив у полон, у 1947 р. був засуджений на 10 років таборів, з яких відсидів 8 років, після чого повернувся до Бельгії¹⁰⁶. А. Газенбрукс з захопленням висловлювався про діяльність українського підпілля: “Якщо [б] на щось подібне здобувся, напр[иклад], французький або бельгійський резистанс, то про це трубили б на весь світ, як про небувале досягнення.

...Такої посвяти, такої відваги й героїзму я не зустрічав перед тим у своєму житті. Саме тому заслання, тюрми, катування не були спроможними зламати багатьох. Хто раз потрапляє в українське підпілля, то вже навіки залишається з його учасниками. В українських націоналістів була

* Газенбрукс Альберт народився 1915 р. у Бельгії. У травні 1940 р. потрапив до німецького полону як військовослужбовець бельгійської армії. При спробі втечі затриманий. Втік вдруге у Рівному. Кинувши роботу, намагався пішки повернутися на батьківщину. Потрапив у розташування українських самостійників. Став членом ОУН. 3 листопада 1943 р. працював на радіостанції.

сильна і непохитна віра, залізна воля боротися за незалежність України. Повірте, час моєї праці на радіостанції “Афродіта” є найкращими хвилинами мого життя. Я тоді переродився і зрозумів, що це означає – жити і боротися за шляхетні ідеали. А воля України, визволення цього доброго народу стали для мене метою в житті”¹⁰⁷.

Завершення війни в Європі розв’язало руки Кремлю в справі радянської заходуукраїнського регіону. Українські самостійницькі сили намагалися адекватно реагувати на ці виклики. 6 липня ОУН(Б) видала наказ № 3/5 та інструкції районним провідникам про організацію їх діяльності та звітності (Док. № 98).

У документі детально розписувалося, які відомості необхідно було подавати у звітах за 1944 р. і першу половину 1945 р. (включно з додатками про кількість заснованих колгоспів, земельних громад, комсомольських організацій, підрозділів “самооборони”, опорних пунктів, а особливо детально – про більшовицький терор).

Окремими пунктами мали бути оформлені дані про втрати ОУН після повернення більшовицької адміністрації.

Районні провідники зобов’язувалися регулярно виготовляти “Вістки з терену” та “Ситуаційні звідомлення” і 10-го й 25-го чисел щомісяця надсилати їх примірники “нагору”. Крім того вони повинні були кожного 5-го числа надсилати суспільно-політичні звіти.

Документ містив детальну інструкцію, в якій наводився перелік питань, необхідних для відображення у звіті: 1) НКВС і НКДБ; 2) помічники НКВС; 3) Компартія та її дії в терені; 4) урядові чинники (райкоми та сільради); 5) наше населення та оргсїтка.

До цього мали додаватися оформлені за певними зразками “залучники”: а) акції противника; б) статистика втрат; в) довідка про упромисловлення краю.

У суспільно-політичному звіті передбачалась така рубрикація:

1. Дії адміністрації;
2. Дії більшовицьких органів безпеки;
3. Господарські справи;
4. Культурні справи;
5. Пропаганда;
6. Суспільна опіка;
7. Самооборонні дії;
8. Дії УПА;
9. Настрої мас.

Зміст документа переконує в тому, що керівництво ОУН прагнуло володіти вичерпною інформацією про всі події, які відбулись у кожному районі, та діяти відповідно з конкретними умовами.

Вирішуючи долі цілих народів, Сталін разом із союзниками по Антигітлерівській коаліції перекроював кордони. Отримавши карт-бланш

на свободу дій у Центральній та Східній Європі, московський диктатор вдався до масштабних міграційних проектів, що мали забезпечити більш однорідний національний ландшафт у поліетнічних регіонах, а також зменшити градус напруги в українсько-польському протистоянні. За зовні виправданими намірами радянського лідера крилась інша мотивація: вирішення складних проблем національної політики силовими засобами з метою досягнення максимальної уніфікації та лояльності західноукраїнського соціуму.

У 1945 р. продовжувалося примусове переселення польського населення з України до Польщі та українців з Польщі до УРСР, започатковане міжурядовою угодою 1944 р. Українське самостійницьке підпілля виступило проти цієї акції, всіляко перешкоджаючи спеціальним органам та військовим підрозділам, на які покладалась її реалізація.

7 вересня командування військового округу “6” надіслало підлеглим збройним формуванням інструкцію про підготовку тилових матеріально-технічних баз у зв’язку з примусовим виселенням мешканців українських сіл (Док. № 113). Вона містила вказівки про перелік харчових продуктів, збіжжя, матеріалів, які повстанці й цивільне населення мали заготовляти й складувати окремо. “Два дні потому з’явився обіжник для всіх командирів відділів і підвідділів УПА, боївок та інших збройних підрозділів на терені ВО-6. У ньому наголошувалося, що у зв’язку з початком депортації українські формування мають у всіх випадках, де існуватиме можливість, чинити збройний спротив польсько-більшовицьким частинам. Всі залишені українцями обійстя наказувалося спалити попередньо встановлення радянської влади в краї. Початок розгалуженої агентурної роботи радянських спецслужб активізували зусилля СБ в напрямі протидії цим заходам, а також “повній чистці терену від ворожого елемента”. При цьому терористичні дії проти останньої категорії мали не лише індивідуальний, а й груповий характер.

Всі спроби налагодити оптимальну субординацію між СБ та іншими елементами апарату ОУН і командування УПА виявилися малоефективними. У 1945 р. Служба безпеки трансформувалася у цілком самодостатню інстанцію, яка претендувала на місце над Організацією. У наказі від 30 квітня 1945 р. головної референтури СБ, зокрема, вказувалося: “... Районові референти СБ звітують своїм тереновим провідникам тільки усно і то про справи, які їх лише дотичать (організаційні справи й оперативну працю). ... Теренові провідники не мають права контролювати пошти СБ чи рівно ж звітів, що йдуть догори”¹⁰⁸.

Фактично узурпувавши каральні повноваження, Служба безпеки здійснювала “чистки” у всіх боївках і повстанських підрозділах. Лише від 1 січня 1945 р. на ПЗУЗ СБ за різними звинуваченнями знищила 889 членів ОУН з 938, які потрапили під слідство¹⁰⁹.

Користуючись шпигуноманією в лавах СБ, радянські спецслужби всіляко компрометували родини учасників націоналістичного підпілля. Викликаючи їх на “співбесіди”, органи НКВС і НКДБ кидали на них тінь сексотів, а есбісти часто хапали наживку і без докорів сумління винищували безневинних людей.

Вилучивши продукти, фураж, будматеріали, під час виселення рекомендувалося відправляти транспортом хворих членів підпілля у східні райони України. Командирам підрозділів, які виконували накази про спалення залишених сіл, рекомендувалося вийти в рейди через кордони на терени інших округів.

Польські війська намагалися нейтралізувати зусилля українських повстанців і переслідували їх на постоях, у криївках і на маршах. Один з драматичних епізодів цього протистояння подає документ № 116.

19 вересня 1945 р. оприлюднено звернення ОУН і УПА до поляків про створення спільного фронту боротьби за незалежні держави для українського, польського та інших поневолених народів (Док. № 118).

В останній день року командування одного з підрозділів УПА надіслало звіт про рейд територією західної Лемківщини, в якому розкриваються підходи польських властей до переселенської акції, а також зафіксовано список сіл, кількість виселених і тих, хто залишився, арештованих мешканців (Док. № 144).

Оперативний звіт про бойові дії УПА проти польських та радянських військ того ж дня надійшов щодо Сокаль–Забужжя–Грубешів (Док. № 147).

В цілому самостійницький рух у 1945 р. виявив свою спроможність (щоправда, з різним успіхом) протидіяти заходам радянської влади та її стабілізації у західноукраїнському регіоні. Застосовуючи різні тактичні прийоми і форми бойової та ідеологічної діяльності, ОУН і УПА зарекомендували себе як серйозна сила, побороення якої вимагало від радянського керівництва і його мілітарної машини значних зусиль.

Успішні операції Червоної армії на фронті, перенесення бойових дій за межі України створили сприятливі умови для відновлення радянської влади у західних регіонах республіки та ліквідації “бандформувань”. Перевівши українських самостійників з політичної у кримінальну площину, керівництво СРСР тим самим прагнуло дискредитувати український національно-визвольний рух, а також остаточно позбавити його соціальної бази. На це спрямовувалися заходи, що здійснювалися в руслі другої радянзації краю.

Довгі роки війни та окупації викликали системне руйнування промислової і транспортної інфраструктури, соціальної сфери, виснаження аграрного сектора і масове зубожіння місцевого населення. На ці негативні тенденції накладалася морально-психологічна втома людей від

постійного страху перед насильством з боку нацистської адміністрації, українських, польських, радянських партизанів. Очікування переважної частини місцевого соціуму були пов'язані насамперед з закінченням збройного протистояння, миру, поверненням додому рідних та близьких, розкиданих по фронтах та лісах, встановленням порядку, спокою і впевненості у прийдешньому дні.

Радянський уряд намагався використати ситуацію, що склалася, за допомогою заходів, покликаних забезпечити стабілізацію та перехід до мирного життя. Слід віддати належне центральним та республіканським органам влади, які, попри триваючу війну і величезні фінансово-матеріальні труднощі, спрямовували свої зусилля на відродження господарської, соціальної (культурно-освітньої, медичної) сфер, забезпечення людей найбільш необхідним: продуктами харчування, товарами першої необхідності, а також роботою.

За традицією все це супроводжувалося інтенсивною обробкою масової свідомості, оскільки головним завданням ідеологічних служб вважалося досягнення повної лояльності місцевого населення щодо радянської влади. Водночас різноманітними засобами агітації і пропаганди формувалося підґрунтя для деморалізації та зневіри учасників повстанського руху у можливості досягнення кінцевої мети та відмови від продовження боротьби.

Початок 1945 р. ознаменувався виходом постанови ЦК КП(б)У “Про посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами в західних областях України” (Док. № 7). Відзначаючи певні успіхи партійних організацій, органів НКВС та НКДБ, внутрішніх та прикордонних НКВС у виконанні рішення ЦК ВКП(б) від 27 вересня 1944 р. “Про недоліки в політичній роботі серед населення західних областей УРСР” та листопадового пленуму ЦК КП(б)У, автори документа констатували наявність багатьох серйозних недоліків у боротьбі з українським самостійницьким рухом. Серед них перераховувалися такі:

1. Партійно-політична робота не охоплює віддалені населені пункти. У багатьох районах робота з роз'яснення “Звернення” Президії Верховної Ради, РНК УРСР і ЦК КП(б)У до населення західних областей республіки проводилася слабо.

2. Незадовільно поставлена агентурна робота спецслужб, які не скористалися тим, що під час окупації оунівці легалізувалися, що полегшує їх виявлення та “нейтралізацію”.

3. Під час проведення воєнно-чекістських операцій органи НКВС часто діяли шаблонно, пасивно, погано готувалися і нераціонально проводилися.

4. Мали місце неприпустимі випадки, коли окремі бійці та офіцери органів НКВС і НКДБ, не розібравшись, вдавалися до репресій – палили хати та вбивали без суду громадян, зовсім непричетних до “бандитів”, чим дискредитували себе та органи радянської влади.

5. Деякі керівники партійних організацій вважали, що в боротьбі з українськими націоналістами мали займатися лише політико-масовою роботою і самоусувалися від організації збройної боротьби.

ЦК КП(б)У зобов'язував Львівський, Волинський, Станіславський, Тернопільський, Дрогобицький, Ровенський та Чернівецький обкоми КП(б)У, наркомати НКВС і НКДБ, начальників внутрішніх та прикордонних військ НКВС, начальників обласних управлінь НКВС і НКДБ зробити все для розгрому українського підпілля у зимовий період.

Націлюючи місцеві партійні органи на доведення “Звернення до населення західних областей України” до кожного мешканця регіону, ЦК настійно рекомендував усіляко використовувати українських націоналістів як “агентів і пособників німців”.

Не відступаючи від звичної риторики, центр наполягав на протидії “вилазкам куркульства, торговців та інших капіталістичних елементів”, які вважалися “опорою та організаторами банд українсько-німецьких націоналістів”. Начальники облуправлінь НКВС та НКДБ зобов'язувалися у кожному населеному пункті домогтися створення агентури, залучаючи з цією метою не тільки лояльно налаштоване місцеве населення, а й колишніх учасників самостійницького руху. На наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного покладалося завдання до 15 лютого забезпечити облік сільських мешканців західних областей, старших 15 років, з точним встановленням їхнього місцеперебування. При цьому їх родичі мали бути під розписку попереджені про те, що коли відсутні не з'являться, до них застосують репресії з арештом і виселенням включно. Так само “співучасниками бандитів” вважалися й ті громадяни, які знали про місця перебування підпільних збройних формувань, але не повідомляли про це відповідні органи. Рекомендувалося у населених пунктах призначити уповноважених дільниць і “десятихатників”, які повинні були стежити за дотриманням встановленого порядку, вживати заходів впливу до його порушників, інформувати компетентні органи про переміщення жителів та учасників “бандформувань”. На кожні два села слід було призначити уповноваженого, який мав контролювати створення та діяльність груп самооборони у селах і на підприємствах.

Право на ночівлю в селах прибульцям могла надавати лише сільська рада.

Крім того в кожному райцентрі необхідно було сформувати з місцевого населення винищувальні батальйони, до складу яких бажано включати колишніх партизанів, які мали досвід боротьби проти українського підпілля.

Під час планування і проведення воєнно-чекістських операцій потрібно було особливо ретельно дотримуватися таємності.

Командирів підрозділів, які вели себе пасивно, рекомендувалося карати, а тих, хто відзначився у боротьбі з оунівцями – заохочувати державними нагородами.

По лінії ЛКСМУ ЦК КП(б)У домагався створення комсомольських організацій у кожному населеному пункті.

“Силові” структури зобов’язувалися не залишати без реагування жодного “бандпрояву” чи порушення законності, розслідувати і карати всіх винних. Керівники НКВС і НКДБ УРСР В. Рясной і С. Савченко та секретар ЦК з пропаганди Литвин мали до 10 лютого забезпечити підготовку брошури для чекістів про методи боротьби, до яких вдавалося націоналістичне підпілля.

У постанові містився графік проведення нарад секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, начальників райвідділів НКВС і НКДБ, на яких передбачалося обговорювати хід боротьби проти українських націоналістів.

Обкоми партії західного регіону мали надавати всіляку допомогу місцевому населенню, яке постраждало від “бандитизму” у відновленні житла і майна будматеріалами, придбанні худоби тощо за рахунок конфіскованого майна учасників антирадянських формувань¹¹⁰.

Виконуючи вказівки центру, радянські спецслужби на рубежі 1944–1945 рр. інтенсифікували дії, спрямовані на нейтралізацію самостійницького руху. Практично кожного дня по лінії НКВС, НКДБ, ЦК КП(б)У надходила інформація про конкретні заходи. Так, 12 і 13 січня В. Рясной надіслав на адресу наркома внутрішніх СРСР Л. Берії оперативні повідомлення про хід операцій у Дрогобицькій, Львівській, Станіславській областях (Док. №№ 9, 10), в яких наголошувалося, що УПА змінила тактику, перейшовши до дій невеликими загонами, які з укриттів нападають на радянсько-партійних працівників та актив. У зв’язку з цим органи НКВС і НКДБ також трансформували підходи до організації воєнно-чекістських акцій. На відміну від короткотермінових прочісування лісових масивів, населених пунктів та інших місць вірогідного перебування “бандитів”, що практикувалися в другій половині 1944 р., на початку 1945 р., тактика проведення таких операцій набула іншого вигляду: адміністративний район поділявся на 10–15 дільниць по 2–3 села. За кожною дільницею закріплювалася рота (80–120 чол[овік]). Одночасно на всіх дільницях розпочинався ретельний обшук усіх будівель та угідь на предмет виявлення криївок. Такі акції тривали 5-7 днів і виправдовували себе.

Так, у результаті операції з очищення Рогатинського району (Станіславська область) силами 19-ї бригади НКВС було вбито 115 упівців та оунівців, захоплено в полон 281, затримано 74 особи, які ухилилися від мобілізації до РСЧА та 4 дезертири з діючої армії, захоплено 5 ручних

кулеметів, 13 автоматів, 32 гвинтівки, 25 пістолетів, 79 ручних гранат, 154 мінометних мін, 90 кг вибухівки. Внаслідок вдалої операції вдалося нормалізувати функціонування державних органів у районі. Після цього у 22 селах району були проведені збори місцевого населення, під час яких роз'яснювався зміст “звернення” та інших документів, що містили “дорожню карту” стабілізації ситуації й припинення боротьби українського підпілля проти радянської влади.

Результатом цих заходів стало те, що добровільно здалися 243 особи, які ухилялися від воїнської повинності чи брали участь у повстанському русі. Мешканці району здали у “фонд оборони” 8100 пудів зерна, 5220 пудів картоплі, а також 155 тис. руб. у формі державних платежів¹¹¹.

1–7 січня підрозділи 88-го прикордонного загону провели 6 воєнно-чекістських операцій на території Магерівського та Жовківського районів Львівської області, в результаті яких було знищено 89 і полонено 63 повстанці.

9–10 січня між самостійницькими формуваннями та підрозділами 88-го й 89-го прикордонного загонів відбулися справжні бої, в ході яких прикордонники убили 277 та захопили живими 23 учасників підпілля. Внаслідок обстрілу радянського літака, що вів спостереження за полем бою, смертельного поранення зазнав льотчик (Док. № 10)¹¹².

У с. Бермань (Мізоцький район Ровенської області) вдалося виявити два укриття, де переховувалися близько 45 членів “групи СБ” на чолі з “Мартинюком”. Після відмови обидві криївки були підірвані, в результаті чого всі, хто там переховувався, загинули (Док. № 19)¹¹³.

Одночасно з воєнно-чекістськими операціями партійно-радянські органи нарощували зусилля з масованої ідеологічної обробки місцевого населення. Так, у Дрогобицькій області на зборах селян загалом були присутні майже 10 тис. осіб. Після їхнього проведення у 9 районах з лісів вийшли 612 осіб.

Керівництво республіки намагалося контролювати ситуацію не тільки “дистанційними” методами, а й безпосередньо виїжджати на місця.

16 січня 1945 р. у Дрогобицькому обкомі КП(б)У відбулась нарада відповідальних працівників місцевого апарату, в якій взяв участь М. Хрущов і В. Рясной. Секретар ЦК КП(б)У різко розкритикував роботу органів місцевої влади в справі протидії ОУН та УПА та вказав на шлях виправлення ситуації. Було розроблено оперативний план, згідно з яким у райони області 17–18 січня виїхали 425 відповідальних працівників для надання райкомам КП(б)У та райвідділам НКВС і НКДБ допомоги у виконанні поставлених завдань (Док. № 19)¹¹⁴.

Подібним чином діяли очільники інших західноукраїнських областей. У Львівській області для підсилення політичної роботи, розкладу і дискредитації “бандерівців” вдалися до залучення представників творчої

інтелігенції та науковців. Для прикладу, разом з першим секретарем обкому партії І. Грушецьким у села Бібрського району виїздили академік М. Возняк та кореспондент газети “Радянська Україна” письменник Я. Галан. У Перемишлянський район виїздили М. Рильський, В. Сосюра, Остап Вишня, голова обласної організації Спілки радянських письменників П. Козланюк.

20 січня 1945 р. у Львівському обкомі КП(б)У відбулися наради польської та української інтелігенції, в ході якої були заплановані поїздки в українські та польські населені пункти і на підприємства з метою викриття антирадянської діяльності Армії Крайової, ОУН та УПА.

У результаті комбінованих політичних та військових акцій у період від 5 до 22 січня у Бібрському районі “з’явилися з повинною” 1238 осіб, Пониковецькому – (починаючи від 17 січня) – 689, Глинянському – понад 300, Перемишлянському – 200. Крім того, лише у Пониковецькому районі “затримано (арештовано) і витягнуто зі схронів 148 чол[овік], затримано бандпособників і тих, хто ухиляється від призову – 707 чол[овік], убито – 45 чол[овік]”. А всього по селах району в ході воєнно-чекістських операцій було “вилучено зі схронів та арештовано” до 500, виявлено велику кількість складованої зброї, продуктів харчування, друкарського обладнання, агітаційних матеріалів. Так, у с.Котлувиці було захоплено склад з ротатором, двома друкарськими машинками, 2 т паперу, 9 телефонних апаратів, 2 радіопередавача; в інших схронах – близько десятка телефонних апаратів, ПТГ, міномети, інше озброєння. У Перемишлянському районі зі схронів вивезли 35 підвід зі зброєю та боєприпасами.

На переконання керівників області, явці з повинною учасників націоналістичного підпілля сприяли також заходи з виселення їх родин. Водночас це спричинило терористичні акції стосовно тих, хто пішов здаватися органам радянської влади та їх родин з боку СБ ОУН. Так, у Рава-Руському районі були вилучені та вивезені до райцентра 75 родин, після чого 26 осіб з цих сімей повстанці збиралися відбити. Але в ніч з 20 на 21 січня загін (близько 100 чол[овік]) потрапив у засідку, внаслідок чого 24 нападники були вбиті, 21 – полонений.

Та все ж основною формою боротьби проти ОУН та УПА залишалися воєнно-чекістські операції. Тільки в результаті однієї з них (у Городоцькому та Ширецькому районах) був розгромлений відділ “Шубрія” з 600 осіб, з яких 410 були вбиті, а решта – взяті в полон (Док. № 20)¹¹⁵.

У той час, як лінія фронту просувалась на захід, у тилу діючої армії здійснювалися заходи з його очищення від “ворожих елементів”. З цією метою НКВС СРСР створював на місцях оперативні групи з чекістів, які вели роботу на ділянці кожної армії, просуваючись за наступаючими частинами відповідного фронту. До 22 січня 1945 р. опергрупи 1-го і 4-го Українських, 1, 2 і 3-го Білоруських, 2-го Прибалтійського фронтів вилу-

чили 3992 особи “ворожих елементів”. Серед 711 затриманих опергрупою 1-го Українського фронту (уповноважений НКВС СРСР Мельник) налічувалося 6 агентів розвідувальних і контррозвідувальних органів противника, 13 – оперативного складу поліційних органів, 190 членів Армії Крайової, 47 “бандитсько-повстанського елемента”, 56 військовослужбовців Російської визвольної армії [РВА], 166 солдатів та офіцерів противника, 185 – “іншого ворожого елемента”. Опергрупа 1-го Білоруського фронту (уповноважений НКВС СРСР Серов) в числі 956 затриманих “вилучила 439 активних учасників таких збройних формувань як АК, “Народові сили збройні”, “Батальйони Хлопські”. Оскільки лінія фронту змістилась на територію Польщі й Угорщини, до рук енкаведистів потрапляло все менше українських самостійників, які прагнули глибоко законспіруватися на час переходу німецько-радянського фронту. До 17 лютого 1945 р. в ході вказаних заходів було “вилучено ворожого елемента” 74499 осіб, з яких лише 387 кваліфікувались як учасники банд повстанських груп (можна припустити, що частина з них була членами ОУН та вояками УПА) (Док. №№ 21, 33)¹¹⁶. Натомість значно більшу кількість тих, хто потрапляв у лабеті радянських спецслужб, становили вояки польського націоналістичного підпілля, РВА та угорська агентура, залишена на Закарпатті.

А от на території УРСР, яку взяла під контроль радянська адміністрація, силові структури зосередилися на знищенні українського національно-визвольного руху. Очевидно, справи склалися не так, як того бажали в Москві та Києві, оскільки партійні органи періодично “підстьобували” й підганяли місцевих керівників, засипали їх директивами й інструкціями. Так, 3 лютого 1945 р. секретарям обкомів та райкомів КП(б)У, начальниками обласних управлінь НКВС і НКДБ західних областей республіки надіслано інструктивний лист ЦК КП(б)У, в якому вказувалися недоліки в організації боротьби проти “українсько-німецьких націоналістів” (Док. № 25). Якщо партійні та силові структури Львівської, Дрогобицької і Станіславської областей домоглися помітних успіхів у нейтралізації націоналістичного підпілля, то в Тернопільській, Чернівецькій, Волинській цим похвалитися не могли. За час від 10 до 30 січня 1945 р. на Львівщині було вбито 771 “бандита”, захоплено в полон 4732 і з’явилося з повинною 4335, на Дрогобиччині – відповідно 876, 1729 і 3677; в Станіславщині – 994, 1323, 1155. Тим часом у Тернопільській області вдалося полонити тільки 461 учасника самостійницького руху, а з повинною з’явилося 437, у Волинській – відповідно 400 і 636, у Чернівецькій – взяті в полон 604.

Аналізуючи причини недоліків, партійний центр вказував насамперед на те, що, попри існуючі можливості, керівники парторганізацій та органів НКВС і НКДБ проводили операції тільки в невеликій кількості

районів, а в межах районів – у окремих населених пунктах, причому дії в різних місцях не координувалися. Це давало можливість повстанцям виходити у місця, де операції на той момент не проводилися.

Керівники обкомів і райкомів (зокрема – Тернопільського обкому КП(б)У Компанець) не знали реального стану справ з масштабами “бандитизму”, тому подавали “нагору” різні дані про кількість його учасників.

У багатьох населених пунктах не були підібрані голови сілрад, а у віддалені села представники влади навіть не приїздили.

Завдання до 15 лютого завершити облік дорослого населення було виконане далеко не у всіх районах. У деяких з них створення винищувальних батальйонів, організації груп самоохорони, призначення дільничних уповноважених відбувалися вкрай повільно. Партійні комітети недостатню увагу приділяли організації комсомолу. Для прикладу: у Волинській області з 1 до 20 січня в селах не було створено жодного осередку ЛКСМУ.

За ігнорування цих та інших вказівок місцевим керівникам партійних організацій, органів НКВС та НКДБ погрожували партійними стягненнями, звільненням з посад і притягненням до судової відповідальності¹¹⁷.

Ще восени 1944 р. М. Хрущов з метою залякування “бандитів” та членів їх родин, симпатиків українського самостійницького руху пропонував Й.Сталіну запровадити при військах НКВС воєнно-польові суди, проводити їх відкрито (але не висвітлювати результатів у пресі), виконання вироків здійснювати, за можливості, на місцях “злочинів” і прилюдно. Крім того, він висловлювався за тимчасову організацію при обласних управліннях НКВС західних областей УРСР спеціальних “трійок” у складі секретаря обкому партії, начальника обласного відділу НКВС та обласного прокурора, наділивши їх правом застосовувати до управлінських націоналістів та їх пособників вищої міри покарання – розстрілу (з невідкладним виконанням вироків)¹¹⁸.

2 грудня 1944 р. Л. Берія повідомив М. Хрущова про те, що наркоматам НКВС та НКДБ УРСР надіслана вказівка про організацію у Дрогобичі та Львові двох відділів УНКДБ, спеціально зорієнтованих на боротьбу з українським та польським націоналістичним підпіллям. Задля прискореного розгляду справ на арештованих учасників національно-визвольного руху до західних областей спрямовувалися дві виїзні сесії Військової колегії Верховного Суду СРСР. Одна з них мала розглядати справи по УНКВС–УНКДБ Дрогобицької, Львівської, Станіславської, Чернівецької, друга – Волинської, Ровенської і Тернопільської областей. Союзний НКВС порушив перед вищими органами влади питання про надання цим сесіям прав воєнно-польових судів, передбачених Указом Президії Верховної Ради СРСР від 19 квітня 1943 р. За цих умов Л. Берія не бачив потреби у створенні обласних “трійок”.

Й. Сталін прислухався до аргументів свого вірного “опричника”, і невдовзі нові судові органи запрацювали на повну потужність. При цьому вироки часто виконувалися в присутності місцевого населення. Так, на Станіславщині від серпня 1944 р. до лютого 1945 р. відбулося 28 прилюдних страт (3 з них – в обласному центрі)¹¹⁹. У Самборі приречених вішали вниз головою, аби продовжити їхні передсмертні страждання¹²⁰.

9 січня 1945 р. у Дрогобичі в присутності 8000 громадян повісили упівців Безика і Білого, а в Бориславі, де на страту зігнали 5000 осіб, – Лисика. В наступні дні передбачалося провести ще 20 показових страт (Док. № 8)¹²¹.

6 січня 1945 р. у Яворові (Львівщина) повісили членів ОУН М. Верхоляка і Г. Саса¹²². У присутності 17-тисячного натовпу 11 січня у Стрию повісили З. Гайсака, П. Стефаніва, П. Бабія, М. Отецького, І. Рігуса¹²³. Трупи страчених підпільників в центрі м. Олеська влада не дозволяла знімати упродовж кількох тижнів¹²⁴. Виконання вироку над повстанцями Є. Янюком (Морозенком), С. Цибулою (Зубенком), О. Кожою (Грушою) у м. Горохові на Волині спостерігали учні місцевої школи¹²⁵. На Львівщині прилюдно повісили учасницю підпільного руху Є. Вілюру-Лівшук¹²⁶.

Доходило і до варварських засобів залякування людей. 1 серпня 1945 р. до с. Дрячинів (Чернівецька обл.) після облави привезли двох повстанців і в присутності зігнаного населення обрізали їм статеві органи, а потім залишили помирати у страшних муках. Коли на Гуцульщині полоненим бійцям УПА вирізали на тілі тризуби, ламали кістки, забивали в ніс патрони, кілька присутніх на екзекуції жінок збожеволіло¹²⁷.

Дуже часто після вдалих операцій переможці виставляли трупи чи відрізані голови повстанців у публічних місцях.

Одним з методів залякування селян стали підпали їх обійсть, як це було у цілком спаленому с.Луцьки на Сокальщині (Львівська обл.)¹²⁸ і Красієві (Коропецький р-н Тернопільської обл.).

Звичайним явищем, які супроводжували антиупівські заходи та чекістсько-військові операції, стали мародерство, знущання над невинним цивільним населенням тощо...

У результаті першої “великої блокади” (10–31 січня 1945 р.) радянським силовим структурам не вдалося помітно послабити український національно-визвольний рух, хоча у постанові ЦК КП(б)У від 26 лютого 1945 р. зазначалося, що в період 10 січня – 23 лютого 1945 р. вбито понад 11 тис. “бандитів”, полонено близько 26 тис., з’явилося з повинною 22 тис., а також добровільно легалізувалося 13 тис. осіб, які ухилялися від призову до Червоної армії¹²⁹. До 15 березня (на цей час планувалося покінчити з націоналістичним підпіллям), згідно з даними НКВС, у 6 західних областях республіки нараховувалося 270 бойових одиниць і 7,5 тис. повстанців¹³⁰.

Скорочення кількості і чисельного складу відділів УПА та боївок ОУН ілюструється такими цифрами: за даними НКВС УРСР, на 25 січня 1945 р. налічувалося 496 бойових одиниць ОУН і УПА загальною чисельністю 25353 особи¹³¹.

Не вдалося суттєво скоротити й соціальну базу самостійницького руху, попри те, що все більших масштабів набувало виселення родин його учасників. Так, лише в ході операції з “очищення” населених пунктів Поморянського району Львівської області й Бережанського району Тернопільської області силами 25-ї стрілецької бригади внутрішніх військ (ВВ) НКВС за участю оперативного складу НКВС УРСР та Управління НКВС з 10 до 20 лютого було виселено 286 “бандитських сімей (631 особу)” (Док. № 32)¹³². В період 3-26 січня лише з Бібрського та Поніковецького районів Львівщини було виселено 185 таких родин (Док. № 31)¹³³. З початку року і до 20 лютого з Волинської області було виселено 711 родин (Док. № 39)¹³⁴.

У постанові від 26 лютого згадувалися практично всі недоліки, про які йшлося в інструктивному листі 3 лютого 1945 р. А от у розпорядчій частині документа міститься низка нових позицій. ЦК КП(б)У зобов'язував перших секретарів В. Рясного і держбезпеки С. Савченка, заступника наркома внутрішніх справ УРСР Т. Строкача, начальників прикордонних військ НКВС Бурмаку і Демшина, начальника внутрішніх військ НКВС Українського округу Марченка і начальників облуправлінь НКВС та НКДБ у триденний термін розробити з урахуванням змін, що сталися, конкретні плани з “остаточного розгрому банд та місцевих боївок українсько-німецьких націоналістів”.

Трансформація методів, до яких вдавалися повстанці (перехід переважно до терактів та диверсій), на переконання центру, диктувала необхідність зміни тактики боротьби з ними. У першу чергу для знищення будь-якого більш-менш чисельного збройного підрозділу належало надавати спеціальний, рухомий бойовий загін, до складу якого мали входити добре підготовлені розвідники, оперативні, партійні і радянські працівники. Загін слід було забезпечити агентурними даними, засобами зв'язку й не обтяжувати тилowym господарством (обозами, кухнями тощо). Вийшовши на слід “банди”, такий загін повинен був переслідувати її до повного знищення, незалежно від того, на територію якого району чи області він буде переходити.

Для ліквідації “дрібних банд (боївок)” призначалися невеликі військові групи, до яких пропонувалося включати бійців винищувальних батальйонів з місцевого населення, а для знищення боївок СБ та “оунівських главарів” (за прикладом Волинської області) – створювати групи спеціального призначення з тих, хто прийшов з повинною та “виявив бажання боротися з бандитизмом”.

Передбачалося “рішуче посилити” репресії і виселення сімей “бандитів та їх пособників (куркулів та ін.)”, які надавали їм хоча б незначну допомогу.

Крім того, рекомендувалося ширше використовувати досвід проведення нічних операцій і засад, сміливіше залучати до боротьби проти націоналістів місцевий сільський актив з селян-бідняків і середняків, інтелігенції, дружин червоноармійців, а в містах – робітників і службовців промислових підприємств.

Особлива увага приділялась постановці агентурної роботи, яку ЦК партії вважав “вирішальним фактором у боротьбі з ОУН”.

Постанова містила вказівку до 15 березня 1945 р. завершити облік сільського населення, а до 20 березня – організацію сільських рад і постійно діючих комісій при них, підбираючи на посади керівників “перевіраних на ділі та відданих радянській владі людей”. До 5 березня керівництву Наркомату внутрішніх справ УРСР належало призначити всіх дільничних уповноважених міліції, призначаючи на ці посади перевіраних та стійких бійців винищувальних батальйонів та представників місцевого населення. Обкоми та райкоми партії, обласні й районні відділки НКВС до 10 березня зобов’язувалися завершити організацію груп самоохорони у всіх селах.

Одночасно з суто військовими кроками ЦК КП(б)У націлював місцеві партійні і радянські органи на вирішення комплексу соціальних економічних, побутових проблем. Зверталась увага на необхідність прискореного налагодження водопостачання, каналізації та освітлення в містах і райцентрах, приведення до порядку житлового фонду, закладів торгівлі, комунального обслуговування (в першу чергу – лазень), освіти, охорони здоров’я, культури.

Вказувалося на потребу надання допомоги лісоматеріалами для зведення і ремонту житла селянам, які постраждали від війни, інвалідам Вітчизняної війни та дружинам червоноармійців.

Шляхом виявлення “надлишків” на місцях та організації взаємодопомоги рекомендувалося забезпечити всіх селян посівним матеріалом.

Концентрованими зусиллями передбачалося насаджувати колгоспну систему, хоча, як і в 20–30-ті роки декларувалося суворе дотримання принципу добровільності та покаранні винних у його порушенні.

Низка заходів спрямовувалась на “рішуче поліпшення” друкованої пропаганди”, зокрема “викриття злочинів українсько-німецьких націоналістів як німецьких агентів”.

Для пожвавлення масово-політичної роботи серед молоді рекомендувалося до 10 березня 1945 р. по лінії ЦК ЛКСМУ підібрати з числа центральних, обласних і районних комсомольських працівників східних областей УРСР 150 функціонерів і відрядити їх у західні області на

2 місяці як уповноважених ЦК ЛКСМУ з надання допомоги райкомам комсомолу в активізації комсомольської роботи.

Партійне керівництво УРСР ставило завдання остаточно ліквідувати ОУН і УПА в західних областях до 15 березня 1945 р.¹³⁵

Військовий потенціал регулярних військ підкріплювався групами сприяння органів НКВС та винищувальними батальйонами, які залучалися не лише до патрулювання й охорони населених пунктів, а й до активних наступальних дій. На початку 1945 р. на території Західної України налічувалося 2336 груп сприяння і самооборони, які мали 24025 членів, а також 212 винищувальних батальйонів (23906 бійців)¹³⁶.

У січні–лютому ВВ НКВС здійснювали широкомасштабні воєнно-чекістські операції та облави в районах Бібрка (Львівщина), Галич, Войнилів, Бурштин (Станіславщина), Підгайці (Тернопільщина), Медичнічі (Дрогобиччина), у яких було задіяно близько 10 тис. військово-службовців. У Карпатах, Підкарпатті й Буковині (від ріки Стрий до ріки Прут) в аналогічній операції упродовж квітня–травня брали участь 40 тис. солдатів та офіцерів¹³⁷.

Прагнення ОУН посилити свій вплив у містах не залишилося непоміченим радянськими спецслужбами, які відреагували своїми контрзаходами. Населення районних та обласних центрів ретельно перевірялося на предмет лояльності до влади. Так, начальник Дубнівського РВ НКДБ (Ровенська обл.) зобов'язав спеціальну оперативну групу до 10 березня 1945 р. очистити райцентр від підозрілих осіб. Розбивши місто на квартали, чекісти почали його планомірне прочісування, виявивши й затримавши кілька членів підпілля¹³⁸.

24 березня 1945 р. ухвалено постанову ЦК КП(б)У “Про перевірку обліку робітників та службовців на підприємствах промисловості, транспорту і в радянських установах західних областей України”. Про те, як виконувалася дана постанова, свідчить довідка оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У, підготовлена за матеріалами Станіславської області. Протягом місяця (до 20 квітня) тут було перевірено 356 об'єктів, на яких працювали 20553 громадян. Серед них виявлено 528 “класово чужих елементів”. В обласному центрі серед 8844 перевірених встановлено 26 “шпигунів, агентів гестапо та підозрілих”, 71 “українсько-німецький націоналіст”, 14 “польських націоналістів”, 39 “зрадників батьківщини, німецьких пособників”, 11 “антирадянських елементів”, 3 “колишніх поліцаїв”.

Автор довідки вказує, що органи НКВС і НКДБ зволікають у виявленні та притягненні до відповідальності “ворогів народу”: лише 3 з 786 виявлених “антирадянських елементів” та інших категорій “підозрілих” були заарештовані, причому двоє – дезертирів з Червоної армії та один вояк УПА¹³⁹.

Неодноразові звернення керівництва республіки до учасників самостійницького руху, незгоди воєнної доби і побуту, усвідомлення переваги військової машини сталінського режиму над збройними силами ОУН та УПА, обіцянка амністії – все це підштовхувало багатьох з них припиняти боротьбу і виходити з лісу. Після широкого оприлюднення звернення Президії Верховної Ради і Раднаркому УРСР, ЦК КП(б)У від 19 травня 1945 р. “До робітників, селян та інтелігенції західних областей України” різко зросла кількість тих, хто бажав залишити зброю і повернутися до мирного життя. Упродовж осінньої декади травня – у Станіславській області таких осіб налічувалося 600, в Чернівецькій – 103, Ровенській – 76, Волинській – 62, Тернопільській – 35, Львівській – 22, в Дрогобицькій – 40¹⁴⁰.

СБ жорстоко карала відступників та їх родини. Але це не могло змінити невтішну для українського підпілля тенденцію. Досить часто її каталізатором виступали родичі вояків, які бажали повернути своїх близьких додому живими.

Якщо по партійній лінії систематично чинився тиск на виконавців політики радянзації, що супроводжувався погрозами застосування санкцій, то керівники спецслужб вдавалися й до засобів морального і матеріального стимулювання своїх підлеглих. Так, нарком внутрішніх справ СРСР Л. Берія звернувся до голови ДКО Й. Сталіна з клопотанням про нагородження орденами і медалями офіцерів, сержантів і рядових військ НКВС і працівників НКВС, що відзначилися у воєнно-чекістських операціях, в ході яких був захоплений командувач УПА Ю. Стельмащук (“Рудий”) та вбитий член ЦПОУН, командувач УПА-Північ Д. Клячківський (“Клим Савур”). Відомство Л. Берії підготувало проект Указу Президії Верховної Ради УРСР, згідно з яким “за успішне виконання спеціального завдання Уряду” орденом Червоного Прапора мали нагородити 12 осіб, орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня – 22, Орденом Вітчизняної війни 2-го ступеня – 34, орденом Червоної Зірки – 21, орденом Слави 3-го ступеня – 20, медаллю “За відвагу” – 30, медаллю “За бойові заслуги” – 9 (Док. № 34)¹⁴¹.

21 березня 1945 р. Л. Берія підготував клопотання та проект Указу Президії верховної Ради СРСР про нагородження особового складу 2-го прикордонного загону і 42-го мотострілкового полку прикордонних військ НКВС орденами і медалями (82 особи) (Док. № 59).

У списку військовослужбовців прикордонних військ НКВС Прикарпатського округу, представлених до урядових нагород 26 березня 1945 р., значилося 192 особи, в аналогічному списку рядових, сержантів та офіцерів військ НКВС – 117 осіб (Док. № 61). 6 квітня до нагородження орденами і медалями були подані 456 співробітників органів НКВС і 359 – НКДБ (разом – 815 осіб) (Док. № 66)¹⁴².

Нині важко сказати, кого було більше: тих, хто сумлінно виконував накази очільників НКВД і НКДБ і дотримувався “революційної законності”, чи тих, хто на свій розсуд діяв з міркувань “революційної доцільності”, грубо порушуючи й без того жорсткі репресивні радянські закони. Однак донесень про пиятику, мародерство, несанкціоновані обшуки, арешти, реквізиції майна, побиття, знущання і вбивства цивільних громадян рясніють прізвищами військовослужбовців та співробітників органів НКВС і НКДБ. Особливо лютували прибульці з інших республік СРСР, всіляко демонструючи своє зневажливе ставлення до місцевого люду як заздальгідь винного у якихось злочинах. Одне з перших таких повідомлень у 1945 р., надіслав 25 лютого М. Хрущову і Д. Коротченку прокурор УРСР Р. Руденко (Док. № 37). Наведемо лише кілька фактів з переліку протизаконних дій окремих посадовців. У с. Чайковичі Рудківського району Дрогобицької області 9 січня 1945 р. в будинку громадянина Тимковича під виглядом інспектора винищувального загону увійшли повстанці й убили дільничного інспектора міліції Шевченка, який тут мешкав. Незважаючи на те, що Тимкович у 1939–1940 рр. був головою колгоспу, брав участь у радянзації краю, наступного дня група співробітників райвідділу НКВС на чолі з начальником міліції Побувальцевим прибула в село і без суду та слідства розстріляла Тимковича, спалила 9 дворів, у тому числі 3 будинки родин військовослужбовців, присвоїла частину майна. Рудківський райком КП(б)У, розглянувши на своєму засіданні цей інцидент, виключив Побувальцева з партійних лав, а на інших його учасників наклав партійні покарання.

У Мельнице-Подільському районі секретар райкому КП(б)У Чепіков особисто проводив обшуки, вилучив майно у окремих громадян, у тому числі у двох родин червоноармійців. Під час допиту 16-річного В. Тріпчука партійний функціонер у відділі НКВС побив затриманого. Наведемо лише кілька типових прикладів з довгого переліку подібних фактів. У с. Стелівка Збаразького району Тернопільської області працівник райвійськкомату ст. лейтенант Зальцев проводив несанкціоновані обшуки, вилучаючи гроші, одяг, взуття, цінні речі. У с. Ганківці Заболотівського району на Станіславщині заступник Голови райвиконкому Голубцов і другий секретар РК КП(б)У Наріжний примушували двох дівчат – Марію Ворошук і Анну Губшит скинути з могили полеглих червоноармійців пам’ятник. Отримавши відмову, Голубцов з автомата дав чергу і вбив обох¹⁴³. 16 січня 1945 р. дільничний уповноважений Богородчанського райвідділу НКВС (Станіславщина) Глазков разом з сержантом Шаповаловим пішли в Лиховці, в одному з будинків відібрали у господарів горілку й гроші, напилися й стали ходити по дворах, погрожуючи громадянам. В одному з будинків вони примусили 5 жінок роздягатися і лягти на підлогу, після чого жорстоко їх побили. Потім вони підпалили будинок шофера райвідділу НКДБ М. Денисова.

Під час операції військ НКВС у с. Борбин Острозького району Ровенської області була затримана Мавронія Устимчук. Начальник райвідділу НКВС Піканов дав наказ молодшому лейтенанту Логвиненку вивести арештовану на площу містечка і розстріляти, що той і виконав. Перевіркою було встановлено, що громадянка М.Устимчук була матір'ю трьох синів, які билися з гітлерівцями в лавах Червоної армії, а чоловік працював у оборонній промисловості.

Р. Руденко наголошував, що за викладеними та іншими фактами вживалися заходи для притягнення винних до відповідальності, але з метою попередження їх у майбутньому пропонував партійній верхівці республіки ухвалити з цього приводу спеціальне рішення, проект якого він додавав¹⁴⁴.

Радянська карально-репресивна система діяла у такий спосіб, що фактично стиралася тонка грань між дотриманням закону й правових процедур та свавіллям тих, хто уособлював більшовицький режим у краї. Прагнучи надати легітимного вигляду тотальним “чисткам”, партійні органи час від часу ухвалювали рішення, якими зобов'язували нижчі партійні структури суворіше контролювати діяльність райвідділів НКВС і НКДБ, а винних – швидко виправитися під загрозою тих самих партійних санкцій і лише в найбільш одіозних випадках – кримінальної відповідальності. Прикладом такого документа є постанова бюро Дрогобицького обкому КП(б)У від 13 квітня про безпідставні арешти співробітниками органів державної безпеки та внутрішніх справ представників місцевого населення. У ньому, зокрема, вказувалося, що лише в Турківському районі без достатніх підстав були заарештовані 40 громадян, в Судово-Вишнянському – 16. Автори документа визнавали, що ці арешти стали наслідком того, що під час допитів окремі співробітники райвідділів НКВС та НКДБ вдавалися до методів фізичного впливу, прокурори дуже зрідка відвідували камери попереднього затримання (КПЗ) та в'язниці НКВС і не викривали неприйнятних методів дізнання та легковажно ставилися до видачі санкцій на арешт. Парторганізації органів НКВС і НКДБ практично закривали очі на ці факти і не вживали заходів для їх припинення (Док. № 71). Обком партії зобов'язав начальників НКВС і НКДБ Сабурова і Майструка, обласного прокурора Кригіна упродовж місяця перевірити всі райони на предмет безпідставних арештів і застосування фізичної сили на допитах, покарати винних і доповісти обкому про стан справ до 20 травня¹⁴⁵.

У Вербському районі на Ровенщині спецгрупа на чолі з уповноваженим РВ НКВС Гусевим 18 березня реквізувала у мешканця с.Стовпець Поліщука курей, кабана, пізніше 50 кг борошна у млині. У квітні начальник РВ НКДБ Шайров, узявши без санкції прокурора під арешт священика Шаровського з с. Білогородка, надіслав у його садибу

спецгрупу під виглядом боївки, яка забрала в господарстві священика кабана і свиноматку, у дяка – кабана, у сусідів – корову і телицю. Все це приховано реалізував конюх райвідділу Мельник за розпорядженням Шарова¹⁴⁶.

“Пробуксовувала” і система радянського правосуддя, тісно пов’язана з силовими структурами й цілковито підпорядкована партапарату. Наприклад, у Киверцівському районі Волинської області у КПЗ утримувалося 10 осіб без санкції прокурора, причому деякі очікували вирішення своєї долі вже понад 2 місяці¹⁴⁷.

Масштаби несанкціонованого затримання і затягування розгляду справ були такими, що військовий прокурор Львівського округу Ліпатов постав перед необхідністю доповідати про порушення законності органами НКВС у західних областях республіки та безпідставне притягнення громадян до кримінальної відповідальності М. Хрущову. У документі вказувалося, що на 1 червня 1945 р. залишалось 332 (17,4%) незакінчені слідством справи з терміном понад 4 місяці, по яких не було прокурорської санкції на продовження терміну слідства. По Станіславській області кількість таких справ сягала 33,6%, по Львівській – 19%.

З 4884 справ у квітні-травні завершено слідством 1886 (38,6%). За цей період органами безпеки та військовим прокурором припинено кримінальне переслідування 324 громадян. Це число істотно зросло за рахунок виправдальних вироків військових трибуналів (42 справи).

У доповідній записці наводилися численні факти тиску на арештованих і побиття з метою здобуття необхідного зізнання¹⁴⁸.

Зловживання і правопорушення, скоєні представниками влади, не сприяли їй авторитету й підживлювали антирадянські настрої, з одного боку, та симпатії до учасників самостійницького руху, з іншого.

16 лютого в с. Росохуватець (Золотниківський район Тернопільської області) відбувалась операція з “прочісування” населеного пункту, яку очолював секретар райкому КП(б)У Холявка. В результаті було затримано 15 селян, яких, за слів оперуповноваженого райвідділу НКДБ Перехреста вважали членами ОУН.

Після цього відбувся мітинг, присвячений боротьбі проти “українсько-німецьких націоналістів”. За вказівкою Холявки Перехрест і зав. військового відділу Батрак відібрали з 15 затриманих 5 громадян, яких тут само, у присутності 150 односельців розстріляли. Решту привели до райцентру, звідки після перевірки у райвідділах НКВС і НКДБ частину відпустили додому, а деяких залишили, зарахувавши до складу винищувального батальйону. Того ж дня було виявлено криївку, в якій 4 підпільники покінчили життя самогубством. Через кілька годин Холявка під час спроби втечі застрелив 35-річного громадянина Стрехманчука. 10 трупів жертв незаконних розправ було кинуто в різних місцях просто неба.

17 лютого Холявка і Батрак під час аналогічної операції в с. Полосоюках розстріляли двох затриманих місцевих мешканців – Самонишина і Трача. На всі ці факти з метою приховування злочинних дій склалися спеціальні акти, в яких зазначалося, що вбиті під час операції виявляли збройний спротив і під час втечі були знищені (Док. № 81)¹⁴⁹.

Масштаби вакханалії безчинств на місцях сягнули такого рівня, що ЦК КП(б)У був змушений видати 21 березня 1945 р. постанову “Про факти грубих порушень радянської законності в західних областях УРСР”, в якій містився опис кількох найбільш одіозних випадків злочинного перевищення своїх службових обов’язків представниками радянської адміністрації. Не вдаючись до викладу її змісту, зазначимо, що, як і в інших документах цього бюрократичного жанру, в ній давалися вказівки всім інстанціям про посилення дисципліни, відповідальності та контролю за підлеглими, а також ішлося про можливі санкції стосовно тих, хто скоїв злочини і хто не вжив профілактичних заходів та своєчасних санкцій до винних у них.

Але так вже був налаштований механізм влади, сформований більшовиками, що, незважаючи на, здавалося б, чіткі установки й орієнтири, регламентовані процедури, представники місцевої партійно-радянської номенклатури і “силовики” постійно суттєво “відхилялися” від курсу і вдавалися до “самодіяльності”, що супроводжувалася безвинними жертвами. Давалися ознаки доволі низький загальноосвітній та культурний, професійний рівень, невисока виконавська дисципліна, знецінення людського життя в роки війни, почуття безкарності, яке відчували “люди зі зброєю” в ситуації, коли радянське керівництво оголосило учасників національно-визвольного руху насправді поза законом.

У партійної верхівки існували власні пояснення цього феномену. Через два місяці після щойно згаданої постанови, 19 травня 1945 р., з’явилась інша, в якій аналізувався хід виконання попередньої. Констатуючи продовження беззаконь (самочинних убивств, побиття, підпалів житла і господарств, вилучення майна, несанкціонованих арештів тощо), республіканське керівництво перелічувало такі причини правопорушень:

а) обкоми й райкоми партії не зуміли донести до свідомості кожного комуніста, співробітника НКВС і НКДБ, військовослужбовця “політичну важливість дотримання радянських законів”;

б) деякі районні парторганізації обмежилися формальним обговоренням постанови від 21 березня, не притягли до відповідальності винних;

в) особливі інспекції НКВС і НКДБ неприпустимо затягували розслідування справ на своїх співробітників, винних у порушенні законності;

г) в окремих райвідділах НКВС мала місце “засміченість апарату випадковими, непридатними працівниками”.

Керівники обкомів і райкомів КП(б)У, наркоматів внутрішніх справ і державної безпеки зобов’язувалися виправити вказані недоліки, а про-

курор республіки Руденко і прокурор військ НКВС Українського округу Семашко – терміново перевірити всі виявлені факти порушення радянської законності, притягнувши винних до відповідальності¹⁵⁰.

Як не намагалися виконавці, до середини березня ліквідувати самостійницький рух вони не змогли. Це настільки дратувало центр, що він вдався до дещо незвичного кроку: 16 березня 1945 р. політбюро ЦК КП(б)У затвердив текст листа секретарям обкомів західних областей республіки, начальникам обласних управлінь НКВС і НКДБ, у якому зазначалося: “За рішенням ЦК КП(б)У Ви зобов’язані були до 15 березня 1945 року ліквідувати у своїй області банди українсько-німецьких націоналістів. На нараді секретарів обкомів, начальників обласних управлінь НКВС і НКДБ Ви дали обіцянку закінчити ліквідацію банд раніше цього терміну. Але до 16 березня у Вашій області ще оперують десятки банд і сотні бандитів. Таким чином, рішення ЦК КП(б)У не виконане. Ви не дотримались свого слова, даного Центральному Комітету КП(б)У.

ЦК КП(б)У вважає, що Ви не зробили належних висновків з рішення ЦК КП(б)У і не використали всіх можливостей, які Ви мали, для остаточного розгрому і знищення всіх бандитських груп”. Адресатам пропонували у 3-денний термін дати до ЦК пояснення причин невиконання рішення від 26 лютого і повідомити про вжиті заходи.

Лист супроводжувала “Довідка про кількість банд і бандитів у областях УРСР (за даними обкомів КП(б)У) на 15 березня 1945 р.”, у якій наводилася така статистика: Львівська область – 49 “банд” і 1200 “бандитів”, Волинська – відповідно 7 і 704, Ровенська – 55 і 1160, Дрогобицька – 69 і 1384, Станіславська – 11 і 2150, Тернопільська – 79 і 1908 (Док. № 55)¹⁵¹.

Кремль вимагав систематичної звітності про результати заходів, спрямованих на ліквідацію українського національно-визвольного руху. Л. Берія щоп’ятнадцять днів надсилав на адресу ДКО, РНК СРСР та ЦК ВКП(б) доповідні записки, в яких детально розписувалися здобутки “силовиків” (Док. №№ 62, 70, 77, 82). Так, з 1 до 15 березня 1945 р. було проведено 999 воєнно-чекістських операцій, у результаті яких було вбито 4757 і захоплено живими 6133 “бандитів”. Крім того, при проведенні операції арештовано 1896 “бандпособників”, затримано 4790 дезертирів і тих, хто ухилився від служби в Червоній армії, з’явилися з повинною 2743 “бандити” і 3240 тих, хто ухилився від призову¹⁵². Від 15 березня до 1 квітня в ході 850 воєнно-чекістських операцій було вбито 3380, захоплено живими 3814 і з’явилися з повинною 1794 учасників підпілля¹⁵³. У період 1–15 квітня в результаті 803 операцій втрати підпільників та повстанців убитими становили 3705 1 полоненими 3466, з повинною з’явилося 1992 особи, заарештовано 1927 “бандпособників”¹⁵⁴.

Від 15 квітня до 1 травня під час 765 операцій радянським “сило-викам” вдалося знищити 2711 і захопити живими 3967 “бандитів”, а з повинною з’явилися 2207 осіб¹⁵⁵.

Якщо підсумувати ці дані, то виходить, що за цей період було фізично ліквідовано 17360 осіб, полонено 17360, з’явилися з повинною – 8736, разом – 41 649 осіб. Та якщо співставити ці дані з цифрою, наведеною у вже згаданій довідці від 16 березня (там ішлося про 8506 “членів банд” у всіх 6 західних областях України (без Чернівецької), які продовжували боротьбу), то стає незрозумілим, чи то ця “гідра” повстанського руху відновлювалася і зростала, чи то радянська статистика, м’яко кажучи, лукавила.

Захоплених у полон оунівців та вояків УПА судили надзвичайні органи, створені в західних областях України саме з цією метою, про що Берія регулярно особисто доповідав Сталіну. Так, 21 березня він надіслав доповідну записку, в якій повідомлялося (Док. № 60, 69, 87, 89), що Особлива нарада при НКВС СРСР 17 березня розглянула слідчих справ на 690 осіб, з яких 8 засудила до розстрілу, решту – до різних термінів ув’язнення (у тому числі 239 “зрадників Батьківщини”, 7 квітня – відповідно 647(6) та 641, а 868 членів родин активних учасників самостійницького руху – на заслання, 26 травня – 547(1) і 573, а також 507 – на заслання, 4 червня – 609(5) і 604, а 648 – на заслання у віддалені райони СРСР¹⁵⁶.

Розуміючи, що без власної соціальної бази український самостійницький рух не міг би розвиватися, центр апелював до різних верств населення з тим, щоб легітимізувати свої дії та привернути їх на бік радянської влади. Один з таких документів – “звернення ЦК КП(б)У “До селян і селянок західних областей Радянської України” – з’явився 31 березня. У ньому давалася різко негативна оцінка ОУН, УПА та УГВР, які звинувачувались у співпраці з німецькими окупантами і тероризуванні цивільного люду після вигнання гітлерівців з території України. Наголошуючи на безперспективності справи українських націоналістів, автори звернення переконували аграріїв у тому, що перед радянською військовою міццю не встояли мури Німеччини, – не встоять і схрони та криївки. Вже за традицією, ті, хто підтримував самостійників, називалися “куркулями” (так було простіше). ЦК партії застерігав від підтримки “повстанців” і закликав: “Будемо ж боротися не тільки проти бандитів, а й їхніх пособників, які подають допомогу бандитам харчами, одягом, дають їм нічліг, виконують їхні доручення. Тільки остаточно знищивши рештки українсько-німецьких націоналістичних банд, ви, товариші селяни, зможете по-справжньому господарювати, працювати на своїй землі, добра і радості заживати...”¹⁵⁷.

Невідомо, наскільки західноукраїнське селянство пройнялося цими та іншими закликами, однак більшість дослідників схильна вважати, що не

ідеологічні меседжі, а реалії повсякденного життя (втома від терору й тероризму, постійного страху за життя, перебування “між двох вогнів” – радянським режимом і повстанцями, економічні рації тощо) формували ставлення сільських мешканців до самостійницького руху. Та, оскільки його учасниками були “свої”, значна частка селян (хто добровільно, а хто під примусом) в активних і пасивних формах підтримувала цю самозречену боротьбу.

Не зумівши з наскоку розв’язати проблему українського “резистансу” (спочатку все здавалося не таким складним), радянське керівництво вдалося не тільки до ідеологічного “накачування цивільного населення, а й до тиску на “силові” структури, які, на його переконання, діяли не так ефективно, як могли б.

15 травня 1945 р. у Львові відбулась нарада секретарів обкомів КП(б)У, начальників обласних управлінь НКВС та НКДБ західноукраїнського регіону. Переконаючи присутніх (а, можливо, й себе) у тому, що “завдання з розгрому націоналістичних банд в основному виконане”, М. Хрущов у своєму виступі зосередився на тому, яким чином слід викорінювати їх залишки. Оскільки підпільники діяли невеликими групами, очільник республіки вважав, що проти них треба діяти шляхом розосередження військових підрозділів, створювати інші рухомі групи для їхнього переслідування.

З метою очищення сіл від “українсько-німецьких націоналістів” доповідач наголошував на необхідності звільнити винищувальні загоны від баласту, частіше виводити їх на серйозні операції, а військам НКВС – подолати повільність і нечіткість у діях проти повстанців.

“У зв’язку з новою обстановкою, – говорив М. Хрущов, – необхідно перебудувати чекістську роботу, а також роботу всіх інших наших організацій у західних областях УРСР. Слід визнати, що у нас агентура ще в недостатній кількості і в багатьох випадках вона слабка. Працівники НКВС у багатьох районах також слабкі”. Далі партійний лідер республіки пропонував кілька засобів боротьби проти оунівців: “У селах визначити кількох куркулів і сказати їм, щоб вони повідомляли про задуми бандитів, хто наводить бандитів та були б нашими агентами. Цих куркулів треба попередити, що вони відповідають за будь-який бандпрояв, який станеться в цій сільраді. Наш актив повинен стежити за тим, що коли випадок буде, негайно попереджених куркулів арештовувати й висилати...”

Крім того, можна ще практикувати наступний метод: зібрати селян і тут вказати, хто є пособником бандитів, хто наводить бандитів. Потрібно, щоб ці люди, на кого ви вказуєте, були на зборах. Тут же слід оголосити, що за допомогу бандитам до них будуть застосовані репресії”. Дещо наївні рекомендації Хрущова, що мали елементи шантажу, заручництва, повинні були використовуватися у поєднанні з іншими засобами.

Висловлюючись про спецгрупи “з колишніх бандитів”, доповідач зазначив, що інколи їх застосовують неправильно: “Не можна ж до безкінечності надсилати спецгрупу з завданнями, адже це бандити, і вони можуть манкірувати, підводити нас. Потрібно дати одне конкретне завдання, і коли вони його виконують, можна сказати, що вони свою провину спокутували, й відпустити їх”¹⁵⁸. Хрущов повідомив, що уряд готує звернення до населення західних областей, у якому буде встановлено двомісячний термін явки з повинною для членів підпілля. Вже 19 травня такий документ був оприлюднений, і в ньому наголошувалося, що останнього датою добровільної явки для всіх учасників банд українсько-німецьких націоналістів” визначено 20 липня 1945 р. У руслі виконання вказівок радянського керівництва і положень, що містились у цьому зверненні, нарком внутрішніх справ В.Рясной 20 травня видав наказ, у якому наголошувалося (Док. № 85):

1. Всіх рядових і командирів, які залишають “банди” і добровільно з’являться до органів радянської влади, до кримінальної відповідальності не притягувати, а вважати помилуваними. Особи призовного віку спрямовувались у райвійськкомати, а решта – залучалась до трудової діяльності;

2. Учасники підпільного руху, члени родин яких були вислані, могли розраховувати на їхнє повернення із заслання, якщо доведуть “свою відданість Батьківщині”;

3. У разі хвороби ті, хто бажав здатися, могли передати рідними чи знайомими письмову заяву відповідного змісту із зазначенням причин та місця перебування. Після належної перевірки їх також слід було вважати тими, хто здався добровільно;

4. Всіх, хто добровільно не вийшов з підпілля до 20 липня 1945 р., трактували як “непримиренних ворогів радянського народу і зрадників Батьківщини”, вони “підлягали арешту і суворому покаранню, або знищенню на випадок вчинення ними опору, а їхні сім’ї – виселенню”;

5. Органи НКВС повинні були виявляти й арештовувати всіх “пособників бандитів”, а їхні родини – виселяти.

6. Всі громадяни, які мали зброю (незалежно від способу її придбання) зобов’язувались її здати. Після 20 липня власники зброї будуть вважатися “учасниками банд” і негайно заарештовуватися¹⁵⁹.

Друга блокада також не увінчалась успіхом: окремі підрозділи УПА і мережа ОУН скорочувались, але не зникали. Тому в Києві підготували чергову директиву, що мала стимулювати зусилля місцевих властей.

Літньо-осіння кампанія, спрямована на знищення “залишків банд”, розгорталася згідно з вказівками ЦК КП(б)У, викладених у постанові від 27 липня 1945 р. “Про ліквідацію залишків банд українсько – німецьких націоналістів у західних областях УРСР” (Док. № 101).

Констатуючи помітні успіхи в боротьбі з самостійницькими формуваннями, ЦК КП(б)У одночасно вказував на існуючі недоліки:

1. Повільність і самозаспокоєність деяких начальників облуправлінь та райвідділів НКВС і НКДБ та окремих частин ВВ НКВС, а також шапкозакидацькі настрої при організації та проведенні операції проти українських націоналістів.

2. Ігнорування деякими працівниками органів НКВС і НКДБ “дрібних банд і боївок СБ”, що відтягує час їх повної ліквідації.

3. Незадовільне виконання органами внутрішніх справ і державної безпеки вказівок ЦК КП(б)У про надання спеціальних рухомих збройних загонів для переслідування “окремих банд до повного їх знищення”.

4. Недостатні зусилля в боротьбі з “пособниками бандитів”.

5. Недооцінка деякими райкомами партії політичної роботи серед населення та підміна її адмініструванням.

Натомість постановочно-рекомендаційна частина займала 11 пунктів, серед яких найголовнішими слід вважати такі:

1. До 1 серпня 1945 р. в усіх областях і районах слід було виробити плани повної ліквідації кожної “бандитської групи окремо”. З цією метою вважалось за необхідне створити спеціальні військові групи з найдосвідченішими командирами й політпрацівниками та поставити перед нею конкретне завдання і терміни його виконання.

2. Докорінно змінити й оптимізувати агентурну роботу, особливо в оунівському підпіллі.

3. Організувати спецгрупи тільки в окремих випадках і давати їм специфічні завдання, а після їх виконання – розформувувати.

4. Командувачу військ Львівського військового округу Попову розташувати підрозділи на трасах перегону худоби, звільнивши у такий спосіб війська НКВС для використання за прямим призначенням – “для ліквідації залишків банд”, а також встановити кожному гарнізону район несення патрульної служби.

5. Посилити боротьбу з “бандпособниками”.

6. Поліпшити масово-політичну роботу серед всіх категорій місцевого населення, активізувати прийом до лав КП(б)У кращих представників активу¹⁶⁰.

У боях першої половини 1945 р. полягло чимало авторитетних польових командирів УПА і членів ОУН. Найбільшою втратою вважалась загибель 12 лютого 1945 р. на Оржівських хуторах (Клеванського району Ровенської області) командира УПА-Північ та провідника ОУН на ПЗУЗ Д. Клячківського (“Клима Савура”). Операцією керував особисто нарком внутрішніх справ УРСР Т. Строкач. УПА-Північ втратила близько 30 сотенних та 6 курінних командирів у тому числі таких як Острізький – Голубенко – заступник командира і шеф штабу з’єднання груп “Завихост”, Лисий – командир бригади “Пилявці”, Буря – командир бригади “Холмська”, Верховинець і “Крига” – “Назар” – командири бригади

“Помста Крут”, “Ярок” – командир бригади “Пам’ять Базару”. Ще 45 старшин потрапили в полон¹⁶¹. І. Кухту і В. Кухту – розстріляли¹⁶². У такий та багато інших способів виявлялося й знищувалося багато учасників націоналістичного підпілля.

5 березня не стало першого заступника командира і начальника штабу УПА Карповича та інспектора військової підготовки УПА й колишнього начальника штабу Північно-західної групи УПА Макаренка, 23 березня – заступника командира УПА-Захід Кременя, 28 березня – провідника Південного крайового проводу ОУН Бориса.

Значна кількість полонених, а серед них були командир Північно-західної групи УПА Ю. Стельмашук (“Рудий”), член ЦП ОУН(Б) П. Дужий і його брат, редактор журналу “Повстанець” і бойового статуту піхоти УПА М. Дужий, зав. друкарнею і господарський референт ЦП ОУН Є. Мирослав (“Улас”), член ЦП ОУН І. Переривський-Данищук (“Гарматюк”) та інші, пояснювалася широкомасштабними оперативно-агентурними заходами радянських спецслужб. Уяву про їх проникнення в середовище українських самостійників дають наступні дані: на 1 липня 1945 р. на обліку органів внутрішніх справ республіки у західних областях перебувало 175 резидентів, 1196 агентів, 9843 інформатори. Ще більш розгалуженою була мережа НКДБ. На 25 липня 1946 р. лише у Станіславській області вона складалася з 6405 осіб: 641 агента, 142 резидентів, 5572 інформаторів, 50 утримувачів явочних і конспіративних квартир. Від 1 січня 1945 р. до 1 липня 1946 р. радянські спецслужби завербували 5671 особу – 596 агентів, 93 резиденти, 4941 інформатора й 41 утримувача явочних і конспіративних квартир¹⁶³. Очевидно, що не такими вже й перебільшеними були оцінки масштабів проникнення “під-ривних елементів” до повстанських лав, зроблені крайовим провідником Чупринкою. Характеризуючи становище ОУН на ПЗУЗ, він припускав, що серед кадрів “Максима” (“Дубового”), який його очолював, дійових і активних налічується 30%, а решта – або агенти НКВС (50%), або ж безідейні та спекулятивні елементи. Закономірно, що упродовж січня–серпня 1945 р. СБ ліквідувала на ПЗУЗ 835 членів ОУН та вояків УПА, яким висунули звинувачення у співпраці з органами НКВС¹⁶⁴.

За сприятливих умов добре підготовлений агент міг завдати повстанцям більших втрат, ніж цілий полк регулярних військ. Показовою у цьому плані є воєнно-чекістська операція, підготовлена міжобласною опер-групою НКВС УРСР, якій передувало впровадження до південного крайового проводу ОУН агента Остапа. На явці у березні 1945 р. він повідомив, що “об’єкт” перебуває на території Козівського району Тернопільської області. До операції залучено оперативний склад органів НКВС, 18-та і 25-та бригади ВВ НКВС та спецгрупа з колишніх “бандитів” під командуванням Орла. Протягом 27–29 березня вони вбили 65 повстанців

(у тому числі провідника крайового південного проводу ОУН Бориса і надрайонного провідника Слуха), захопили в полон 244 бійців, 22 зв'язкових, затримали 131 “бандпособника” і 127 осіб, які ухилялися від мобілізації. Ще 105 лісовиків з'явилися з повинною¹⁶⁵.

За рекомендацією М. Хрущова органи НКВС і НКДБ викликали великі групи людей на “співбесіди” і вербували з них агентів та інформаторів. Інша мета, якої досягли таким методом, це наростання недовіри підпільної мережі ОУН та УПА до населення, розрив, що утворювався між українським національно-визвольним рухом і його соціальною базою.

Ще ширшої практики у 1945 р. набуло використання спеціальних груп НКДБ–НКВС. 4 березня 1945 р. спецгрупа УНКВС по Волинській області на чолі з колишнім курінним УПА Максимом затримала шефа зв'язку обласного проводу ОУН Й. Кравчука (“Комара”). Енкаведисти завербували його і ввели до складу спецгрупи. Вже наступного дня Максим і “Комар” взяли участь в операції із затримання районного провідника, який перебував у Локачинському районі Волинської області. В ході бою було вбито 6 осіб й серед них вже згаданих Карповича і Макаренка.

12 грудня 1944 р. в с. Новини Порицького району Волинської області добровільно здався радянським властям курінний УПА В. Левочко (“Юрченко”) разом зі своєю охороною. Управління прикордонних військ НКВС Українського округу призначило його старшим групи агентів-бойовиків під псевдо “Соколенко”. 19 членів групи, до якої входили 10 агентів 2-го прикордонного загону, група бойовиків НКВС і радист після відповідної підготовки були перекинуті на територію Польщі у вигляді групи командирів УПА-Схід, боївки, 3 роїв і радиста, причому “Соколенко” діяв за легендою супроводжуючого. Керівництво НКВС УРСР ставило перед нею завдання забезпечити виявлення і знищення керівного складу штабу ВО-2 “Буг”, сотні УПА “Ягода” і Холмського окружного проводу. В результаті операції, проведеної силами 2-го прикордонного загону і спецгрупи, від 7 до 21 лютого 1945 р. з території Польщі було виведено й арештовано 140 осіб, захоплено 182, затримано 184, вбито 60 і добровільно з'явилося з повинною 5. Всього – 571 особа. Серед них виявлено в ході слідства 107 осіб керівного та командного складу ОУН та УПА, в тому числі член окружного проводу ОУН, інструктор політвиховної роботи округу “Битько” (Лоцман), керівниця районного проводу жіночої мережі ОУН Одарка, зв'язкова Холмського окружного проводу ОУН Віра. Комендант жандармерії, інспектор кавалерії штабу УПА 2-го ВО, окружний інспектор з підготовки старшинських кадрів для УПА та інші.

Єдине, що змогло підпілля – це на знак помсти вбити рідного та двоюрідного братів Соколенка, тіла яких зусиллями органів внутрішніх

справ були перевезені з Польщі й поховані в Україні. До речі, радянські спецслужби “дістали” виконавців теракту в с.Хоробоув (Польща) і вивели їх на свою територію. Родину ж Соколенка під охороною вивезли в Сокаль, де вона була належним чином забезпечена¹⁶⁶.

Результати діяльності спецгруп узагальнені в доповідній записці наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного на ім'я свого московського шефа Л. Берії (26 липня 1945 р.). У документі вказувалося, що перед спеціальними групами ставилися такі завдання:

“1. Захоплення або фізичне винищення керівних центрів або ватажків ОУН–УПА.

2. Знищення дрібних банд УПА і місцевих боївків ОУН і СБ.

3. Підведення банд УПА під оперативний удар органів та військ НКВС.

4. Знищення системи живого зв'язку ОУН–УПА через розгром пунктів зв'язку. Знищення або захоплення зв'язкових і шефів зв'язку.

5. Збирання необхідних розвідувальних відомостей перед проведенням великих чекістсько-військових операцій.

6. Виявлення і знищення крийвок ОУН–УПА”¹⁶⁷.

Як правило, спецгрупи склалися з колишніх підпільників та упівців, які прийшли з повинною. Та спочатку їм доручали (в якості перевірки) завдання “з ліквідації оунівського бандитизму, внаслідок чого з боку учасників спецгруп за весь час їх існування не було жодного випадку зради”. (Насправді такі випадки траплялися).

На території Ровенської та Волинської областей до складу спецгруп вливалися колишні радянські партизани, які знали місцевість і мали досвід боротьби з українським національним підпіллям.

У багатьох випадках дії спецгруп тісно узгоджувалися із завданнями агентів-внутрішників, які впроваджувалися в мережу ОУН і повстанські загони.

На випадок загрози викриття чи неможливості захоплення живими “ватажків” ОУН та УПА учасники спецгруп фізично знищували останніх, у багатьох випадках створюючи враження, що це справа рук СБ.

До складу спецгруп входило від 3 до 50 й більше осіб залежно від легенди і характеру завдань.

Станом на 20 червня 1945 р. у західноукраїнських областях діяло 156 спецгруп, в яких налічувалося 1783 особи, з них у Чернівецькій області (на 20 квітня) – 25 (106 осіб), Львівській – 26 (219 осіб), Станіславській – 11(70), Дрогобицькій – 10 (52), Тернопільській – 2 (34), Ровенській (на 20 травня) – 49 (905), Волинській – 33 (397).

У результаті використання спецгруп на території Чернівецької області вбито 62 учасників підпільного руху, захоплено живими 126 “бандитів” і 72 “бандпособники”, Львівської – вбито 24, полонено 40; Станіславській –

убито 34 і полонено 149; Дрогобицькій – вбито 52, полонено 3; Тернопільській – убито 18, полонено 31; Ровенській – убито 1604, захоплено живими 614 повстанців і 139 “бандпособників”; Волинській – убито 186, полонено 272.

Внаслідок їх діяльності вбиті “Клим Савур”, Макаренко, Кук; захоплені живими Степан (член Волинського обласного проводу ОУН), Василько (районний комендант СБ), “Комар” (шеф зв’язку обласного проводу ОУН) та інші “ватажки ОУН і УПА”. В цих операціях захоплено такі трофеї: 1 станковий, 31 ручний кулемети, 172 автомати, 439 гвинтівков, 79 пістолетів, 216 гранат, 38030 патронів, 1 рація, 72 коня та інші.

У зв’язку з тим, що керівництву ОУН і командуванню УПА стало відомо про існування й особливості діяльності спецгруп, створення нових спецпідрозділів було припинено. Ті з них, що лишилися, були укрупнені й діяли вкрай обережно, оскільки СБ вживала контрзаходів, спрямованих на їх виявлення і знешкодження¹⁶⁸.

Ще одним прийомом боротьби проти повстанців стали т. зв. комбінації з “приманками”. У спецповідомленні НКВС УРСР на ім’я М. Хрущова від 8 грудня 1945 р. наводяться найбільш вдалі випадки “полювання” на підпільників. 2 грудня в с.Нове Перегінському РВ НКВС (Станіславщина) навмисно з малою охороною залишили родини повстанців, призначені до виселення, а біля будинку розташувалася засідка з бійців ВВ НКВС. Опівночі група вояків УПА наблизилася до будинку, щоб визволити рідних, але була зупинена вогнем, в результаті якого вбито четверо з них. 4 грудня опергрупа Мельнице-Подільського РВ НКВС під час операції біля одного з сіл вбила 3 підпільників і спеціально не підбрала трупи. Вночі за тілами товаришів прийшло троє “лісовиків”, яких енкаведисти також вбили із засідки. З метою ліквідації станичного ОУН (с. Дубовилка) І. Кухти і його зв’язкового В. Кухти співробітники Підволочиського РВ НКВС Тернопільської області підкинули їм нібито загублене І. Кухтою повідомлення на адресу НКВС про місцезнаходження боївки СБ. Це “спрацювало” і 5 грудня СБ станичного повісила.

Загальні результати боротьби центру з “українським буржуазним націоналізмом” за перше півріччя 1945 р. ілюструють такі статистичні дані:

Проведено 9238 чекістсько-військових операцій: 1565 у січні, 1448 – у лютому, 1849 – в березні, 1568 – у квітні, 1205 – в травні, 1603 – у червні. Їх результатом стало знищення 34210 учасників підпільного руху, захоплено 46059; явка з повинною 25 868 вояків, усього 106137. Крім того, було заарештовано 5717 “бандпособників”, виселено 5395 родин “бандитів” (12773 осіб).

В ході операцій вилучено велику кількість зброї, боєприпасів та військового майна: 6 гармат, 268 станкових і 2024 ручних кулеметів, 125 мінометів, 5 гранатометів, 5 вогнеметів, 74 ПТР, 4968 автоматів,

17030 гвинтівок, револьверів та пістолетів, 30490 гранат, 7 385 мін, майже 3 млн набоїв, 31 радіостанцію, 7 друкарень.

Власні втрати НКВС УРСР оцінював у 692 вбитими, 808 пораненими, 62 зниклими безвісти, всього 1562 співробітників НКВС–НКДБ, офіцерів ВВ НКВС і Червоної армії, рядового і сержантського складу, бійців винищувальних батальйонів і партійно-радянського активу. Разом з цивільним населенням сумарні втрати становили: 4013 убитих, 544 поранених, 1209 заборонених повстанцями, всього – 5766¹⁶⁹. Документ містив переважно апробовану в попередніх подібних рішеннях лексику, однак сприймався як чергова віха в боротьбі з “українським націоналізмом”.

Особливої уваги в столиці надавали плануванню операцій та звітності. В обкомах партії Західної України кипіла паперова “творчість”, хоча всі практичні питання покладалися на органи внутрішніх справ і державної безпеки. Зразком того, як здійснювалося планування чекістсько-військових операцій та агентурно-оперативних заходів, слугують документи № 97 і № 100. Перший з них – це план агентурно-оперативних заходів Тернопільського обласного управління НКВС з 1 липня до 1 серпня 1945 р. У розділі I “Чекістсько-військові операції” містилися рубрики: міжрайонні загальновійськові операції (таких планувалося провести 5, у кожній брали участь по 3 батальйони 20-ї і 2-ї бригад і опергрупа УНКВС); районні батальйонні операції (16, які здійснювалися силами батальйону); ротні операції, що проводились у радіусі населених пунктів ротних гарнізонів в 11 районах області; окремі операції, що мали проводитися щоденно силами опергруп та бійців винищувальних батальйонів у кожному районі. У розділі II “Розгром оунівського підпілля” ставилися завдання силами спецгруп і агентури викрити місця дислокації обласного, окружних, надрайонних і районних проводів ОУН та ліквідувати їх. Розділ III “Агентурна робота” окреслював коло спеціальних заходів, зокрема обстеження агентурної роботи і надання допомоги в її поліпшенні; виокремлення кращої частини агентури в райвідділів НКВС, переведення її під контроль УНКВС із застосуванням періодичних контрольних явок з нею; зобов’язання начальників райвідділах НКВС до того, щоб наявну агентурно-інформативну мережу забезпечити нормальним зв’язком за розробленими графіками, посилити виховання агентури, забезпечити її конспірацію шляхом організації конспіративних квартир, тайників, спареного зв’язку через родичів, набуття резидентів і зв’язкових; поширення практики проникнення в інші села і райони перевірених інформаторів і агентури з ретельним попереднім інструктажем. У розділі IV “Слідча робота” ставилися такі завдання: забезпечити в липні завершення слідства по всіх справах, які велися понад 2 місяці; призначити кращих слідчих для “глибокої роботи з перспективними арештованими і ретельного відпрацювання слідчих даних, які можуть бути використані для

розкриття оунівського підпілля і розгрому банд УПА”. Розділ V “Виселення родин” передбачав оформлення і арешт з наступним засланням не менше 20 сімей активних оунівців та упівців¹⁷⁰.

Інший документ – план агентурно-оперативних заходів Волинського обкому КП(б)У, обласних управлінь НКВС та НКДБ, спрямованих на ліквідацію самостійницьких формувань від 23 липня до 1 вересня 1945 р. У ньому доволі детально розписувалися сили противника і сили, що залучалися до їх розгрому по кожній операції. Так, для ліквідації бригади під командуванням “Кубика” – “Ромба” призначалися рейдуюча військова група у складі 5-ї роти 196-го стрілецького полку Внутрішніх військ НКВС під командуванням старшого лейтенанта Майорова, бригади “Ткача” (група “Завихост”) – рейдуюча військова група у складі 1-ї роти 169-го СП; відділу “Залізняка” – рейдуючий 2-й взвод 6-ї роти 277 СП на чолі з молодшим лейтенантом Тернопільської та оперпрацівники райвідділу НКВС – молодший лейтенант Федоришин і райвідділу НКДБ – лейтенант Нерівний. У такий спосіб у документі планувалися операції по 40 формуваннях ОУН та УПА й окремих учасниках самостійницького руху¹⁷¹.

72 операції проти підрозділів УПА, боївок СБ та оунівської мережі передбачалося провести згідно з планом, який виробило керівництво Тернопільської області в останній декаді серпня 1945 р. (Док. № 112). У ньому також конкретно вказувалися виконавці та відповідальні за результат акцій¹⁷². Ще 62 чекістсько-військові операції планувалося здійснити на теренах цієї області відповідно до плану на жовтень 1945 р. (Док. 122)¹⁷³.

Зосередившись у ході літньо-осінньої кампанії на вирішенні агентурно-оперативних завдань, ЦК КП(б)У намагався не випускати з поля зору негативні прояви: випадки порушення соціалістичної законності, неправомірних дій представників влади, перевищення ними посадових повноважень, аморальної поведінки військовослужбовців ВВ НКВС та бійців винищувальних батальйонів. Такі факти у вигляді узагальнюючого документа по західних областях відклались у партійних архівах (Док. № 103). Наведемо деякі з них. У Вашківецькому районі Чернівецької області місцеві функціонери грубо поводитися з місцевими громадянами, спілкуючись з ними переважно наказами. Співробітники райвідділу НКВС замість сім’ї Міглей Анни, яку вважали “бандитською”, репресували Міглей Василю, чоловік якої перебував у лавах Червоної армії. 25 червня 1945 р. начальник штабу винищувального батальйону лейтенант Андреев у п’яному стані вбив голову сільпо Галицького та побив підлеглого бійця.

Уповноважені Сокирянського району партії майже не бували в селах. Замість наполегливої роз’яснювальної роботи вони організовували зара-

хування селян до колгоспів цілими списками. А члени 20 сімей, які з початку весни працювали в колгоспах, так і не були прийняті в господарства на загальних зборах. У трьох колгоспах припустилися грубих порушень статуту сільгоспартії.

Серйозні кадрові проблеми спостерігались у Станіславській області. Уповноважений ЦК КП(б)У Позняков зазначав: “Погано, що всі комуністи, кандидати партії, комсомольці, працівники НКВС, НКДБ і надіслані на роботу в інші установи й організації Войнилівського району, розмовляють тільки російською мовою. Це використовують вороги радянської влади в своїй контрреволюційній роботі серед населення: “Совети кажуть, що Україна – самостійна держава, а управляють москалі”.

Не відповідали високим професійним вимогам начальник райвідділу НКВС Прилепін та його заступник Лук’янчук, які випивали й “розпустили” апарат, фактично не створили винищувального батальйону й виявляли брутальність у спілкуванні з місцевими мешканцями.

У місцевих структурах НКВС і НКДБ не існувало цільової агентури з розробки оунівського підпілля. Внаслідок цього такі села як Цвітова, Діброва, Сівка-Войнилівська, Лука, Збора, Верхня, Завадка, Гуменне контролювалися націоналістами.

Районний військовий комісар зі штатом у 8 осіб ніколи не виїжджав на операції у села.

У Коропецькому районі Тернопільщини райвідділ був укомплектований на 45%, а у винищувальному батальйоні налічувався 81 боєць, але вони були розкидані по селах і не мали зв’язку ні з райцентром, ні між собою.

А в Гримайлівському районі замість посилення боротьби проти “ворогів радянської влади”, які нападали на населені пункти навіть вдень, секретар райкому партії Савченко і начальник райвідділу Курлишов стали на шлях окомилування. У зведеннях, надісланих до обкому КП(б)У, вони применшували кількість “бандпроявів” і збільшували втрати противника (9-12 вбитих замість 2-3, як було насправді)¹⁷⁴.

Ціла низка протиправних дій супроводжувала перебування з’єднань Прикарпатського військового округу на Закарпатті. Інформація про деякі з них зосереджувалась у доповідній записці наркома внутрішніх справ В. Рясного на ім’я Л. Берії 25 жовтня 1945 р. Ось лише деякі факти з цього довгого переліку (Док. № 126). 17 серпня шофер 903-го полку Мудрян і ад’ютант Поздняков з автоматами увірвалися до помешкання жителя Хуста І. Зібера й відібрали 90 м білого полотна, 27 сукна, 14 м різного матеріалу для жіночих суконь, 2 пари чоловічого взуття, 250 тис. пенго* та кілька предметів одягу. На скаргу Зібера командир 903-го полку

* пенго – дуже дрібна грошова одиниця Угорщини (1925–1946 рр.), в 1946 році замінена форинтом.

підполковник Школьний не відреагував, а присутній Поздняков закричав на позивача: “Замовкни, а то в Сибір відправлю” і виштовхав його за двері.

У ніч на 26 серпня у Рахові червоноармієць А. Шуровцев викрав з майстерні Л. Цвейга 24 годинники, а через два дні рядовий 30-го артполку І. Орешкін здійснив крадіжку речей з помешкання громадянки А. Кожухар.

23 вересня К. Роман (с. Драгово Хустського району) повертався додому з райцентра, коли біля нього зупинилося авто. З машини вийшов офіцер, який відібрав у селянина 3 тис. пенго, 10 крон, 300 радянських рублів, 3 пари черевиків, 2 кг цукру й поїхав у напрямі Хуста. Грабіжником виявився капітан Л. Сабарев (242-а стрілецька дивізія, в/ч № 900). 11 жовтня за відмову вступити з ним у статеві стосунки старший лейтенант І.Іванко (з тієї ж частини) застрелив 22-річну Олену Романець.

15 жовтня двоє військовослужбовців (одним з них виявився рядовий 242-ї стр[ілецької] дивізії А.Токарев) зайшли в Ізський монастир, на території якого пограбували келію одного із священнослужителів.

Військовослужбовець в/ч № 14033 А. Шилов 1 жовтня повертався з с. Ортовець в розташування своєї частини. По дорозі він зустрів громадянина І. Блінда, який на возі перевозив дрова. Нетверезий Шилов став вимагати скинути вантаж та відвезти його до місця дислокації частини, на що І. Блінд відповів відмовою. Отримавши відмову, Шилов з пістолета смертельно поранив І. Блінда.

У документі перелічені лише ті випадки, винуватців яких органами НКВС вдалося виявити і затримати. Насправді нерозкритих злочинів та правопорушень було набагато більше, що налаштовувало значну частину місцевого соціуму проти радянської влади та військовиків. Антирадянські настрої проявлялися по-різному. Найбільш радикально налаштовані бралися за зброю і йшли до кінця, наражаючи себе і свої родини на арешти, заслання, а то й смерть. Дехто всіяко сприяв підпіллю й повстанцям, ретельно приховуючи своє ставлення до сталінського режиму та його провідників у краї. У деяких районах значна частина селянства демонструвала своє ставлення до тогочасних реалій відвертою пасивністю у виконанні розпоряджень радянської адміністрації. Так, слідчий особливої інспекції ОК УНКВС по Тернопільській області ст.лейтенант Шаповалов у своїй серпневій довідці (Док. № 110), вказуючи на бездіяльність адміністрації Шумського району, зазначив, що до 15 серпня 1945 р. обов’язкові хлібопоставки місцевими селянами виконані на 9–10%, сінопоставки – на 30–35%, поставки молока – на 8%, позики по селянському сектору – на 35%, надходження податків становили 22%¹⁷⁵.

Ця статистика є яскравим свідченням рівня лояльності цивільних мешканців західних областей до сталінського режиму, з одного боку, та

ступеня впливу на їхні моделі поведінки чинника ОУН і УПА, – з іншого, адже підпілля карало всіх, хто у той чи інший спосіб сприяв утвердженню більшовицької системи у краї. Зтероризований з двох сторін західно-український соціум (особливо аграрний його сегмент), не бажаючи наражати себе на небезпеку, намагався якомога менше виявляти симпатії й антипатії та будь-яку суспільну активність. Це могло забезпечити від репресій, однак жодним чином не ізолювало від реквізицій та поборів, до яких вдавалися обидві сторони конфлікту.

Наступна хвиля збройного протистояння набула обопільного характеру. Якщо в серпні 1945 р. загальна кількість “бандпроявів” у західному регіоні республіки становила 77 випадків, то у вересні – 146. Під час повстанських акцій та в ході боїв загинуло 66 партійно-радянських і 153 місцевих активістів, 47 бійців та командирів. Українське підпілля зазнало таких втрат: 1505 вбито, 2203 полонено, 520 з’явилося з повинною¹⁷⁶.

Особливої гостроти набули збройні зіткнення на Станіславщині, де радянський військовий контингент упродовж липня–вересня провів 2179 воєнно-чекістських операцій і 556 засідок. В результаті повністю розбито загони В. Гусака (96 осіб), М. Ричнина (“Орлика”) 70 осіб, В. Зубкова (“Коса”) чисельністю 70 осіб, 57 боївок та 11 кущів самооборони, ліквідоване керівництво Городенківського й Рогатинського надрайонових проводів ОУН, 3 районні проводи, один кущовий, 9 станичних ланок у Станіславському, Галицькому і Тлумацькому районах. При цьому вбито 1159 і затримано 2871 повстанців та 383 членів оунівської мережі, а також 1495 “бандпособників”. Крім того, викрито 9 складів з продуктами харчування, 1–3 одягом, 25 – зі зброєю, знищено 9 повстанських баз, 4 склади з боєприпасами і 543 схрони, в яких переховувалися повстанці¹⁷⁷.

ОУН та УПА продовжували втрачати свої провідні кадри. 15 вересня 1945 р. загинув шеф пропагандистської служби ОУН Я. Бусел (“Галина”, “Дніпровий”, “Київський”, “Шахтар”), на посаду якого призначили П. Федорука (“П. Полтаву”). Два дні потому у Снятині вбито курінного УПА М. Лукашевича (“Ягоду”, “Черника”)¹⁷⁸.

Динаміку боротьби опосередковано ілюструє статистика втрат учасників українського національно-визвольного руху, подана у зведеній таблиці за даними, що містяться у доповідних записках наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії на адресу Й. Сталіна, В. Молотова, Г. Маленкова (Док. № № 94, 99, 108, 109, 133)¹⁷⁹.

Коментуючи ці цифри, слід звернути увагу на значну кількість тих, хто здавався в полон чи був захоплений живим і з’явився з повинною. Вони, безсумнівно, свідчать про те, що і члени оунівського підпілля й вояки УПА зазнавали впливу фізичної і морально-психологічної пере-

втоми від багаторічних переслідувань, тиску, небезпек, що чекали скрізь і всюди не тільки від гітлерівців, радянських і польських партизанів, а й від своїх (СБ ОУН(Б), страху за життя рідних і близьких.

Період 1945 р.	Кількість операцій	Вбито	Захоплено живими	З'явилися з повинною	Арештовано бандпособників
1 травня – 15 червня	1856	3932	4236	2125	–
15–30 червня	708	1349	1474	631	–
1 липня – 1 серпня	2894	2381	3282	3653	2009
1 серпня – 1 вересня	3428	1964	3076	1057	–

У листопаді радянська влада організувала черговий воєнно-політичний наступ. 5 і 15 листопада керівництво республіки оприлюднило ще два звернення, в яких містилися обіцянки амністії для тих, хто добровільно складе зброю. Паралельно з цим підсилювалися силові структури західних областей. Лише до УНКВС по Львівській області з центрального апарату цього відомства було надіслано 84 досвідчених оперативних працівників¹⁸⁰. Понад 200 оперативників з Київської і Харківської областей прибули з метою підсилення відділів із боротьби з бандитизмом до районних відділів внутрішніх справ Станіславської області¹⁸¹. Співробітники радянських спецслужб щедро заохочувалися. 31 липня 1945 р. Президія Верховної Ради УРСР надіслала для вручення працівникам Ровенських управлінь НКВС та НКДБ 2 ордени Леніна, орден Бойового Червоного Прапора, орден Вітчизняної війни II ступеня, 9 орденів Червоної Зірки, 12 медалей “За бойові заслуги”. Згідно з протоколом Президії ВР УРСР ще кілька десятків їхніх колег отримали урядові нагороди: 1 – орден Леніна, 17 – ордени Бойового Червоного Прапора, 30 – ордени Червоної Зірки, 44 – медалі “За бойові заслуги”¹⁸².

Про інтенсивність зусиль радянських силових структур свідчать офіційні документи. У звіті Ровенського обкому КП(б)У про боротьбу проти ОУН і УПА вказується, що лише від 5 до 15 листопада вбито 77, затримано 123, з'явилося з повинною 8 учасників підпілля й повстанців, притягнуто до відповідальності 33 “бандпособники”, оформлено на виселення 27 родин (90 осіб), частково розбито 11 “бандгруп”.

Згідно з вказівками центру, з частин Червоної армії та військових з'єднань НКВС сформовано 42 пошуково-рейдуючі групи, які з 12 листопада прибули в райони своїх дій і розпочали виконання розроблених планів. Крім того, в області було створено 18 груп самозахисту (139 осіб)¹⁸³.

На території Станіславщини упродовж ІV кварталу 1945 р. проведено 2258 воєнно-чекістських операцій та 643 засідок (з них 903 воєнні операції та 274 засідки – у грудні), під час яких вбито 455 повстанців та членів націоналістичного підпілля¹⁸⁴.

До придушення національно-визвольного руху було залучено також регулярні з'єднання і частини Червоної армії. У травні 1944 р. сформовано Львівський військовий округ зі штабом у Ровно (у липні його перенесли до Львова). Він охоплював усі західноукраїнські та Житомирську області. На нього покладалася організація обласних, міських та районних військкоматів, які мали забезпечувати Збройні сили призовним контингентом, а також підготовка резерву. Після розгрому Німеччини ЛВО очолив генерал-полковник М. Пухов.

У липні 1945 р. створено Прикарпатський військовий округ, до якого відійшли Станіславська, Тернопільська, Чернівецька, Закарпатська, а також включена Вінницька область. Очолив ПрикВО генерал армії А. Єрьоменко.

На території ЛВО по завершенню війни дислокувалися 1-ша гвардійська, 13-а, 5-та, 27-ма, 4-та гвардійські танкова армії, одна воєноповітряна армія, артилерійські бригади у Золочеві та Яворові, у складі ПрикВО – з'єднання колишнього 4-го Українського фронту, зокрема 38-ма та 18-та армії¹⁸⁵.

Війська обох округів створили гарнізони у населених пунктах, а також мобільні загони і групи (на бронетехніці й автомобілях), які виконували завдання з охорони міст і сіл від нападів повстанців та боротьби з ними під час окремих наступальних операцій.

В інформації політуправління Прикарпатського військового округу від 28 грудня 1945 р. повідомлялося, що у районах Тернопільської і Станіславської областей створено і діє близько 100 рухомих загонів та груп, які виловлюють та ліквідують повстанців. Командування округу наказало рухомих підрозділам найближчим часом ліквідувати збройне підпілля на територіях Станіславської, Тернопільської, Чернівецької областей та інших районів Закарпатської України. Ці заходи проводилися згідно з виробленими заздалегідь планами дій, і до їх виконання залучалися ВВ НКВС, “СМЕРШ”, НКВС і НКДБ. Керували діяльністю рухомих груп командири і штаби з'єднань.

Від 1 жовтня до 20 листопада рухомими загонами і групами військ округу здійснено 31 операцію з ліквідації “банд”. При цьому було знищено 146, поранено 13 і затримано 969 “бандитів, співучасників, агентури та підозрілих осіб”. Втрати рухомих підрозділів становили 17 офіцерів, 46 рядових і сержантів убитими, 5 офіцерів і 9 рядових поранено, ще двох військовослужбовців полонено.

Згідно з оперативними даними, за час від 2 листопада до 29 грудня було затримано 507 “бандитів” і вбито 109¹⁸⁶.

Спільними зусиллями ВВ та органи НКВС, НКДБ, з'єднань і частин Червоної армії, військової контррозвідки, винищувальних батальйонів було встановлено тотальний контроль над кожним районом регіону, з'ясовано (хоча і доволі приблизно) кількість боївків ОУН та підрозділів УПА, які в них оперували, закріплено за останніми відповідні армійські групи та відділи ВВ НКВС з метою їх ліквідації. Це принесло певні результати вже на рубежі 1945–1946 рр. Націоналістичне підпілля й УПА продовжували зазнавати відчутних втрат. Під час бою під с. Бесіда (Жовківський р-н, Львівська обл.) 19 грудня загинув крайовий провідник ОУН Львівського краю Д. Слюзар (“Золотар”, “Арпад”)¹⁸⁷.

Для налагодження контактів з С.Бандерою у грудні 1945 р. Р. Шухевич відрядив за кордон начальника ГВР УПА Д. Грицяя (“Перебийноса”) і другу особу крайового підпілля Д.Маївського (“Тараса”). Радянська агентура дізналася про їхній маршрут і про те, що на чехословацько-баварському кордоні вони потрапили в засідку. Д. Маївський застрелився, а Д. Грицяя схопили і перевезли до в'язниці у Празі, де він покінчив життя самогубством¹⁸⁸. Після цього новим шефом ГВР став О. Гасин (“Лицар”).

В інформаційному документі НКВС УРСР від 16 січня 1946 р. підбивалися підсумки “боротьби з бандитизмом” у західних областях республіки від лютого 1944 р. до 1 січня 1946 р. За цей період було проведено 39778 чекістсько-військових операцій, вбито 103 313, затримано 110785 “бандитів”, арештовано 8370 “оунівців” та 15959 “активних повстанців”, з'явилося з повинною 50058 осіб. Крім того, затримано 83284 особи, які ухилялися від призову до Червоної армії¹⁸⁹.

У 1945 р. ще в більших масштабах, ніж у попередньому році, здійснювалося виселення родин “бандитів і бандпособників”. Загальна кількість репресованих у такий спосіб становила 7393 родини (17 497 осіб)¹⁹⁰.

Серед об'єктів пильної уваги радянських спецслужб перебували й учасники польського національного підпілля, що вело боротьбу за відродження суверенної державності. У доповідній записці секретаря Львівського обкому КП(б)У І. Грушецького секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову від 15 червня 1945 р. йшлося про те, що останнім часом органи НКДБ виявили у Львові й області та вилучили 18 радіостанцій, за допомогою яких командування АК підтримувало зв'язок з еміграційним урядом у Лондоні (Док. № 90). Крім того, “гебешники” зуміли вистежити 16 конспіративних квартир, в яких були влаштовані явки і встановлені рації. Коди, інструкції та інша документація призначалися для глибокої конспірації.

З метою кращої конспірації радисти часто змінювали місця дислокації, переміщуючись у нові, віддалені від попереднього місця сеансу

радіозв'язку квартири. Всіма цими заходами керував дублер "Віктор", який працював інженером у міській електромережі. Органи безпеки продовжували пошук другого дублера і господарів явочних квартир¹⁹¹.

Польське та українське підпілля з різних політичних причин перешкоджало повномасштабній реалізації сталінського плану трансферу поляків з України на історичну батьківщину та українців з Польщі до УРСР. Радикальні польські сили протидіяли виселенню поляків з Правобережної і Західної України, вважаючи цю територію своєю, а ОУН та УПА, в свою чергу, вважали за неприйнятне для українців залишати їх давні місця посідання в Польщі. Ще в січні 1945 р. заступник Головного представника уряду УРСР з евакуації поляків полковник Грабченко доповідав Д. Коротченку: "більшість апаратів районних уповноважених Тимчасового Польського Уряду з евакуації польських громадян з території УРСР засмічені націоналістичним елементом, учасниками Армії Крайової та іншими ворожими Радянській владі особами.

Після проведення відповідної перевірки через органи НКВС та НКДБ західних областей з метою очищення апаратів районних польських уповноважених від ворожих нам осіб, мною було поставлене питання перед заст. Головного уповноваженого Тимчасового Польського Уряду, йшлося про зняття з роботи цілої низки осіб, як таких, що не мають політичної довіри, й заміни їх надійними людьми з середовища поляків. Загалом більшість знятих з роботи людей було арештовано органами НКДБ за активну участь в АК та іншу антирадянську діяльність" (Док. № 65). У Львові були заарештовані районний уповноважений А.Рогер (за активну участь у підпільній польській націоналістичній організації і саботаж у справі евакуації польського населення з території УРСР до Польщі"), референти В. Чайка і С. Осяк ("як активні учасники АК), статистик С. Ставська ("за активну пособницьку діяльність на користь німецьких загарбників у період окупації Львова німецькими військами"). У Ровно радянські спецслужби затримали районного уповноваженого Г. Неймана, статистика Надію Парат, референта Кенчика та відповідального секретаря Стапека – "активних учасників АК, які вели ворожу роботу на зрив евакуації польського населення". У Дрогобичі за аналогічними звинуваченнями потрапили за ґрати референт Й. Нитка і машиністка Я. Дюк, Рава-Руській – референт З. Котович, а також заступник уповноваженого Тимчасового Польського уряду по Станіславському району К. Бляхарський та референт уповноваженого по Тернопільському району Ю. Савинський¹⁹².

16 червня Міністерство громадської безпеки Польщі надіслало на ім'я Л. Берії повідомлення про ліквідацію формування АК, яке вчинило погром українського населення в с. Вежховина поблизу м. Холм.

6 червня підрозділ АК підпоручика Цибульського ("Сокола") чисельністю понад 200 бійців, одягнених в однострої Війська Польського, на

45 підводах та пішки увійшли до села. Вважаючи їх військовослужбовцями, які поверталися з фронту, українські мешканці зустрічали їх почестями й квітами. Натомість аківці, зосередивши обоз у лісі за селом, повернулися й “почали поголовне винищення українців”, вбивши 202 особи, у тому числі грудних дітей, підлітків, чоловіків та жінок різного віку. “Мирні жителі були вбиті вогнепальною зброєю, мотиками, лопатами, сокирами, ножами, жінкам рубали голови, чоловіків катували розпеченими прутами”. Заволодівши майном убитих і 65 головами худоби, підрозділ АК рушив до села Халеп. Польські сили безпеки (80 осіб) не зуміли зупинити аківців. І лише з 7 до 11 червня силами 2-го батальйону 98-го прикордонного полку військ НКВС підрозділ було оточено, в бою вбито 170 (у тому числі “Сокола” і його заступника “Стрия”) і полонено 7 поляків.

Полонений Е. Остапюк зізнався, що “Сокол” 5 червня дав наказ перебити всіх українців у районі Холму, Красностава і Грубешова, після чого здійснити напад на місто Грубешів, розгромити польську кавалерійську частину і гарнізон НКВС¹⁹³.

На території УРСР і на польській території відстежувалися дії українських самостійників. 9 вересня НКВС УРСР надіслав на адресу свого московського начальства доповідну записку, у якій повідомлялося про активізацію “оунівських банд” на польській території в районах, що прилягали до УРСР – Грубешівському й Перемишлянському (тут, за даними НКВС, оперували 2 курені – “Залізняка” й “Ягоди” (близько 1000 вояків). На переконання авторів документа, цьому сприяла заява польського уряду про те, що в середині серпня українцям оголосили про необхідність виїзду до СРСР, а в іншому разі їх розселять невеликими групами вздовж західних кордонів Польщі.

Далі в доповідній наголошувалося: “Українське населення, яке проживає в районах, що прилягають до нашого кордону, упродовж всієї угоди урядів УРСР та Польщі, відмовляється від переселення до УРСР і зустріло вороже наведену вище заяву польських властей.

Оунівці розвивають активну пропаганду за спротив переселенню їх у західні райони Польщі. В українських селах Грубешівського повіту панує збуджений настрій, що підігривається демагогічною агітацією оунівців, частішають випадки нападу оунівських банд на польську адміністрацію”. Далі у тексті перераховуються сутички українських націоналістів з ВВ НКВС, польськими органами безпеки та міліції, прикордонниками. Автори документа вказують, що по лінії НКВС вживаються всі заходи з метою недопущення переходу підрозділів УПА з Польщі¹⁹⁴. 12 жовтня 1945 р. вже сам Л. Берія повідомляє наркома закордонних справ В. Молотова і начальника Генштабу РСЧА О. Антонова про діяльність українських націоналістів, спрямовану на створення перешкод у переселенні українців з Польщі до СРСР (Док. № 121).

У зв'язку з переселенською акцією у прикордонній смузі Польщі активізувалась діяльність підрозділів УПА, спрямована на протидію переселенню. “Банди нападають на переселенців, – зазначалось у документі, – а також на польські війська, що забезпечують переселення українців, спалюють населені пункти і всіляко тероризують місцеве українське населення, яке виявило бажання переселитися в СРСР. 6 жовтня 1945 р. банда “Ягоди” чисельністю до 500 осіб здійснила наліт на ряд населених пунктів в прикордонній смузі Польщі проти ділянки 2-го Сокальського прикордонного загону Українського округу. На станції Сокаль бандити розігнали групу українців-переселенців, обстріляли рушничним та мінометним вогнем споруду польської міліції, підпалили кілька вагонів на станції Сокаль та підірвали міст на шосейній дорозі. Польська міліція не змогла вчинити спротив...”

...Бандити з районів Забужжя й ст. Кристинопіль обстріляли нашу територію та прикордонників, які перебували в цьому районі”.

Л. Берія дав вказівку начальнику прикордонних військ Українського округу у випадку повторення обстрілів силами прикордонних загонів переслідувати й ліквідовувати нападників на польській території¹⁹⁵.

7 листопада 1945 р. Міністерство праці та соціального забезпечення Польської республіки надіслало Раді Міністрів Польщі доповідну записку, в якій йшлося про таке: “Згідно з отриманою письмовою інформацією Перемишлянського, Бжозовського і Ярославського повітів від 29 жовтня ц.р. там було спалено бандерівцями 42 села. Це переважно громади, з яких українське населення було виселене, але є також і польські села, спалені з помсти, населення яких у кількості 36 000 осіб живе у нужді без даху над головою. Пожежі охопили села, які розташовані зразу за межею м. Перемишля.

Доводячи вищезгадане до відома громадянина Прем'єра, дозволю собі запропонувати організацію відповідної операції з метою покращення безпеки людей і державного майна (діючі в Жешувському воєводстві 3 дивізії польського війська – це сила, якої не вистачає), а також виділити відповідні кредити (в сумі щонайменше 15 мільйонів злотих) у розпорядження Жешувського воєводи) з метою допомоги погорільцям. Незалежно від цього, Міністерство праці і соціального забезпечення негайно готує пересилку на вищезгадану територію запасів одягу, білизни та взуття з ЮНРРА, які перебувають у розпорядженні міністерства”¹⁹⁶.

Як бачимо, польське керівництво дбало про своїх співгромадян, у той час як для українських переселенців такі соціальні преференції передбачені не були.

Одним з найважливіших напрямів діяльності радянських органів на рубежі 1945–1946 рр. стало забезпечення перших повоєнних виборів до Верховної Ради СРСР, які мали відбутися 10 лютого 1946 р. Щоб

попередити провокації, а то й зрив процедури голосування, у населених пунктах розміщувалися військові гарнізони чисельністю від 10 до 50 бійців, які разом з винищувальними загонами і групами сприяння мали забезпечити села й міста від повстанських атак. Крім того, були створені мобільні оперативно-розвідувальні групи, які під виглядом упівців рейдували місцевістю. Ці групи, які приступили до виконання доручених завдань 30 листопада, мали по 2 оперативні працівники і до 297 чол[овік] особового складу¹⁹⁷.

У руслі підготовки до цього політичного заходу ще 5 листопада 1945 р. ЦК КП(б)У затвердив текст “Звернення до населення західних областей України”, в якому у звичній стилістиці українські націоналісти всіляко дискредитувалися (як і ідея Соборної Самостійної України), вихвалялися здобутки радянської влади у краї та містилися заклики про допомогу у “знищенні залишків банд” (Док. №129)¹⁹⁸.

27 листопада ЦК КП(б)У опублікував постанову “Про додаткові заходи в боротьбі проти українських націоналістів у західних областях УРСР”, у якій передбачалися додаткові заходи з ліквідації повстанського руху. Серед них були такі:

1. З метою збереження кадрів агентури та дезорієнтації націоналістів у виявленні осіб, які співпрацювали з органами НКВС та НКДБ, широко практикувати масовий виклик (по 50 й більше осіб) на співбесіди зі співробітниками цих структур.

2. Штучно створювати умови і провокувати напади збройних відділів підпілля на партійних і радянських працівників, цінні вантажі і з допомогою засідок ліквідувати їх.

3. Упродовж грудня “здійснити ретельне очищення від бандитського елемента населених пунктів, прилеглих до промислових об’єктів та міст у радіусі не менше 15 кілометрів, а також до залізниць і автомобільних доріг не менше як у 10-кілометровій зоні”¹⁹⁹.

Нарешті, 14 грудня 1945 р. IX пленум ЦК КП(б)У ухвалив постанову “Про політичну й агітаційно-масову роботу серед населення в зв’язку з підготовкою виборів до Верховної Ради СРСР” (Док. № 141). Вказуючи на труднощі, пов’язані зі спробами українських націоналістів завадити проведенню передвиборної агітаційно-масової роботи, автори документа наголошували: “У зв’язку з тим, що населення західних областей, Закарпатської України, Чернівецької та Ізмаїльської областей прилучилося до радянського життя нещодавно і тому потребує широкого роз’яснення Сталінської Конституції та принципів радянського демократизму, завдання всієї КП(б)України полягає в тому, щоб надати партійним організаціям західних областей, Закарпатської України, Чернівецької та Ізмаїльської областей усіляку допомогу в розгортанні агітаційно-пропагандистської і масово-політичної роботи”. Пленум націлював парторганізацію на систе-

матичні контрпропагандистські зусилля, аби нейтралізувати спроби “ворожих елементів” перешкодити успішному проведенню виборів”²⁰⁰.

Те, що оунівці та повстанці не припиняли акцій, спрямованих на зрив виборів, неабияк турбувало Київ. 31 грудня 1945 р. М. Хрущов адресував листа Й. Сталіну, в якому писав, що українські націоналісти “тероризують місцевих активістів, нападають на окремі виборчі дільниці, залякують населення та ін.”.

М. Хрущов висловлював пропозицію на час підготовки до виборів розосередити частину сил Прикарпатського та Львівського військових округів у селах, “уражених українсько-німецькими націоналістами”, й просив вождя дати санкцію на такі дії (Док. № 145)²⁰¹.

Самостійницький рух вступив у зиму 1945–1946 рр. вже досить підірваним системними військовими та ідейно-політичними заходами сталінського режиму. Неспівмірний потенціал воюючих сторін, ізоляція ОУН та УПА від міжнародних джерел підтримки, поступово наростаючі втома від війни і відчуженість населення, яке найбільше прагнуло повернутися до мирного, спокійного життя, величезні людські і матеріальні втрати спричинили перехід від дій великими частинами (на зразок регулярного війська) до партизанських і диверсійно-терористичних (невеликими маневреними загонами). Вдала агентурно-оперативна діяльність радянських спецслужб, на які не змогла адекватно відповісти СБ ОУН, підірвала рух зсередини.

За цих умов у середовищі теоретиків та лідерів ОУН і командного складу УПА вівся пошук нових доктринальних конструкцій, які б відповідали вимогам часу й конкретним обставинам. Визначальною їх рисою стало прагнення демократизувати програмні постулати і гасла Організації, а також сформувати надпартійну репрезентативну всеукраїнську інституцію, здатну стати над ОУН. Попри всі декларації, УГВР такою не стала.

У літературі обидві конфронтуючі сторони – сталінський режим і українське національне підпілля звинувачуються у цинізмі й жорстокості. Навмисно не торкаючись цього питання на конкретних прикладах, все ж слід зазначити, що цей феномен має багато аналогів у світовій історії, коли принцип “кров за кров”, “зло породжує зло, а насильство – насильство у відповідь” стають домінуючими й виводять події та вчинки за межі раціональної доцільності. Складну і суперечливу діалектику кровопролитного протистояння дуже важко оцінювати моральними категоріями. Не спрацьовують і суто юридичні критерії, оскільки, з одного боку радянське керівництво відстоювало цілісність держави і конституційний лад, а в свою чергу, лідери ОУН і УПА не вважали сталінський режим легітимним не лише в західному, а й в інших регіонах України і вели боротьбу за відродження суверенної української державності.

Період Другої світової війни самостійницькі сили використали для самозречених спроб завоювати право на Українську Самостійну Соборну Державу. Однак в силу низки об'єктивних і суб'єктивних факторів досягти цього не вдалося.

-
- ¹ *Кентій А.В.* Українська Повстанська Армія в 1944–1945 рр. – К., 1999. – С. 165.
- ² Цит. за: Шлях перемоги. – 1997. – 17 липня. – С. 9.
- ³ Літопис УПА. – Т. 15. – С. 221.
- ⁴ *Дужий П.* Степан Бандера – символ нації: ескізний нарис про життя і діяльність Провідника ОУН: У 2 частинах. – Ч. 2. – Львів, 1996. – С. 247, 306.
- ⁵ *Киричук Юрій.* Український національний рух 40-50 років ХХ століття: ідеологія та практика. – Львів, 2003. – С. 189.
- ⁶ Цит. за: *Смирний М.* Думки з приводу 25-річчя УПА // Вісті комбатанта. – 1967. – Ч. 1. – С. 15.
- ⁷ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 166, 167.
- ⁸ Там само. – С. 77.
- ⁹ *Марчук І.* Структура ОУН на Волині у період Другої світової війни // Український визвольний рух. – Львів, 2004. – 36. № 3. – С. 203–204.
- ¹⁰ *Вовк О.* Короткий нарис діяльності УПА та її запілля на ПЗУЗ і в прилеглих районах у 1943–1946 рр. // Український визвольний рух. – Львів, 2006. – 36. 8. – С. 205.
- ¹¹ Там само. – С. 78, 79.
- ¹² *Русначенко Анатолій.* Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–1950-х роках. – К., 2002. – С. 258.
- ¹³ *Вовк О.* Названа праця. – С. 211.
- ¹⁴ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1700. – Арк. 40, 41.
- ¹⁵ Там само. – Спр. 1702. – Арк. 39, 40.
- ¹⁶ Там само. – Спр. 1700. – Арк. 40, 41.
- ¹⁷ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 12. – С. 56, 57.
- ¹⁸ *Русначенко Анатолій.* Названа праця. – С. 260.
- ¹⁹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 46. – Спр. 395. – Арк. 98, 108.
- ²⁰ Там само. – Арк. 101.
- ²¹ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 112.
- ²² *Вовк О.* Названа праця. – С. 208.
- ²³ Там само. – С. 172, 173.
- ²⁴ *Киричук Юрій.* Названа праця. – С. 192, 193.
- ²⁵ *Андрухів І.О., Француз А.Й.* Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959). Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – Івано-Франківськ; Рівне, 2001. – С. 142–143.
- ²⁶ *Шанковський Л.* Історія українського війська. (1917–1995). – Львів, 1996. – С. 114.
- ²⁷ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1695. – Арк. 83, 84.
- ²⁸ *Русначенко Анатолій.* Названа праця. – С. 257.
- ²⁹ Державний архів Івано-Франківської області (*далі* – ДАІФО). – Ф. Р-753. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 8.
- ³⁰ *Галаса Василь.* Наше життя і боротьба. Спогади. – Львів, 2005. – С. 66.
- ³¹ Там само. – С. 67–68.
- ³² Там само. – С. 69–71.

- ³³ Там само. – С. 72–76.
- ³⁴ Там само. – С. 76.
- ³⁵ Там само. – С. 77–78.
- ³⁶ *Szczesniak A., Szota W.* Droga do nikad. Dziala Inosc Organizacji Ukrainskich Nacionalistow ijej likwidacja w Polsce. – Warszawa: WON, 1973. – S. 320–321.
- ³⁷ *Галаса Василь.* Названа праця. – С. 80–81.
- ³⁸ Там само. – С. 82.
- ³⁹ Цит. За кн.: Літопис нескореної України: документи, матеріали, спогади. – Кн. 2. – Львів, 1997. – С. 43.
- ⁴⁰ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 22.
- ⁴¹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 931. – Арк. 40.
- ⁴² *Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С.* Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920–1945). – К., 2006. – С. 188.
- ⁴³ Там само. – С. 190–191.
- ⁴⁴ Там само. – С. 193.
- ⁴⁵ ЦДАВО України. – Ф. 3837. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 31, 32.
- ⁴⁶ *Єфименко В.* Тактика і методи роботи працівників спеціального підрозділу ОУН(Б) // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВС–КГБ. – К., 2000. – № 2/4. – С. 509.
- ⁴⁷ *Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С.* Названа праця. – С. 196.
- ⁴⁸ Там само. – С. 197–198.
- ⁴⁹ Там само. – С. 201–203.
- ⁵⁰ Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. / Зібр. й упор. О.Є. Лисенко та І.К. Патриляк. – К., 2003. – С. 183–192.
- ⁵¹ Там само. – С. 193–198.
- ⁵² *Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С.* Названа праця. – С. 204.
- ⁵³ Там само. – Арк. 205–206.
- ⁵⁴ Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. – К., 2003. – С. 26, 27.
- ⁵⁵ Там само. – С. 207–208.
- ⁵⁶ ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 233. – Арк. 27.
- ⁵⁷ Там само. – С. 158.
- ⁵⁸ Герои подполья. О подпольной борьбе патриотов в тылу немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны. – М., 1966. – Вып. 2. – С. 298.
- ⁵⁹ Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу. – К., 1969. – Т. 3. – С. 150.
- ⁶⁰ *Шульженко Б.С.* Украинские буржуазные националисты. – М., 1963. – С. 236.
- ⁶¹ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 23.
- ⁶² ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 225. – Арк. 17–25.
- ⁶³ *Щеглюк Василь.* Як роса на сонці. – Львів, 1992. – С. 126.
- ⁶⁴ Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. – С. 178–180.
- ⁶⁵ Див: *Веденєєв Дмитро, Шевченко Сергій.* Українські Соловки. – К., 2001. – С. 188–189.
- ⁶⁶ *Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С.* Названа праця. – С. 208–210.
- ⁶⁷ Там само. – С. 213–214.
- ⁶⁸ Там само. – С. 217.
- ⁶⁹ Там само. – С. 222.
- ⁷⁰ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 167, 168.
- ⁷¹ Там само. – С. 168.
- ⁷² Там само. – С. 169, 170.
- ⁷³ Дзвін. – 1995. – № 4. – С. 99, 100.

- ⁷⁴ Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського 1873–1945. – К., 1993. – С. 369.
- ⁷⁵ *Баган О.* Націоналізм і націоналістичний рух. – Дрогобич, 1994. – С. 163; Збірник на пошану генерала Романа Шухевича. – Лондон, Мюнхен, 1990. – С. 59.
- ⁷⁶ *Мірчук П.* Українська повстанська армія 1942–1952. – Мюнхен, 1953. – С. 287, 289.
- ⁷⁷ *Грицак Я.* Нарис історії України. Формування модерної української нації. XIX–XX століття. – К., 1996. – С. 274.
- ⁷⁸ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1705. – Арк. 75.
- ⁷⁹ *Киричук Юрій.* Названа праця. – С. 238.
- ⁸⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1701. – Арк. 2–14.
- ⁸¹ *Шанковський Л.* Названа праця. – С. 114.
- ⁸² *Русначенко Анатолій.* Названа праця. – С. 279.
- ⁸³ *Сергійчук Володимир.* Десять буремних літ: Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. Нові документи і матеріали. – К., 1998. – С. 345–347.
- ⁸⁴ *Русначенко Анатолій.* Названа праця. – С. 283.
- ⁸⁵ ДАГО. – Ф. П-24. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 64.
- ⁸⁶ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 174, 175.
- ⁸⁷ *Русначенко Анатолій.* Названа праця. – С. 282.
- ⁸⁸ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 176.
- ⁸⁹ Там само. – С. 177.
- ⁹⁰ ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 110. – Арк. 184.
- ⁹¹ *В'ятрович Володимир.* Рейди УПА теренами Чехословаччини. – Торонто–Львів, 2001. – С. 53.
- ⁹² *Хмель С.Ф.* Українська партизанка (з крайових матеріалів). – Львів, 1994. – С. 107.
- ⁹³ Пограничные войска СССР. Май 1945–1950. Сборник документов и материалов. – М., 1975. – С. 269–273.
- ⁹⁴ Політичний терор і тероризм в Україні. – К., 2002. – С. 748, 749.
- ⁹⁵ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 169.
- ⁹⁶ Там само. – С. 170, 171.
- ⁹⁷ Там само. – С. 171.
- ⁹⁸ Національні відносини в Україні у XX ст. – К., 1994. – С. 281–285.
- ⁹⁹ ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 2. – Спр. 36. – Арк. 10, 11.
- ¹⁰⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1716. – Арк. 4–4 зв.
- ¹⁰¹ *Бондаренко К.* Ще один документ з часів боротьби УПА // Україна в минулому. – Київ, Львів, 1995. – Вип. 7. – С. 159, 160.
- ¹⁰² *Шанковський Л.* Названа праця. – С. 671.
- ¹⁰³ *Макар В.* З буднів підпільного літописця – У кн.: *Макар В.* Спомини та роздуми / Зб. тв. У 4-х т. – Торонто–Київ, 2001. – Т. III. Бойові друзі. – Кн. друга. – С. 38.
- ¹⁰⁴ *Петренко Г.* Ще про “Афродіту” // Визвольний шлях. – 1998. – Кн. 7. – С. 814.
- ¹⁰⁵ Цит. за: *Мороз Володимир.* Технічні засоби пропаганди в діяльності ОУН // Український визвольний рух. – Львів, 2004. – Зб. № 3. – С. 226–227.
- ¹⁰⁶ Там само. – С. 229.
- ¹⁰⁷ *Макар В.* В обслузі “Афродіти” – У кн.: *Макар В.* Спомини та роздуми. – Т. 2. – Кн. перша. – С. 329.
- ¹⁰⁸ Там само. – С. 200.
- ¹⁰⁹ *Веденєєв Д., Єгоров В.* Меч і тризуб // З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ. – 2000. – № 2/4. – С. 493.
- ¹¹⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1674. – Арк. 2–11.
- ¹¹¹ Державний архів Російської Федерації (*Далі* – ДАРФ). – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 317–321.

- ¹¹² Там само. – Арк. 138–140.
- ¹¹³ Там само. – Арк. 181–182.
- ¹¹⁴ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1695. – Арк. 6–7.
- ¹¹⁵ Там само. – Спр. 1691. – Арк. 6–12.
- ¹¹⁶ ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 191–199, 309–312.
- ¹¹⁷ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 26. – Спр. 29. – Арк. 75–82.
- ¹¹⁸ Літопис нескореної України. – Названа праця. – С. 28.
- ¹¹⁹ Там само. – С. 162.
- ¹²⁰ *Ловецький Ю.* Другий прихід більшовиків на західноукраїнські землі // Вісті комбатанта. – 1981. – Ч.2. – С. 72.
- ¹²¹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1695. – Арк. 2.
- ¹²² *Пасічник Б.* Літопис відродження “За вільну Україну”. – Львів, 1996. – С. 159.
- ¹²³ *Киричук Юрій.* Названа праця. – С. 191.
- ¹²⁴ За вільну Україну. – 1995. – 3 січня. – С. 2.
- ¹²⁵ Шлях перемоги. – 1995. – 18 лютого. – С. 5.
- ¹²⁶ *Макар В.* Бойові друзі. Спомини. – Т. 2: Збірка спогадів з дій ОУН (1929–1945). – Торонто, 1993. – С. 52.
- ¹²⁷ Самостійна Україна. – 1948. – Ч. 5–6. – С. 22.
- ¹²⁸ За вільну Україну. – 1993. – 18 квітня. – С. 2.
- ¹²⁹ *Сергійчук В.* ОУН–УПА в роки війни: Нові документи і матеріали. – К., 1996. – С. 215, 216.
- ¹³⁰ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3. – С. 145.
- ¹³¹ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 152.
- ¹³² ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 59–62.
- ¹³³ Там само. – Спр. 92. – Арк. 315, 316.
- ¹³⁴ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1693. – Арк. 28–37.
- ¹³⁵ Там само. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 138–154.
- ¹³⁶ *Биленко С.В.* Истребительные батальоны в Великой Отечественной войне. – М., 1969.
- ¹³⁷ *Мірчук П.* Названа праця. – С. 110.
- ¹³⁸ ДАРО. – Ф. П-4. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 39.
- ¹³⁹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1697. – Арк. 147–152; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. – Київ, Торонто. – С. 409–412.
- ¹⁴⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1697. – Арк. 147–152; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. – Київ, Торонто. – С. 421.
- ¹⁴¹ ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 16–25.
- ¹⁴² Там само. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 121, 283–298; 347–379.
- ¹⁴³ *Сергійчук Володимир.* Названа праця. – С. 234–236.
- ¹⁴⁴ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 29. – Арк. 192–196.
- ¹⁴⁵ Там само. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 2675. – Арк. 70–71.
- ¹⁴⁶ ДАРО. – Ф. П-27. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 53–54.
- ¹⁴⁷ ДАВО. – Ф. П-11. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 6.
- ¹⁴⁸ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. – С. 431–441.
- ¹⁴⁹ ДАТО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 33, 34.
- ¹⁵⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 279–283.
- ¹⁵¹ Там само. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 183–186.
- ¹⁵² ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 253–257.
- ¹⁵³ Там само. – Арк. 388.
- ¹⁵⁴ Там само. – Спр. 95. – Арк. 311.
- ¹⁵⁵ Там само. – Спр. 96. – Арк. 13.
- ¹⁵⁶ ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 101, 387; Спр. 96. – Арк. 14, 214.

- ¹⁵⁷ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 797. – Арк. 84, 313–315.
- ¹⁵⁸ Там само. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1670. – Арк. 1–7.
- ¹⁵⁹ ДАТО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 289. – Арк. 10.
- ¹⁶⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 30. – Арк. 37–66.
- ¹⁶¹ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 151.
- ¹⁶² Літопис УПА. Нова серія. – Т.4. – Київ; Торонто. – 2002. – С. 494.
- ¹⁶³ *Білас Іван.* Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. В 2 кн. – Кн. 1. – С. 274.
- ¹⁶⁴ *Кентій А.В.* Названа праця. – С. 181.
- ¹⁶⁵ *Білас Іван.* Названа праця. – Т. 1. – С. 454.
- ¹⁶⁶ Там само. – Т. 1. – С. 452, 453, 455–459.
- ¹⁶⁷ Там само. – С. 460–462.
- ¹⁶⁸ Там само. – С. 460–464.
- ¹⁶⁹ Там само. – С. 608–610.
- ¹⁷⁰ ДАТО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 296. – Арк. 10–14.
- ¹⁷¹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1693. – Арк. 76–99.
- ¹⁷² ДАТО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 296. – Арк. 6, 6 зв., 7, 7 зв., 8, 8 зв, 19.
- ¹⁷³ Там само. – Арк. 15–18.
- ¹⁷⁴ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1701. – Арк. 2–14.
- ¹⁷⁵ ДАТО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 106–107.
- ¹⁷⁶ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1705. – Арк. 1, 2.
- ¹⁷⁷ *Андрухів І.О., Француз А.Й.* Названа праця. – С. 152, 153.
- ¹⁷⁸ *Киричук Юрій.* Названа праця. – С. 243.
- ¹⁷⁹ ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 97. – Арк. 13–16, 346–350; Спр. 98. – Арк. 152–158, 204–206; Спр. 99. – Арк. 159–160.
- ¹⁸⁰ Там само. – С. 242.
- ¹⁸¹ ДАІФО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 277. – Арк. 44.
- ¹⁸² ДАРФ. – Ф. П-400. – Оп. 3. – Спр. 49. – Арк. 52.
- ¹⁸³ Там само.
- ¹⁸⁴ ДАІФО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 277. – Арк. 44.
- ¹⁸⁵ Півстоліття солдатської слави (Прикарпатський військовий округ). – Львів, 1995. – С. 5–8.
- ¹⁸⁶ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. – С. 512–514.
- ¹⁸⁷ *Дужий П.* Названа праця. – С. 84.
- ¹⁸⁸ *Колянчук О., Литвин М., Науменко К.* Генералітет українських визвольних змагань. – Львів, 1995. – С. 141.
- ¹⁸⁹ Державність. – 1992. – Ч. 7. – С. 48.
- ¹⁹⁰ *Білас Іван.* Названа праця. – Т. 2. – С. 545.
- ¹⁹¹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1730. – Арк. 36–36 зв.
- ¹⁹² Там само. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1465. – Арк. 18–19.
- ¹⁹³ ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 96. – Арк. 322–335.
- ¹⁹⁴ Там само. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 98. – Арк. 384–386.
- ¹⁹⁵ Там само. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 104. – Арк. 18.
- ¹⁹⁶ ЦА МВС і АРП. – Спр. 301. – Арк. 247.
- ¹⁹⁷ *Сергійчук Володимир.* Названа праця. – С. 348.
- ¹⁹⁸ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 841. – Арк. 54–56.
- ¹⁹⁹ Там само. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 30. – Арк. 270–274.
- ²⁰⁰ Там само. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 690. – Арк. 20, 25.
- ²⁰¹ Там само. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 3880. – Арк. 1–2.

Олександр ЛИСЕНКО

Археографічне оформлення документів і матеріалів здійснено з урахуванням особливостей наукових видань.

Всі 153 документи і матеріали збірника подаються в хронологічному порядку.

Переважна чисельність документів і матеріалів публікується повністю, окремі – у витягах чи скороченні. Як правило, з них вилучено нетематичну частку.

Підрядкові примітки зазначають посилання, пов'язані з випадками нерозбірливих слів та підписів, авторських крапок, погрішностей тексту, неточностей за смисловим значенням, ушкодженням чи неповною ксерокопією документа.

Особливості датування документів і матеріалів застережено у текстуальних примітках чи позначкою “не раніше”, “не пізніше” певного числа.

Назви населених пунктів, округів, районів, областей подано за тогочасним адміністративно-територіальним поділом.

Тексти документів і матеріалів публікуються мовою оригіналу за сучасним правописом, але із збереженням стилю викладу і мовних особливостей часу. Трапляються русизми, полонізми, українізми, не вживані нині, або й застарілі слова. Недописані, пропущені, незрозумілі слова чи неточності доповнено або замінено у текстуальних примітках. Орфографічні та синтаксичні помилки виправлено без застережень.

Під текстом кожного документа і матеріалу вміщено легенду з назвою архіву, номером фонду, опису, справи, зазначенням кількості аркушів. Вказано також: оригінал це чи копія, спосіб виконання – рукопис, машинопис, друк тощо. Примітки позначені зірочками й подані за легендою.

Користуватися збірником допоможуть примітки та перелік документів і матеріалів.

УПОРЯДНИКИ

**ДОКУМЕНТИ
І
МАТЕРІАЛИ**

№ 1
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ СРСР ПРО ХІД БОЇВ
З ФОРМУВАННЯМИ УПА З 1 ПО 15 ГРУДНЯ 1944 р.
В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ*

Зовсім таємно
2 січня 1945 р.

№ 12/6

Совершенно секретно
2 января 1945 г.

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП (б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД УССР докладывает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами на территории западных областей Украины.

С 1 по 15 декабря с.г. проведены 583 чекистско-войсковые операции, в результате которых убито 3126 и захвачено живыми 3220 бандитов. Кроме того, при проведении операции задержано 1307 уклоняющихся от службы в Красной армии и 371 дезертир.

С 1 по 17 декабря явилось с повинной 97 бандитов и 117 уклоняющихся от службы в Красной армии.

Изъято оружия: минометов – 8, огнеметов – 4, пушек – 1, ПТР – 4, автоматов – 259, винтовок – 1244, револьверов и пистолетов – 201, гранат – 1731, мин и снарядов – 1274, патронов – 104800. Изъято и уничтожено 15 складов с оружием, боеприпасами и продовольствием.

Наши потери: убито 31 и ранено 62 человека.

Наши оперативно-чекистские группы имели следующие наиболее крупные боевые столкновения с бандитами:

В ночь с 28 на 29 ноября бандой неустановленной численности было совершено нападение на контору „Заготскот” в с.Зурно Березновского района Ровенской области. Бандиты сожгли скирду соломы и угнали 25 голов крупного рогатого скота. Утром 29 ноября спецгруппа в составе 14 человек организовала преследование банды, в результате которого были убиты 7 и захвачено 8 бандитов.

По возвращении с места боя на спецгруппу напала банда УПА численностью 130 человек. В результате боя, длившегося один час, банда, потеряв 8 бандитов убитыми, рассеялась. Организованным преследованием с участием подразделения внутренних войск НКВД банда была настигнута.

* Див. док. № 23, 43, 50, 52, 62, 77.

Убит 21 бандит, захвачено 6 винтовок. Подождено 10 крестьянских домов, из которых бандиты вели огонь. В этих домах сгорело большое количество боеприпасов, пожары сопровождались взрывами в течение дня.

1-2 декабря в районе с. Кривец Солотвинского района Станиславской области проведена операция по ликвидации банды „Славко”. В результате боестолкновения с бандой убито 128 бандитов.

5 декабря при проведении чекистско-войсковой операции в районе с. Кудринцы Мельнице-Подольского района Тернопольской области произошло столкновение с бандой УПА численностью до 150 человек, которую возглавлял бывший районный проводник ОУН – Конда, по кличке „Мир”. В результате завязавшегося боя убито 85 и захвачено живыми 8 бандитов. В числе убитых – главарь банды Конда и комендант СБ.

6-7 декабря в Старосамборском и Самборском районах Дрогобычской области проведена операция по ликвидации оперирующей сотни „Байды”. В результате боестолкновения с бандой убито 170 бандитов, среди которых опознаны трупы руководителя Самборского провода ОУН „Черного” и референта пропаганды областного провода ОУН – „Кобзаря”.

В ходе боя захвачено живыми 144 бандита, среди них сотенный „Медведь”, врач сотни „Корченый” и связная областного провода ОУН – Кадарчук Светлана. Захвачено: ручных пулеметов – 7, винтовок – 56, автоматов – 10, пистолетов – 3, патронов – 1500.

Наши потери: убито 3 и ранено 6 человек.

3 декабря была проведена операция по ликвидации боевки СБ численностью 12 человек, руководимой бандглаварем по кличке „Гайдамак”, подрайонным комендантом СБ. Участники боевки находились на Жатковских хуторах Корецкого района Ровенской области.

На предложение сдаться бандиты ответили сильным ружейным огнем. Боевка была полностью ликвидирована вместе с главарем „Гайдамаком” и находившимся в этой боевке районным комендантом СБ по кличке „Гуша”.

20 декабря проводились операции в Дремайловском районе Тернопольской области. Убито 63 и взято живыми 7 бандитов. Среди убитых опознан труп куренного атамана по кличке „Крук”.

У бандитов захвачено 8 пулеметов, 6 автоматов, 49 винтовок, 6 пистолетов и 134 гранаты.

22 декабря в селе Исакув Обертинского района Станиславской области была проведена чекистско-войсковая операция, в результате которой убито 50 и ранено 12 бандитов. Захвачено: 2 миномета, 2 ручных пулемета и 11 винтовок.

Наши потери: убито 3 и ранено 4 человека.

В первой половине декабря имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

В ночь на 29 ноября на село Стынька Краснянского района напала банда численностью 150 человек. Окружив село и выставив посты, бандиты стали расстреливать местных жителей и поджигать их дома. В результате нападения убито 15 жителей и сожжено 43 дома. Группа содействия истребительному батальону вела бой с бандой. Убито и ранено 10 бандитов.

В ночь на 2 декабря бандой численностью до 400 человек, состоящей из жителей ряда сел Яворовского района, было совершено нападение на село Брухналь. Банда была вооружена станковыми и ручными пулеметами, автоматами и винтовками. В результате нападения убиты 4 бойца группы содействия истребительному батальону, 8 местных жителей по национальности поляков и ранено 6 человек. Сожжено 35 домов.

В ночь на 7 декабря бандой численностью до 25 человек, вооруженной крупнокалиберными и ручными пулеметами, автоматами и винтовками, совершено нападение на село Чехи Паниковецкого района. Бандитами убиты 3 бойца истребительного батальона и одна женщина, ранено 4 местных жителей. Бандиты сожгли дом председателя сельсовета и минировали [железнодорожное] полотно. На установленной бандитами mine повреждена бронеплощадка бронепоезда. Движение поездов было приостановлено на 10 часов.

Станиславская область

1 декабря банда численностью до 150 человек совершила вооруженное нападение на районный центр Большевцы. Бандитами сожжены здания райкома партии и уполнаркомзага. Ограблены магазин сельпо и мастерские, а также обстреляно РО НКВД.

В ночь на 6 декабря бандой численностью до 300 человек совершено нападение на районный центр Тисменцы. Окружив здания РО НКВД – НКГБ и райвоенкомата, бандиты держали их под обстрелом в течение 5 часов.

В помощь работникам НКВД–НКГБ, принявшим оборону, был выслан из Станислава танк с группой бойцов. При подходе танка банда, не приняв боя, отошла.

В результате нападения убит заведующий торговым отделом райпотребсоюза, частично разграблена обувная фабрика и сожжен один дом.

9 декабря в районе села Рожнов Тысменицкого района бандгруппой неустановленной численности обстреляна группа советских и партийных работников в количестве 7 человек.

Вечером в районный центр Тысменица из числа этой группы возвратился зав[едующий] военным отделом РК КП(б)У – Чимер, который

привез с собой раненную зав.отделом пропаганды и агитации РК КП(б)У – Шадоленко. Судьба остальных неизвестна.

В ночь на 14 декабря бандгруппа численностью 40 человек совершила вооруженное нападение на село Княт-Дворшинин Печенежского района. В результате нападения убито 14 и ранено 3 местных жителей.

Ровенская область

В ночь на 6 декабря бандгруппой неустановленной численности совершено нападение на совхоз Дубновского района. Бандитами повреждено 3 трактора и 2 молотилки, забрано 225 литров керосина, 200 килограммов дизельного топлива и совхозный инвентарь. Бандиты скрылись, уведя с собой тракториста.

В ночь на 11 декабря банда численностью до 200 человек совершила нападение на Локсинскую бумажную фабрику в Березновском районе. Силами гарнизона была организована оборона. В результате боя, длившегося полтора часа, убито 10 бандитов, захвачен 1. Нападение банды было отбито.

Черновицкая область

В ночь на 7 декабря банда численностью до 400 человек совершила одновременный налет на села Карахтив, Вилавчи и Замость Вашковского района. В селе Карахтив бандитами уничтожено 11 семей поляков, сожжено их имущество и здание сельсовета. В селе Вилавчи бандитами сожжено здание сельсовета и 8 домов местных жителей. В селе Замость бандитами убита семья председателя сельсовета, сожжено его имущество, подорван небольшой мост на шоссе на дороге и подпилено несколько телеграфных столбов.

В ночь на 7 декабря бандой неустановленной численности совершено вооруженное нападение на село Михальче Черновицкого района. Бандитами сожжено здание сельсовета, ограблен и сожжен магазин сельпо, убито 4 сельских активиста и сожжено 5 домов местных жителей.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

Основание: инд. 83 № 198/оп. 13 декабря, 212/оп. 15 декабря, 252/оп. 20 декабря, 290/оп. от 27 декабря, 245/оп., 246/оп. от 19 декабря, 285/оп., 286/оп. от 26 декабря.

Верно: *Шустрова*

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 9-14.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 2

**ДОВІДКА СЕКРЕТАРЯ РОВЕНСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У
В.БЕГМИ М.ХРУЩОВУ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ БОРОТЬБИ ПРОТИ
УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У 1944 році**

*Цілкою таємно
5 січня 1945 р.*

*Сов[секретно]
5 янв. 1945 г.*

Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу Н.С. ХРУЩЕВУ

СПРАВКА

**о борьбе с украинско-немецкими националистическими
бандами в Ровенской области, проведенной органами
НКВД, НКГБ и внутренними войсками НКВД**

Со времени освобождения Ровенской области от немецко-фашистских захватчиков органы НКВД, НКГБ и внутренние войска НКВД проделали большую работу по очистке области от украинско-немецких националистов.

Только за период с 1 августа 1944 года по 1-е января 1945 года: убито бандитов – 4088 [человек], захвачено – 3712 [человек], явилось с повинной – 1069 [человек]. А всего – 8859* [человек].

Захвачены большие трофеи – оружие, склады с боеприпасами, продовольствием, радиостанции, типографии и много другого имущества.

При разгроме украинско-немецких националистических организаций органами НКВД, НКГБ и ВВ НКВД проведено немало чекистско-войсковых операций, нанесших чувствительный урон ОУНовскому подполью и бандам.

В конце апреля и мае месяцах 1944 года в Кременецких лесах были проведены две крупных операции по ликвидации Южной группы УПА (группы “Энея”).

В результате этой операции банда “Энея” была разгромлена. 2122 бандита было убито и 2301 захвачено, из них 65 немцев. Захвачены трофеи:

самолет “У-2” – 1, орудий разных калибров – 6, минометов – 15, станковых пулеметов – 8, ручных пулеметов – 42 и много другого вооружения.

* Так у документі. При підрахунку має бути число 8869.

В лесах и лесных массивах Межиричского района была разгромлена крупная банда “Шаула”, входившая в состав восточной группы УПА. Во время боя с этой бандой была разгромлена офицерская школа УПА. 383 бандита было убито и 117 захвачены в плен.

На территории Острогского района было установлено крупное бандформирование в составе 6 куреней под командованием “Ясеня”. В июне месяце 1944 года в районе сел Буша и Будки банда была окружена и разгромлена, при этом на поле осталось 547 убитых бандитов, 136 было захвачено в плен.

В Сарненском районе в августе 1944 года была разгромлена крупная бандгруппировка. Во время боя 16 августа 250 бандитов было убито. Захвачены трофеи: пулеметов разных – 6, автоматов – 35, винтовок – 32, мин и гранат – 97, патронов – 4000 и много другого военного имущества.

Повторными операциями в Сарненском районе в ноябре разгромлена банда Юшика Александра, главарь банды Юшик захвачен живым, а вместе с ним более 50 человек, среди них принимавшие непосредственное участие в убийстве группы работников Сарненского РО НКВД.

При разгроме этой банды был обнаружен крупный склад авиационного имущества, на сотни тысяч рублей разных авиачастей, медикаментов, бинтов и пр.

В результате проведенной чекистской войсковой операции в декабре 1944 года разгромлен (в Здолбуновском районе) технический отдел восточной связи УПА, при оказании вооруженного сопротивления убит старший технический работник по кличке “Роса”, изготовитель гербовых печатей и штампов “Коля”. В подземном убежище, где помещался технический отдел, было изъято 48 партбилетов и кандидатских карточек ВКП(б), 28 комсомольских билетов, 5 орденов СССР, 90 паспортов, шапирограф, пишущая машинка, фотоаппарат, гербовые печати НКВД, НКГБ и др.

Однако наряду с хорошими примерами в работе органов НКВД, НКГБ и ВВ НКВД имеется ряд недостатков, которые снижают общий уровень работы, мешают успешной борьбе с украинско-немецкими националистами.

1. В ночь на 30 октября 1944 года в село Сморгва была направлена группа работников Млыновского р/о НКВД под руководством старшего группы милиционера Шваб, участкового уполномоченного Клименко с заданием установить, посещают ли бандиты квартиру священника Прибытовского.

Прибывшая группа, вместо продуманного выполнения задания, подошла к квартире священника, открыла беспорядочную стрельбу, в результате чего зажгла сарай, затем вошла в дом, где никого не было, кроме семьи священника. Они нанесли несколько ударов священнику

Прибытовскому и разбили всю мебель. Не успокоившись на этом, участковый уполномоченный Клименко и милиционер Шваб вывели на улицу всю семью: священника Прибытовского, его жену, сына 11 лет, отца, 70 лет, и дочь, поставили на колени перед горящим сараем, а сами в это время забрали всю одежду и ценности. После всех этих издевательств участковый уполномоченный Клименко отвел в сторону священника и расстрелял его. Клименко и Шваб арестованы и предаются суду.

2. Бывший начальник Морочновского р/о НКГБ Бердников систематически пьянствовал в втянул в пьянку аппарат райотдела. Кроме того, Бердников вступил в связь с лицами, разрабатываемыми по антисоветским выступлениям, и вместе с ними пьянствовал. Напившись пьяным, Бердников убил председателя Муравинского сельсовета – Ковалича.

За время работы начальником р/о НКГБ, несмотря на значительное количество банд и деловой сетки ОУН, райотделом было арестовано лишь 10 человек. Бердников не создал необходимого аппарата для вскрытия ОУНовского подполья.

За развал работы, убийство председателя и моральное разложение Бердников исключен из партии, снят с работы и передается суду Военного трибунала.

3. 7 декабря 1944 года при проведении операции по ликвидации бандгруппы в селе Борбин Острожецкого района была задержана гражданка Устимчук Мокрина Иосифовна. Как выяснилось позже, Устимчук – мать 11 детей, причем 3 сына находятся в Красной армии, а муж работает в оборонной промышленности. Задержанная Устимчук была доставлена в р/о НКВД.

Начальник р/о НКВД старший лейтенант милиции Пиканов, будучи пьян, того же дня вечером, не разобравшись с делом, приказал бойцу войск НКВД Логвиненко вывести Устимчук в лощину вблизи почты (в центре местечка Острожец) и расстрелять ее. Логвиненко выполнил этот приказ.

При расследовании установлено, что Устимчук к ОУН и УПА никакого отношения не имеет.

Пиканов от работы отстраняется и передается суду Военного трибунала.

4. В Костопольском районе 10 декабря 1944 года не удалась операция по ликвидации бандгруппы только потому, что не было увязки между районными и областными организациями НКВД, НКГБ и внутренними войсками НКВД. 9 декабря руководители райотдела НКВД, НКГБ составили план по ликвидации бандгруппы, однако этот план областными организациями был отклонен, т.к. внутренние войска НКВД выполняли другую работу. В результате бандиты ушли.

5. Красноармейский р/о НКВД, имея 8 декабря полные данные, что в селе Безолье находится националистическая бандгруппа, договорились с

руководителями р/о НКВД и местного гарнизона выступить в час ночи для ликвидации банды. Однако в час ночи не выступили, а выступили только в пять часов утра. В результате бандгруппу упустили.

6. 27 декабря в Гошанском районе райвоенкомат направил группу в количестве 7 человек вооруженных людей в ближайшее село, не поставив в известность р/о НКВД и р/о НКГБ. По дороге эта группа наткнулась на бандитов, растерялась и разбежалась. Бандиты захватили брошенный ручной пулемет и убили одного бойца.

7. Войска НКВД мало берут живых, не ведут должной разведки. Во время разгрома банды “Апостола” в Тучинском районе войска майора Погодина убили 25 человек и никого живым не взяли. Попался один раненный бандит, вместо допроса его ударил прикладом по голове один лейтенант и убил.

8. В Костопольском районе гарнизон внутренних войск НКВД в количестве 40 человек в течение 15 дней ничего не делал. В результате этой беспечности и бездеятельности была перебита часть районного руководства.

Ряд райотделов НКВД и НКГБ не проявляют должной напористости в работе, крайне недостаточно ведут агентурную разведку, отрываются от масс, не знают, что делается в селах.

В Клеванском районе (нач. р/о НКВД т.Пронин) за ноябрь-декабрь совершено несколько бандпроявлений, из них одно крупное, разбит Оржевский лесокомбинат, а р/о НКВД за месяц завел только одно следственное дело.

В Людвипольском районе, одном из самых пораженных бандитизмом (нач. р/о НКВД Антипов) за три месяца захвачено всего 2 бандита.

В Красноармейском районе (нач. р/о НКВД Линкуль) р/о НКВД отчитывается, что убито 19 бандитов, а не подобрано ни одного трупа.

Недостатком является также то, что некоторые органы НКВД и подразделения внутренних войск НКВД мало захватывают бандитов живыми, порою без особой необходимости убивают бандитов во время проведения операции и вследствие этого не могут проводить достаточную разработку по вскрытию ОУНовского подполья.

В Козинском районе, захватывая одно совещание СБ, из 20 участников совещания 19 было перебито.

В Острожецком районе за три месяца захвачено всего 5 бандитов.

В Александрийском районе 8 декабря в районе села Радиславовка была организована проческа, в результате которой произошло столкновение с бандой “Цыгана” и “Гаенко” общей численностью в 25 человек. При столкновении 24 человека были убиты и ни одного задержанного.

Такие же факты наблюдаются в Гошанском и в ряде других районов. Захваченные бандиты из Гошанского района на допросе говорили, что

“лучше повеситься, чем идти с повинной в Гощанский р/о НКВД”. Это заявление вызвано неправильными методами работы Гощанского р/о НКВД.

В Тучинском р/о НКВД практикуются многочисленные аресты без основания на это. Арестовывают сельский актив, предсельсоветов, продержат 5-7 дней, а потом выпускают.

Обращение украинского правительства и ЦК КП(б)У к населению западных областей Украины отпечатано в областной газете “Червоный прапор” тиражом в 25 тысяч экземпляров и разослано во все районы области. Кроме того, отпечатано плакат-газету тиражом в 5 тысяч экземпляров и листовками тиражом в 30000 экз.

Между 25 ноября и 8 декабря в районах прошли собрания крестьян с повесткой дня:

1. Доклад товарища Сталина о 27-й годовщине Великой октябрьской революции и задачи местного населения в восстановлении народного хозяйства.

2. Украинско-немецкие националисты – злейшие враги украинского народа.

10-12 декабря состоялось областное совещание крестьян, на котором присутствовало 980 делегатов, избранных на районных собраниях.

13 декабря состоялось собрание областного партийного актива, посвященное итогам ноябрьского пленума ЦК КП(б)У.

14 декабря проведено совещание с начальниками райотделов НКГБ, НКВД, ВВ НКВД и секретарями райкомов партии по вопросу борьбы с бандами украинско-немецких националистов.

На предприятиях, в организациях и селах в декабре и январе 1945 года партийно-советский актив проводит собрания, на которых зачитывается и разъясняется обращение украинского правительства, подымая активность крестьян на выполнение хозяйственно-политических мероприятий.

В результате проведенной массово-политической и разъяснительной работы поднялась активность населения, участники украинско-немецких националистических банд бросают банды и приходят с повинной в органы НКВД и НКГБ. За последнее время пришли с повинной 1069 чел[овек] участников банд.

За последнее время в ряде городов и райцентров области приведены в исполнение приговора Военного трибунала над активными бандитами, приговоренными к смертной казни через повешение. Так, в Корце повешен 1 бандит, в Тучино – 1, в Дубно – 3, в г. Ровно – 8.

Население одобрительно высказывается за это мероприятие, выражая уверенность, что правительство в ближайшее время покончит с бандами, терроризирующими местное население.

Наряду с этим имеется ряд недостатков в проведении партийно-массовой работы:

1. Не во все населенные пункты области своевременно доставляются газеты и листовки с обращением украинского правительства. Есть отдельные села, куда газеты попадают с 2-трехнедельным опозданием. В некоторые села совсем не попали листовки с обращением украинского правительства и ЦК КП(б)У к населению западных областей Украины.

2. Еще мало выезжает в села партийно-советский актив для проведения массово-политической работы. А при выездах в села берет для охраны вооруженные отряды.

В селах еще мало проводится собраний, бесед. Есть случаи, когда партийно-советский актив проводит работу не путем массово-разъяснительной работы среди населения, а под силой оружия.

3. Имеют место случаи, когда участники националистических банд, явившиеся с повинной, арестовываются. Например, в Людвиполе арестовано явившихся с повинной – 100 чел[овек], в Костополе – 17 чел[овек] и т. д.

Кроме проведенной работы, обком КП(б)У наметил ряд практических мероприятий по дальнейшему разоблачению украинско-немецких националистических банд и их враждебной идеологии:

1. Выпускали дополнительно листовки с обращением украинского правительства и ЦК КП(б)У к населению западных областей Украины.

2. Дополнительно выпускали плакат-газету с этим обращением.

3. Проведение более широких районных совещаний с сельским активом.

4. Проведение собраний интеллигенции в районах и областное.

5. Проведение семинаров по подготовке массовых кадров (председатели сельских советов, председатели постоянно действующих комиссий при сельсоветах и др.).

6. Создание истребительных групп из местного актива по предприятиям и селам для борьбы с бандами.

Секретарь Ровенского обкома КП(б)У

В. Бегма

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1700. – Арк. 69-78.

Оригінал. Машинопис.

№ 3
ДОВІДКА СЕКРЕТАРЯ РОВЕНСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У
В. БЕГМИ СЕКРЕТАРЕВІ ЦК КП(б)У О. КИРИЧЕНКУ
ПРО СТАН БОРОТЬБИ ПРОТИ ОУН І УПА*

Цілком таємно
5 січня 1945 р.

Совершенно секретно
5 января 1945 г.

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У
ТОВ. КИРИЧЕНКО

СПРАВКА
о недостатках в борьбе с немецко-украинскими
националистическими бандами в Ровенской области со
стороны органов НКВД, НКГБ и внутренних войск НКВД

Передаю отдельные факты о недостатках и неувязке органов НКВД, НКГБ и внутренних войск НКВД в борьбе с бандами немецко-украинских националистов в Ровенской области.

1. В ночь на 30 октября 1944 г. в с. Смордве была направлена группа работников Млыновского РО НКВД под руководством старшего группы милиционера Шваб, участкового уполномоченного Клименко с заданием установить – посещают ли бандиты квартиру священника Прибытовского.

Прибывшая группа, вместо продуманного выполнения задания, подошла к квартире священника, открыла беспорядочную стрельбу, в результате чего зажгла сарай, затем вошла в дом, где никого не было, кроме семьи священника. Они нанесли несколько ударов священнику Прибытовскому и разбили всю мебель. Не успокоившись на этом, участковый уполномоченный Клименко и милиционер Шваб вывели на улицу всю семью: священника Прибытовского, его жену, сына 11 лет, отца, 70 лет, и дочь, поставили на колени перед горящим сараем, а сами в это время забрали всю одежду и ценности. После всех этих издевательств участковый уполномоченный Клименко отвел в сторону священника и расстрелял его.

Клименко и Шваб арестованы и предаются суду.

* Див. док. № 37, 48, 71, 72, 81, 84, 87, 89, 125, 126.

2. Бывший начальник Морочновского р/о НКВД Бердников систематически пьянствовал и втянул в пьянку аппарат райотдела. Кроме того, Бердников вступал в связь с лицами, разрабатываемыми по антисоветским выступлениям, и вместе с ними пьянствовал. Напившись пьяным, Бердников убил председателя Муравинского сельсовета – Ковалича.

За время работы начальником р/о НКВД, несмотря на значительное количество банд и деловой сетки ОУН, райотделом было арестовано лишь 10 человек. Бердников не создал необходимого аппарата для вскрытия ОУНовского подполья.

За развал работы, убийство председателя сельсовета и моральное разложение Бердников исключен из партии, снят с работы и предается суду Военного трибунала.

3. 7 декабря 1944 года при проведении операции по ликвидации бандгрупп в селе Борбин Острожецкого района была задержана гражданка Устимчук Мокрина Иосифовна. Как выяснилось позже, Устимчук – мать 11 детей, причем 3 сына находятся в Красной армии, а муж работает в оборонной промышленности.

Задержанная Устимчук была доставлена в р/о НКВД. Начальник р/о НКВД старший лейтенант милиции Пиканов, будучи пьян, того же дня вечером, не разобравшись с делом, приказал бойцу войск НКВД Логвиненко вывести Устимчук в лощину вблизи почты (в центре местечка Острожец) и расстрелять ее. Логвиненко выполнил этот приказ. При расследовании установлено, что Устимчук к ОУН и УПА никакого отношения не имеет.

Пиканов от работы отстраняется и предается суду Военного трибунала.

4. В Костопольском районе 10 декабря 1944 года не удалась операция по ликвидации бандгруппы только потому, что не было увязки между районными и областными организациями НКВД, НКГБ и внутренними войсками НКВД.

9 декабря руководители райотделов НКВД, НКГБ составили план по ликвидации бандгруппы, однако этот план областными органами был отклонен, т.к. внутренние войска НКВД выполняли другую работу. В результате бандиты ушли.

5. Красноармейский р/о НКГБ имел 8 декабря полные данные, что в селе Безолье (очевидно, Безодня. – *Упорядники*) находится националистическая бандгруппа, договорились с руководителями р/о НКВД и местного гарнизона выступить в час ночи для ликвидации банды. Однако в час ночи не выступили, а выступили только в пять часов утра. В результате бандгруппу упустили.

6. 27 декабря в Гошанском районе райвоенкомат направил группу в количестве 7 человек вооруженных людей в ближайшее село, не поставив

в известность р/о НКВД и р/о НКГБ. По дороге эта группа наткнулась на бандитов, растерялась и разбежалась. Бандиты захватили брошенный ручной пулемет и убили одного бойца.

7. Войска НКВД мало берут живьем, не ведут должной разведки. Во время разгрома банды «Апостола» в Тучинском районе войска майора Погодина убили 25 человек и никого живьем не взяли. Попался один раненный бандит, и вместо допроса его ударил прикладом по голове один лейтенант и убил.

8. В Костопольском районе гарнизон внутренних войск НКВД в количестве 40 человек в течение 15 дней ничего не делал. В результате этой беспечности и бездеятельности была перебита часть районного руководства.

Секретарь Ровенского обкома КП(б)У

В. Бегма

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1700. – Арк. 7-9.

Оригінал. Машинопис.

№ 4

**СУПРОВІДНИЙ ЛИСТ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДО „ІНСТРУКЦІЇ ДЛЯ КЕРІВНИЦТВА ГЕНЕРАЛЬНИХ
ОКРУГІВ” ТА НАКАЗУ КОМАНДУВАННЯ УПА „ЗАХІД” № 9/144
З ОПИСОМ ОБСТАВИН ЗАХОПЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ
ТА ЇХ КОРОТКИМ ЗМІСТОМ**

*Зовсім таємно
6 січня 1945 р.*

№ 35/б

*Копія
Совершенно секретно
6 января 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП (б) – товарищу Маленкову Г.М.

Направляю Вам „Инструкцию для руководства генеральных округов”, изданную „Народно-освободительной революционной организацией” („НВРО”) и приказ командования УПА – „Запад” (соединение Украинской повстанческой армии, действующее в Ровенской, Волынской областях и северной части Тернопольской области)*, о реорганизации частей УПА и переходе их к партизанским методам борьбы.

Документы были захвачены нашими оперативно-чекистскими группами при проведении операций по ликвидации оуновских банд.

Из материалов следствия по делу арестованного НКВД УССР члена Центрального провода ОУН Стэпаняк известно, что организация „НВРО” была создана на конференции оуновцев в июле 1944 года и должна была объединить оуновские организации на Волыни.

Стэпаняк показал, что основанием для создания такой организации послужило недовольство отдельных руководящих членов ОУН проводившейся Центральным проводом ОУН политикой сотрудничества с немцами.

В инструкции „НВРО” частям УПА предлагается:

а) От регулярно-военных форм борьбы перейти к боевым диверсионным формам;

* Цих документів, як додатків до листа Л. Берії, тут немає. Вони опубліковані у попередньому збірнику: “ОУН і УПА в 1944 році. Документи. – В 2 частинах. Ч. 2. – К., 2009”, за № 98 (10 жовтня 1944 р.) і № 129 (25 листопада 1944 р.).

- б) Провести необходимую реорганизацию частей УПА, выделить им участок действий и задачи на участке;
- в) Боевые удары направить против вражеских опорных пунктов и их руководителей в первую очередь;
- г) Применять, как метод, только активные операции. Широко применять наступление (в советской форме), налеты, засады и маневр;
- д) Создать в УПА сильную политическую организацию, подготовить всех бойцов к политическо-пропагандистским действиям и в таких операциях их использовать; объединять все боевые действия с политико-пропагандистской работой.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: [підпис] Черникова

Л. Берия

Основание: Сообщения т. Рясного № 244/011 от 18. XII.1944 г.;
т. Рясного № 287/011 от 26. XII.1944 г.; инд. 18 № 18/3/7 от 2.01.1945 г.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 49-50.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 5

**ДОПОВІДЬ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР В. РЯСНОГО
НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ
ПРОТИ УПА В СТАНІСЛАВСЬКІЙ, ДРОГОБИЦЬКІЙ,
ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ І ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
6 січня 1945 р.*

№ 30/б

*Копия
Совершенно секретно
6 января 1945 г.*

м. Львів

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных нами за последние дни:

По агентурным данным, было установлено, что в селе Исакув Обертынского района Станиславской области находится банда в составе около 200 человек.

Для ликвидации банды был выброшен батальон 256-го конвойного полка. 22 декабря банда была застигнута в селе Исакув, где произошел длительный бой. Оставив убитых, бандиты бежали. Батальон неотступно преследовал бежавших и навязывал им бой, который длился периодически до 25 декабря.

В результате этой операции убито бандитов – 104, захвачено живыми – 25, из них ранеными – 12. В числе убитых опознан главарь банды Короч Степан, кличка “Вода”.

Для ликвидации банды, оперировавшей в Рогатинском районе Станиславской области (на границе со Львовской областью), были посланы подразделения 17-й бригады внутренних войск НКВД. 29 декабря банда была застигнута в лесу вблизи села Мельна Рогатинского района. В результате боя убито 79 и захвачено 10 бандитов. В числе захваченных живыми врач банды Левандовский.

Захвачены трофеи: ручных пулеметов – 11, автоматов – 6, винтовок – 36, гранат – 57.

Наши потери: убито 3 и ранено 3 бойца.

С 28 по 30 декабря имело место несколько боевых столкновений с бандой, действующей в Дублянском районе Дрогобычской области.

Убито 37 и захвачено живыми 23 бандита. Среди убитых обнаружено 5 немцев, среди захваченных живыми – 1 немец.

Захвачено оружия: ручных пулеметов – 4, автоматов – 3, винтовок – 21, ручных гранат – 43.

Наши потери: ранено 2 бойца.

29 декабря в село Лозовая Великоборковского района Тернопольской области вошла банда и произвела убийства и грабежи польского населения. Для ликвидации банды выехала группа работников УНКВД, и был переброшен бронепоезд с десантной группой. Банда была настигнута и окружена. В результате боя убито 56 и захвачено живыми 11 бандитов.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 4, винтовок – 21, автоматов – 20, ПТР – 10, гранат – 18, патронов – 12800.

С 29 декабря 1944 года по 3 января 1945 года была проведена операция по очистке от бандитского элемента Рогатинского района Станиславской области. С первого же дня проведения этой операции начались боевые столкновения с бандитами, которые, будучи обнаруженными в укрытиях, пытались отстреливаться.

В результате этой операции убито 115 бандитов, обнаружено и разрушено 327 укрытий, из которых извлечено 353 человека, в большинстве своем участников банд, остальные – уклоняющиеся от мобилизации в Красную армию. Одновременно с этим задержано 73 бандпособника и 4 дезертира из Красной армии.

В ходе проведения операции добровольно явилось [в] р/о НКВД и к командирам подразделений, участвовавшим в операции, 13 бандитов и 256 уклоняющихся от мобилизации в Красную армию.

У бандитов изъято следующее оружие: ручных пулеметов – 4, ПТР – 1, автоматов – 13, винтовок – 32, пистолетов – 11, ручных гранат – 39, патронов – 6420.

Наши потери: убит 1 и ранен 1.

С 26 по 30 декабря 1944 года проводилась чекистско-войсковая операция по ликвидации банды, действующей в Маневичском районе Волынской области. В результате боевого столкновения с бандой убит 51 бандит. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 2, автоматов – 4, пистолетов – 2, винтовок – 4.

27 декабря 1944 г. в УНКВД по Тернопольской области поступили агентурные данные о том, что в селе Иваново Шкала-Подольского [очевидно, Скала-Подольского. – *Упорядники*] района дислоцируется банда УПА численностью до 120 человек. Банда терроризировала советско-партийный актив и имела намерение совершить нападение на районный центр.

28 декабря силами опергруппы УНКВД и подразделения[ми] внутренних войск НКВД в селе Иваново была проведена чекистско-

войсковая операция. В результате завязавшегося боя убито 27 бандитов. Захвачено 2 станковых пулемета, 3 автомата и 13 винтовок.

31 декабря 1944 г. в селе Заменек Жовкевского района Львовской области бандитами были разоружены 2 красноармейца стрелкового запасного полка Красной армии. 1 января на место происшествия вышла сводная группа из бойцов 88-го погранотряда и вышеуказанного запасного полка с задачей розыска и уничтожения бандитов. Банда была окружена и полностью уничтожена.

В результате происшедшего боя убито 55 и захвачено 6 бандитов. Среди убитых бандитов обнаружено 8 немцев, остальные в большинстве были одеты в форму дивизии “СС Галиция”.

Среди убитых бандитов местными жителями были опознаны лица, терроризировавшие и грабившие их.

На поле боя подобрано: пулеметов – 5, винтовок – 48, гранат – 50.

НКВД УССР *Рясной*
Верно: *Черникова* [підпис]

Разослано:
т. Сталину,
т. Молотову,
т. Маленкову.

№ 30/б
6 января 1945 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 45-48.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 6

**ОПЕРАТИВНА ІНФОРМАЦІЯ НКВС УРСР ДО НКВС СРСР
ПРО ХІД БОЇВ ПРОТИ ЗАГОНІВ УПА В ДРОГОБИЦЬКІЙ,
ЛЬВІВСЬКІЙ ТА СТАНІСЛАВСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
Не раніше 8 січня 1945 р.*

*Копия
Совершенно секретно
Не ранее 8 января 1945 г.*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах чекистско-войсковых операций, проведенных за последние дни.

По агентурным данным, стало известно, что в село Плоское Старо-Самборского района Дрогобычской области прибыла банда УПА численностью 70 человек, где намерена была праздновать рождественские праздники. 7 января подразделениями 93-го погранотряда на северной окраине села Плоское банда была окружена и в завязавшемся бою в течение дня убито 43 и захвачено 15 бандитов.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 4, винтовок – 9, автоматов – 2, пистолетов – 1, гранат – 32, патронов разных – 150, радиоприемник – 1.

Пожаром уничтожено 3 склада с оружием, боеприпасами и продовольствием.

6 и 7 января в процессе проводимой операции в селах Черкасск и Любань-Малый Серецкого района Львовской области подразделениями 45-го мотострелкового полка и 89-го погранотряда при столкновении с бандитами убито 71 и захвачено 46 бандитов. Задержано подозрительного элемента 68 человек, фильтрация которых проводится. Взяты трофеи: станковых пулеметов – 2, ручных пулеметов – 5, винтовок – 26, автоматов – 18, ручных гранат – 62, пистолетов – 3, складов с продовольствием – 4.

По показаниям захваченных бандитов, этой операцией ликвидирован Львовский окружной провод ОУН, его охрана, референтура СБ и местная боевка, принимавшие участие в охране провода на период рождественских праздников. Среди убитых опознан руководитель Львовского окружного провода ОУН Ярослав.

Наши потери: убито 2 и ранено 2 человека.

С 4 по 7 января при проведении операций внутренними войсками НКВД в населенных пунктах Звенигород, Городиславицы и Ольховец

Бобркского района Львовской области захвачен 1 и убито 40 бандитов. Задержано различного укрывающегося бандэлемента и уклоняющихся от призыва в Красную армию 380 человек. Задержанные подвергнуты фильтрации. Среди убитых опознаны: сотник “Сорока”, руководитель группы СБ – “Левко”, станичный руководитель самообороны “Мороз”.

Изъяты трофеи: ручных пулеметов – 6, винтовок – 36, автоматов – 9, пистолетов – 7, ручных гранат – 33, патронов – 1000, мин разных – 40. Обнаружен склад с обмундированием и оружием, из которого изъято: винтовок – 7, гранат – 1, белья нательного – 15 пар, ботинок – 9 пар и другое имущество.

В процессе операции явилось с повинной 67 человек бандэлемента и уклоняющихся от призыва в Красную армию.

7 января была проведена операция по ликвидации банды в селах Майдан Средний, Майдан Ворошильный Ланчинского района Станиславской области. В завязавшемся бою убито 139 бандитов, захвачено 21. В процессе боя сожжен бандитский госпиталь, расположенный в крестьянских хатах, где сгорело 12 раненых бандитов, а также пожаром уничтожено штабное помещение банды, где сгорело 7 бандитов из числа штабных работников. Среди убитых опознан главарь банды “Хмара”, сотник “Олис”, его заместитель “Граб” и комендант районной боевки СБ “Артем”.

Взяты трофеи: мин – 2, ручных пулеметов – 10, винтовок – 51, автоматов – 4, пистолетов – 7, патронов – 5300, гранат – 13. В сгоревших домах обнаружено один ручной пулемет и 14 винтовок.

Наши потери: ранено 8 офицеров и 2 бойца.

Операция в указанных районах продолжается.

НКВД УССР

Рясной

Верно: [підпис]*

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

... ** января 1945 г.

№ 44

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 91-92.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

** Так в документі.

№ 7
**ПОСТАНОВА ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО ПОСИЛЕННЯ
БОРОТЬБИ З УКРАЇНСЬКИМИ НАЦІОНАЛІСТАМИ
В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР***

*Цілком таємно
10 січня 1945 р.*

экз. № 14

*Особая папка
Совершенно секретно
10 января 1945 г.*

Постановление ЦК КП(б)У

**Об усилении борьбы с украинско-немецкими
националистами в западных областях Украины**

ЦК КП(б)У отмечает, что партийные организации западных областей УССР, органы НКВД и НКГБ, внутренние и пограничные войска НКВД, выполняя решения ЦК ВКП(б) от 27 сентября 1944 года “О недостатках в политической работе среди населения западных областей УССР” и ноябрьского пленума ЦК КП(б)У, добились некоторых достижений в борьбе с украинско-немецкими националистами.

Однако ЦК КП(б)У считает, что обкомы КП(б)У, органы НКВД и НКГБ имеют еще много серьезных недостатков в деле борьбы с украинско-немецкими националистами. Основными из них являются:

1. Еще недостаточно развернута партийно-политическая и культурная работа среди населения. Партийные организации проводят политическую работу, главным образом, в райцентрах и в близлежащих селах, а отдаленные населенные пункты не охватывают своим влиянием.

В ряде районов работа по разъяснению обращения Президиума Верховного Совета, Совнаркома УССР и ЦК КП(б)У к населению западных областей проводится слабо. Это обращение еще не доведено до всех сел, и многие крестьяне о нем совершенно не знают. В некоторых районах эта работа проведена компанейски и в настоящее время прекращена.

2. Слабо поставлена агентурная работа органов НКГБ и НКВД. До сих пор агентурная сеть по борьбе с оуновским подпольем и бандформированиями малочисленна и особенно малочисленна агентура, умеющая

* Див. док. № 27, 40, 55.

глубоко проникать в националистическое подполье. Принимаемые меры к ее расширению неудовлетворительны.

Органы НКГБ и НКВД не воспользовались тем, что ОУН в начале немецкой оккупации существовала легально, что дает им возможность легче выявить и переловить оуновцев, которые в то время находились на легальном положении.

3. При проведении чекистско-войсковых операций органы НКВД часто действуют по шаблону. Имеют место факты, когда операции плохо планируются и готовятся. Не обеспечивается строгая секретность при подготовке чекистско-войсковых мероприятий.

Войска НКВД не всегда используются рационально. Бывают случаи, когда войсковые подразделения бездействуют, а некоторые из них вместо активных наступательных действий придерживаются тактики пассивной обороны и отсиживаются в населенных пунктах.

4. Имели место совершенно недопустимые случаи, когда отдельные бойцы и офицеры органов НКВД и НКГБ, не разобравшись, применяют репрессии – жгут хаты и убивают без суда отдельных граждан, которые совершенно непричастны к бандитам, чем дискредитируют себя и органы советской власти.

5. ЦК КП(б)У особо отмечает, что некоторые руководители партийных организаций считают, что в борьбе с украинско-немецкими националистами они должны заниматься только политико-массовой работой среди населения и самоустраиваются от руководства делом вооруженной борьбы, которую ведут органы НКВД и НКГБ, что является совершенно неправильным.

ЦК КП(б)У постановляет:

1. Обязать Львовский, Волынский, Станиславский, Тернопольский, Дрогобычский, Ровенский и Черновицкий обкомы КП(б)У, наркомов НКВД и НКГБ, начальников внутренних и пограничных войск НКВД, начальников областных управлений НКВД и НКГБ всемерно и решительно усилить борьбу с украинско-немецкими националистами с тем, чтобы использовать зимний период для окончательного разгрома и ликвидации банд и подполья украинско-немецких националистов.

2. Обязать обкомы КП(б)У западных областей, руководствуясь решениями ЦК ВКП(б) от 27 сентября 1944 года и ноябрьского пленума ЦК КП(б)У, коренным образом улучшить политическую работу среди населения, обратив особое внимание на то, чтобы партийно-политической работой были охвачены все села, предприятия и учреждения.

Усилить работу по разъяснению обращения Президиума Верховного Совета, Совнаркома УССР и ЦК КП(б)У к населению западных областей Украины, довести это обращение до сознания каждого жителя западных областей.

В своей политической работе партийные организации должны особое внимание обратить на разоблачение вылазок кулачества, торговцев и других капиталистических элементов, которые являются опорой и организаторами банд украинско-немецких националистов и, чувствуя приближение своей гибели, оказывают бешеное сопротивление всем мероприятиям советской власти.

В этой работе необходимо, опираясь на бедноту, привлекая к беспощадной борьбе с кулаком середняка, изолировать кулака и лишить его влияния на массы.

Партийные организации должны вскрывать злодеяния украинско-немецких националистов, поднимать против них ярость народных масс, умело используя политический подъем среди рабочих, крестьян, интеллигенции и преданность их советской власти.

Необходимо более решительно разоблачать украинско-немецких националистов в печати как агентов и пособников немцев.

3. Обязать начальников облуправлений НКГБ и НКВД и секретарей обкомов КП(б)У решительно улучшить работу по созданию и расширению сети нашей агентуры. Добиться в ближайшее время такого положения, чтобы в каждом населенном пункте была бы наша агентура.

Широко привлекать к агентурной работе местных жителей, проверенных и преданных советской власти, а также из числа бывших участников оуновских организаций. Внимание агентуры направить прежде всего на выявление организующих оуновских центров, местонахождения банд и их замыслов.

Систематически проводить работу по политическому воспитанию агентуры и обучению ее технике агентурной работы.

4. Обязать наркома внутренних дел УССР тов.Рясного и начальников облуправлений НКВД до 15 февраля провести в сельских местностях западных областей УССР учет жителей в возрасте от 15 лет и выше. В связи с этим начальники облуправлений НКВД должны издать приказы, в которых указать цели и причины проведения учета населения.

При проведении учета населения точно установить, где находится тот или иной гражданин или гражданка. Родственников тех лиц, которых не будет установлено точное местонахождение, предупредить под расписку, что если эти лица не явятся в органы советской власти, то они будут считаться участниками банд, и к их родственникам будут применены репрессии, вплоть до ареста и выселения.

В приказах также указать, что гражданин, знающий, где укрываются бандитские группы или отдельные бандиты, или знающий, что у кого-либо из граждан ночевал или скрывался бандит, обязан сообщить об этом органам советской власти, в противном случае он будет считаться соучастником бандитов, с вытекающими отсюда последствиями.

Этим же приказом установить в каждом селе такой порядок, который бы закрыл для бандитов каждое село и каждый дом.

Назначить в селах и поселках уполномоченных участков и десятихатских, которым вменить в обязанность следить за соблюдением установленного порядка и принимать необходимые меры к нарушителям, а также сообщать органам советской власти, кто из населения куда отлучается, кто предоставляет ночлег бандитам, снабжает их продовольствием и оказывает другие услуги.

Установить, что население может предоставлять право ночлега только по разрешению сельсовета.

Организовать в каждом селе и поселке самоохрану местным населением. Самоохрана с наступлением темноты должна задерживать всех лиц, прибывающих в населенный пункт, и препровождать их в сельсовет.

Составление списков самоохраны и чередование круглосуточных дежурств возложить на председателей сельсоветов.

Назначить на каждые два села участкового уполномоченного милиции, на которого возложить контроль за проведение в селах этого порядка.

Также организовать охрану предприятий, создав группы самоохраны из рабочих.

Тов. Рясному в трехдневный срок разработать, утвердить и разослать начальникам облуправлений текст примерного приказа и формы списков.

Обкомам и райкомам КП(б)У выделить в помощь органам НКВД работников для проведения учета населения.

5. Усилить бдительность партийных организаций, органов НКВД и НКГБ. Обкомы КП(б)У, начальники облуправлений НКВД и НКГБ должны добиться такого положения, чтобы все подготавливаемые и проводимые мероприятия и операции по борьбе с бандами держались в строгом секрете. Виновных в разглашении тайны и болтунов беспощадно наказывать, вплоть до исключения из партии и предания суду.

Тщательно разрабатывать календарные планы операций, хорошо и продуманно их готовить и при проведении этих операций проявлять больше инициативы, напористости, гибко меняя тактику в зависимости от обстановки.

Не пропускать ни одного случая бандпроявлений без ответных репрессий, усилить высылку семей бандитов и кулаков, оказывающих какую бы то ни было помощь бандитам.

Создать истребительные батальоны из местного населения в каждом райцентре, а где представляется возможным, – и в крупных селах.

Добиться, чтобы ядро каждого батальона составляла небольшая группа из партизан или других лиц, имеющих опыт борьбы с бандитами. Создать в каждом населенном пункте группы содействия истребительным батальонам из местных жителей.

6. Обязать начальника внутренних войск НКВД Украинского округа генерала Марченко и начальников погранвойск генералов Бурмака и Демшина улучшить подготовку и проведение чекистско-войсковых мероприятий и воспитывать своих командиров частей так, чтобы каждое подразделение проявляло бы активность и инициативу в борьбе с бандами. Строго наказывать тех командиров, которые отсиживаются в спокойных селах и придерживаются тактики пассивной обороны.

Лиц, отличившихся в борьбе с оуновцами, представлять к правительственным наградам сразу же после проведения операций и всячески их поощрять.

7. Командующему войсками Львовского военного округа генералу Смирнову дать указание войскам округа о том, чтобы все части, дислоцирующиеся в населенных пунктах, оказывали всемерную помощь местным властям в борьбе с украинско-немецкими националистами.

8. ЦК КП(б)У считает совершенно неправильным утверждение отдельных руководителей партийных и комсомольских организаций, что комсомольские организации якобы следует создавать только в тех селах, где уже есть группы содействия истребительным батальонам.

Обязать обкомы КП(б)У и ЦК ЛКСМУ в ближайшее время добиться создания комсомольских организаций в каждом селе, на каждом предприятии и усилить политико-воспитательную работу среди молодежи.

9. Секретарям обкомов, горкомов и райкомов КП(б)У, начальникам облуправлений и райотделов НКВД и НКГБ не пропускать ни одного случая нарушения советской законности без расследования и привлечения виновных к строжайшей ответственности.

10. Усилить партийно-массовую и политическую работу среди работников НКВД, НКГБ и в войсках НКВД.

Территориальные партийные организации должны считать своей партийной обязанностью проведение повседневной политико-воспитательной работы среди личного состава в НКВД и НКГБ.

Учитывая, что в органы НКВД и НКГБ пришло много молодых малоопытных работников – организовать систематическую чекистскую учебу работников НКВД и НКГБ по повышению их деловой квалификации путем организации краткосрочных курсов, семинаров, организации специальных лекций и издания руководящей литературы.

Обязать наркомов НКВД и НКГБ тт. Рясного и Савченко, секретаря ЦК КП(б)У по пропаганде тов. Литвина до 10 февраля издать специальную брошюру для чекистов о методах и ухищрениях, применяемых украинско-немецкими националистами.

11. Провести во всех областях совещания секретарей райкомов КП(б)У, председателей райисполкомов и начальников райотделов НКВД и НКГБ, на которых заслушать доклады о ходе борьбы с украинско-немецкими националистами в районах.

Установить следующие сроки проведения совещаний: в Львовской области – 10 января, Волынской – 12 января, Ровенской – 14 января, Дрогобычской – 16 января, Станиславской – 18 января, Тернопольской – 20 января и Черновицкой – 22 января.

Ознакомить участников совещаний с настоящим постановлением.

12. Обязать обкомы КП(б)У оказывать всяческую помощь и особенно помощь в восстановлении жилья и имущества (лес, стройматериалы, приобретение скота) жителям, пострадавшим от банд украинско-немецких националистов за счет конфискованного у бандитов имущества. Помощь оказывать по решению облисполкомов.

13. Обязать секретарей обкомов КП(б)У до 20 января с. г. разработать конкретные мероприятия по усилению борьбы с бандами украинско-немецких националистов и представить их ЦК КП(б)У.

* * *

ЦК КП(б)У подчеркивает, что борьба с украинско-немецкими националистами в настоящее время является главнейшим и первостепенным делом большевиков западных областей Украины.

ЦК КП(б)У требует от всех руководителей партийных и советских организаций западных областей УССР, от всех коммунистов и комсомольцев самой решительной и беспощадной борьбы с бандами украинско-немецких националистов.

ЦК КП(б)У устанавливает, что секретари обкомов, горкомов и райкомов КП(б)У несут партийную и государственную ответственность за состояние дела борьбы с оуновским бандитизмом в своих областях и районах.

Секретарь ЦК КП(б)У

Н. Хрущев

10.1.1945 г.

Верно: [підпис]*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1674. – Арк. 2-11.

Копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 8
ІНФОРМАЦІЯ ЗАВІДУВАЧА ОРГІНСТРУКТОРСЬКИМ
ВІДДІЛОМ ДРОГОБИЦЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ШТЕФАНА
ДО ЦК КП(б)У ПРО ПРИВСЕЛЮДНЕ ПОВІШЕННЯ АКТИВНИХ
УЧАСНИКІВ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ

Цілкою таємно
11 січня 1945 р.

№ 0035

Совершенно секретно
11 января 1945 г.

Пролетарі всіх країн, єдніться!

Комуністична партія (більшовиків) України
Дрогобичський обласний комітет

ЦК КП(б)У – Оргінструкторський відділ
Інформсектор

9 января 1945 года в гор.Дрогобыче на базарной площади по приговору Военного трибунала были повешены два участника «УПА» – Безик и Белый, один 1923 года рождения, второй – 1921 года, оба – жители села Улычно Дрогобычского района – за расстрел 3-х советских партизан и грабеж местного населения.

При исполнении приговора присутствовало до 8000 чел[овек] населения. Акт повешения был встречен громкими аплодисментами всех присутствовавших и возгласами одобрения приговора.

В этот же день в гор[оде] Бориславе по приговору Военного трибунала был повешен участник «УПА» Лысик, 1921 года рождения, житель Бориславского района, – за убийство лейтенанта Красной армии и диверсионную работу.

Присутствовавшее при исполнении приговора население (до 5000 чел[овек]) встретило акт повешения шумным одобрением.

В ближайшие дни предполагается в разных городах и районах области привести в исполнение до 20 приговоров о казни активных участников националистических банд через повешение.

О реагировании в среде националистов на приведение в исполнение приговоров Военного трибунала сообщим дополнительно.

Зав. оргінструкторським відділом обкома КП(б)У

Штефан

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1695. – Арк. 2.

Оригінал. Машинопис.

№ 9
ПОВІДОМЛЕННЯ НАРОДНОГО КОМІСАРА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В.РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО ЗМІНУ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ
ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РЕЗУЛЬТАТИ
ОПЕРАЦІЙ ЗІ ЗНИЩЕННЯ ФОРМУВАНЬ УПА
В СТАНІСЛАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ*

Зовсім таємно
12 січня 1945 р.

м.Львів

Копія
Совершенно секретно
12 января 1945 г.

Народному комиссару
внутренних дел Союза ССР

СООБЩЕНИЕ

В результате наших активных действий по борьбе с оуновским бандитизмом и в связи с этим ликвидацией значительного количества банд, оуновское руководство дало указание произвести рассредоточение бандитов.

В приказе № 9/44 от 25 ноября 1944 года командующего УПА—“Запад” говорится:

“Большевикам только того и нужно, чтобы мы придерживались неоправданной, ничем не мотивированной, на данной стадии революции, регулярной формы борьбы. Тем более, целью их боевых операций является согнать повстанческие (УПА) части в большие группы и подвести нас под главный удар, вынудив нас принять бой. Таким образом, мы не достигаем никаких целей, а только несем потери”.

В связи с вышеизложенным приказ требует: “провести реорганизацию частей УПА, назначить им участок деятельности”^{**}.

На практике это означает, что банды разбиты на мелкие группы и расселены по селам. В селах бандиты скрываются в подземных укрытиях и периодически производят нападения на советских активистов и одиночек партийно-советских работников.

* Див. док. № 67, 79.

** Є розбіжності у цитуванні тексту наказу № 9/44 редакційного характеру (Див. “ОУН і УПА в 1944 році. Документи. – В 2 частинах. Ч. 2. – К., 2009”, за № 129. – С. 182-189.

Агентурными и следственными данными установлено, что абсолютное большинство банд реорганизовано по вышеуказанному принципу.

Исходя из этого, нами изменен метод проведения чекистско-войсковых операций по ликвидации бандитов. Это изменение сводится к тому, что в отличие от практиковавшегося метода кратковременных прочесок лесных массивов, населенных пунктов и др. мест вероятного нахождения бандитов, в настоящее время мы стали проводить очистку от бандитов районов следующим образом: административный район делится на 10-15 участков, в каждый участок входит 2-3 села. За участком закрепляется одна рота – 80-120 человек. Одновременно по всем участкам начинается тщательный обыск всех домов, различных строений, каждого клочка земли. Главное внимание сосредотачивается на поисках подземных укрытий под домами, сараями, на огородах, садах и т. д. Такие операции проводятся в течение 5-7 дней. Проведение таких операций вполне оправдывается.

С 29 декабря 1944 года по 4 января с.г. проводилась очистка Рогатинского района Станиславской области силами 19-й бригады внутренних войск НКВД. Весь район был разбит на 19 ротных участков. В процессе операции произошло 5 боевых столкновений с бандитами. Как правило, боевые столкновения происходят в момент обнаружения подземных укрытий, в которых скрываются бандиты.

В результате проведения операций по очистке от бандитов Рогатинского района: убито бандитов – 115, захвачено бандитов – 281, уклоняющихся от мобилизации в КА – 74, задержано дезертиров из КА – 4.

Захвачены трофеи: ручных пулеметов – 5, автоматов – 13, винтовок – 32, пистолетов – 25, ручных гранат – 79, патронов – 16900, мин к минометам – 154, взрывчатых веществ – 90 кг.

Обнаружено и разрушено 327 схронов (подземных укрытий), из которых изъяты вышеперечисленные лица.

Наши потери: убит – 1 боец, ранен – 1 боец.

В ходе операции в РО НКВД явилось добровольно бандитов – 18 и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию – 230 человек.

Рогатинский район являлся одним из сильно пораженных бандитизмом районов Станиславской области. Характер и значение проведенной очистки от бандитских элементов района характеризуется следующим отзывом Рогатинского райкома КП(б)У, присланного командиру 19-й бригады внутренних войск НКВД:

“С 28 декабря 1944 года по 3 января 1945 года войсковым соединением была проведена боевая операция по уничтожению банд украинско-немецких националистов на территории Рогатинского района.

В результате проведения боевых операций войсковым соединением были созданы все условия для нормальной работы в селах нашего района нашим районным организациям.

Во взаимодействиях с войсковыми организациями, партийным активом района вместе с командирами войсковой части проведено собрание с крестьянами в 22 селах нашего района.

На собраниях было разъяснено обращение украинского правительства к населению западных областей Украины, также было разъяснено распоряжение начальника Управления НКВД по Станиславской области тов. Завгороднего.

В результате проведенной работы среди населения нашего района имеем следующие результаты: крестьяне нашего района сдали хлеба в фонд Красной армии за эти дни – 8100 пудов, картошки в фонд Красной армии – 5220 пудов, денег по массовым государственным платежам поступило 155 тысяч рублей.

В результате проведенной массовой работы в с.Стратин добровольно явилось уклоняющихся от воинской повинности и находившихся в бандах – 99 человек, в с.Клешивина – 5 человек, в с.Залужье – 19 человек, в с. Подгородье – 13 человек, а всего по району добровольно самосдались – 243 человека.

В настоящее время хлеб, картошку в массовом порядке все села района продолжают сдавать в фонд Красной армии. Также крепко разворачивается работа по государственной лесозаготовке в районе.

Подлинник подписал секретарь Рогатинского РК КП(б)У

А. Козюберда.

За время операции в районе восстановлено населением, по предложению руководства операции, 13 мостов, сожженных ранее бандитами.

Народный комиссар внутренних дел УССР

Рясной

Верно: [підпис]*

12 января 1945 года

гор. Львов

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 317-321.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 10

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В.РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ КРУПНИХ ЧЕКІСТСЬКО-
ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ ФОРМУВАНЬ УПА
У ЛЬВІВСЬКІЙ І ДРОГОБИЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
13 січня 1945 р.*

№ 33/оп

*Копия
Совершенно секретно
13 января 1945 г.*

м. Київ

Москва, НКВД СССР – товарищу БЕРИЯ Л.П.

Докладываю о результатах крупных операций, проведенных за последние дни.

30 декабря 1944 года оперативной группой работников Дублянского р/о НКВД Дрогобычской области совместно с бойцами истребительного батальона и при участии воинских частей, произведена операция в лесу близ села Тунница. При проческе села оперативная группа столкнулась с бандой и вступила с нею в бой. В результате боестолкновения убито 45 бандитов.

Изъято оружия: ручных пулеметов – 4, автоматов – 2, винтовок – 18, гранат – 42, патронов – 2360.

С 1 по 7 января с.г. подразделениями 88-го погранотряда в населенных пунктах Магеровского и Жолковского районов Львовской области проведено 6 чекистско-войсковых операций по ликвидации мелких банд УПА, оперировавших в этих районах. В результате проведенных операций убито 89 и захвачено живыми 63 бандита.

Взяты трофеи: пулеметов – 5, автоматов – 4, винтовок – 51, пистолетов – 1, гранат – 58, патронов – 750.

9-10 января с.г. силами 42-го мотострелкового полка и маневренной группы 88-го и 89-го погранотрядов продолжалась операция по ликвидации банд УПА, оперировавших на стыке Щирецкого района Львовской области и Комарновского района Дрогобычской области.

Обнаружив 9 января банду численностью до 300 человек на окраине сел Горожаны и Вельке, войсковая группа окружила ее и в результате решительных действий полностью разгромила. Все бандиты были одеты в форму офицеров Красной армии. Банда имела кличку „Журба” и перемещалась из Карпат. На поле боя подсчитано 204 трупа убитых бандитов.

Захвачены трофеи: огнеметов – 1, крупнокалиберных пулеметов – 1, ручных пулеметов – 5, ПТР – 1, винтовок – 19, пистолетов – 1, гранат – 90, патронов – 3000, мотоцикл – 1.

В тот же день на восточной опушке села оперативной группой мотополка и 88-го и 89-го погранотрядов была окружена банда численностью до 100 человек. В результате боестолкновения убито 63 бандита. На поле боя подобраны трофеи: ручных пулеметов – 2, автоматов – 1, винтовок – 10, гранат – 91, патронов – 2020.

Наши потери: убито 4 рядовых бойца, ранено 12, в том числе 1 офицер.

Бандитами из ПТР подбита бронемашина и выведены из строя две автомашины. Шоферы и башенный стрелок ранены. В результате обстрела бандитами самолета, с которого велось наблюдение за полем боя, смертельно ранен летчик-наблюдатель.

10 января с.г. разгромлена банда в ближайших лесных массивах. Убито 15 бандитов, захвачено живыми 23. Взяты трофеи: пистолет – 1, ручных гранат – 4.

Таким образом, всего за 9 и 10 января с.г. в результате проведенной операции в Щирецком и Комарновском районах убито бандитов – 277, захвачено живыми – 23. Подобрано на поле боя оружия: огнемет – 1, крупнокалиберный пулемет – 1, станковый пулемет – 1, ручных пулеметов – 7, автомат – 1, ПТР – 1, винтовок – 29, пистолетов – 2, ручных гранат – 185, боепатронов – 5020, мотоцикл – 1.

№ 33/оп

13.1.[19]45 г.

НКВД УССР

Рясной

Верно: *Черникова* [підпис]

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

18 января 1945 года.

№ 73/б

Исп. т. *Френкина*.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 138-140.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 11

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА СЕКРЕТАРЯ ЛЬВІВСЬКОГО ОБКОМУ
КП(б)У І. ГРУШЕЦЬКОГО СЕКРЕТАРЕВІ ЦК КП(б)У
М. ХРУЩОВУ ПРО АРЕШТИ ОРГАНАМИ НКДБ ПОЛЬСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ У ЛЬВОВІ***

*Цілком таємно
13 січня 1945 р.*

*Совершенно секретно
13 января 1945 г.*

КИЕВ, ЦК КП(б)У тов. ХРУЩЕВУ

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

**О проведенной операции органами НКГБ в г. Львове по изъятию
польского националистического и антисоветского элемента**

I

В результате проведения операции по городу Львову на 9.1.[19]45 г. управлением НКГБ и горрайотделениями НКГБ арестовано антисоветского элемента из числа поляков – 772 чел[овека].

Из них: управлением НКГБ – 656 чел[овек], горрайотделениями НКГБ – 116 чел[овек]. В числе арестованных: профессоров – 14 чел[овек], врачей – 6 чел[овек], инженеров – 21 чел[овек], артистов – 3 чел[овека], ксендзов – 5 чел[овек].

При аресте изъято: 18 радиоприемников, 12 пишущих машинок, 3 множительных аппарата-ротатора, электросигнальный аппарат, 3 фашистских знамени, большое количество антисоветских националистических и фашистских листовок и газет, 35 тысяч денег советскими знаками, свыше 4 пудов серебра в изделиях.

Из числа арестованных УНКГБ заслуживают внимания: Климчик Христина Карловна – 1925 года рождения, студентка 1-го курса Львовского ветеринарного института, активная участница польской националистической организации “НОВ” (“Народова організація войскова”), входящая в состав “Армии Краевой”, которая выполняла роль связной на город Львов, имела организационную кличку “Яга”, поддерживала связь между руководителями Львовской организации АК и руководителями западной части города Львова. За активную работу в организации

* Див. док. № 65, 90, 91, 92, 115, 118, 127, 130, 134, 147, 152.

Климчик награждена польским эмигрантским правительством орденом “Крест борьбы”.

При аресте на квартире Климчик был обнаружен множительный аппарат-стеклограф и 100 экземпляров газеты организации “НОВ” (первый выпуск), с резким антисоветским содержанием, а также большая аптека, принадлежащая АК.

Вместе с ней арестована ее мать – Климчик Розанна Альбертовна, являющаяся содержательницей конспиративной квартиры “НОВ” во Львове.

Свитальский Адам Иванович, 1911 года рождения, без определенных занятий, владелец магазина электроприборов, активный польский националист, участник “Армии Краевой”, имеет организационную кличку “Рох”.

Магазин Свитальского являлся явочной квартирой для членов АК и ПСЦ. Здесь же проводилась читка и распространение подпольных антисоветских польских газет, слушались радиопередачи из-за границы.

При проведении обыска в магазине было обнаружено 5 действующих радиоприемников, один из них был замурован в стене.

Гурко Владислав – технорук столярной фабрики, активный польский националист. При аресте у Гурко изъято 15 тысяч денег советскими знаками, 316 американских долларов, польские злотые и склад с продуктами питания и обувью.

В доме Гурко при обыске была обнаружена под кроватью и задержана некто Веселовская, прибывшая через границу со стороны Польши.

Веселовскую тщательно проверяем.

Графиня Чесновская – активная польская националистка, возводила злобную клевету на советскую власть, среди окружения распространяла всякого рода провокационные слухи о скорой гибели советской власти и возвращении Львова полякам.

При аресте Чесновской в ее квартире изъято свыше 3 пудов серебра и мемуары о митрополите униатской церкви Шептицком.

Кроме этого, при аресте других активных польских националистов изымалось большое количество антисоветской, националистической литературы, газет, фашистских листовок и бланков со свастикой.

При аресте инженера газового завода Нападевич изъято фашистское знамя со свастикой, большое количество фашистской литературы, книга Гитлера “Майн кампф”.

У ксендза Доминиканского монастыря Келлера изъяты власовские антисоветские листовки.

Арестованный ксендз Львовского кафедрального собора Хвирут хранил свыше 300 экземпляров фашистской газеты, выпускавшейся немцами в оккупации.

У арестованного польского националиста Початок при обыске изъяты резиновый шрифт, печати различных организаций и другие приспособления для изготовления фальшивых документов.

Оперативный состав, принимавший участие в операции, в большинстве случаев действовал организованно и инициативно. Так, при аресте видного польского националиста, настоятеля монастыря кармелитов, ксендза Петынского оперативная группа в монастырь не была допущена. Благодаря умелому действию и инициативе, оперативной группе и преданным бойцам все же удалось проникнуть в монастырь.

Настоятель монастыря Петынский вынужден был открыть дверь в келью и впустить оперработников.

При проведении обыска в келье Петынского в стене был обнаружен тайник, замаскированный шкафом. В обнаруженном тайнике находилось два радиоприемника, большой запас перевязочных материалов и продовольствия.

При производстве обыска в тайнике Петынский, воспользовавшись присутствием в комнате одного оперативного работника, выпрыгнул из кельи в темный коридор, откуда через пролом в стене выбежал из монастыря, пытаясь скрыться.

Начальником оперативной группы через монаха, используемого в качестве понятого, были установлены все замаскированные выходы из монастыря, расставлены оперработники и бойцы для наблюдения за монастырем и костелом, и, одновременно, был вызван резерв в количестве 10-ти бойцов, после чего оперработники, используя в качестве проводников проживавших в монастыре монахов, провели тщательный обыск во всех помещениях монастыря и костела. Принятыми мерами Петынский был обнаружен на чердаке костела и арестован.

В момент этапирования Петынского в управление НКГБ к монастырю подошла автомашина “Шевроле[t]”, в которой при проверке был установлен прибывший из Польши ксендз Ляноха Владислав Бартоломеевич — служитель Доминиканского монастыря гор.Львова.

Ляноха В. нелегально, дважды, переходил границу в Польшу и обратно, используя воинскую машину, на которой прибыл во Львов.

Ляноха задержан и тщательно проверяется. Машина и водитель использованы на операции.

В операции участвовало 217 человек оперативного состава и 700 человек войск. Каких-либо происшествий и эксцессов не было.

II

О реагировании населения города Львова на массовый арест антисоветского элемента среди поляков

Реагирование населения города Львова на массовый арест антисоветского элемента из числа поляков, проведенный в ночь с 3 на 4 января 1945 года, продолжается в следующем направлении:

Работница Облмелътреста – Дергачевская Францишка, поляка, по вопросу ареста среди поляков заявила:

“...Советы хотят нас – поляков – принудить покинуть город Львов и уехать в Польшу, но они нас этим не заставят расстаться со Львовом. Мы терпели немцев, готовы терпеть репрессии и от советов, но из Львова не уедем...”.

Жительница города Львова – Пасечник, поляка, домохозяйка, муж которой арестован, сказала: “...Уже недолго большевики будут господствовать во Львове. Эти жертвы будут искуплены. Репрессиями большевики ничего не сделают, все равно их здесь не будет...”.

Рабочий котельного цеха электростанции Станкевич, поляк, говорил:

“...Для поляков тепер остается одно: либо ехать в Сибирь под винтовкой и жить там в заключении, либо ехать к себе в Польшу. Сейчас в Польше жить очень трудно, но кончится война, и положение улучшится, а здесь полякам ожидать больше нечего...”.

Работник городской электросети – Маланич Стефан Иванович, 1902 г. рождения, поляк, высказался: “...Надо бежать за “зеленую линию”, а то нас всех перетаскают в тюрьму, а после в Сибирь...”.

Завхоз детдома № 1 Солярский Казимир Станиславович, поляк, сказал: “...Аресты поляков есть следствие тому, что многие регистрировались на выезд в Польшу, за деньги получили отсрочку в польском комитете, а сейчас арестовали не только тех, а и польский комитет...”.

Жительница города Львова Адамская, поляка, домохозяйка, заявила:

“...Большевики терпят поражение на фронтах и, боясь, чтобы внутри ничего не случилось, начали арестовывать поляков. Этим самым хотят уничтожить наших польских патриотов. Но этому не быть. Город Львов мы оставим только тогда, когда будет уничтожен последний поляк...”.

Нелегальная газета польской подпольной организации «АК» – “Слово польске” от 6 января 1945 г. по вопросу массового ареста пишет:

“... 3 и 4 января НКВД, желая понудить поляков к массовому выезду из города Львова, провел многочисленные аресты. Уже сегодня отдельным арестованным было предложено освобождение за цену подписания декларации о выезде...”.

Другая нелегальная газета польской подпольной организации «АК» “Коммуникат”, № 2, от 5 января 1945 г., по этому же вопросу пишет:

«...Среда и четверг – это тяжелые дни для Львова. В течение этих двух дней группы сотрудников НКВД проводили ночью аресты. Было арестовано несколько тысяч людей, разного возраста, от 12-ти до 80-ти лет, ребята и девушки.

Было арестовано много евреев, много лиц, у которых немецкие фамилии, подозрительные, как “фольксдойч”. Трудно установить причину этих арестов.

31 декабря 1944 года вспыхнул газ на Главном почтамте, сгорели провода (кабель) Киев – фронт. В этом виновен обслуживающий большевистский аппарат, который всю вину свалил на мнимых саботажников.

В этот же день был расстрелян в Люблине член комитета – министр [...].

Следовательно, или аресты являются репрессией за указанные случаи и подготовкой территории для прибывающих сюда люблинских “министров”, или же русские хотели таким образом заставить поляков выехать на запад.

И, в конце, третья возможность – большевики надеялись, что в массовой облаве они найдут тех, за которыми охотятся...».

Сотрудник редакции газеты “Вильна Украина” Пелехатый, украинец, говорил:

“...Аресты поляков вызваны тем, что они не покидают города Львова, так как есть приказ Миколайчика – не выезжать им с территории Западной Украины в Польшу...”.

Артист театра им. Заньковецкой Сорока, по национальности украинец, заявил: “...Это первый умный шаг со стороны большевиков после вторичного освобождения Львова. Если бы большевики с самого начала освобождения города Львова не занимались бандеровцами, а взялись за аресты поляков, то на сегодня не было бы ни одного бандеровца, все перешли бы на сторону советской власти...”.

Необходимо отметить, что после проведенных арестов враждебного польского элемента наблюдаются случаи улучшения работы со стороны поляков – рабочих и служащих. Так, в бригаде слесарей механического цеха ПВРЗ бригада, возглавляемая поляком Белинским, в составе 13 человек начала работать лучше. В паровозосборочном цеху этого же завода, где работают исключительно поляки, выпущено два паровоза при норме 2, работа исполнена в срок. В целом на заводе за 10 дней января при месячном плане 3 паровоза – выпущено 4.

Характерно также и то, что со стороны поляков усилилась тяга к выезду в Польшу.

Проведенная нами массово-разъяснительная работа на предприятиях и учреждениях по вопросу ареста контрреволюционных элементов имела результат – настроение среди поляков улучшилось. Так, например,

Сидочинский, рабочий паровозоремонтного завода, поляк по национальности, в разговоре по поводу арестов заявил: “Фольксдойчев и немецких шпионов нужно арестовать всех. От этого, кроме пользы, ничего не будет. Не мешало бы советским органам выехать в Люблин и арестовать всех уехавших туда предателей”.

На собрании газового завода рабочий Борович заявил, что “Мы, как пчелы, работали, а люди с лондонского правительства, как трутни, растягивали наши вклады, в 1939 году они оставили нас на произвол судьбы, а те, кто остался во Львове, с приходом немцев начали служить немецкому гестапо, продавая интересы польского народа”.

В трамтресте рабочий Добрицкий заявил, что “Я с этой беседы понял о том, что честным полякам, кто честно работает для советской власти, бояться нечего. Мы обязаны помочь советским органам вскрыть всех пособников немцев, а также польских националистов”. На этом же собрании рабочий Головач заявил новые фамилии фольксдойчев.

В пединституте выступил Мейман, он говорил, что “Мы довольны от информации, которую нам сделали, нам стало ясно, кому нужно бояться органов НКВД”.

Подобные выступления наблюдались на ряде других предприятий. Население очень живо продолжает комментировать положение с арестами контрреволюционного элемента по Львову.

Секретарь Львовского обкома КП(б)У
13 января 1945 г.

Грушецкий

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1691. – Арк. 1-5зв.
Оригінал. Машинопис.*

№ 12

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ОРГІНСТРУКТОРСЬКОГО ВІДДІЛУ
ДРОГОБИЦЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ПРО РЕЗУЛЬТАТИ
ПОШИРЕННЯ УРЯДОВОГО ЗВЕРНЕННЯ ДО НАСЕЛЕННЯ
ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ*

*Зовсім таємно
18 січня 1945 р.*

№ 0057

*Совершенно секретно
18 января 1945 г.*

ЦК КП(б)У – ОРГІНСТРУКТОРСКИЙ ОТДЕЛ
ИНФОРМСЕКТОР

В результате проработки среди населения Дрогобычской области Обращения украинского правительства к населению западных областей, проведенных совещаний крестьян областного и районных, на которых присутствовало до 10000 чел[овек], и распоряжения начальника обл[астного] управления НКВД тов.Сабурова, в последнее время в некоторых районных области в органы НКВД стали являться с повинной отдельными группами участники националистических банд и лица, уклоняющиеся от мобилизации в Красную армию.

Только в последние дни в Ново-Стрилицанском районе явилось с оружием – 90 человек, в Журавновском – 142 чел[овека] и 102 человека, которые уклонялись от призыва в Красную армию, в Жидачевском – 42, в Подбужском – 45, в Стрийском – 50, в Ходоровском – 35, в Комарновском – 25, в Стрелковском – 57, из них 9 человек активных бандитов, в Крукеничском – 26 чел[овек].

В Дублянском районе, в конце декабря 1944 года в райотдел НКВД явилась с повинной группа участников УПА и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию в количестве 29 человек.

2-го января 1945 г. в с. Татары органами НКВД был задержан бандит Савчин Федор, находившийся на нелегальном положении. После беседы с ним последний дал согласие содействовать явке остальных жителей села, скрывающихся в лесах.

4-го января в с. Татары райкомом КП(б)У было созвано собрание жителей села, на которое явился и Савчин с группой в 16 человек, скрывающихся от органов советской власти. На собрании присутствовали

* Див. док. № 64, 129.

родственники явившихся с повинной и другие жители в количестве 70 человек. На этом собрании все скрывавшиеся дали обязательства добровольно явиться в органы НКВД.

5-го января в райотдел НКВД явилась группа участников “УПА” и других лиц в количестве 32 человек. Эта же группа написала обращение к участникам националистических банд Дублянского района и всей Дрогобычской области с призывом добровольно явиться в органы советской власти. 6-го января явилось еще 12 человек. Все явившиеся с повинной обязались в течение трех дней собрать все оружие, находящееся в селе.

16-го января 1945 г. в обкоме КП(б)У состоялось совещание секретарей ГК, РК КП(б)У, председателей городских и районных исполкомов, начальников НКВД и НКГБ и ответственных работников области, на котором присутствовало более 200 человек. На совещании было обсуждено постановление ЦК КП(б)У от 10/1.[19]45 г. “Об усилении борьбы с украинско-немецкими националистами в западных областях Украины”.

На совещании присутствовал Секретарь ЦК КП(б)У Никита Сергеевич Хрущев и Наркомвну[т]дел УССР товарищ Рясной.

В своем выступлении товарищ Хрущев подверг резкой критике работу горкомов, райкомов КП(б)У, гор[одских] и райотделов НКВД и НКГБ и областных учреждений в вопросе борьбы с бандами украинско-немецких националистов и указал на пути и мероприятия, которые должны способствовать усилению борьбы с украинско-немецкими националистами и окончательному разгрому националистических банд.

В целях быстрого выполнения постановления ЦК КП(б)У, обкомом КП(б)У и облуправлениями НКВД и НКГБ разработан оперативный план, согласно которого в районы области 17-18 января с/г выезжают 425 человек ответственных работников области и городов, в том числе все секретари и зав[едующие] отделами обкома КП(б)У, для оказания практической помощи райкомам КП(б)У и райотделам НКВД и НКГБ в ликвидации националистических банд в области.

Зав[едующий] оргинструкторским отделом

Дрогобычского обкома КП(б)У

[М.] Штефан

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1695. – Арк. 6-7.

Оригінал. Машинопис.

№ 13

**ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ
НКДБ СРСР З БОРОТЬБИ З БАНДИТИЗМОМ КОМІСАРА
ДЕРЖБЕЗПЕКИ 3-го РАНГУ А. ЛЕОНТЬЄВА НАРОДНОМУ
КОМІСАРУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ПРО ЛІКВІДАЦІЮ НА ТЕРИТОРІЇ БРЕСТСЬКОЇ ОБЛАСТІ
БІЛОРУСЬКОЇ РСР ФОРМУВАННЯ УПА,
ОЧОЛЮВАНОВОГО М. РЕДАШ (ПСЕВДО „ІГОР”)**

*Зовсім таємно
18 січня 1945 р.*

№ 35/9/24

*Копия
Совершенно секретно
18 января 1945 г.*

Народному комиссару внутренних дел
Союза ССР товарищу Берия Л.П.

СООБЩЕНИЕ

23 декабря 1944 года на территории Брестской области Белорусской ССР войсковой группой Малоритского оперативного участка НКВД частично ликвидирована банда УПА, возглавляемая Редаш Николаем, по кличке “Игорь”.

В ночь на 19 декабря 1944 года участники этой банды, прибыв с территории Украинской ССР, совершили ограбление нескольких жителей села Орехово и деревни Драчево Малоритского района. В ночь на 22 декабря бандиты совершили налет на помещение Ореховского сельсовета, сломали там мебель, разбили стекла, разрушили печь и, захватив документы сельсовета, скрылись.

Организованным преследованием банда была настигнута в лесу, в 12 километрах от деревни Гута. В результате боя бандглаварь Редаш и девять бандитов убиты, а остальные участники банды скрылись на территории Волынской области Украинской ССР.

У бандитов изъято: миномет, ручной пулемет, противотанковое ружье, два автомата, четыре винтовки, патроны, похищенные документы Ореховского сельсовета и награбленные вещи.

В полевой сумке бандглаваря Редаш обнаружены антисоветские, националистические листовки, список личного состава банды на 79 человек и несколько приказов главарей УПА, относящихся к периоду от октября до 15 декабря 1944 года.

В этих приказах даны указания об увеличении численности банд за счет антисоветски настроенных лиц, об усилении воспитательной работы среди участников УПА и о повышении дисциплины в бандах.

Перед главарями банд поставлена задача путем наступательных действий поднимать боевой дух среди бандитов, все время проявлять большую активность, совершая террористические акты над советско-партийными работниками и диверсии на железнодорожном транспорте и объектах связи.

Требуя захвата пленных и документов частей войск НКВД и Красной армии, главари УПА дают установку бандам выявлять номера этих частей и действовать под их видом.

Из приказов видно, что в бандах ощущается нехватка боеприпасов. В связи с этим даны указания на каждый бой назначать норму расхода боеприпасов, а лиц, израсходовавших патроны сверх нормы, наказывать.

По захваченным документам банды Редаша, устанавливается наличие в районах Волынской области Украинской ССР, граничащих с Брестской областью Белорусской ССР бандформирований УПА, именуемых бригадами: “Острого”, “Лайдаки”, “Мазепы”, “Вовчека” и “Назаря”, которые в соответствии с указаниями главарей УПА один-два раза в месяц проводят марши и рейды с диверсионными и террористическими заданиями.

Эти банды имеют связь с существующими в районах подпольными организациями ОУН. Одна из таких организаций вскрыта в Дивинском районе Брестской области. В результате проведенной операции арестовано 16 ее участников. Арестованные на допросе показали, что все они были связаны с действующими бандами УПА и выполняли их задания.

Нач[альник] Главного Управления НКВД СССР
по борьбе с бандитизмом

комиссар государственной безопасности 3 ранга

А. Леонтьев

Верно: [підпис]*

18 января 1945 г.

№ 35/9/24

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

“23” 1-1945 г.

№ 93/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 183-184.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 14

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДКО, РНК СРСР, ЦК ВКП(б) ПРО ХІД БОРОТЬБИ
З ФОРМУВАННЯМИ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
З 15 ПО 31 ГРУДНЯ 1944 р. НА ТЕРИТОРІЇ
ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ***

*Зовсім таємно
18 січня 1945 р.*

№ 72/б

*Копия
Совершенно секретно
18 января 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами на территории западных областей Украины.

С 15 по 31 декабря 1944 года проведено 768 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 3254 и захвачено живыми 4744 бандита. Кроме того, при проведении операций задержано 629 дезертиров и 1736 уклонявшихся от службы в Красной армии. С 15 по 31 декабря явилось с повинной бандитов – 307 и уклонявшихся – 270.

Наши потери: убито 82 и ранено 94 человек.

Всего за время проведения операций по ликвидации оуновских банд (февраль–декабрь 1944 года) убито 57305 и захвачено живыми 50948 бандитов.

Захвачено оружия и боеприпасов: пушек – 33, минометов – 316, ПТР – 207, пулеметов – 2754, автоматов – 3958, винтовок – 16606, пистолетов и револьверов – 1902, гранат – 30911, снарядов и мин – 33485, патронов – 3613000. Захвачено и уничтожено 708 складов с оружием, боеприпасами и продовольствием.

При проведении операций убито 1537 и ранено 1596 оперативных работников, офицеров и бойцов войск НКВД.

Во второй половине декабря 1944 года имели место следующие наиболее крупные боевые столкновения наших чекистско-войсковых групп с бандами:

* Див. док. № 28.

17 декабря банда УПА численностью до 200 человек совершила вооруженное нападение на райцентр Дрогобычской области Ново-Стрелецк. Бандитами убито 5, ранено 4 и уведено 5 человек советско-партийного актива и военнослужащих Красной армии.

С 21 по 30 декабря силами подразделений 17-й стрелковой бригады внутренних войск НКВД и оперативного состава р/о НКВД была проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации этой банды. В итоге боевых столкновений с оперировавшими в этом районе бандами убито 110 и захвачено живыми 656 бандитов. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 12, автоматов – 10, винтовок – 50, пистолетов – 12, гранат – 59.

Наши потери: убито 8 и ранено 5 человек.

18 декабря в районе села Тесники и Щебрикив Рогатинского района Станиславской области проводилась операция по проческе местности, в результате которой убито 8 и захвачено 105 бандитов. У бандитов изъято: пулеметов – 3, автоматов – 2, винтовок – 13 и один мотоцикл.

19 декабря проведена операция по ликвидации банды “Завязтого”, оперировавшей в районе села Панивка Паниковецкого района Львовской области. В результате проведенной операции и боевого столкновения с бандой убито 15 и захвачено живыми 16 бандитов. В числе убитых – главарь банды “Завязтый”. Взяты трофеи: ручной пулемет, 4 винтовки, 50 гранат, 500 патронов.

21 декабря на основании поступивших агентурных данных, на территории лесного массива, близ села Новоселицы Заболотовского района Станиславской области проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации оперировавшей там банды УПА. Убито 39 и захвачено живыми 92 бандита. Взяты трофеи: ручной пулемет, 3 автомата, 5 винтовок, 25 гранат и 700 патронов.

22 декабря в районе сел Сидорово и Кочубинчику Дримайловского района Тернопольской области была проведена чекистско-войсковая операция, в результате которой были разгромлены и почти полностью ликвидированы 2 банды УПА. Убито 66 и захвачено живыми 7 бандитов.

Захваченными бандитами среди убитых опознаны командир куреня “Круг” и чотовые “Сокол” и “Юрко”. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 8, автоматов – 6, винтовок – 49, пистолетов – 6, гранат – 134, патронов – 5790.

26 декабря в Рафаловское р/о НКВД Ровенской области поступили агентурные данные о том, что в районе села Бишняк Морочновского района оперирует бандгруппа численностью 25 человек. На основании этих данных 27 декабря в районе села Бишняк была проведена чекистско-войсковая операция, в ходе которой чекистско-войсковая группа столкнулась с бандой и завязала с нею бой. В результате непродолжительного боя было убито 5 бандитов.

Преследуя бандитов, чекистско-войсковая группа в этот же день на хуторе Ямно Рафаловского района столкнулась с бандой численностью 70 человек, которая открыла минометно-пулеметный огонь, но огнем минометов опергруппы узлы сопротивления бандитов были подавлены. В результате завязавшегося боя, длившегося около часа, бандгруппа была разгромлена. Убито 45 бандитов, часть из которых сожжена в домах, подожженных во время боя.

Наши потери: убит 1 и ранено 2 человека.

С 27 по 30 декабря в районе сел Софьяновка и Кашувка Волынской области была проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации банды УПА, возглавляемой бандитом “Береза”. Банда совершила ряд террористических актов над мирным населением и сожгла мост через реку Стоход.

В ходе операции чекистско-войсковая группа обнаружила и почти полностью ликвидировала банду “Березы”. Убит 51 бандит. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 2, автоматов – 4, пистолетов – 2, винтовок – 4.

За последнее время на территории западных областей Украины зарегистрированы наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

15 декабря в село Словита Глинянского района выехало 5 совпартработников для проведения митинга в связи с обращением правительства УССР к населению западных областей Украины. 16 декабря во время проведения митинга в помещение сельсовета вошла группа бандитов и предложила всем присутствующим лечь, а приезжим выйти на улицу. Последние были связаны и уведены бандитами в неизвестном направлении.

В ночь на 16 декабря в селе Думичи Магеровского района бандой численностью до 30 человек убито четверо местных жителей. К трупам убитых бандиты приколоты записки: “За сотрудничество с НКГБ”. С этой же бандой в селе Погариско убита депутат сельсовета Бородько А.В., к трупу которой бандиты прикрепили записку такого же содержания.

В ночь на 19 декабря группой бандитов совершено нападение на Дусоновский спиртозавод, расположенный в Поморянском районе. Бандиты увезли и сожгли 11000 декалитров спирта. Завод вышел из строя сроком на один месяц.

24 декабря бандгруппой численностью до 80 человек, совершено нападение на село Воля Высоцкая Жовковского района. Бандитами разрушено здание сельсовета, уничтожены документы сельсовета, разграблен сельмаг и зверски убито 18 семей местных жителей.

Станиславская область

В ночь на 16 декабря бандгруппа неустановленной численности совершила вооруженное нападение на охранников моста через реку Жомница. Бандиты связали и забрали с собой двух охранников, подожгли мост длиной 100 метров. Пожаром уничтожено 6 пролетов или около 50 метров деревянного настила моста.

20 декабря банда неустановленной численности пыталась совершить нападение на райцентр Тлумач. В результате сопротивления, оказанного гарнизоном пограничных войск, бандиты рассеялись. В ходе перестрелки, длившейся около часа, бандитам удалось освободить 175 членов семей задержанных бандитов, находившихся под охраной истребительного батальона и пограничников.

26 декабря в селе Заводово Косовского района неизвестными бандитами убит начальник Косовского р/о НКВД – Нежеуров и ранен начальник р/о НКГБ – Штепа.

Нежеуров и Штепа проводили в селе операцию по аресту скрывавшихся там бандитов.

Ровенская область

В ночь на 17 декабря бандгруппа численностью 40 человек совершила вооруженное нападение на железнодорожную станцию Могиляны Острогского района. Бандитами взорвана казарма, где ранее размещался гарнизон внутренних войск НКВД. Забрав 5 телефонных аппаратов, бандиты скрылись.

21-22 декабря бандой неустановленной численности спилено 110 телефонно-телеграфных столбов телефонной связи между райцентрами Костополь-Березно.

20 декабря в селе Устье Людвипольского района банда численностью до 100 человек, напала на группу бойцов, заготавливавших сено для воинской части. Бандитами убито 6 и ранено 2 бойца, 4 бойца пропали без вести.

Тернопольская область

17 декабря бандгруппа численностью до 200 человек совершила вооруженное нападение на МТС в селе Звеньяче Залещицкого района. Бандитами сожжено здание конторы МТС, мастерская, конюшня колхоза и убито 19 человек рабочих из обслуживающего персонала МТС.

В ночь на 21 декабря бандгруппой численностью до 150 человек совершено вооруженное нападение на польское село Глухово Заложцевского района. Бандитами убито 6 местных жителей и сожжено 53 дома.

В ночь на 22 декабря бандой совершено нападение на польское село Толстобаба Монастырисского района. Бандитами убито 53 местных жителя и сожжено 106 домов.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР *Берия*

Верно: *Черникова* [підпис]

Основание: инд. 83 № 310/оп. 30.XII.1944 г.; инд. 83 № 25/оп. 9.I.1945 г.; инд. 83 № 295/оп. 26. XII.1944 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 131-137.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 15

**ПОВІДОМЛЕННЯ НКВС УРСР ДО НКВС СРСР ПРО НАПАД
ЗБРОЙНОГО ФОРМУВАННЯ УПА НА м. ГОРОДНИЦЮ –
РАЙОННИЙ ЦЕНТР ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

*Зовсім таємно
19 січня 1945 р.*

№ 84/б
м. Київ

Копия
*Совершенно секретно
19 января 1945 г.*

Принято по ВЧ
Из Киева

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

СООБЩЕНИЕ

В ночь на 13-е января с.г. банда УПА численностью до 300 человек, прорвавшаяся с территории Ровенской области, совершила налет на район Житомирской области Городница. Бандитами убито 6 человек: секретарь р/о НКВД Миронова, милиционер Макаручук, боец истребительного батальона Клетнер, пом[ощник] бухгалтера райпочты Заяц, жена начальника 1-й части райвоенкомата Филимонова и ее 3-летний сын. Ранено 4 человека: пом[ощник] оперуполномоченного р/о НКВД Новичков, пом[ощник нач.] отделения истребительного батальона Данилин, боец истребительного батальона Репизод и гр[аждан]ка Заяц.

Во время налета участниками банды сожжены здания р/о НКГБ, милиции, райвоенкомата, райисполкома, суда и почты. Бандиты разграбили райпотребсоюз. После совершения налета банда, разбившись на группы по 80-90 человек, скрылась на территории Людвипольского района Ровенской области.

Для установления и ликвидации банды в Людвипольский район направлена 24-я бригада внутренних войск НКВД. Одновременно в смежные районы Колецкий, Новоград-Волынский, Городницкий и Эмильчинский также направлены оперативно-войсковые группы. Операцию возглавляет зам. нач. УНКВД Житомирской области подполковник милиции Миронов.

18 января оперативно-войсковой группой в Людвипольском районе была достигнута одна из бандгрупп численностью 90 человек. В резуль-

тате двухчасового боя убито 22 бандита, в том числе: сотников – 1, чотовых – 1, роевых – 2, рядовых бандитов – 18.

Наши потери: убито 3 бойца и ранен 1 оперативный работник.

У убитых бандитов изъято: автоматов – 3, винтовок – 3, гранатомет – 1, гранат – 46, боепатронов – 450.

Пользуясь наступившей темнотой, остатки бандитов скрылись. Операция продолжается.

Зам... НКВД УССР *Лобуренко*

Верно: [підпис] *Черникова*

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Булганину,

т. Антонову.

19 января 1945 года.

№ 84/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 153-154.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 16

**ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
В. РЯСНОГО СЕКРЕТАРЕВІ ЦК КП(б)У М. ХРУЩОВУ
ПРО ЛІКВІДАЦІЮ БОЇВКИ СБ ОУН НА ЧЕРНЯХІВСЬКИХ
ХУТОРАХ ОСТРОЗЬКОГО РАЙОНУ РОВЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ***

*Зовсім таємно
19 січня 1945 р.*

*Совершенно секретно
19 января 1945 г.*

Секретарю Центрального комитета КП(б)У
товарищу Н.С.ХРУЩЕВУ

гор. Киев

СООБЩЕНИЕ

14 января 1945 года, по данным агентуры, силами оперсостава УНКВД и подразделения ВВ НКВД на Черняховских хуторах Острожского района Ровенской области проведена операция по изъятию оуновских подпольщиков.

В ходе операции была обнаружена кривка**, в которой скрывалось 13 участников СБ.

На предложение сдаться из схрона вышли:

- 1) Пом[ощник] окружного коменданта СБ – Сидорчук Федор Степанович, по кличке “Гаврило”;
- 2) Комендант разведки СБ районного провода ОУН – Гуменюк Михаил Андреевич, по кличке “Гуня”;
- 3) Подрайонный господарчий, по кличке “Чумак”;
- 4) Станичный господарчий, по кличке “Гречуха”;
- 5) Работники СБ районного провода ОУН – “Клин”, “Выхор” и “Копач”.

Как не желавшие сдаться, в схроне застрелились: комендант группы СБ по кличке “Даниленко”, господарчий СБ районного провода ОУН Шестак Василий Матвеевич, по кличке “Карась”, работник СБ районного провода ОУН, по кличке “Оспилко”, участник СБ, по кличке “Корниенко”.

* Див. док. № 17.

** схрон.

У задержанных бандитов и при осмотре схрона изъято оружие: автоматов – 6, винтовок – 4, револьвер[ов] и пистол[етов] – 4, гранат – 6, патронов – 500. По делу задержанных ведется следствие.

Народный комиссар внутренних дел УССР

Рясной

19 января 1945 г.

№ 737-П

город Львов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1700. – Арк. 37-38.

Оригінал. Машинопис.

№ 17
**З ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НКВС УРСР ДО НКВС СРСР
ПРО ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ЩОДО ЗНИЩЕННЯ ПІДПІЛЛЯ
ОУН У РОВЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ***

*Зовсім таємно
20 січня 1945 р.*

Копія
*Совершенно секретно
20 января 1945 г.*

Из Львова

Принято по ВЧ

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

...СПЕЦСООБЩЕНИЕ

...В первой половине января 1945 года в Клесовском районе Ровенской области был зарегистрирован ряд бандитских проявлений и диверсионных актов на железнодорожном транспорте.

В ночь на 6 января 1945 года на 4 км. от ст. Клесово в сторону ст. Сарны бандитами спилено 6 столбов телефонной связи и обстрелян проходивший товарный поезд.

В ночь на 12 января 1945 года на 6 км от железнодорожной станции Моквин в сторону ст. Малынск Березновского района Ровенской области бандитами подорвана полоса железной дороги. Взрыв мины произошел после прохода товарного поезда, после чего поезд бандитами был обстрелян.

Агентурным путем было установлено, что указанные бандпроявления и диверсии совершаются боевкой СБ численностью 12 человек, руководимой бандитом „Букет”, участники которой скрываются на хуторе Буголь в 3-х километрах от райцентра Клесово.

12 января с.г. группой оперработников Клесовского р/о НКВД и бойцами внутренних войск НКВД в районе хутора Буголь была проведена чекистско-войсковая операция, в ходе которой в одном из домов обнаружено и задержано 9 бандитов, в том числе главарь боевки СБ „Букет”.

У бандитов изъято: автоматов – 2, винтовок – 7, револьверов – 1, патронов – 152.

* Див. док. № 16.

В этот же день, по данным захваченных бандитов, на территории лесного массива, расположенного вблизи местечка Клесово, была проведена операция по ликвидации бандгруппы „Семко” неустановленной численности.

В результате проведенной операции и завязавшегося боя с обнаруженной бандой убито 20 бандитов, в том числе главарь банды „Семко”, захвачен живым один бандит.

На поле боя подобрано: ручных пулеметов – 1, автоматов – 1, винтовок – 9, дисков к ручным пулеметам – 7, тола – 5 кг, бинокль – 1, ракетница – 1.

Чекистско-войсковая группа потерь не имела.

По делам арестованных ведется следствие.

Рясной

Верно: *Соколов* [підпис]

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

20 января 1945 г.

№ 86/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 160-162.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 18

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОКРЕМИХ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ
ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ ФОРМУВАНЬ УПА В СТАНІСЛАВСЬКІЙ,
РОВЕНСЬКІЙ, ЛЬВІВСЬКІЙ І ДРОГОБИЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
23 січня 1945 р.*

№ 98/оп, 100/оп
м. Львів

*Копия
Совершенно секретно
23 января 1945 г.
Принято по ВЧ*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных за последние дни.

1. 21 января с.г. чекистско-войсковая группа в составе оперработников р/о НКВД и бойцов 27-го погранотряда войск НКВД Прикарпатского округа при проведении операции в районе сел Глыбокое и Змиевка Богородчанского района Станиславской области подверглась обстрелу бандитов из куреня „Благого”, засевших на кладбище, расположенном на окраине села Глыбокое. В результате 4-х часового упорного боя банда была разгромлена, убито 96 бандитов, захвачен живым 1 бандит.

На поле боя подобрано: ручных пулеметов – 9, винтовок – 28, автоматов – 4, гранат – 37, патронов – 4000, лошадей – 4, повозок – 2. Захвачена касса, в которой находилось 50000 рублей совзнаками и 30000 польских злотых.

Наши потери: ранено 2 бойца.

Поиски рассеявшейся банды и брошенного оружия продолжаются.

2. 21 января с.г., по данным агентуры, подразделением 232 ОСБ ВВ НКВД и бойцами спецгруппы Тучинского р/о НКВД в районе села Воронув Тучинского района Ровенской области проведена операция по ликвидации банды „Очмана” численностью 50 человек. В результате завязавшегося боя банда „Очмана” была разгромлена. Убито 43 бандита, захвачено живыми 4.

Среди убитых задержанными бандитами опознаны главарь банды „Очман”, комендант СБ „Орлик”, командир сотни УПА „Мелозуб” и роевые УПА „Карась”, „Журавель” и „Кора”.

3. В ночь на 31 декабря 1944 года в селе Полосицы Тлумачского района Станиславской области оуновскими бандитами были повешены председатель сельсовета Гринев и зав. клубом Уральский. Для проведения ответных репрессий, в район оперирования банды была выслана чекистско-войсковая группа в составе оперработников отдела по борьбе с бандитизмом УНКВД и подразделений ВВ НКВД, пограничных войск Прикарпатского округа.

В ходе операции с 1 по 20 января с.г. чекистско-войсковая группа имела ряд боевых столкновений с мелкими бандгруппами УПА, боевками СБ и кустами местной самообороны, в результате которых убито 118 бандитов, в числе которых опознаны работники окружного провода ОУН „Колуб” и „Жук”, станичный села „Быстрый” и курьер пропагандиста Центрального провода ОУН „Крук”.

Во время проведения операции задержано 339 бандитов, среди них выявлен пропагандист Центрального провода ОУН Ивасюк Иван Николаевич по кличке „Нестер”, он же „Арсен”.

За это время в р/о НКВД и опергруппу явилось с повинной 52 человека, уклонившихся от призыва в Красную армию.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 3, автоматов – 7, винтовок – 34, револьверов – 3, гранат – 68, охотничьих ружей – 2, дисков к РП – 25, патронов – 8829, биноклей – 2.

4. 20 января с.г. подразделениями 14-го погранотряда войск НКВД Прикарпатского округа в районе сел Церковка и Липа Полеховского района Станиславской области проведена операция, в ходе которой войсковая группа обнаружила банду неустановленной численности и завязала с нею бой. В результате боя убито 64 бандита, захвачено живыми 2.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 1, автоматов – 4, винтовок – 15, гранат – 20, патронов – 3500, лошадей – 8.

5. С 5 по 20 января с.г. подразделениями внутренних войск НКВД в населенных пунктах Перемышлянского района Львовской области проведена чекистско-войсковая операция по изъятию оуновского подполья и ликвидации действующих бандформирований УПА, боевок СБ и кустов самообороны УПА. В результате проведенной операции и периодических боестолкновений с мелкими бандгруппами УПА и боевками СБ убито 29 бандитов.

В районе проведения операции задержано бандитов – 346, бандпособников – 62, дезертиров из Красной армии – 6, уклонявшихся от призыва в Красную армию – 118, подлежащих фильтрации – 134. В ходе операции выселено 125 семей бандитов общей численностью 284 человека.

За это время из населенных пунктов, подвергшихся проверке, явилось с повинной 214 бандитов.

Взяты трофеи: станковых пулеметов – 1, ПТР – 1, автоматов – 7, винтовок – 29, пистолетов – 3, гранат – 39, патронов – 1770, мин – 10. Разрушено 368 схронов бандитов.

Наши потери: убито 2 бойца, ранено 2 бойца.

6. 8-9 января с.г., по данным агентуры, силами подразделений 13-го пограничного отряда войск НКВД Прикарпатского округа проведена операция по ликвидации банды УПА, руководимой куренным по кличке „Трясило”, которая расположилась в зимнем лагере в лесном массиве юго-восточнее села Сапот Бориславского района Дрогобычской области. В результате проведенной операции по разгрому и ликвидации банды убито 215 бандитов, захвачено живыми 3.

У бандитов изъято: станковых пулеметов – 6, ручных пулеметов – 8, винтовок – 104, автоматов – 8, мин – 14 ящиков, патронов – 26000, тола – 1 ящик, продовольственных складов – 2. По данным задержанных, командир куреня „Трясило” убит во время боя.

7. За период с 15 по 17 января с.г. силами 14-го, 27-го пограничных отрядов войск НКВД Прикарпатского округа и подразделений 19-й стрелковой бригады внутренних войск НКВД, в районе населенных пунктов Корчувка, Земня-Сулятинка, Беличе-Подружне, Сехув и Беличе-Заветне Журавневского района Дрогобычской области проведена операция по очистке перечисленных выше сел от бандитского элемента. В результате проведенной операции, длившейся 3 дня, в боестолкновениях с бандгруппами УПА убито 148 бандитов, захвачено живыми 25.

Взяты трофеи: минометов – 1, ручных пулеметов – 7, автоматов – 6, винтовок – 25, револьверов и пистолетов – 4, гранат – 20, патронов – 3000.

8. В ночь на 20 января с.г. в селе Ожидов Олесского района Львовской области бандгруппой неустановленной численности, на развилке дорог повешены 2 местных жителя – Качура Василий и Герасимов Павел. В ту же ночь в селе Ожидов бандитами убит начальник 2-й части Олесского райвоенкомата мл[адший] лейтенант Цап Дмитрий Алексеевич.

Утром 20 января с.г. в районе формирования банды силами оперсостава РО НКВД и войсковой группы бронепоезда, дислоцирующегося на ст. Ожидов, была проведена чекистско-войсковая операция.

В результате проведенной операции в завязавшемся бою с обнаруженной бандой убито 17 бандитов, захвачены тяжело раненный бандит Тома П.А. по кличке „Крюк”, который, будучи допрошен, заявил, что их банда численностью до 120 человек, руководимая „Обертом”, на территорию Олесского района прибыла из Волынской области.

Взяты трофеи: винтовок – 5, патронов – 1500.

Наши потери: убито 5 и ранено 2 бойца.

9. 21 января с.г. разведывательно-поисковая группа 27-го пограничного отряда войск НКВД Прикарпатского округа при проведении операции в районе села Хлебувка Богородчанского района Станиславской области обнаружила банду куренного „Вогонь” численностью до 350 человек и завязала с ней бой. В результате упорного боя убито 57 бандитов. В бою участвовали 2 самолета „У-2”.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 7, винтовок – 34. Операция по ликвидации банды куренного „Вогонь” продолжается.

10. С 9 по 20 января с.г. силами оперативного состава р/о НКВД и подразделений 19-й стрелковой бригады внутренних войск НКВД в Галицком районе Станиславской области проведена операция по очистке населенных пунктов от бандитского элемента. В ходе операции чекистско-войсковая группа имела ряд столкновений с обнаруженными бандами УПА, боевками СБ и кустами местной самообороны, в результате которых убито 311 бандитов, захвачено живыми 478.

В районе проведения операции задержано бандитов – 193, бандпособников – 66, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 68. Со времени проведения операции в р/о НКВД явилось с повинной 32 бандита и 260 человек уклоняющихся от призыва в Красную армию.

Взяты трофеи: минометов – 3, станковых пулеметов – 8, ручных пулеметов – 14, ПТР – 3, автоматов – 33, винтовок – 178, револьверов и пистолетов – 39, гранат – 624, патронов – 85222, мин – 211, радиостанций – 1, радиоприемников – 6, телефонных аппаратов – 6.

Вскрыто складов: продовольственных – 10, вещевых – 2, с зерном – 4, разных – 6.

Нашими войсками разгромлена сотня „Гонты” и убиты: районный проводник ОУН по кличке „Железняк” и пропагандист районного провода ОУН „Святослав”.

НКВД Украинской ССР
Верно: *Френкина* [підпис]
№№ 98/оп и 100/оп
23 января 1945 г.

Рясной

Разослано:
т. Сталину,
т. Молотову,
т. Маленкову.

26 января 1945 г.
№ 107/б

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 220-225.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 19

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОКРЕМИХ ЧЕКІСТСЬКО-
ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ УПА В ДРОГОБИЦЬКІЙ,
СТАНІСЛАВСЬКІЙ І РОВЕНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
23 січня 1945 р.*

м. Львів

*Копия
Совершенно секретно
23 января 1945 г.*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных нами за последние дни.

1. По проверенным данным о наличии банд УПА и боевок СБ, в Николаевском, Жидачивском и Журавновском районах Дрогобычской области в период с 15 по 18 января 1945 года была проведена войсковая операция.

В проведении операции принимали участие 42-й мотострелковый полк, подразделения 88-го и 89-го пограничных отрядов войск НКВД Украинского округа и 27-й пограничный отряд НКВД Прикарпатского округа. В результате проведенной операции в указанных районах за 15, 16 и 17 января 1945 года убито бандитов – 250, ранено и захвачено – 2.

Кроме того, задержано – 176 человек, из них бандитов местных боевок – 28, связных ОУН – 4, членов ОУН – 2, подозреваемых в бандитизме – 142. Взято трофеи: минометов – 1, ручных пулеметов – 7, автоматов – 8, винтовок – 28, пистолетов – 5, гранат – 17, патронов – 3000.

В числе убитых бандитов опознаны: повитовый проводник ОУН „Хмара”, сотенный УПА „Гонт”, сотенный УПА „Лясовой”, главарь СБ сотни „Лясового” и другие бандиты.

По показаниям задержанных бандитов, в этой операции нашими войсками были окружены и уничтожены две сотни УПА – „Гонты” и „Лясового”, сформированные в первых числах января 1945 года из местных боевок и дезертиров Красной армии.

Наши потери: легко ранено два рядовых.

2. 19 января 1945 года при проведении прочески села Колотьювиев Галицкого района Станиславской области подразделение ВВ НКВД было обстреляно интенсивным ружейно-пулеметным и минометным огнем

банды УПА. В завязавшемся бою убито 47 и захвачено 54 бандита. Взяты трофеи: минометов 82-мм – 2, ручных пулеметов – 4, винтовок – 37, автоматов – 6, гранат – 60, патронов – 2000.

Установлено, что в бою разгромлена сотня УПА бандглаваря „Гонт[ы]”. „Гонта” с небольшой группой бандитов скрылся в прилегающем лесу. Приняты меры к розыску „Гонты” и уцелевших бандитов его сотни.

3. 18 января 1945 года при проведении чекистско-войсковой операции в селе Бермань Мизочского района Ровенской области, обнаружено 2 укрытия с находившимися в них бандитами. На предложение сдаться, бандиты ответили отказом, после чего оба укрытия были взорваны. Установлено, что в укрытиях находилась группа СБ численностью 45 бандитов, руководимая главарем по кличке „Мартынук”. Все бандиты при взрыве уничтожены.

Рясной

Верно: *Акопов* [підпис]

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

23.1.1945 г.

№ 92/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 181-182.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 20

**ІНФОРМАЦІЯ СЕКРЕТАРЯ ЛЬВІВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У
І. ГРУШЕЦЬКОГО СЕКРЕТАРЕВІ ЦК КП(б)У М. ХРУЩОВУ
ПРО ХІД БОРОТЬБИ З ОУН І УПА**

*Зовсім таємно
24 січня 1945 р.*

*Совершенно секретно
24 января 1945 г.*

ЦК КП(б)У – тов. Хрущеву Н.С.

Сообщаю о ходе борьбы с украинско-немецкими националистами.

С момента опубликования обращения ЦК КП(б)У, Президиума Верховного Совета УССР и Совнаркома Украины к населению западных областей во всех районах области были проведены районные совещания.

В результате проведения политической работы явились с повинной: бандитов, бандпособников и уклоняющихся от призыва 3624 человека. Кроме того, задержано (арестовано) и вытнуто из схронов – 2413 чел[овек], убито бандитов и их пособников – 2905 чел[овек], вывезено семей – 811.

Борьба с украинско-немецкими националистами особенно усилилась в результате проведенных мероприятий обкомом и органами НКВД и выполнения решения ЦК КП(б)У от 10.1.1945 года.

После проведения областного совещания с Вашим участием обком разработал конкретные мероприятия и утвердил их решением бюро обкома от 14.1.1945 года. На основании решения ЦК КП(б)У и Ваших указаний мы решением бюро обкома утвердили мероприятия для каждого райотдела НКВД и НКГБ по ликвидации банд украинско-немецких националистов в районах.

Во все районы области были посланы представители обкома, а в наиболее пораженные районы как Пониковицкий, Глинянский, Лопатинский, Поморянский, Подкаменский, Радеховский, Бобркский, Перемышлянский группы в 5-7 человек во главе с членом бюро. Лично я был в районах Бобркском, Перемышлянском и Поморянском.

С 10.1.1945 года по 22.1.1945 года по области явились с повинной 2094 чел[овек], задержано (арестовано) – 1125 чел[овек], убито бандитов – 1423 чел[овека], вывезено семей – свыше 350.

Кроме мобилизации коммунистов, для усиления политической работы направляемых на разложение и дискредитацию руководителей бан

деровцев, нами были привлечены представители интеллигенции и научные работники. Так, в Бобркский район со мною ездили академик Возняк и корреспондент газеты „Радянська Україна” писатель Галан. Кроме бе-сед, проведенных ими с явившимися с повинной, оба выступили со статьями в республиканских и местных газетах.

В Перемышлянский район после моего приезда была послана группа украинских писателей в составе тт. Рыльского, Сосюры, Остапа Вишни и председателя Союза советских писателей Львовской области т. Козланюк во главе с секретарем обкома т. Мазепа.

После того, как мы добились перелома в Бобркском районе, где начался массовый приход с повинной бандитов, нами было подготовлено письмо, которое мы проработали с теми, кто явился с повинной. В письме нами был показан руководитель банды – кулак Коваль Федь. Это произвело надлежащее впечатление. Письмо было подписано 665 человеками. Письмо опубликовано в газете „Вільна Україна”, и позже его проработали во всех районах области. Вместе с письмом нами прорабатывался доклад тов. Мануильского на совещании учителей западных областей. Большая работа была проведена вокруг разъяснения статьи наркома внутренних дел УССР тов. Рясного.

20.1.1945 года при обкоме КП(б)У проведено совещание польской и украинской интеллигенции, где намечены мероприятия выезда представителей украинской интеллигенции, научных работников и работников искусств в украинские села для разоблачения враждебной работы украинско-немецких националистов, в польские населенные пункты и на предприятия Львова для разоблачения антисоветской работы АК.

Сочетая политическую работу с военно-чекистскими мероприятиями, мы добились того, что результаты борьбы с каждым днем улучшаются. Особенно это следует отметить по Бобркскому району, где, начиная с 5 января по 22 января явились с повинной 1238 человек, по Пониковицкому району, где, начиная с 17 января явились с повинной 689 человек, Глинянскому району – свыше 300 человек и по Перемышлянскому району – 200 человек. Следует отметить, что Бобркский, Пониковицкий, а также Перемышлянский и Глинянский районы были наиболее поражены бандеровским влиянием.

В дополнение к тем информациям, которые мы давали Вам о Бобркском районе, сообщаем некоторые характерные данные по Пониковицкому району, где, начиная с 17 января с повинной явились 689 человек, задержано (арестовано) и вытнуто из схронов 148 чел[овек], задержано бандпособников и уклоняющихся от призыва – 707 чел[овек], убито – 45 чел[овек].

Во все села района вместе с военно-чекистскими работниками был послан политаппарат. Во всех селах еще раз было разъяснено обращение

и предложено родным уклоняющихся и находящихся в бандах явиться с повинной. Первые два дня положительных результатов явки с повинной не дали. Зато вооруженными чекистскими операциями арестовано и извлечено из схронов до 500 человек.

В этом районе бросилось в глаза большое наличие схронов. В селах Дубье, Котелобичи, Пониква и др. схроны припадают на каждый четвертый дом. Схроны устроены дырами в стенах, которые завешаны картинами или портретами. Схроны выходят в смежную комнату и дальше во двор в виде дверцы в печке, а оттуда под землю. Как правило, бандиты скрываются в селах – и в редких случаях – в лесу.

По истечению двух дней, когда создалась обстановка, что благодаря работе, проводимой в населенных пунктах района, иного выхода, как явиться с повинной, нет, то 19 января, на третий день, в порядке разведки, явились 7 человек, которые были приняты военкоматом и затем отпущены под предлогом устройства домашних дел. Часть из них была подготовлена для выступления на общих собраниях, где они рассказали о теплой встрече с советской властью.

20 января явились свыше 200 человек, 21 января явились свыше 300 человек, 22 января явились свыше 150 человек. Явка с повинной в этом районе продолжается в таких же масштабах. Выявленные схроны нами уничтожаются. В схронах как Пониковицкого, так и других районов, кроме скрывавшихся бандитов, были обнаружены склады с оружием, продовольствием и средствами связи.

В селе Котлувицы Пониковицкого района вскрыт склад с аппаратом – ротатором, две пишущие машинки, до двух тонн бумаги, девять телефонных аппаратов, два радиопередатчика. В других схронах найдено свыше девяти телефонных аппаратов, ружья ПТР, минометы и другое вооружение. В Перемышлянском районе вывезено из схронов 35 подвод с различным вооружением и боеприпасами.

С повинной являются, кроме уклоняющихся от призыва рядовых бандитов, также станичные. Так, в Винниковском районе явились два станичных, один из них привел с собой 35 бандитов. В селе Станимир председатель сельсовета Колодин 16 января привел 67 человек из числа уклоняющихся от призыва и участников банды под кличкой „Вихрь”.

Мероприятия по выселению семей также способствуют явке с повинной, особенно за счет наиболее отсталой и насильно угнанной части населения. Это в первую очередь приводило к террористическим актам по отношению к явившимся и их семьям со стороны банд СБ.

Так, в Рава-Русском районе были изъяты и вывезены в райцентр для выселения 75 семей, после чего 26 бандитов из числа этих семей явились с повинной. В этом же районе в селе Креков, где сконцентрировано до 20 семей, подлежащих выселению, по полученным анкетным данным,

стало известно, что в ночь с 20 на 21 января банда в количестве до 100 человек собирается освободить семьи. Районным руководством была организована засада, в результате которой убито 24 человека, взято в плен 21 человека, остальные преследуются в лесах Магеровского района.

Следует отметить, что за это время проведена успешно военно-чекистская операция. Так, в результате проведенной операции в Щирецком районе, начало которой Вы видели в селе Люпин-Малин Городокского района, разгромлена банда Шубрия в количестве до 600 человек, из которых 410 убиты и остальные взяты в плен.

По оценке самих бандитов создались невыносимые условия для существования банд. Так, куринный по кличке „Юрченко” в своем показании заявил: „Вы умеете искать, от вас не спасешься нигде”. Правда, здесь же он указал и на наши недостатки, которые заключаются в том, что мы бандитов искали только в помещениях, в лесах и мало искали в соломе, в навозе.

Дальнейшую свою работу мы ведем в направлении усиления политической работы, а также военно-чекистских мероприятий. 25 января 1945 года созываем совещание секретарей райкомов КП(б)У, начальников райотделов НКВД и НКГБ и командиров войск НКВД по вопросу выполнения решения ЦК КП(б)У от 10 января 1945 года.

Секретарь Львовского обкома КП(б)У

Грушецкий

Передал по телефону

Якименко

Приняла

Берзнер

24.1.1945 г.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1691. – Арк. 6-12.

Копія. Машинопис.

№ 21

**ІНФОРМАЦІЯ НКВС СРСР ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ СОЮЗУ
РСР ПРО ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ОЧИСТКИ ТИЛУ
ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ В СІЧНІ 1945 р.***

*Зовсім таємно
24 січня 1945 р.*

98/б

*Копия
Совершенно секретно
24 января 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД СССР докладывает, что уполномоченные НКВД СССР приступили к работе по очистке тыла действующих фронтов от вражеского элемента.

Созданы оперативные группы из чекистов, которые проводят работу на участке каждой армии, продвигаясь вслед за наступающими частями соответствующего фронта. Каждой группе приданы войска НКВД.

По состоянию на 22 января с.г. оперативными группами 1 и 4 Украинских, 1, 2, и 3 Белорусских и 2 Прибалтийского фронтов изъято 3992 человека вражеского элемента.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Мешик). Всего изъято 711 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 6, диверсантов – 1, командно-оперативного состава полицейских органов – 13, военных комендантов – 2, руководителей хозяйственных и административных организаций противника – 21, прокуроров – 1, гражданских судей – 12, руководящего состава тюрем и концлагерей – 9, участников „Армии Крайовой” – 190, руководителей фашистских организаций – 1, редакторов газет – 1, бандитско-повстанческого элемента – 47, военнослужащих „Русской освободительной армии” – 56, офицеров и солдат противника – 166, в том числе: служивших в туркестанском легионе – 5, в башкирском корпусе – 6, азербайджанцев, служивших в немецкой армии – 7. Прочего враждебного элемента – 185.

* Див. док. № 24, 33, 36, 46, 49, 57, 63, 73.

18 января опергруппой 3 танковой армии задержан офицер германской армии Власов В.А., 1895 года рождения, уроженец Сумской области, штабс-капитан царской армии, эмигрировавший в 1918 году за границу.

На допросе Власов показал, что он на протяжении ряда лет работал официальным сотрудником германских разведывательных органов. В последнее время являлся руководителем разведгруппы германского разведоргана „Визель”.

Оперативной группой г.* арестован бывший начальник германской полиции г. Харькова генерал-майор полиции Гетермерг.

Ведется следствие с целью установления его преступной деятельности на территории СССР.

В г. Кельце арестованы: председатель окружного суда Кельцевского воеводства Зелинский, вице-президент Варшавского окружного суда Жолонковский и вице-президент Кельцевского окружного суда Бржозовский.

Ведется следствие.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Серов). Всего изъято 956 человек, в том числе: шпионов и диверсантов – 29, командно-оперативного состава тюрем, концлагерей и карательных органов противника – 15, руководящих работников прокуратуры, суда и военных трибуналов – 7, активных участников организаций: „Армия Крайова”, „Народовы силы збройны”, „Батальоны хлопские” и других – 439, бургомистров и руководящих работников органов власти – 19, руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 9, командного состава „Русской освободительной армии” и изменников Родине – 49, прочего вражеского элемента – 399.

Обстановка в тылу фронта

В г. Варшаве полностью разрушена центральная часть и в особенности восточная часть, обращенная к Праге. Имеется до 10 бывших правительственных домов в восточной части города, которые сохранились, и до 20 домов на одной из улиц города, где с 1939 года и до последнего времени размещались гестаповцы. Менее разрушена западная часть города, состоящая в большинстве своем из мелких домов дачного типа. Всего сохранившихся домов, требующих капитального и среднего ремонта, не более 25-30%.

После ликвидации восстания аковцев в Варшаве немцы вывезли их эшелонами в Германию, а всем жителям города Варшавы предложили

* Одне слово нерозбірливе.

выехать из города. Большинство из жителей осело в населенных пунктах, расположенных в 10-15 километрах западнее города.

Установлен контрольно-пропускной пункт для проверки документов у населения, возвращающегося в Варшаву.

В целях наведения должного порядка в городе Варшаве: работают оперативные группы, состоящие из сотрудников министерства общественной безопасности Польши и чекистов, для выявления и изъятия руководителей главной комендатуры „АК”, „НСЗ” и других подпольных политических партий; для обеспечения проводимых мероприятий в Варшаве дислоцирован 2-й погранполк НКВД и 2 батальона 38-го погранполка. В г. Лодзь, в связи с быстрым продвижением частей 1-го Белорусского фронта, немцы не успели произвести каких-либо серьезных разрушений.

Взорвано несколько домов, где размещались гестаповцы, а в основном город сохранился. Работает электростанция и водопровод. Всего в городе, по предварительным данным, осталось около 450 тысяч жителей (до войны проживало 700 000 человек).

По национальному составу: поляков (в том числе и фольксдойче) – 300 тысяч, немцев – 50 тысяч, украинцев, белорусов и русских около 100 тысяч.

Все руководящие административные лица, а также большинство проживавших в г. Лодзь немцев бежали в Германию.

Из числа арестованных оперативными группами в тылу 1-го Белорусского фронта представляют интерес:

15 января в Радомском уезде Кельцевского воеводства ликвидировано 3 группы агентов-диверсантов численностью 17 человек по национальности поляков.

Диверсанты были снабжены комплектом шашек, капсулями замедленного действия, винтовками и т. п. и имели задание от немецкой разведки подрывать железнодорожное полотно и дома, где будут размещаться штабы частей Красной армии. Как показывают арестованные, немцы их предупредили, что они должны приступить к работе после подхода основных сил наступающих частей.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Цанава). Всего изъято 1014 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 83, диверсантов – 8, парашютистов – 3, участников вражеских организаций – 194, фольксдойче – 76, военнослужащих „Русской освободительной армии” – 58, изменников Родине, предателей и пособников оккупантов – 194, прочего враждебного элемента – 398.

В Серпцком уезде Варшавского воеводства выявлена украинская националистическая партия „гетманцев-державников”. Из участников

этой партии арестованы: Касьянов П.Г., секретарь организации этой партии и Волтинский Л.А., бывший капитан Красной армии. У арестованных изъяты членские билеты, устав и программа партии.

В г. Цеханув арестован Томашевский Эдуард, бывший помещик, член фашистской партии. Окончил в Германии курсы „зондерфюреров”, после чего руководил работой бургомистров в Смоленской области. При отступлении немцев из Смоленска бежал вместе с ними.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Абакумов). Всего изъято шпионов, диверсантов, участников националистических организаций, бандгрупп и другого вражеского элемента 463 человека.

Обстановка в тылу фронта

При занятии городов Тильзит, Гумбиннен, Пилькален, Рагбит и других гражданского населения не оказалось. По показаниям военнопленных, население этих городов эвакуировано вглубь Германии 2-3 месяца тому назад. Из лесов выходят гражданские лица, называющие себя литовцами, поляками, русскими и другими. Они заявляют, что находились на работах по рытью окопов и бежали оттуда. Эти лица задерживаются и проверяются оперативными группами.

Немцы превратили подвалы домов, принадлежащих крупным помещикам, в укрепленные огневые точки.

В занятых городах Восточной Пруссии на улицах, перекрестках и садах устроены железобетонные укрепления со специально изготовленными колпаками. Большинство из них не использовано.

Города Тильзит, Гумбиннен, Пилькален, Рагбит, Вильюнен и другие сильно разрушены действием нашей артиллерии и авиации. Много пожаров.

В городе Тильзите, в результате причиненных разрушений, освещение и вода отсутствуют. Имевшиеся несколько фабрик и другие предприятия разрушены. В магазинах оставлены товары, а в квартирах имущество и дорогостоящая обстановка.

В центре города, на улицах имеются бетонированные укрепления. Особенно укреплены подвалы зданий.

На стенах многих домов и на заборах имеются немецкие надписи следующего содержания:

„Война подступила к нашим дверям”, „Несмотря на террор, Тильзит живет”, „Солдат, теперь вся надежда на тебя”, „Солдат, родина доверила тебе свою судьбу”, „Город разрушен, но не разрушены наши сердца” и другие.

Из числа арестованных нашими оперативными группами в тылу 3-го Белорусского фронта представляют интерес:

Агент германской разведки Базенау, немец. Находясь в Берлине с 1928 года, сотрудничал с английской разведкой. В 1932 году был завербован немцами и под видом специалиста переброшен в Советский Союз, где работал, занимаясь шпионской деятельностью.

Во время войны, находясь на оккупированной немцами территории Литвы в городе Мариамполь, по заданию немцев, занимался выявлением советских активистов, и после отступления был ими оставлен для шпионской работы в тылу войск 3-го Белорусского фронта.

Германские диверсанты Гундис, Кряничус, Станюнас, Василяюцкас и Драсутис, литовцы, выброшены немцами 14 января с.г. из Восточной Пруссии в местечке Езно на парашютах с заданием совершать диверсионные акты в тылах частей 3-го Белорусского фронта.

При аресте изъято: радиостанция, 2 ручных пулемета, 5 парашютов, 4 автомата, 8 винтовок и пистолетов, патроны, тол, запалы, другие боеприпасы и фиктивные документы.

Бывший директор департамента пропаганды и агитации министерства внутренних дел оккупированной Литвы, участник националистической организации „Союз литовских борцов свободы” Вокетайтис, литовец. После отхода немцев с территории Литвы проводил активную вражескую деятельность.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Селивановский). Всего изъято 708 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 71, диверсантов – 43 (в том числе участников диверсионно-террористического отряда – 40), командно-оперативного состава полицейских органов – 25, членов военных судов и трибуналов – 8, прокуроров и следователей – 8, руководящего состава тюрем – 4, руководителей хозяйственных организаций – 4, руководителей управ – 14, участников фашистских организаций – 157, членов белоэмигрантских, антисоветских организаций – 7, авторов антисоветских изданий – 1, венгерских чиновников – 1, военнослужащих „Русской освободительной армии” – 7, бандитов – 1, офицеров и солдат противника – 309, прочего враждебного элемента – 48.

Из числа изъятых: немцев – 12, венгров – 402, словаков – 132, поляков – 46, украинцев – 54, русских – 47, других национальностей – 15.

Из числа арестованных оперативными группами 4-го Украинского фронта представляют интерес:

В местечке Генц (Закарпатская Украина) частично ликвидирован диверсионно-террористический отряд. Арестованный руководитель отряда Янковский Лагош показал, что в октябре 1944 года венгерскими властями был создан вооруженный отряд численностью 50 человек, именованный „Национальная охрана”. Некоторое время он использовался для борьбы с советскими парашютистами и партизанами. В связи с отступ-

лением венгерских войск, отряду было приказано остаться на территории, занятой Красной армией, для диверсионно-террористической и разведывательной деятельности. Арестовано 40 участников отряда.

19 января в городе Кошице арестован агент-радиист венгерской военной разведки Бобош И.Л., венгр. С 1942 года являлся агентом венгерской контрразведки. Перед отступлением венгерских частей получил задание остаться в Кошице для сбора шпионских сведений и передачи их по радио венгерской разведке. У Бобош изъята рация.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Кубаткин). Всего изъято 431 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 24, участников вражеских организаций – 168 (главным образом, членов фашистской латышской организации „Айзсарги”), изменников Родине, предателей, пособников и ставленников оккупантов – 203, участников бандповстанческих групп – 17, полицейских – 2, членов антисоветских политических партий – 1 и прочего вражеского элемента – 6.

По всем фронтам у изъятого вражеского элемента отобрано: орудий и минометов – 6, пулеметов – 99, ПТР и автоматов – 321, винтовок – 1782, пистолетов и револьверов – 144, гранат – 1033, мин – 80, патронов – 167263, радиостанций – 70, радиоприемников – 4.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

Верно: [підпис]*

Отп. 4 экз.

1-3 адресату

4 – дело

исп. т. *Френкина*

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 191-199.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 22

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ
ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ ФОРМУВАНЬ УПА В ДРОГОБИЦЬКІЙ,
СТАНІСЛАВСЬКІЙ І ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ УРСР***

*Зовсім таємно
Не раніше 26 січня 1945 р.*

*Копия
Совершенно секретно
Не ранее 26 января 1945 г.*

Принято по “ВЧ”

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах операций, проведенных за последние дни.

1. С 17 по 26 января с.г. силами 17-й бригады внутренних войск НКВД проведена операция по очистке от бандэлемента Пониковоецкого района Львовской области. В проведении этой операции принимало участие 15 оперативных работников НКВД УССР и УНКВД. Район был разбит на 18 ротных участков. В результате операции убито бандитов – 54, задержано бандитов, бандпособников и других, требующих проверки – 1330 человек. Взятые трофеи: минометов – 1, ПТР – 2, ручных пулеметов – 20, автоматов – 22, винтовок – 132, пистолетов – 11, ручных гранат – 119, патронов винтовочных – 24610, радиостанций – 1, ротатор – 1, телефонных аппаратов – 6. В ходе операции выселено 100 бандитских семей, обнаружено и разрушено 721 подземное укрытие бандитов. Во время операции явилось добровольно бандитов и отказавшихся от мобилизации в Красную армию – 930 человек.

В результате этой операции Пониковоецкий район в основном очищен от бандэлемента.

2. 21 и 23 января с.г. силами оперсостава РО НКВД и бойцов 27-го пограничного отряда войск НКВД Прикарпатского округа в районе сел Майдан, Пожич Лисецкого района Станиславской области проведена операция по ликвидации сотни “Бойко” неустановленной численности. В результате двухдневной операции сотня “Бойко” была разгромлена и почти полностью ликвидирована. В боях убито 115 бандитов, захвачено живыми 19. На поле боя подобрано оружия: ручных пулемётов – 10,

* Див. док. № 31.

винтовок – 27, гранат – 16, патронов – 5000. Наши потери: ранен один офицер ВВ НКВД.

3. 22 и 23 января с.г., реализуя агентурные данные, силами оперсостава, спецгруппы Владимирецкого РО НКВД, бойцов истребительного батальона и гарнизона ВВ НКВД в селах Ромейка, Левко, Жубня, Рудня и прилегающих к ним лесных массивах проведена операция по ликвидации оперирующих бандгрупп УПА.

В ходе операции и боестолкновения с мелкими бандгруппами УПА убито 36 бандитов, захвачено живыми 23. В районе проведения операции задержано 30 бандпособников, 22 уклонявшихся от призыва в Красную армию и 90 человек, подлежащих фильтрации.

В числе убитых захваченными бандитами опознаны: Ровенский областной проводник ОУН, кличка “Марко”, командир отряда УПА “Горкун”, командир сотни “Дорошин” и комендант боевки СБ Ступало Иосиф Корнеевич.

Взяты трофеи: винтовок – 18, автоматов – 6, револьверов и пистолетов – 6, патронов – 850, лошадей – 10, седел – 9 и ценные документы, изъятые у командира отряда “Горкун”.

4. 25 января с.г. при проведении операции по очистке населенных пунктов Камень-Каширского района Волынской области в селе Яльно подразделением 169-м ОСБ ВВ НКВД захвачен больным в тяжелом состоянии командующий объединенными группами УПА “Заграло” и “Турив”, по кличке “Рудой”. В завязавшемся бою с личной охраной “Рудого” убито 17 бандитов, в том числе командир бригады УПА “Верховинец”.

5. С 20 по 23 января с.г. оперсоставом УНКВД и подразделением ВВ НКВД в населенных пунктах Жидачевского, Ходоровского, Дрогобычского, Стрийского и Старо-Самборского районов Дрогобычской области проведена чекистско-войсковая операция, в результате которой убито 117 бандитов, арестовано 153.

С 20 по 26 января в РО НКВД Дрогобычской области, явилось с повинной 1303 бандита и уклонившихся от призыва в Красную армию.

Из села Марьяновка Подлужского района явилась бандгруппа в составе 10 человек и сдала 10 винтовок.

Рясной

Верно: *Акопов* [підпис]

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

29.1.1945 г.

№ 126/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 291-293.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 23

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДКО, РНК СРСР, ЦК ВКП(б) ПРО ХІД БОРОТЬБИ
З ВОЄННИМИ ФОРМУВАННЯМИ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ З 1 ПО 15 СІЧНЯ 1945 р. НА ТЕРИТОРІЇ
ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ***

Зовсім таємно
27 січня 1945 р.

№ 117/б

Копія
Совершенно секретно
27 января 1945 г.

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами на территориях западных областей Украины.

С 1 по 15 января 1945 года проведено 740 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 3918 и захвачено живыми 4286 бандитов. Кроме того, при проведении операций задержано 411 дезертиров и 1449 уклонявшихся от службы в Красной армии. Явилось с повинной 507 бандитов и 1313 уклонявшихся от службы в Красной армии.

Изъято оружия: минометов – 10, огнеметов – 1, гранатометов – 4, пулеметов – 204, ПТР – 7, автоматов – 354, винтовок – 1467, револьверов и пистолетов – 295, мин и снарядов – 659, гранат – 411, патронов – 227000, тола 230 килограммов, радиостанций – 6, приемников – 19. Захвачено и уничтожено 60 складов с оружием, боеприпасами и продовольствием.

Наши потери: убито 64, ранено 78 и пропало без вести 8 человек.

Наши оперативно-чекистские группы имели следующие наиболее крупные боевые столкновения с бандами:

30 декабря 1944 года в Млыновском районе Ровенской области в лесном массиве близ села Владиславовка была проведена операция по ликвидации сотни „Богуна”. В результате завязавшегося боя убито

* Див. док. № 1, 43, 63, 77.

25 бандитов. Захвачено: 3 ручных пулемета, 1 гранатомет, 1 автомат и 13 винтовок.

30 декабря в Дублянском районе Дрогобычской области в районе села Турица была проведена операция по проческе лесного массива. В ходе операции чекистско-войсковая группа обнаружила [банду] УПА. В результате боя убито 45 бандитов. Захвачено: 4 ручных пулемета, 2 автомата, 18 винтовок, 43 гранаты и свыше 2300 патронов.

Со 2 по 5 января с.г. подразделениями пограничных войск НКВД Украинского округа, во время несения службы, в прилегающих к границе районах Львовской области в результате боевых столкновений с небольшими бандгруппами убито 46 и захвачено живыми 48 бандитов. У бандитов изъято: 3 автомата, 18 винтовок, 3 пистолета, гранаты и патроны.

С 5 по 13 января подразделениями 27-го пограничного отряда в Станиславском и Линецком районах Станиславской области проведено несколько операций по ликвидации бандгрупп УПА. В результате столкновений убито 38 бандитов. В ходе операции сожжено несколько домов, в которых сгорело до 30 бандитов.

Арестован 31 бандит и выселено 8 семей активных членов ОУН. Изъято: 4 ручных пулемета, 1 автомат, 15 ящиков артиллерийского пороха и другие боеприпасы.

6 января в Городокском районе Львовской области была ликвидирована банда УПА. В ходе операции убито и захвачено живыми 37 бандитов, в том числе главарь банды „Карый”.

7 января в Ланчинском районе Станиславской области была обнаружена банда УПА, руководимая сотниками „Хмара” и „Олесь” численностью до 300 человек. Убито 158 и захвачено живыми 21 бандит. Среди убитых бандитов опознаны: главарь банды „Хмара”, командир сотни „Олесь”, его заместитель „Граб” и комендант районной боевки СБ „Артем”. У бандитов изъято: 2 миномета, 10 ручных пулеметов, 51 винтовка, 4 автомата, 7 пистолетов, 23 мины, гранаты и другие боеприпасы.

8 января в селе Рыбное Станиславского района той же области была обнаружена банда. В результате боя убито 55 и захвачено живыми 34 бандита. Взятые трофеи: 1 ручной пулемет, 2 автомата, 2 пистолета, 6 винтовок и патроны.

С 12 по 14 января подразделениями 19-й бригады внутренних войск НКВД были проведены операции по ликвидации банд УПА и боевок СБ. В течение трех дней убито 91 и захвачено живыми 190 бандитов. В ходе операции арестовано 33 бандпособника и задержано 99 человек, уклоняющихся от призыва в Красную армию.

Захвачены трофеи: 4 станковых пулемета, 3 ручных пулемета, 5 автоматов, 52 винтовки, 12 револьверов и пистолетов, 16 гранат и свыше 28000 патронов. Захвачено 4 склада с оружием и продовольствием.

6 января в Пробижнянском районе Тернопольской области оперативной группой работников УНКВД и милиции было окружено село Босары, в котором дислоцировался штаб атамана бандгруппы УПА „Быстрого”. „Быстрый” с личной охраной пытался скрыться в лес, но был ранен и захвачен. В результате боя было убито 14 бандитов. Изъято: 2 ручных пулемета, 4 винтовки, 2 автомата и 6 пистолетов.

На допросе „Быстрый” – Былинский Я.М., 1921 года рождения, уроженец Тернопольской области, учитель, показал, что состоит в УПА с января 1943 года. В настоящее время командовал бандгруппой, в которую входят сотни „Голуба”, „Кравченко”, „Могилы”, „Запорожца”, „Грома”, „Спартака” и „Хмары”.

В первой половине января имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

Ночью 3 января в помещении Лучицкого сельсовета Сокальского района бандитами из боевки СБ, одетыми в женское платье, был убит боец истребительного батальона и ранены участковый уполномоченный милиции и секретарь сельсовета.

В ночь на 3 января в селе Хлевчаны Рава-Русского района бандгруппой численностью 20 человек был обстрелян и подожжен дом, в котором находились бойцы истребительного батальона. В ту же ночь бандитами повешен боец истребительного батальона ...*, к трупу которого была прикреплена записка следующего содержания: “Кто будет работать в органах советской власти, будет так же повешен”.

12 января в селе Карачинув Ивано-Франковского района бандитами было совершено нападение на водонасосную подстанцию. Бандиты убили 13 работников подстанции и местных жителей.

Черновицкая область

В ночь на 3 января в селе Бабичев Сторожинецкого района бандгруппа численностью до 100 человек сожгла здание сельсовета и дом председателя сельсовета. Бандиты разграбили магазин совхоза, убили заведующего магазином и ограбили контору совхоза. В поселке Старый Кут бандиты убили бойца истребительного батальона и его жену.

* Прізвище нерозбірливе.

Ровенская область

В ночь на 6 января между районными центрами Клесов и Сарны бандиты спилили 6 столбов телефонной линии и обстреляли товарный поезд. Жертв нет.

Тернопольская область

В ночь на 11 января бандгруппа совершила нападение на село Глубочек Борщевского района. Сожжено 70 домов и убито 21 местных жителей – поляков.

Волынская область

В ночь на 3 января в селе Дроздки Ковельского района конной бандой численностью до 50 человек убит председатель сельсовета Демчук. Бандиты избили секретаря сельсовета и финагента и разграбили их имущество.

5 января в селе Кисилин Озютичевского района бандитами был захвачен и уведен в лес второй секретарь райкома комсомола Опоренюк.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: Черникова [підпис]

Л. Берия

Основание: 83-й инд. №43/оп. от 14.1.1945 г.; № 81/оп. от 19.1.[45];
№ 72/оп. от 19.1.[45]; № 77/оп. от 19.1.[45].

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 248-253.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 24

**ПОВІДОМЛЕННЯ НКВД СРСР ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ СОЮЗУ
РСР ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ ДІЮЧИХ ФРОНТІВ ЧЕРВОНОЇ
АРМІЇ***

*Зовсім таємно
27 січня 1945 р.*

№ 118/б

*Копія
Совершенно секретно
27 января 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД СССР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов Красной армии от вражеского элемента.

По состоянию на 25 января с.г. оперативными группами 2 Прибалтийского, 3, 2, и 1 Белорусских, 1 и 4 Украинских фронтов изъято 8053 человека.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Кубаткин). Всего изъято – 936 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 24; членов антисоветских политпартий – 1; участников вражеских организаций – 168; участников бандповстанческих групп – 17; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 95; членов военных судов и трибуналов – 11; руководителей управ и бургомистров – 2; редакторов газет и авторов антисоветских изданий – 4; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 121; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 236; прочего вражеского элемента – 257.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Абакумов). Всего изъято – 610 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника и диверсантов – 99; участников вражеских организаций и бандповстанческих групп – 309; изменников Родине, предателей и прочего вражеского элемента – 202.

* Див. док. № 21, 33, 36, 46, 49, 57, 63, 73.

Обстановка в тылу фронта.

Центральная часть города Инстербург сильно горит. Пожаром охвачены также некоторые дома окраины города. Южная часть города обстреливалась противником, в результате чего возникали новые очаги пожара. Никого из гражданского населения в городе нет. Согласно обнаруженному объявлению германских городских властей, эвакуация гражданского населения из города была проведена в конце ноября 1944 года, главным образом в Саксонию. Имущество жителей, как и в других эвакуированных немецких городах, оставлено в домах, за исключением легких носильных вещей.

На стенах домов обнаружены большие, специально напечатанные плакаты за подписью командующего немецкими войсками Восточной Пруссии о том, что германские солдаты, занимающиеся мародерством, будут расстреляны.

Немцы при отходе из города на домах сделали много антисоветских надписей на русском языке с призывом к борьбе с большевиками.

Оперативными группами задержано около 1500 человек литовцев, белорусов и других, передвигающихся из Восточной Пруссии на нашу территорию, ранее увезенных немцами из Советского Союза в Германию.

Все эти лица, на которых пока нет данных об их преступной деятельности, направляются на фронтовой сборно-пересыльный пункт в гор.Миллюнен. Для этой цели в гор. Кибарты (линия госграницы) создается проверочно-фильтрационный пункт НКВД.

27 января с.г. на границе устанавливается пограничная охрана НКВД. Этим самым будет пресечена возможность свободного передвижения преступного элемента, а также лиц, которые специально выезжали в города Восточной Пруссии, чтобы пожить.

Арестованные оперативными группами вражеские элементы сосредотачиваются в специально подготовленной тюрьме города Кальвария.

В числе арестованных:

22 января с.г. в гор. Гумбиннен (Восточная Пруссия), при проверке жилых помещений города, в подвале одного из домов, оперативной группой был арестован в гражданской одежде германский диверсант, ст. ефрейтор германской армии, немец Шейнбейн Вилли, 1918 года рождения, уроженец гор. Дербен.

Будучи допрошен, Шейнбейн показал, что он был оставлен в гор. Гумбиннен командиром роты, в которой он служил с заданием поджигать дома, промышленные предприятия и железнодорожный транспорт.

По его же показаниям, в германской армии в настоящее время проводится подготовка специально выделенных германских военнослужащих по изучению подрывного дела, с целью оставления в населенных пунктах Восточной Пруссии с заданием по диверсии.

Шейнбейн имел при себе автомат.

Член национал-социалистической партии Германии немец Бонакер Фердинанд Вильгельмович ранее проживал в гор. Каунас и в 1940 году репатриировался в Германию, где вступил в члены фашистской организации “Умзидлер”. В том же году нелегально прибыл в Литву для проведения вражеской деятельности.

При оккупации Литвы немцами Бонакер сотрудничал с полицией, выявлял и проводил аресты коммунистов и других советских работников, находившихся в подполье. После ухода немцев с территории Литвы Бонакер был оставлен немцами в тылу Красной армии для подрывной работы.

21 января с.г. арестован немец Арманайтис Август. Последний был связан с бандгруппой из числа националистов-литовцев, которые убивали военнослужащих Красной армии. Кроме того, Арманайтис у себя дома в деревне Рупейти Россиенского уезда в Литве укрывал бандитов и снабжал их питанием.

21 января с.г. арестован германский шпион и командир бандотряда в 50 человек польской повстанческой армии (“Польски звензек повстанчы”) – Галабурда, по кличке “Баторы”, поляк.

Во время оккупации Сувалковского уезда немцами выдал гестапо польских партизан Ходаковича, Синкевича и др., боровшихся против немцев. После отхода войск противника из Сувалковского уезда немцами был оставлен для организации бандгрупп.

Находясь в подполье на участке 31-й армии 3-го Белорусского фронта, Галабурда вместе со своей бандой совершал нападения на военнослужащих Красной армии.

Немец Штемберт Генрих в 1941 году выехал по репатриации из Литвы в Германию. С приходом немцев в Литву Штемберт вернулся в гор. Алитус, где по заданию немцев проводил вербовку литовцев в немецкую армию, связан был с немецкой полицией. При отходе немцев из Литвы был устроен в гор. Алитус заведующим электростанцией. На этой должности оставался до дня ареста.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Цанава). Всего изъято – 2020 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 145; диверсантов – 8; участников фашистских организаций – 47; “фольксдойче” – 76; участников других вражеских организаций – 302; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 58; военнослужащих РОА – 58; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 511; прочего вражеского элемента – 815.

В г. Плоцк (Польша) арестован Шейдег Вольдемар Христианович, 1888 года рождения, немец, уроженец г. Риги, образование высшее, член

фашистской партии с 1933 года. С 1937 года Шейдег занимал ряд видных должностей в Германии, в том числе в министерстве пропаганды. В период войны с Советским Союзом был начальником отдела пропаганды при ставке Главного командования. В ноябре 1944 года был командирован в г. Плоцк, где работал старшим корректором иностранного отдела ежедневной юго-восточной прусской газеты.

На участке военных действий 49-й армии задержаны унтер-офицер и 4 солдата созданного немцами “Волжско-татарского легиона”. Все они были одеты в форму немецкой армии. Допросом арестованных установлено, что немцами создан в Берлине “Татарский комитет” под председательством белоэмигранта Шафи Аломас, уроженца гор. Елабуги Татарской АССР.

“Татарский комитет” на территории Германии сформировал для участия в войне против Советского Союза “Волжско-Уральский татарский легион”, в который входят 3 батальона общим количеством свыше 3000 человек. Легионом командует подполковник Сикондорф, немец.

Установлено, что с осени 1944 года и до отступления с территории Польши немцы создавали военно-фашистские повстанческие организации “фольксштурм” для вооруженной борьбы в тылу Красной армии.

Такая организация вскрыта в Плоньском уезде Варшавского воеводства.

Арестовано 11 участников “фольксштурма”. Среди них: Шмидт В.П., 1884 года рождения, уроженец Польши, немец, германский подданный, после оккупации Польши был назначен амтскомиссаром Сумлянкой волости.

Радке З.А., 1878 года рождения, уроженец Польши, немец, германский подданный. Он назвал 12 известных ему участников организации “фольксштурм” (11 из них арестованы).

Стреле Л.Л., 1896 года рождения, уроженец Польши, немец, прошел специальную подготовку для вооруженной борьбы с Красной армией.

У арестованных членов “фольксштурма” изъято: пулемет, 4 винтовки и 3 пистолета.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Серов). Всего изъято 1325 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника и диверсантов – 43; активных участников подпольных организаций: “Армия Крайова”, “Народовы силы збройны”, “Батальоны Хлопские” и др. – 465; командно-оперативного состава полиции, тюрем, лагерей и карательных органов – 43; руководящих работников прокуратуры, судов и военных трибуналов – 16; руководящих работников органов власти и бургомистров – 39; руководителей крупных административных и хозяйственных организаций – 9; командного состава “РОА” и изменников Родине – 154; прочего подозрительного элемента – 556.

В числе арестованных:

В гор. Кутно Варшавского воеводства арестован член антисоветской организации “Русское национальное социалистическое движение” – Осадчий Николай Ефимович, 1904 года рождения, русский. Осадчий на допросе показал, что эта организация была создана немцами и ставила своей задачей борьбу с большевизмом, а также занималась разведывательной работой в пользу немцев и готовила кадры русской агентуры для направления в тыл Советского Союза. В дальнейшем эта организация объединилась с РОА.

Центр организации находился в гор. Праге (Чехословакия), а филиал в гор. Лодзь.

В том же городе арестован член “Русского эмигрантского общества” Белостин Николай Николаевич, 1900 года рождения, русский. Белостин показал, что “Русское эмигрантское общество” проводило контрреволюционную деятельность, направленную против Советского Союза в пользу немцев, а также готовило агентуру для немецких разведывательных органов в целях засылки в тыл Советского Союза. Впоследствии это “общество” вошло в состав РОА.

В гор. Скерневицы Лодзинского воеводства арестован комендант города, немец, майор Шмидт Антон, уроженец г. Мюнхен. Шмидт с 1920 года по 1930 год работал в германском министерстве внутренних дел в должности старшего советника, во время оккупации городов Брянска и Осиповичи, был комендантом этих городов.

В гор. Скерневицы арестовано 3 изменника Родине по национальности туркмены: Хаджиев, Агенов и Вояниев. Все они служили в “Национальном легионе”. Этот легион, как заявляют арестованные, систематически посещали представители “Туркестанского национального комитета”, находившегося в гор. Берлине.

Арестованный Хаджиев показывает, что при “Туркестанском комитете” существует разведывательная школа, которая готовит агентуру в целях организации басмачества в Средней Азии.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Мешик). Всего изъято – 1206 человек, в том числе: главного состава разведывательных и контрразведывательных органов противника – 1; агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 115; диверсантов – 6; участников фашистских организаций – 8; участников “Армии Крайовой” – 254; оуновцев – 9; участников бандповстанческих групп – 50; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 45; военных комендантов – 2; прокуроров – 10; членов военных судов и трибуналов – 1; гражданских судей – 12; руководителей дум и управ – 6; бургомистров – 16; руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 26; редакторов

газет и авторов антисоветских изданий – 2; командного и рядового состава армий воюющих против СССР – 309; военнослужащих РОА – 81; прочего вражеского элемента – 253.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Селивановский). Всего изъято – 1956 человек, в том числе: агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 134; диверсантов – 52; участников фашистских организаций – 335; участников белоэмигрантских антисоветских организаций – 7; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 142; прокуроров – 6; следователей – 9; членов военных судов и трибуналов – 19; гражданских судей – 4; руководителей дум и управ – 27; руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 22; чиновников министерств – 1; редакторов газет, журналов, авторов антисоветских изданий – 6; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 1041; военнослужащих РОА – 53; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 6; прочего вражеского элемента – 92.

В г. Кошице (Чехословакия) арестован заместитель управляющего венгерского банка (фамилия не указана). У него хранились ключи от сейфа, в котором обнаружено 5 миллионов пенго и различные ценные бумаги.

Валюта и ценности переданы представителю Военного Совета армии. В числе изъятого по всем фронтам вражеского элемента, по неполным данным, имеется: белорусов – 66; венгров – 1173; литовцев – 443; латышей – 428; немцев и австрийцев – 694; поляков – 1373; словаков – 305; русинов – 26; русских – 803; украинцев – 209; татар – 14; французов – 27; прочих – 44.

По всем фронтам у изъятого вражеского элемента отобрано: пулеметов – 209, минометов – 11, ПТР – 24, автоматов – 604, винтовок – 3641, гранат – 4286, револьверов и пистолетов – 952, патронов – 509800, снарядов и мин – 98.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *Черникова* [підпис]

Л. Берия

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 254-262.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 25

**ІНСТРУКТИВНИЙ ЛИСТ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У СЕКРЕТАРЯМ
ОБКОМІВ І РАЙКОМІВ КП(б)У, НАЧАЛЬНИКАМ ОБЛАСНИХ
УПРАВЛІНЬ НКВС І НКДБ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР
ПРО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ З УКРАЇНСЬКИМИ
НАЦІОНАЛІСТАМИ***

*Зовсім таємно
3 лютого 1945 р.*

*Особая папка
Сов[ершенно] секретно
3 февраля 1945 г.*

**Секретарям обкомов и райкомов КП(б)У, начальникам областных
управлений НКВД и НКГБ западных областей УССР**

ЦК КП(б)У 10 января с.г. принял решение об усилении борьбы с украинско-немецкими националистами, в котором потребовал от руководителей партийных организаций, органов НКВД и НКГБ западных областей УССР в течение зимнего периода ликвидировать националистические банды и оуновское подполье. ЦК КП(б)У подчеркнул, что секретари обкомов и райкомов КП(б)У несут партийную и государственную ответственность за выполнение этой важнейшей задачи.

ЦК КП(б)У еще раз напомнил всем руководителям партийных организаций, что для успешной борьбы с украинско-немецкими националистами нужно мобилизовать все силы партийно-советского актива, улучшить политическую работу среди населения, решительно и беспощадно разоблачать вражеские действия кулачества и других капиталистических элементов.

За последнее время партийные организации, органы НКВД и НКГБ некоторых районов западных областей, особенно Львовской, Дрогобычской и Станиславской добились положительных результатов в борьбе с украинско-немецкими националистами.

Во Львовской области за период с 10 по 31 января с.г. при проведении операций был убит 771 бандит и захвачено в плен 4732. За этот же период явилось с повинной 4335 человек.

В Дрогобычской области за этот срок убито при проведении операций 876 бандитов и захвачено в плен 1729, явилось с повинной 3677 человек.

* Див. док. № 98, 111, 113, 131, 140, 149.

В Станиславской области с 10 по 31 января при проведении операций убито 944 бандита, захвачено в плен 1323, явилось с повинной 1155 бандитов.

Неплохих результатов добились в тех районах, где по-настоящему взялись за выполнение указаний Центрального Комитета КП(б)У, умело сочетая партийно-политическую работу среди населения с проведением чекистско-войсковых мероприятий.

В результате проведенной массовой работы среди населения и войсковых операций усилилась явка с повинной, причем в отдельных районах эта явка принимает массовый характер. Так, например, в Пониковецком районе Львовской области с 17 по 26 января с. г. явилось с повинной бандитов и уклонявшихся от призыва в Красную армию 930 человек, в Золочевском районе Львовской области с 24 по 31 января с. г. явилось с повинной 581 человек, в Галицком районе Станиславской области с 25 по 31 января явилось с повинной 458 человек.

Однако общее состояние борьбы с националистами в западных областях остается пока неудовлетворительным. Неплохие результаты в борьбе с бандами и оуновским подпольем имеют только отдельные районы. В большинстве районов, особенно Тернопольской, Волынской и Черновицкой областей плохо выполняется решение ЦК КП(б)У от 10 января с.г.

В Тернопольской области с 10 по 31 января взято в плен бандитов 461, в Волынской – 400, в Черновицкой – 198.

О неудовлетворительной работе партийных организаций, органов НКВД и НКГБ в этих областях свидетельствует небольшое количество явившихся с повинной бандитов. Так, например, в Тернопольской области с 10 по 31 января с.г. явилось с повинной 438, в Волынской области – 636, в Черновицкой области – 604 бандита.

Такое положение объясняется тем, что некоторые обкомы и секретари райкомов КП(б)У, начальники управлений НКВД и НКГБ западных областей не сделали еще для себя необходимых выводов из решения ЦК КП(б)У, не перестроили свою работу в соответствии с требованиями ноябрьского пленума ЦК КП(б)У.

Несмотря на наличие условий и возможностей организовать борьбу с бандитами и националистическим подпольем повсеместно, руководители парторганизаций, органов НКВД и НКГБ до сих пор проводят операции только в небольшом количестве районов, а в районах только в отдельных населенных пунктах. Не координируется проведение операций между районами. Так, например, в Черновицкой области с 25 по 30 января с.г. операции проводились только в 4 районах, а в остальных 10 районах, где имеются бандиты, за это время операции почти не проводились и не было захвачено ни одного бандита, не было явок с повинной. В Волынской

области из 30 районов с 25 по 30 января операции проводились только в 19 районах, в Ровенской области только в 12.

Такая практика дает возможность бандитам легко уходить от преследований. Из районов, где проводятся операции, бандиты уходят в те места, где в настоящее время не ведут борьбы с бандами и выжидают, пока закончатся операции, после чего снова возвращаются в “прочесанные” районы и села.

Секретари обкомов и райкомов КП(б)У как следует не изучают положения в районах, плохо знают о количестве банд и их численности.

Секретарь Тернопольского обкома КП(б)У т. Компанец в сводке о ходе борьбы с бандитизмом сообщил, что на 24 января с.г. в области было 960 бандитов, а на следующий день он сообщил, что в области имеется 2903 бандита. 26 января новые данные, что в области было 3877 бандитов. За время с 24 по 31 января с.г. по данным обкома КП(б)У было уничтожено и взято в плен 690 и явилось с повинной 437. Исходя из этих данных, количество бандитов в области должно уменьшиться на 1127 чел[овек] и на 1 февраля, если учитывать предыдущие данные, должно было остаться 2750 бандитов. Однако по данным обкома на 1 февраля в области насчитывается 5620 бандитов.

По таким данным нельзя установить действительного наличия банд и бандитов в области и состояние борьбы с ними.

В ряде районов до сих пор не организовали борьбы с бандами и националистическим подпольем. Об этом свидетельствуют следующие факты: в Дубновском районе Ровенской области (секретарь райкома КП(б)У т. Жуков, начальник райотдела НКВД т. Голуб, начальник райотдела НКГБ т. Максимов) с 10 по 30 января проведена только одна операция. Районная организация, насчитывающая 97 коммунистов, не мобилизована на борьбу с украинско-немецкими националистами.

В Цуманском районе Волынской области имеется большое количество бандитов. Несмотря на это, райком КП(б)У (секретарь т. Щербатюк) никаких мер не принял для ликвидации банд. С 25 по 30 января в районе при проведении операций не было убито и взято в плен ни одного бандита, не выявлено ни одного схрона, не выселено ни одной семьи.

Такое же положение в Любашевском районе Волынской области (секретарь райкома т. Тарасов), Путильском районе Черновицкой области (секретарь райкома т. Хилько).

Проверкой установлено, что ряд обкомов и райкомов КП(б)У неудовлетворительно выполняет решения ЦК КП(б)У об улучшении политической работы среди населения западных областей. В ряде районов Ровенской области политическую работу по-прежнему продолжают вести в райцентрах и в ближних селах, а в дальние села партийные и советские работники не выезжают.

В некоторых районах Ровенской области, как, например, в Рафаловском (секретарь райкома КП(б)У т. Задорожный) не подобраны все председатели сельсоветов, до последнего времени не проводилось работы по созданию в селах актива, во многих селах района не проводятся собрания крестьян.

ЦК КП(б)У поставил перед партийными организациями и органами НКВД западных областей задачу к 15 февраля с.г. провести учет взрослого населения. Проверкой установлено, что в ряде районов эта работа проводится неудовлетворительно. Некоторые руководители передоверили это важнейшее дело второстепенным работникам и сводят учет населения к формальной регистрации. Имеются случаи, когда проведение учета поручено малоопытным и неподготовленным лицам, которые безразлично относятся к сообщениям жителей и заполняют списки на основании устных заявлений, не проверяя их документами.

В ряде районов создание истребительных батальонов, организация групп самообороны, выделение участковых уполномоченных проходят медленно, без должной организованности. Так, например, в Теремновском районе Волынской области (секретарь райкома КП(б)У т. Цариковский) еще до настоящего времени истребительный батальон не создан. В Камень-Каширском районе (секретарь райкома КП(б)У т. Литвинов) и Головнянском районе (секретарь райкома КП(б)У т. Липов) до настоящего времени не начали создавать групп самообороны, не выделили в селах десятихатских.

Некоторые партийные организации не уделяют должного внимания работе комсомола. В Волынской области с 1 по 20 января не создано в селах ни одной первичной организации.

* * *

ЦК КП(б)У требует от обкомов и райкомов КП(б)У, от органов НКВД и НКГБ, от всех коммунистов западных областей Украины в ближайшее время устранить указанные недостатки и мобилизовать все силы на выполнение решения ЦК КП(б)У от 10 января с. г. “Об усилении борьбы с украинско-немецкими националистами в западных областях УССР”.

ЦК КП(б)У предупреждает руководителей партийных организаций, органов НКВД и НКГБ, что за безответственное отношение к этому столь важному государственному делу виновные будут сняты с занимаемых постов, привлечены к строжайшей партийной ответственности и преданы суду.

Секретарь ЦК КП(б)У

Н. Хрущев

Согласен: *Д. Мануильский, Л. Корниец, Д. Коротченко, М. Гречуха*

3 февраля 1945 г.

№ ПБ-55/б-оп.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 75-82.

Оригінал. Машинопис.

№ 26

**ЗАПИСКА ЗАСТУПНИКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
Т. СТРОКАЧА ПЕРШОМУ СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У М. ХРУЩОВУ
ПРО ВБИВСТВО ПРОВІДНИКА ОУН (Б) НА ПЗУЗ І КОМАНДИРА
УПА-ПІВНІЧ Д. КЛЯЧКІВСЬКОГО („КЛИМА САВУРА”)***

*Цілком таємно
12 лютого 1945 р.*

*По ВЧ
Совершенно секретно
12 февраля 1945 г.*

ЦК КП(б)У – тов. Хрущеву

Проводя чекистско-войсковую операцию по очистке от бандитизма северных районов Ровенской и Волынской областей, 26 января 1945 года в районе села Яйно Камень-Каширского района Волынской области подразделением 3-го батальона 169-го стрелкового полка внутренних войск НКВД под командованием зам.командира роты старшего лейтенанта Савинова обнаружена банда, с которой завязался бой. В результате боя 17 бандитов было убито и один захвачен в плен. Последний оказался командующим объединением группы УПА “Заграва” и “Турив” и первым заместителем краевого проводника ОУН – “Рудым” – Стельмашук Юрий Александрович, 1920 года рождения, уроженцем села Коршув Сенкевичевского района Волынской области.

В 1939 году, будучи нелегалом, бежал в Германию, откуда возвратился в Западную Украину в 1941 году в начале войны и занимал ряд руководящих должностей в ОУН и УПА. В момент задержания “Рудой” был тяжело болен тифом. Кроме того, в бою был ранен, в связи с чем допрашивать его было невозможно.

“Рудой” впервые был допрошен 8 февраля с.г. и дал развернутые показания о северо-западной группе УПА и краевом проводе ОУН, а также назвал местонахождение главного командования УПА во главе с “Климом Савуром”.

Из показаний “Рудого” было видно, что “Клим Савур”, начиная с осени 1944 года, находился на хуторах Оржев Клеванского района Ровенской области, где “Рудой” в последний раз был на докладе у “Клима Савура” 30 ноября 1944 года. Тогда же была обусловлена последующая

* Див. док. № 30.

встреча “Рудого” с “Климом Савуром” на 30 января с.г. на тех же хуторах.

По данным “Рудого”, “Клим Савур”, скрываясь на хуторах, всегда находился с группой не более 3-5 человек.

На основании показаний “Рудого”, мною была организована и проведена чекистско-войсковая операция. В соответствии с планом операции, в ночь на 10 февраля с.г. с целью захвата “Клима Савура” хутора Оржев и прилегающие к ним населенные пункты были окружены и в течение трех дней подвергнуты тщательному обыску силами 20-й и 24-й бригад внутренних войск НКВД. В ходе операции 12 февраля с.г. в лесу, 2 километра западнее села Оржев Клеванского района Ровенской области, отрядом 20-й бригады под командованием начальника штаба 233-го стрелкового батальона старшего лейтенанта Хабибулина была обнаружена вооруженная группа в количестве 3 человек, которая, заметив красноармейцев, открыла огонь и начала отходить. Захватить живьем отходивших бандитов не представлялось возможным, так как они усиленно отстреливались из автоматов и убили одного красноармейца.

В результате боя все три бандита были убиты. При трупах обнаружено 3 автомата, орден Красной Звезды, гвардейский знак и полевая сумка с оперативными документами ОУН и УПА. А также фотография “Клима Савура”.

В числе документов имеются данные о численном составе и наличии бандформирований УПА под командованием “Рудого”, “Дубового”, “Энея”, “Верещака” и ряд других важных документов.

Все три трупа доставлены в город Ровно. По захваченной в документах фотографии, а также содержащихся у нас под арестом бандитских главарей “Рудым” и бывшим помощником “Дубового” по хозяйности “Карым” точно опознан “Клим Савур”. Остальные два трупа не опознаны.

По данным “Рудого” и “Карого” – “Клим Савур” последнее время являлся членом Центрального провода ОУН, командующим всей так называемой УПА и основным проводником Северо-восточного и Северо-западного краевых проводов ОУН–НВРО.

Кроме того, в ходе операций, по данным “Рудого”, на хуторах Оржев разысканы две явочных квартиры “Клима Савура”, владельцы которых нами арестованы. В одной из квартир изъята оуновская литература и фотографии разных лиц, в том числе руководителей и членов Центрального провода ОУН состава 1940 года.

Там же, на хуторах Оржев, в подземном укрытии, обнаружена и изъята вполне исправная типография, 200 килограммов шрифта и 2 банки красок.

При очистке хутора Оржев в течение 10-12 февраля с.г. убито бандитов – 26, захвачено – 79, задержано как пособников – 481, уклоня-

ющихся от призыва в Красную армию – 46, подлежащих фильтрации – 113. Обнаружено и уничтожено схронов 65.

Захвачены трофеи: ручных пулеметов – 1, автоматов – 8, винтовок 21, пистолетов – 5, гранат – 15, патронов – 2350, радиоприемников – 2.

Операцию по очистке всего Клеванского района продолжаем. Подробности донесу почтой.

Строкач

12 февраля 1945 года

Передано по ВЧ из Ровно

13.ІІ.1945 года

Передал – *Усенко*

Приняла – *Полонская*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1700. – Арк. 40-43.

Машинописна копія.

№ 27

**ПОСТАНОВА ЦК КП(б)У „ПРО СЕРЙОЗНІ НЕДОЛІКИ
У ВИКОНАННІ РІШЕННЯ ЦК КП(б)У ВІД 10 СІЧНЯ 1945 р.
ПРО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ З УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИМИ
НАЦІОНАЛІСТАМИ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР”,
В ПУТИЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
ТА ЛОКАЧІВСЬКОМУ РАЙОНІ ВОЛИНСЬКОЇ***

*Цілком таємно
12 лютого 1945 р.*

*Особая папка
Совершенно секретно
12 февраля 1945 г.*

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК КП(б)У

**“О СЕРЬЕЗНЫХ НЕДОСТАТКАХ В ВЫПОЛНЕНИИ РЕШЕНИЯ
ЦК КП(б)У ОТ 10 ЯНВАРЯ 1945 ГОДА “ОБ УСИЛЕНИИ БОРЬБЫ
С УКРАИНСКО-НЕМЕЦЬКИМИ НАЦИОНАЛИСТАМИ В ЗАПАДНЫХ
ОБЛАСТЯХ УССР”, В ПУТИЛЬСКОМ РАЙОНЕ ЧЕРНОВИЦКОЙ
ОБЛАСТИ И ЛОКАЧЕВСКОМ РАЙОНЕ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ”**

Проверкой установлено, что Черновицкий обком КП(б)У и первый секретарь обкома тов.Зеленюк, областной совет депутатов трудящихся и председатель облисполкома тов.Коликов не организовали по-настоящему выполнение решения ЦК КП(б)У от 10 января 1945 года в районах области, не мобилизовали на борьбу с украинско-немецкими националистами областную партийную организацию, комсомол и советский актив, слабо привлекают к активному участию в этой борьбе местное население – рабочих, служащих, интеллигенцию, крестьян-бедняков и середняков, преданных советской власти.

Во многих селах до сих пор не проводится массово-политическая работа, не организованы самооборона и группы содействия истребительным батальонам, не выделены десятихатские, плохо организован учет населения, не налажена работа сельсоветов, а некоторые сельсоветы бездействуют.

Одной из главных причин такого недопустимого положения является то, что многие секретари райкомов КП(б)У, председатели райисполкомов

* Див. док. № 7.

и другие районные руководители отсиживаются в райцентрах, а если выезжают в села, то только на день и ночью там не бывают, боясь банкетов. В результате банды продолжают безнаказанно орудовать в селах.

Так, например, в Путильском районе этой области из 13 сельсоветов, и только в 3 сельсоветах имеются председатели, а в остальных их нет, и районные руководители не принимают никаких мер к организации в этих селах органов советской власти, не бывают сами в селах. В результате самооборона в селах не организована, учет населения не проводится. За 5 месяцев после освобождения района от немецких оккупантов в этих селах не было прочитано ни одного доклада, ни одной лекции, не доставлялись газеты. Плохо работает районная комсомольская организация. За пять месяцев в ряды комсомола не принято ни одного человека. Совершенно неудовлетворительно работают райотдел НКВД и райотдел НКГБ.

Вместо усиления борьбы с украинско-немецкими националистами в районе и массово-политической работы среди населения, мобилизации коммунистов, комсомольцев и советского актива на выполнение решения ЦК КП(б)У от 10 января 1945 года секретарь райкома КП(б)У тов. Хилько и председатель райисполкома тов. Дженжелей большую часть времени проводят не в районе, не в селах, а в областном центре Черновцах. Их примеру следуют и другие руководящие работники района.

О таком состоянии дел в Путильском районе было известно первому секретарю обкома КП(б)У тов. Зеленюку и председателю облисполкома тов. Коликову, однако они не приняли никаких мер к исправлению серьезных недостатков в этом районе. За 5 месяцев после изгнания немцев из района никто из работников обкома КП(б)У и облисполкома в районе не был, только в декабре 1944 года единственный раз побывал там тов. Зеленюк.

Аналогичное положение имеет место и в Выжницком районе этой же области (секретарь райкома КП(б)У тов. Усков).

Проверкой также установлено, что Волынский обком КП(б)У и первый секретарь обкома тов. Профатилов неудовлетворительно выполняют решение ЦК КП(б)У от 10 января 1945 года, в результате чего во многих районах области борьба с украинско-немецкими националистами по настоящему не развернута.

Так, в Локачевском районе этой области (секретарь райкома КП(б)У тов. Волвенков) учет населения проходит исключительно плохо. Это важнейшее дело передоверено малоопытным работникам. Задачи и причины проводимого учета населению не разъяснены.

Комиссии, проводящие учет населения, не имеют бланков. При записи сведений не требуют их подтверждения документами, отсутствуют росписи лиц, дающих сведения. В некоторых селах учет проведен на-

столько плохо, что пропущены целые семьи. Так, в селе Козлов после окончания работы комиссии остались неучтенными 10 семейств.

Совершенно неудовлетворительно поставлена политическая работа среди населения. В 5 сельсоветах обращение правительства и ЦК КП(б)У к населению западных областей до сих пор не доведено до крестьян. Газеты не доходят до сел, а оседают в райцентре. Избы-читальни в районе не работают.

В результате запущенности массово-политической работы среди населения и отсутствия настоящей борьбы с бандитами, банды продолжают терроризировать население.

ЦК КП(б)У постановляет:

1. За плохую организацию борьбы с украинско-немецкими националистами, неудовлетворительную работу по восстановлению органов советской власти и слабый разворот массово-политической работы среди сельского населения, первому секретарю Черновицкого обкома КП(б)У тов. Зеленюку и председателю облисполкома тов. Коликову – объявить выговор.

2. За слабое развертывание борьбы с украинско-немецкими националистами в районах области и массово-политической работы среди населения предупредить первого секретаря Волынского обкома КП(б)У тов. Профатилова и председателя облисполкома тов. Решетняка. ЦК КП(б)У требует от тов. Профатилова и Решетняка коренного улучшения работы по борьбе с украинско-немецкими националистами.

3. Обязать первого секретаря Черновицкого обкома КП(б)У тов. Зеленюка, председателя облисполкома тов. Коликова и первого секретаря Волынского обкома КП(б)У тов. Профатилова:

а) принять решительные меры и немедленно ликвидировать недостатки, отмеченные в настоящем постановлении;

б) мобилизовать всех коммунистов, комсомольцев, советский актив, лучшую часть интеллигенции, рабочих, служащих и крестьян-бедняков на повсеместную борьбу с бандитами в области;

в) обратить серьезное внимание на всемерное улучшение массово-политической работы среди сельского населения и в особенности среди молодежи. Добиться такого положения, чтобы закрыть бандитам доступ в села и днем, и ночью;

г) запретить районным руководителям выезд из пределов района без разрешения обкома КП(б)У;

д) обеспечить безусловное выполнение решения ЦК КП(б)У от 10 января 1945 года “Об усилении борьбы с украинско-немецкими националистами в западных областях УССР”.

4. Обязать Черновицкий обком КП(б)У (тов.Зеленюк) проверить работу Путильского райкома КП(б)У и райисполкома, обсудить на бюро обкома и виновных в бездеятельности привлечь к строгой ответственности.

Настоящее решение разослать всем обкомам КП(б)У и облисполкомам западных областей.

[Разослано]: тт. Корнийцу, Кириченко, Литвину, Рясному, Савченко, обкомам КП(б)У и исполкомам облсоветов западных областей.

Тир. – 30.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 118-123.

Копія. Машинопис.

№ 28

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ ДКО, РНК СРСР І ЦК ВКП(б) ПРО ХІД
БОРОТЬБИ З ФОРМУВАННЯМИ УПА З 15 ПО 31 СІЧНЯ 1945 р.
У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ***

*Зовсім таємно
17 лютого 1945 р.*

№ 129/б

*Копія
Совершенно секретно
17 февраля 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД УССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами в западных областях Украины.

С 15 по 31 января с.г. проведено 825 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 4703 и захвачено живыми 8009 бандитов. Кроме того, при проведении операций задержано 512 дезертиров и 3260 уклонившихся от службы в Красной армии. Явилось с повинной 3400 бандитов и 7402 уклонившихся от службы в Красной армии.

Наши потери: убито 65, ранено 56 и пропало без вести 3 человека.

Всего за время проведения операций по ликвидации банд УПА (февраль 1944 г. – январь 1945 г.) проведено 8060 чекистско-войсковых операций. Убито 66026 и захвачено живыми 62682 бандита. Явилось с повинной 28612 бандитов и уклоняющихся от службы в Красной армии.

Взяты трофеи: самолетов “У-2” – 1, пушек – 35, бронемашин – 1, бронетранспортеров – 1, минометов – 356, гранатометов – 8, огнеметов – 16, пулеметов – 3383, ПТР – 224, автоматов – 5054, винтовок – 21828, револьверов – 2090, гранат – свыше 40000, мин и снарядов – около 60000, патронов – 4182000, радиостанций – 159, радиоприемников – 148, типографий – 18, складов с вооружением, боеприпасами, продовольствием и обмундированием – 848.

Наши потери: убито – 1536, ранено – 1879 и пропало без вести – 279 человек.

Из проведенных за последнее время чекистско-войсковых операций заслуживают внимания следующие:

* Див. док. № 14.

С 17 по 26 января с.г. проводилась операция по ликвидации оуновских бандитов в населенных пунктах Пониковецкого района Львовской области. В итоге операции убито 54 и задержано 1330 бандитов. Явилось с повинной 930 участников банд и уклонявшихся от призыва в Красную армию. Выселено 100 семей бандитов общей численностью 321 человек.

Взяты трофеи: ПТР – 2, минометов – 1, пулеметов – 20, автоматов – 22, винтовок – 132, пистолетов – 11, гранат – 119, патронов – 24600, радиостанций – 1.

С 21 января по 1 февраля с.г. проведено 12 операций по очистке населенных пунктов Галицкого района Станиславской области. Убит 71 бандит. Задержано: бандитов – 586, бандпособников – 79, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 51. Явилось с повинной 1145 бандитов и уклоняющихся от призыва в Красную армию.

Взяты трофеи: минометов – 2, пулеметов – 7, автоматов – 13, винтовок – 58, гранат – 110, патронов – 61000. Разрушено 481 укрытие бандитов.

С 24 января по 1 февраля с.г. была проведена операция по очистке от оуновских бандитов населенных пунктов Рудковского и частично Садово-Вишнянского районов Дрогобычской области примыкающих к железной дороге Львов-Перемышль. В результате операций убито 82 и захвачено 78 бандитов. Явилось с повинной 511 бандитов и уклоняющихся от службы в Красной армии.

Взяты трофеи: пулеметов – 6, автоматов – 14, винтовок – 27 и другое военное имущество.

Наши потери: убито 3 человека.

С 29 января по 1 февраля с.г. проведена операция по очистке от бандитского элемента населенных пунктов Золочевского района Львовской области. В результате проведенной операции убито 59 бандитов. Задержано: бандитов – 334, бандпособников – 92, дезертиров – 6, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 304. Явилось с повинной 244 бандита и уклоняющихся от призыва в Красную армию. Выселена 131 семья бандитов общей численностью 368 человек.

Взяты трофеи: пулеметов – 18, автоматов – 16, винтовок – 101, пистолетов – 9, гранат – 59, патронов – 9200. Разрушено 305 бандитских укрытий.

С 30 января по 4 февраля с.г. проведена операция по изъятию бандитского элемента в Бродевском и Олесском районах Львовской области. В результате операции убито 62 и захвачено живыми 260 бандитов. Задержано: бандпособников – 85, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 355, дезертиров – 10.

Явилось с повинной 294 уклоняющихся от призыва в Красную армию. Выселена 91 семья бандитов общей численностью 230 человек.

Взяты трофеи: ПТР – 4, пулеметов – 6, автоматов – 14, винтовок – 38, револьверов – 14, гранат – 67, патронов – 8400. Уничтожено 134 укрытия бандитов.

Наши потери: убито 2 и ранено 2 человека.

С 1 по 6 февраля с.г. проведена операция по очистке населенных пунктов Перемышлянского района Львовской области от оуновских подпольщиков и бандформирований УПА. В результате проведенной операции убито 55 бандитов. Задержано: бандитов – 467, бандпособников – 175, дезертиров – 27, уклоняющихся от службы в Красной армии – 248, явилось с повинной 490 бандитов. Выселены 152 семьи бандитов общей численностью 403 человека.

Взяты трофеи: пулеметов – 5, автоматов – 20, винтовок – 46, револьверов – 12, гранат – 41, патронов – 5900, рация – 1.

Во второй половине января имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

В ночь на 13 января бандой численностью до 100 человек совершено вооруженное нападение на село Лялиховку Ивано-Франковского района. Бандиты убили 19 и ранили 3-х местных жителей, увели с собой 2-х человек. Имущество убитых бандитами разграблено. С лесопильного завода бандиты забрали пилу и некоторые части двигателя, в результате чего завод на некоторое время выведен из строя. Выехавшей на место оперативной группой НКВД арестовано 4 человека.

16 января в селе Скваржава Краснянского района бандитами зверски замучены, а затем повешены председатель сельсовета Макорян, рабочий железнодорожной станции Платица и две женщины. К трупам Макоряна и Платица бандиты прикрепили записки следующего содержания: “За донос в НКВД”.

В ночь на 20 января на село Ожидов напала банда неустановленной численности. Бандиты повесили работника Ожидовского маслозавода Герасимова и начальника 2-й части Олесского райвоенкомата Цапа, а также разгромили канцелярию маслозавода и захватили с собой документы.

Дрогобычская область

13 января банда численностью до 300 человек совершила вооруженное нападение на райцентр Журавно и пыталась ворваться в РО НКВД. Сотрудники РО НКВД вели с бандитами бой до 6 часов утра. Бандиты, не добившись успеха, отступили, потеряв убитыми 9 и ранеными 19 человек. В перестрелке с бандитами убит 1 боец истребительного батальона, 2 легко ранены и 5 пропало без вести.

27 января во время проведения переписи населения в селе Деминка-Лесная Жидачевского района в помещение сельсовета вошла группа бандитов, переодетых в женское платье, и в упор застрелила 6 совпартработников района, проводивших собрание. Бандитами убиты: заведующий военным столом РК КП(б)У – Колодяжный, зав. отделом пропаганды райкома – Бажан, зав. райземотделом – Решетнев, зам. нач. Стрийской тюрьмы – Дошенко и два работника Стрийского райкома партии.

В тот же день в селе Деминка-Лесная была проведена операция, в результате которой убито 8 и захвачено 10 бандитов.

Станиславская область

В ночь на 21 января бандгруппа численностью до 150 человек совершила нападение на железнодорожную станцию Добровица Коломыйского района. В районе станции бандитами частично повреждены 3 небольших моста и взорвана входная стрелка. Повреждение восстановлено, движение поездов прервано не было.

23 января бандгруппой неустановленной численности уведены агент Уполнаркомзага, председатель сельсовета и работник РО НКВД, проводившие работу в селе Солуков Долинского района.

В ночь на 27 января боевкой СБ в селе Рожнев Кутского района сожжено здание сельсовета и убито 6 сельских активистов – украинцев.

Черновицкая область

23 января банда численностью 12 человек совершила нападение на Прескурятский спиртозавод Глыбоцкого района. Убиты бухгалтер и пожарник завода, тяжело ранен технорук. Выехавшими на место оперативными работниками РО НКВД и бойцами погранзаставы банда была обнаружена. Убито 3 и захвачено 4 бандита.

27 января в селе Каменка Глыбоцкого района банда численностью 20 человек, совершила убийство семи человек советского и партийного актива, ограбила магазин сельпо и уничтожила документы сельсовета.

В ночь на 28 января в селе Плоское Путильского района бандгруппой неустановленной численности сожжены здания школы, клуба, сельпо и банка.

Ровенская область

22 января бандитами спилено 24 столба телефонно-телеграфной связи, идущей параллельно железной дороге Костополь-Моквин. Выехавшей на место оперативной группой РО НКВД убито 4 и задержано 3 бандита. Связь восстановлена.

25 января в селе Реканис Острожецкого района бандитами совершено нападение на группу совпартработников в количестве 60 человек, проводивших перепись населения. В результате нападения ранено 5 человек.

Тернопольская область

В ночь на 24 января банда численностью до 100 человек в селе Нижние Лукьянки Збаражского района обезоружила охрану и подожгла здание МТС.

27 января бандой численностью до 100 человек совершено нападение на село Майдан Копычинского района в результате которого убито 20 и ранено 6 местных жителей-поляков. Бандитами полностью сожжено село, состоящее из 75 дворов.

Волынская область

17 января между селами Загороль и Антоновка Луцкого района бандитами срезаны 24 столба телефонной связи. Связь восстановлена. Выехавшей на место чекистско-войсковой группой арестованы станичная господарчая „Бис” и 7 бандпособников.

22 января бандой численностью 45 человек в селе Коритницы Локачевского [очевидно, Локачинского. – *Упорядники*] района захвачены и уведены в лес председатель сельсовета и 5 активистов села. Высланной на место оперативной группой РО НКВД при преследовании банды был освобожден председатель сельсовета. Судьба активистов неизвестна.

Народный комиссар внутренних дел СССР
Верно: *В. Попова* [підпис]

Л. Берия

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 295-302.
Засвідчена копія. Машинопис.*

**ДОВІДКА СПЕЦСЛУЖБ ТЕРНОПЛЬЩИНИ ПРО НАЯВНІСТЬ
ФОРМУВАНЬ ОУН І УПА НА ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСТІ***

*Зовсім таємно
Не раніше 17 лютого 1945 р.*

*Сов[ершенно] секретно
Не ранее 17 февраля 1945 г.*

**Справка
о наличии бандформирований в районах Тернопольской области****

По состоянию на 17 февраля 1945 г.

№№ п/п	Наимено- вание района	Банды		Боевки		Итого в районе	
		Кличка или фамилия бандглав	Кол-во бандитов	Кличка или фамилия бандглав	Кол-во бандитов	Кол-во банд	Кол-во бандитов
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Бережанский			„Око”-“Мара” Кубиско, Гончар	23, 39 38 28	4	128
2.	Будановский			Чайковский Кулик Панарочный	30 31 30	3	91
3.	Бучачский			„Раска”	20	3	80
4.	Белобож- ницкий			Митько	20	2	80
5.	В[елико]- Борковский			„Береза” Караванский Темкив	24 18 22	3	64
6.	Борщевский			„Турчий” „Луна” „Орел” „Дуб”	27 17 12 29	4	85
7.	Вишневецкий			„Голуб” „Кость” „Ярый”	26 21 28	3	75
8.	Гусятинский	„Могила” „Голуб”	80 60	Шуцкий	12	3	152

* Точніше автора і адресата документа встановити не вдалося.

** Див. док. 58, 81.

1	2	3	4	5	6	7	8
9.	Гримай-ловский			„Корень”	10	3	77
10.	В[елико]-Глыбочицкий			„Щербатый” „Медведь” „Руда”	32 30 31	3	92
11.	Дедеркальский	„Нечай”	80			1	80
12.	Залещицкий			„Резак” Петлеванный	40 80	4	120
13.	Зборовский					2	120
14.	Збаражский			„Ворон” „Сокол” „Боцман”	20 37 35	3	92
15.	Золотниковский	„Коц”	120			1	120
16.	Заложцевский			„Петрик” „Пугач”	23 35	2	58
17.	Золотопо-токский	„Хмара”	150	Лучко Красножен	30 12	4	192
18.	Кременецкий			Чумак Баран Хмель	15 11 12	3	38
19.	Козловский			Коваль Бойко	25 35	2	60
20.	Козовский			„Клин” Горбачевский Кочетовский	12 12 13	4	72
21.	Копыченский			„Гайворон”	40	3	150
22.	Коропецкий	„Меч” „Морозенко”	30 80	„Лис”	15	3	125
23.	Лановецкий			„Морозенко” „Рябой”	40 30	2	70
24.	Микулинский			„Баян”	45	1	45
25.	Монастырис-ский	„Горлорав”	150	„Серко” „Гальма”	70 17	3	237
26.	Мельницкий			„Оселед”	20	3	87
27.	Ново-Сельский			„Морозенко” „Щербатюк”	40 23	2	63
28.	Почаевский			„Заяц”	60	1	60
29.	Подволочис-ский			„Богун” „Корон” „Ястреб”	15 50 12	3	77
30.	Пробижнянс-кий	„Костенко” „Кравченко”	40 40	„Запорожец” „Матронив”	20 35	4	135
31.	Подгаецкий	„Жук”	150	„Кривяк” „Кит” „Купровский”	23 15 10	4	198
32.	Скалатский			„Тур”	30	1	30

1	2	3	4	5	6	7	8
33.	Струсовский			Неустановлен- ный “ _ ”	40 40	2	80
34.	Скала- Подольский	„Серые Волки”	150			1	150
35.	Теребовлян- ский	„Довбня”	50			1	50
36.	Тлустенский			„Явир” „Маркевич” „Федор” „Алексишин”	40 68 14 23	4	145
37.	Чортковский			„Бензах” „Плешко”	25 29	2	64
38.	Шумский			„Шум” „Грач” „Вир”	32 38 36	3	106
	[В цілому по Тернопіль- щині]	13	[1180]	72	[1970]	85*	3629**

Державний архів Тернопільської області. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр.296. – Арк. 1-4. Копія. Машинопис.

* Так у документі. При підрахунку має бути число 103. – *Упорядники.*

** Так у документі. При підрахунку має бути число 3748. – *Упорядники.*

№ 30

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО ЗАХОПЛЕННЯ В ПОЛОН КОМАНДУВАЧА
ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ГРУП УПА
Ю. СТЕЛЬМАЩУКА (ПСЕВДО „РУДИЙ”) І РЕЗУЛЬТАТИ
ПРОВЕДЕНОЇ ЗА ЙОГО СВДІЧЕННЯМИ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННОЇ
ОПЕРАЦІЇ***

*Зовсім таємно
Не пізніше 17 лютого 1945 р.*

м. Львів

*Копія
Совершенно секретно
Не позднее 17 февраля 1945 г.*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

26 января с.г. в районе села Яйно Камень-Каширского района Во-лынской области при проведении операции был захвачен живым Стель-машук Юрий Александрович, по кличке “Рудой”, 1920 года рождения, уроженец Волинской области. “Рудой” являлся командующим Северо-западной группы УПА под кличками “Заграва”, “Туриw”, в которую входит северная часть Ровенской и Волинской областей. Одновременно он же являлся заместителем руководителя провода ОУН Северо-Полес-ского края.

В момент задержания “Рудой” был тяжело болен тифом, кроме того, в бою был ранен и в связи с этим допрашивать в течение продолжи-тельного времени его было невозможно.

5-го февраля с.г. “Рудой” был допрошен и дал развернутые показания по Северо-западной группе УПА и краевому проводу ОУН. При этом назвал местонахождение члена Центрального провода ОУН и руково-дителя УПА Волинской, Ровенской, Брестской и Полесской областей, а также представителя главного командования УПА – Клима Савура.

По показаниям “Рудого”, Клим Савур с осени 1944 г. находился в хуторах Оржев Клеванского района Ровенской области, где “Рудой” последний раз был у него на докладе 30 ноября 1944 г. Тогда же была обусловлена следующая встреча “Рудого” с Климом Савуром на 30 ян-варя с.г. в тех же хуторах.

* Див. док. № 26.

По заявлению “Рудого”, Клим Савур, скрываясь в вышеуказанных хуторах, всегда находился с группой не более 3-5 человек.

На основании показаний “Рудого”, 12 февраля с.г. была проведена чекистско-войсковая операция с заданием захвата Клим Савура. После операции в лесу, в двух километрах западнее хуторов Оржев, отрядом 30-й бригады внутренних войск НКВД под командованием начальника штаба 233-го батальона старшего лейтенанта Хабибулина была обнаружена вооруженная группа в количестве 3-х человек. Последние, заметив красноармейцев, открыли огонь и пытались уйти. Захватить живыми этих бандитов не представилось возможным, т.к. они усиленно отстреливались из автоматов и убили одного красноармейца. В результате огня со стороны нашей группы названные 3 бандита были убиты. При трупах были обнаружены 3 автомата, 3 пистолета, 1 орден Красной Звезды, 2 гвардейских значка, а также полевая сумка с различными документами ОУН и УПА.

Все вышеуказанные три трупа были доставлены в г.Ровно, для производства опознания. Среди трупов “Рудым” и “Карым” (арестованные бандиты) был опознан труп Клим Савура, а остальные 2 трупа не опознаны.

В ходе этой операции, по данным “Рудого”, под одним из домов местных жителей изъято: оуновская литература, вполне исправная типография, которая состояла из печатных машинок, 300 кг шрифта, 2-х банок красок и других типографских принадлежностей.

При очистке от бандитского элемента хуторов Оржев убито 26 бандитов, захвачено 79. Подобраны при проведении этой операции в хуторах Оржев следующие трофеи: ручных пулеметов – 1, автоматов – 8, винтовок – 21, пистолетов – 5, ручных гранат – 17, патронов – 2050, радиоприемников – 2.

НКВД УССР
Верно:*

Рясной

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

17 февраля 1945 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 305-306.

Копія. Машинопис.

* Підпис відсутній.

№ 31

**ІНФОРМАЦІЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ДКО, РНК СРСР І ЦК ВКП(б) ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕКІСТСЬКО-
ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ У СТАНІСЛАВСЬКІЙ, ЛЬВІВСЬКІЙ
І ДРОГОБИЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ***

*Зовсім таємно
20 лютого 1945 р.*

№ 141/б

*Копія
Совершенно секретно
20 февраля 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину І.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

Направляю Вам заслуживающее внимания сообщение НКВД Украинской ССР о результатах чекистско-войсковой операции по очистке Рогатинского района Станиславской области от бандитского элемента. Аналогичные операции были проведены также в ряде других районов Украины и дали положительный результат.

С 3 по 13 января с.г. проводилась чекистско-войсковая операция по очистке от бандитов и их пособников Бобрского района Львовской области. В результате этой операции убито 79 и захвачено живыми 682 бандита. Выселено 79 семей бандитов. Разрушено 400 замаскированных укрытий, в которых скрывались участники банд. Явилось с повинной 807 бандитов и уклонявшихся от призыва в Красную армию.

С 17 по 26 января проводилась операция по очистке Пониковецкого района той же области, в результате которой убито 54 и захвачено живыми 1300 бандитов. Выселено 106 семей бандитов. Явилось с повинной 930 бандитов и уклонявшихся от призыва в Красную армию.

17 декабря 1944 года бандой УПА численностью до 200 человек был совершен налет на районный центр Дрогобычской области – гор. Ново-Стрелецк. Для ликвидации совершившей налет банды и для очистки Ново-Стрелищанского района от бандитского элемента с 21 по 29 декабря была проведена чекистско-войсковая операция. В результате операции убито 122 и захвачено живыми 355 бандитов. Арестовано 43 бандпособника. Выселена 141 семья бандитов. Взорвано 82 укрытия. Добро-

* Див. док. № 22.

вольно явилось 347 бандитов и уклонявшихся от призыва в Красную армию.

К концу проведения операции выездной сессией Военной коллегии Верховного Суда СССР в гор.Ново-Стрелецке были приговорены к повешению два активных оуновца, принимавших участие в налете на Ново-Стрелецк. Приговор приведен в исполнение.

С 9 по 20 января с.г. была проведена операция по очистке Галицкого района Станиславской области, в результате которой убито 311 и захвачено живыми 670 бандитов. Арестовано 66 бандпособников. Явилось с повинной 32 бандита и 260 уклонявшихся от призыва в Красную армию.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *Гумилев* (підпис)

Л. Берия

Основание: инд. 83, № 94/оп. от 21.I.[19]45 р.; инд. № 35, справка б/н от 6.II.1945 г.; инд. № 83, № 133/оп. от 5 II.1945 р.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 315-316.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 32

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ
ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ УПА У ЛЬВІВСЬКІЙ, ВОЛИНСЬКІЙ,
ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ І ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
20 лютого 1945 р.*

№ 302/оп.

*Копия
Совершенно секретно*

м. Львів

20 февраля 1945 г.

Из Львова

Москва, НКВД СССР товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных за последние дни:

1. С 9 по 18 февраля силами подразделений 17-й стрелковой бригады, 18-го кавалерийского полка внутренних войск НКВД, совместно с оперсоставом НКВД УССР и УНКВД, проведена чекистско-войсковая операция по последовательной очистке населенных пунктов Олесского и частично Кравчанского районов Львовской области от бандформирований УПА и оуновских подпольщиков. В ходе проведения операции и периодических боестолкновений с отдельными действующими бандгруппами УПА, боевками СБ и местными постами самообороны, убито 183 бандита, в том числе надрайонный комендант СБ „Крылатый”, комендант СБ села Голубица „Краплюк”, районный проводник ОУН „Потычний”, господарчий подрайонного провода ОУН „Судак”, командиры сотен УПА „Дубовой”, „Малиновый”. „Летун”, комендант самообороны села Закомажье „Нечай”, руководители бандгрупп и боевок СБ „Микинчук”, „Хмара”, „Верба”, станичная ОУН „Дарго”, „Крылец” и другие.

В районах проведения операций задержано 2161 человек бандитов, бандпособников, уклоняющихся от мобилизации в Красную армию и лиц, ведущих агитацию. Среди задержанных бандитов выявлены и разоблачены: политвоспитатель куреня „Карого” – „Олень”, районный руководитель женской секции ОУН „Иванюк”, районный комендант СБ „Соловей”.

За время проведения операции в органы НКВД явилось с повинной 1573 бандита и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию.

В числе явившихся с повинной руководитель подрайонного провода ОУН „Наконечный” по кличке „Генерал”, военный руководитель подрайонного провода ОУН Заяц И.Я., по кличке „Пожилый”, заместитель коменданта местной самообороны.

Во время операции взяты следующие трофеи: минометов – 5, ПТР – 4, гранатометов – 3, ручных пулеметов – 45, автоматов – 57, винтовок – 349, револьверов и пистолетов – 46, гранат – 599, мин – 190, патронов – 78000, радиоустановок – 2, телефонных аппаратов – 5. Вскрыто 10 складов с зерном и одеждой. Разрушено 339 укрытий бандитов.

1. 17-го февраля, по данным агентуры, оперсоставом р/о НКВД и подразделениями внутренних войск НКВД в селах Краино и Бронницы Волинской области проведена операция по ликвидации остатков ранее разгромленной банды атамана „Бубика”. В ходе завязавшегося боя убито 70 бандитов, в числе которых опознан главарь банды „Бубик” – Зинчук Тихон Николаевич. Взяты трофеи: минометов – 1, ручных пулеметов – 6, автоматов – 14, винтовок – 11, револьверов и пистолетов – 10, документы ОУН и УПА.

2. С 5 по 16 февраля подразделениями войск НКВД Прикарпатского округа и оперсоставом УНКВД в населенных пунктах Путильского и Лежницкого районов Черновицкой области проведена операция по очистке от бандэлемента. В результате операции убито 114 бандитов, захвачено живыми 10, задержано для фильтрации 130 человек. В ходе операции полностью разгромлена сотня „Криги” и частично курень „Перебенота”. В числе захваченных бандитов командир сотни УПА „Крига”, руководитель боевки СБ Тарас Николай, чотовый бандкурень „Перебенота” Черный Алексей по кличке „Дозуля” и адъютант главаря банды „Боярыни” Федущин Василий по кличке „Железняк”.

Взяты трофеи: пушек – 1, станковых пулеметов – 2, ручных пулеметов – 1, автоматов – 4, винтовок – 42, пистолетов – 2, гранат – 13, патронов – 3352. За время проведения операции в органы НКВД явилось с повинной 128 бандитов и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию.

3. С 10 по 20 февраля с.г. частями 25-й стрелковой бригады внутренних войск НКВД, с участием оперативного состава НКВД УССР и Управления НКВД, проведена операция по очистке населенных пунктов Поморянского района Львовской области и части Бережанского района Тернопольской области от оуновских бандитов. В результате проведенной операции и боестолкновений с отдельными действующими бандгруппами УПА убито 80 бандитов, в том числе: врач окружного провода ОУН, районный проводник ОУН, командир сотни УПА, 2 станичных и 6 главарей банд.

В ходе операции задержано бандитов – 732, бандпособников – 211, связных УПА – 70, уклонившихся от мобилизации в Красную армию –

569, дезертиров из Красной армии – 32, подлежащих фильтрации – 575. Выселено бандитских семей 286 общей численностью 631 человек.

В процессе фильтрации из числа задержанных бандитов выявлено: комендантов боевок СБ – 9, подрайонных проводников ОУН – 1, господарчих районного провода ОУН – 6, станичных ОУН – 16, командиров сотен УПА – 1, зам. командиров сотен УПА – 1, разведчиков УПА – 4. В период проведения операции в органы НКВД явилось с повинной 1638 бандитов и уклонившихся от призыва в Красную армию. В ходе операции взяты следующие трофеи: минометов – 1, станковых пулеметов – 8, ручных пулеметов – 10, винтовок – 98, автоматов – 21, револьверов и пистолетов – 16, гранат – 153, патронов – 26610, радиостанций – 1, радиоприемников – 2. Разрушено 828 укрытий бандитов.

5. На основании поступивших агентурных данных 17-18 февраля в селах Шупарка, Синьков и Синякин Залесницкого района Тернопольской области проведена операция по ликвидации оперирующих бандгрупп УПА. В результате проведенной операции в течение 17-18 февраля убито 62 бандита, захвачено живыми 14, задержано 10 человек, уклоняющихся от мобилизации в Красную армию. Среди убитых бандитов опознана руководитель повитового провода ОУН „Одарка”. В ходе операции захвачены следующие трофеи: станковых пулеметов – 3, ручных пулеметов – 1, автоматов – 16, винтовок – 32, револьверов и пистолетов – 7, гранат – 19, радиоприемников – 1, телефонных аппаратов – 4, пишущих машинок – 1.

Наши потери – ранен 1 боец.

№ 302/оп. 20.ІІ.1945 г.

НКВД УССР *Рясной*

Верно: *З. Гусева* (підпис)

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

26 февраля 1945 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 59-62.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 33

**ПОВІДОМЛЕННЯ НКВС СРСР ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ
ДІЮЧИХ ФРОНТІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ВІД ВОРОЖОГО
ЇЙ ЕЛЕМЕНТА СТАНОМ НА 17 ЛЮТОГО 1945 р.***

*Цілком таємно
20 лютого 1945 р.*

*Совершенно секретно
20 февраля 1945 г.*

№ 135/6

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД СССР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов от вражеского элемента по состоянию на 17-е февраля с.г.

С начала операции изъято вражеского элемента 74499 человек, в том числе:

гласного состава и агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 3412; диверсантов и террористов – 138; участников фашистских организаций – 2150; “фольксдойче” – 476; участников других вражеских организаций – 8047; участников бандповстанческих групп – 387; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 1400; военных комендантов – 9; прокуроров, следователей, членов военных судов и трибуналов и гражданских судей – 126; руководителей дум, управ и бургомистров – 666; редакторов газет, журналов, авторов антисоветских изданий – 20; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 11460; военнослужащих РОА – 1386; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов -7050; прочего вражеского элемента – 16882.

По национальности:

азербайджанцев – 55, белорусов – 1425, венгров – 2777, грузин – 82, итальянцев – 354, казахов – 147, латышей – 3222, литовцев – 3007, немцев и австрийцев – 33619, поляков – 16820, румын – 74, русских – 4615, словаков – 955, татар – 110, украинцев – 2736, узбеков – 133, французов и бельгийцев – 290, чехов – 31, югославов – 56, прочих – 377.

* Див. док. № 21, 24, 36, 46, 49, 57, 63, 73.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. ...*).
Всего изъято – 4392 человека, в том числе:
латышей – 3150, литовцев – 1057, немцев – 9, поляков – 5, русских – 108.

1-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т....**).
Всего изъято: – 1047 человек, в том числе:
литовцев – 647, немцев – 344, русских – 37.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Абакумов).
всего изъято – 9107 человек, в том числе:
белорусов – 286, литовцев – 1267, немцев – 6488, поляков – 603,
русских – 72, украинцев – 156.

Кроме того, задержано 63078 человек, из них: немцев – 12374; граждан СССР, угнанных в свое время немцами с оккупированных районов Советского Союза, возвращающихся из Германии – 21783; иностранных подданных: поляков, французов, итальянцев и других – 28918.

Граждане СССР и иностранные подданные направляются на созданный ...*** Советом Фронта сборно-пересыльный пункт и комендатуру в город*** ..., а также проверочно-фильтрационный пункт НКВД в город Кибарти.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Цанава).
всего изъято – 36919 человек, в том числе:
белорусов – 682, венгров – 145, итальянцев – 284, немцев и австрийцев – 20326, поляков – 10016, румын – 43, русских – 2512, украинцев – 1136, французов и бельгийцев – 262, чехов – 19.

Кроме того, оперативными группами НКВД задержано 7494 бывших военнослужащих английской, французской и итальянской армий, работавших на разных работах у немцев. Задержанные переданы в комиссию по репатриации.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Серов).
Всего изъято – 12223 человека, в том числе:
белорусов – 302, немцев – 4616, поляков – 4923, русских – 1167, украинцев – 975.

Частями войск НКВД при столкновениях убито 473 солдата и офицера противника и взято в плен 7373.

* Прізвище нерозбірливе.

** Прізвище нерозбірливе.

*** Нерозбірливо.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Мешик).
Всего изъято – 4113 человек, в том числе:
немцев – 617, поляков – 240, русских – 149, украинцев – 84.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Селивановский). Всего изъято – 6699 человек, в том числе:
венгров – 2632, итальянцев – 63, немцев – 1220, поляков – 1015, румын – 24, русских – 276, словаков – 956, украинцев – 326, французов – 26, югославов – 49.

Из числа изъятых по всем фронтам отправлено в лагеря 18689 человек.

Расстреляно на месте 40 немцев – активных германских диверсантов и террористов, имевших задание убивать командиров и военнослужащих Красной Армии, а также совершать диверсии в тылу частей фронта.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *В. Попова* [підпис]

Л. Берия

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 92. – Арк. 309-312.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 34
ПРОЕКТ УКАЗУ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР
ПРО НАГОРОДЖЕННЯ СОЛДАТІВ Й ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬК
ТА ПРАЦІВНИКІВ НКВС СРСР ЗА ОПЕРАЦІЇ З ВИНИЩЕННЯ
ОУН ТА ВІЙСЬК УПА НА ТЕРЕНІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ*

Цілком таємно
22 лютого 1945 р.

№ 166/б

Совершенно секретно
20 февраля 1945 г.

Государственный комитет обороны – товарищу Сталину И.В.

В декабре 1944 года и январе 1945 года работниками НКВД Украинской ССР и подразделениями Внутренних войск НКВД был проведен ряд успешных чекистско-войсковых операций по ликвидации оуновских бандитов в западных областях Украины.

В результате проведенных операций был захвачен командующий Северо-западной группировкой “Украинской повстанческой армии” – Стельмашук Ю.Л., псевдоним “Рудый”, по показаниям которого был обнаружен и убит в перестрелке член Центрального провода ОУН и руководитель УПА Волынской, Ровенской, Брестской и Полесской областей Клячковский Д.С., псевдоним “Клим Савур”.

НКВД СССР ходатайствует о награждении орденами и медалями Союза ССР офицеров, сержантов и рядовых войск НКВД и работников НКВД УССР, отличившихся в этих операциях.

Представляя проект Указа Президиума Верховного Совета Союза ССР, прошу Вашего решения.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

Верно: *Черникова* (підпис)

Указ № 220/304

2/Ш.[19]45 г.

Отп. 3 экз.

1 – адресату,

2 – на контроль,

3 – в дело С-та.

Исп. т. *Френкина*

Основание: инд. № 43 № 27/оп от 10.ІІ.45, инд. 35/б № 24.ІІ.45, инд. 83 № 7/124194 31.1.45.

Печ. *Игрицкая*, 22.ІІ.[19]45 г.

* Див. док. № 59, 61, 66.

У К А З
ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР

О награждении орденами и медалями
офицерского, сержантского и рядового
состава войск НКВД и сотрудников НКВД

За успешное выполнение специального задания Правительства

Н А Г Р А Д И Т Ь:

Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Сержанта БАРОНОВА Ивана Павловича
Подполковника БРОМБЕРГА Семена Григорьевича
Сержанта ДАНИЛЕЙЧЕНКО Анатолия Павловича
Подполковника КОСОНОВОА Алексея Павловича
Старшего лейтенанта НЕТЕСОВА Игнатия Тимофеевича
Подполковника САВЧЕНКО Леонида Ларионовича
Сержанта СОКОЛОВА Григория Иосифовича
Полковника СТАРОВА Михаила Георгиевича
Полковника ФАТЕЕВА Ивана Никифоровича
Полковника ХАЗОВА Ивана Фроловича
Старшего лейтенанта ХАБИБУЛИНА Хамай Нигиматовича
Лейтенанта государственной безопасности ШАТЯЕВА Алексея Степановича.

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1 СТЕПЕНИ

Красноармейца АНИСИМОВА Александра Ивановича
Капитана Воробьева Андрея Александровича
Майора ГАВРИЛОВА Михаила Александровича
Старшего лейтенанта государственной безопасности ГАВРИЛОВА
Николая Антоновича
Младшего лейтенанта ИЛЛЮ Николая Михайловича
Сержанта КАЛИНКОВА Петра Ивановича
Майора милиции КИПРИК Марка Ильича
Гвардии майора КРАВЧУК Якова Терентьевича
Старшего лейтенанта КИРЖОВА Василия Кузьмича
Старшину МАЯЦКОГО Николая Савельевича
Лейтенанта МИХРИНА Сергея Васильевича

Старшего лейтенанта ОВЧИННИКОВА Александра Михайловича
Лейтенанта ОРЕШКИНА Ивана Егоровича
Майора ПОГОДИНА Семена Сергеевича
Лейтенанта государственной безопасности САНИНА Сергея Григорьевича
Лейтенанта САВИНОВА Ивана Савиновича
Майора САМОТУГА Антона Семеновича
Комиссара государственной безопасности ТРУБНИКОВА Владимира Матвеевича
Младшего лейтенанта ФЕЛЬДМАНА Леонида Анатольевича
Капитана ШАПОШНИКОВА Василия Васильевича
Сержанта ШАРЫЯ Александра Васильевича
Полковника ЯХИМОВИЧА Ивана Степановича.

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2 СТЕПЕНИ

Красноармейца АМУРЗАЕВА Бектимира
Младшего сержанта БЕРЕЖНОВА Петра Алексеевича
Старшего лейтенанта государственной безопасности БОЙЧЕНКО Григория Петровича
Капитана ВИННИКА Ефима Ароновича
Капитана ВОРОНКОВА Василия Герасимовича
Лейтенанта ГЕМЕГА Гордея Хрисановича
Красноармейца ГИЛЕЕВА Николая Степановича
Лейтенанта ГОЛОВАНЕНКО Ивана Савельевича
Лейтенанта ЗДОРОВЕНКО Андрея Семеновича
Сержанта ЗЮЗИНА Афанасия Петровича
Капитана государственной безопасности КЛИМЕНКО Владимира Ивановича
Лейтенанта государственной безопасности КОВАЛЯ Константина Павловича
Лейтенанта государственной безопасности КОНОПЛЕВА Григория Исаковича
Майора государственной безопасности КОЛЕСОВА Сергея Матвеевича
Ефрейтора КОНСЕДЕРОВА Николая Яковлевича
Ефрейтора КОРОЛЕВА Андрея Ивановича
Лейтенанта КОРШУНОВА Василия Петровича
Лейтенанта ЛАПИНА Павла Федоровича
Младшего лейтенанта государственной безопасности ЛИННИКА Павла Федоровича
Старшего лейтенанта МОРОЗОВА Владимира Петровича

Младшего лейтенанта милиции МЕДВЕДЕВА Ивана Моисеевича
Капитана милиции МУРАНОВА Михаила Борисовича
Старшего сержанта ОЛЕЙНИКОВА Ивана Степановича
Лейтенанта государственной безопасности ПИЛИПЕЦ Михаила
Артемовича

Капитана государственной безопасности ПЛАТОНЕНКО Леонида
Петровича

Младшего лейтенанта РОМАНОВА Василия Константиновича
Лейтенанта СКЛАДНИК Семена Ермолаевича
Младшего лейтенанта государственной безопасности
САРАНКИНА Василия Георгиевича
Лейтенанта ХАРЧЕНКО Григория Ивановича
Старшину ХРОМЕНКОВА Тимофея Макаровича
Старшего сержанта ЧАВЛЫТКО Николая Фомича
Старшего сержанта ЧЕРНЫШЕВА Василия Ивановича
Лейтенанта ЧУПРИНА Владимира Тихоновича
Красноармейца ШЕШЕЛА Давида Ильича.

Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ

Сержанта АЛИФАНОВА Дмитрия Степановича
Сержанта АНТОНОВА Григория Хавровича
Лейтенанта ЕГОРОВА Петра Ивановича
Младшего лейтенанта ЗАХАРЬЯШ Петра Анисимовича
Подполковника государственной безопасности
КАГАНОВИЧА Арона Григорьевича
Лейтенанта КИСЕЛЕВА Григория Федоровича
Сержанта КОЧЕТКОВА Михаила Лаврентьевича
Ефрейтора КУДРЯШЕВА Михаила Андреевича
Старшего лейтенанта МЕЛАМУДА Григория Исаевича
Красноармейца ПАРАМОНОВА Николая Михайловича
Младшего лейтенанта ПОЛУПАНОВА Ивана Ивановича
Лейтенанта ПОПОВА Ивана Фомича
Лейтенанта ПОПОВА Михаила Фомича
Лейтенанта РЫЖКОВА Михаила Ивановича
Старшего сержанта СЛАСТНИКОВА Ивана Леонтьевича
Сержанта СУРИНА Петра Никифоровича
Майора ТЕРЕХОВА Бронислава Львовича
Лейтенанта медицинской службы ФЕДОРОВА Ивана Александр-
ровича
Майора ШАРОВАТОВА Гавриила Тимофеевича
Лейтенанта ЩУРОВА Василия Васильевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ЯЦЕНКО Виктора Ивановича.

Орденом СЛАВЫ 3 СТЕПЕНИ

Красноармейца АФАНАСЬЕВА Петра Павловича
Красноармейца ВОЛХОНЦЕВА Ивана Ивановича
Красноармейца ГЕМБЕЛЯ Тимофея Кирилловича
Младшего сержанта ГУСАРОВА Ивана Александровича
Сержанта ДВОЕГЛАЗОВА Василия Васильевича
Сержанта ДУРНЕВА Ивана Ивановича
Красноармейца ЖИРОВА Сергея Ивановича
Красноармейца КИЖИКИНА Алексея Ивановича
Ефрейтора КРАСНОВА Петра Ивановича
Ефрейтора КРУТОВА Бориса Григорьевича
Красноармейца КУКУШКИНА Михаила Киреевича
Ефрейтора ЛИЧАЧЕНКО Петра Павловича
Старшего сержанта МАЛЬЦЕВА Петра Аверьяновича
Ефрейтора ПЕСТОВА Александра Михайловича
Сержанта РОЖКОВА Павла Михайловича
Младшего сержанта РУМЯНЦЕВА Ивана Федоровича
Красноармейца СИДОРОВА Александра Васильевича
Старшего сержанта СОРОКИНА Павла Афанасьевича
Сержанта УГАРОВА Николая Ивановича
Младшего сержанта УГЛЯНСКОГО Николая Павловича.

Медалью “ЗА ОТВАГУ”

Ефрейтора АЛЕКСАШИНА Александра Дмитриевича
Младшего сержанта АХЕЕВА Григория Васильевича
Сержанта БАБКИНА Михаила Константиновича
Красноармейца БЕЗБОРОДОВА Ивана Андреевича
Сержанта БОРОДИНА Николая Антоновича
Красноармейца ВЛАСОВА Алексея Семеновича
Младшего сержанта ВОРОНОВА Сергея Егоровича
Красноармейца ГИБАДАТОВА Абдулгалимя Гибадатовича
Ефрейтора ГЛАЗУНОВА Владимира Николаевича
Красноармейца ГОРЯЧКИНА Егора Павловича
Красноармейца ГРУЗИНКИНА Алексея Андреевича
Сержанта ЕГОРОВА Алексея Сергеевича
Старшего сержанта КАЗБАЕВА Рахима
Ефрейтора КИРГИЗОВА Николая Михайловича

Младшего сержанта КУЗИНА Юрия Николаевича
Старшего сержанта ЛЕМЕНТАРЕВА Дмитрия Антоновича
Младшего сержанта ЛУЦЕНКО Михаила Никоноровича
Красноармейца МАКУЛОВА Измаила Айнудиновича
Младшего сержанта МАМОНТОВА Николая Павловича
Ефрейтора МАНЖОСИНА Тихона Федоровича
Красноармейца МЕЛЬНИКА Петра Яковлевича
Младшего сержанта РАДЧЕНКО Ивана Локтионовича
Красноармейца САГАН Алексея Николаевича
Младшего лейтенанта медицинской службы СТЕЛЬМАХ Ольгу Михайловну
Инженер-капитана ФОМИНА Ивана Васильевича
Красноармейца ХАСАНОВА Владимира Федоровича
Ефрейтора ЧЕБОТАРЕВА Михаила Григорьевича
Красноармейца ЧИСЛЕНКО Ивана Ильича
Красноармейца ШИБАЕВА Алексея Михайловича
Младшего лейтенанта ЭСКУЗЯН Каро Соломоновича.

Медалью “ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ”

Красноармейца БОЧНИНА Виктора Евдокимовича
Ефрейтора ВОЖЖЕВА Егора Ивановича
Ефрейтора ГУДИМА Прокофия Ивановича
Сержанта КОБОЗЕВА Андрея Игнатьевича
Младшего сержанта КОЛОВА Федора Алексеевича
Старшего сержанта МАРГАЛИТАДЗЕ Моисея Кляхуновича
Младшего сержанта ПЕРЕВЕЗЕНЦЕВА Федора Кузьмича
Сержанта ПОЛИМАШЕВА Леонида Николаевича
Младшего сержанта ПРЯМОНОСОВА Бориса Александровича

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

М. КАЛИНИН

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

А. ГОРКИН

СПРАВКА

К наградам представляются:
Орденом „КРАСНОЕ ЗНАМЯ”

– 12 чел[овек]

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1 СТЕПЕНИ	– 22 чел[овека]
Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2 СТЕПЕНИ	– 34 чел[овека]
Орденом „КРАСНАЯ ЗВЕЗДА”	– 21 чел[овек]
Орденом СЛАВЫ III СТЕПЕНИ	– 20 чел[овек]
Медалью „ЗА ОТВАГУ”	– 30 чел[овек]
Медалью „ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ”	– 9 чел[овек]
ВСЕГО:	148 чел[овек]
	[підпис]*

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 16-25.
Засвідчена копія. Машинопис.*

* Підпис нерозбірливий.

№ 35

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ПРО ОПЕРАЦІЇ ЗІ ЗНИЩЕННЯ ВОСННИХ ФОРМУВАНЬ УПА
В РОВЕНСЬКІЙ, СТАНІСЛАВСЬКІЙ І ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ
ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
Не пізніше 22 лютого 1945 р.*

м. Львів

*Копия
Совершенно секретно
Не позднее 22 февраля 1945 г.*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных за последние дни.

1. 8 февраля 1945 года, реализуя поступившие агентурные данные, силами оперативного состава р/о НКВД и 203 ОСБ внутренних войск НКВД в районе села Трикутни Домбровицкого района Ровенской области и прилегающих к нему лесных массивах проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации бандформирований УПА.

В результате проведенной операции убито 31 и захвачено живыми 3 бандита. Среди убитых опознаны: главарь куреня УПА, по кличке “Ярко”, начальник штаба куреня “Степан”, помощник начальника штаба куреня “Гонта” и господарчий куреня “Совей”. Взятые трофеи: ручных пулеметов – 1, автоматов – 6, винтовок – 9, револьверов и пистолетов – 3, гранат – 2, патронов 800 и штабные документы.

2. С 3 по 11 февраля 1945 года силами 187-го и 174-го ОСБ ВВ НКВД и опергруппой Скала-Подольского р/о НКВД Тернопольской области проведена операция по очистке населенных пунктов района от оуновских бандитов. В результате проведенной операции убито 52 бандита. В ходе операции задержано бандитов – 197, бандпособников – 115, уклонившихся от призыва в Красную армию – 113, дезертиров из Красной армии – 13.

Во время проведения операции и боестолкновения с оперирующими бандами УПА убиты: командир куреня “Подкова”, его адъютант “Краб”, начальник СБ “Вир”.

Взяты трофеи: минометов – 1, мортир – 2, гранатометов – 1, ручных пулеметов – 6, автоматов – 12, винтовок – 61, револьверов и пистолетов – 14, гранат – 88, патронов – 12277.

3. 13 февраля 1945 года в ходе продолжающейся операции по очистке населенных пунктов Перегинского и Рожнятовского районов Станиславской области опергруппами НКВД и подразделениями 27-го погранотряда НКВД Прикарпатского округа убито 43 бандита, захвачено живыми 99 бандитов. Среди убитых опознаны: проводник подрайонного провода ОУН Луцин Николай Васильевич, по кличке “Байда” и комиссар СБ “Черноморец”. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 1, автоматов – 4, винтовок – 25, пистолетов – 3, гранат – 6, ПТР – 1, патронов – 1485, радиоприемников – 2.

4. По данным ранее захваченного куренного атамана “Юрченко”, стало известно, что на территории Польши в ряде населенных пунктов располагаются штаб 2-го военного округа УПА “Буг”, Окружной провод ОУН и сотня УПА под командованием “Ягоды”.

Реализуя эти данные, с 7 по 10 февраля с.г. 2-й пограничный отряд, при непосредственном участии “Юрченко”, провел чекистско-войсковую операцию по ликвидации указанных выше бандформирований ОУН и УПА. В результате 3-х дневной операции убито 32 бандита, захвачено живыми 182.

Из числа захваченных бандитов выявлены и разоблачены:

- 1) Инструктор политического вышкола (школы) и член Окружного провода ОУН Евстухов;
- 2) Член окружной призывной комиссии УПА, он же работник аппарата Окружного провода ОУН Головач;
- 3) Начальник повитовой уездной разведки ОУН “Ветер”;
- 4) Комендант военно-полевой жандармерии УПА “Богун”, он же “Ворон”;
- 5) Инспектор кавалерии при штабе 2-го военного округа УПА бывший петлюровский полковник Виригинер;
- 6) Зам. нач. повитовой разведки ОУН “Стрела”;
- 7) Связная Холмского окружного провода ОУН “Ира”;
- 8) Заместитель районного проводника ОУН “Гребень”;
- 9) Районная санитарка ОУН “Стефа”;
- 10) Районный господарчий “Остап”.

Все захваченные бандиты были выведены на нашу территорию и арестованы.

5. В связи с проводимой операцией по очистке населенных пунктов от бандитского элемента и массово-разъяснительной работы среди местного населения, за 11 и 12 февраля с.г. в Кутское р/о НКВД Станиславской области (расположенное в Карпатах) явились с повинной 207 бандитов. Явившиеся бандиты являются участниками резервных сотен УПА бандглаварей “Железняк” и “Святослава”, лагеря которых находились в Карпатских лесах. Главаря этих сотен “Железняк” и “Святослав” скрылись.

14. II. – с.г. в Войниловский район Станиславской области явились с повинной 417 чел[овек] и 15. II. – 170 человек участников банд УПА и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию.

15. II. – с.г. в Болеховском районе явился с повинной 171 чел[овек].

6. 15. II. – с.г., на основании поступивших агентурных данных, оперсоставом Камень-Каширского р/о НКВД Волынской области и подразделениями внутренних войск НКВД в районе села Верхи проведена чекистско-войсковая операция по разгрому и ликвидации банды „Кубика”. В результате проведенной операции убито 107 бандитов.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 8, автоматов – 20, винтовок – 19, пистолетов – 15, биноклей – 5, пишущая машинка – 1, лошадей – 15 и разные оуновские документы.

Наши потери: убит один боец внутренних войск НКВД.

7. С 8 по 16. II. – с.г. 19-й бригадой внутренних войск НКВД проведена операция по очистке населенных пунктов Войниловского района Станиславской области от оуновских бандитов. В результате проведенной операции и боестолкновений с мелкими группами УПА, боевками СБ и местными кустами самообороны, за период операции с 8 по 16. II. убито 99 бандитов, захвачено живыми 387. В районе проведения операции задержано 92 бандпособника и 69 человек, уклоняющихся от призыва в Красную армию. За это время в органы НКВД явилось с повинной 2299 чел[овек] бандитов и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию. В ходе операции убиты: окружной ревизор Калушского окружного провода ОУН Шлюзер Василий, по кличке „Чмола” и заместитель Галицкого повитового (уездного) проводника ОУН по кличке „Орлик”.

Среди задержанных выявлены и разоблачены: политреферент Калушского окружного провода ОУН Ворона, врач Галицкого повитового провода ОУН Коцюба Мария по кличке „Марта”, дочь генерала УГ (украинской Галицкой армии, существовавшей в 1914–1920 гг.) Тарнацкого, подрайонный проводник ОУН Парус, по кличке „Апа” и руководитель курьеров связи 4-го подрайона „Выдвижный”. Взяты трофеи: гранатометов – 2, ручных пулеметов – 8, автоматов – 15, винтовок – 64, пистолетов – 6, мин – 22, гранат – 268, патронов – 55310, раций – 3, телефонных аппаратов – 2.

Наши потери: убит 1 и ранен 1 боец внутренних войск НКВД.

8 февраля в Теробовлянское р/о НКВД Тернопольской области поступили данные, что в районе сел Глищава, Стадницы находится районный провод ОУН, именуемый „Степ” во главе с районным проводником Шамолиным по кличке „Хорт”.

Через маршрутную агентуру и войсковую разведку эти данные были уточнены, и установлено точное местонахождение районного провода.

Реализуя эти данные, 14. II. подразделением внутренних войск НКВД, бойцами истребительного батальона и оперсоставом р/о НКВД в селе

Глищава, где размещался провод ОУН, была проведена операция, в результате которой находившийся там районный провод ОУН „Степ” был разгромлен. В ходе завязавшегося боя убито 34 бандита, захвачено живыми 5. Среди убитых опознаны: проводник районного провода ОУН „Степ” Шамолин, руководитель кушевой ОУН Джусь Иван, по кличке „Вихорь”, Хома Иван, по кличке „Корч”, Белошицкий Петр, по кличке „Свист” и „Демьян”, подрайонный проводник ОУН Зеленский Василий, по кличке „Чернота”, шеф связи районного провода ОУН Самец Степан, по кличке „Жук”. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 3, винтовок – 8, автоматов – 2, револьверов – 2, гранат – 25, патронов – 2000, лошадей – 10.

Наши потери: убит 1 и ранено 2 бойца внутренних войск НКВД.

НКВД УССР
Верно:*

Рясной

Разослано:
т. Сталину,
т. Молотову,
т. Маленкову.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 54-58.
Копія. Машинопис.*

* Підпису немає.

№ 36

**ПОВІДОМЛЕННЯ НКВС СРСР ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ
ДІЮЧИХ ФРОНТІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ВІД ВОРОЖИХ
ЇЙ ЕЛЕМЕНТІВ СТАНОМ НА 23 ЛЮТОГО 1945 р.***

*Зовсім таємно
24 лютого 1945 р.
Особая папка*

№ 185/6

*Копия
Совершенно секретно
24 февраля 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину
СНК СССР – товарищу Молотову
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову

НКВД СССР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов от вражеского элемента по состоянию на 23 февраля с.г.

С начала операции изъято вражеского элемента 92016 человек, в том числе:

гласного состава и агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 4178, диверсантов и террористов – 156, участников фашистских организаций – 31007, “фольксдойче” – 697, участников других вражеских организаций – 2757, участников бандповстанческих групп – 1293, командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 1648, военных комендантов – 9, прокуроров, следователей, членов военных судов и трибуналов и гражданских судей – 127, руководителей дум, управ и бургомистров – 338, руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 792, редакторов газет, журналов, авторов антисоветских изданий – 23, командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 13558, военнослужащих РОА – 1532, изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 8850; прочего вражеского элемента – 19051.

По национальности:

азербайджанцев – 56, белорусов – 1599, венгров – 2946, грузин – 82, итальянцев – 377, казахов – 165, латышей – 3446, литовцев – 3618, немцев

* Див. док. № 21, 24, 33, 46, 49, 57, 63, 73.

и австрийцев – 45345, поляков – 20194, румын – 74, русских – 5208, словаков – 1082, татар – 137, узбеков – 144, украинцев – 3015, французов и бельгийцев – 315, чехов – 45, югославов – 64. Прочих – 489.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Кубаткин). Всего изъято – 5199 человек, из них:

латышей – 3356, литовцев – 1653, немцев – 25, поляков – 19, русских – 119.

1-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Ткаченко). Всего изъято – 1431 человек, из них:

литовцев – 651, немцев – 655, русских – 70.

Кроме того, задержано 240 иностранных подданных и 843 человека – граждан СССР, находившихся на территории противника. Задержанные направлены на пункты для репатриации.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Абакумов). всего изъято – 15129 человек, из них:

белорусов – 264, литовцев – 1273, немцев – 12107, поляков – 673, русских – 534, украинцев – 228.

Кроме того, задержано 67153 человека, из них: немцев – 14385; граждан СССР, угнанных в свое время немцами с оккупированных районов Советского Союза, возвращающихся из Германии – 23330; иностранных подданных: поляков, французов, итальянцев и других – 29438.

Граждане СССР и иностранные подданные направляются на созданный Военным Советом фронта сборно-пересыльный пункт и комендатуру в город Миллюнен, а также проверочно-фильтрационный пункт НКВД в город Кибарты.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Цанав). Всего изъято – 41768 человек, из них:

белорусов – 937, венгров – 148, итальянцев – 299, немцев и австрийцев – 22253, поляков – 12562, румын – 43, русских – 2679, украинцев – 1250, французов и бельгийцев – 274, чехов – 27.

Кроме того, оперативными группами НКВД задержано 7494 бывших военнослужащих английской, французской и итальянской армий, работавших на разных работах у немцев. Задержанные переданы в комиссию по репатриации.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Серов). Всего изъято – 15078 человек, из них:

белорусов – 369, немцев – 6731, поляков – 5312, русских – 1343, украинцев – 1065.

Частями войск НКВД при столкновениях убито 543 солдата и офицера противника и взято в плен 8031.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Мешик).
Всего изъято – 5084 человек, из них:
немцев – 1456, поляков – 255, русских – 160, украинцев – 95.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР т. Селивановский). Всего изъято – 8327 человек, из них:
венгров – 2798, итальянцев – 71, немцев – 2118, поляков – 1365, румын – 24, русских – 295, словаков – 1082, украинцев – 358, французов – 37, югославов – 58.

Из числа изъятых по всем фронтам отправлено в лагеря 34140 человек.

Расстреляно на месте более 200 немцев – активных германских диверсантов и террористов, имевших задание убивать командиров и военнослужащих Красной армии, а также совершать диверсии в тылу частей фронта.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *В. Попова* (підпис)

Л. Берия

Отп. 4 экз.

1-3 – адресатам, 4 – в дело С-та НКВД
исп. т. *Соколов*,
осн. печ. *Леонова*. 23.II-[19]45 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 184-188.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 37

**ПОВІДОМЛЕННЯ ПРОКУРОРА УРСР Р.РУДЕНКА СЕКРЕТАРЯМ
ЦК КП(б)У М. ХРУЩОВУ ТА Д. КОРОТЧЕНКУ ПРО ЗЛОЧИННІ
ДІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
СТОСОВНО НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР***

*Зовсім таємно
24 лютого 1945 р.*

*Совершенно секретно
24 февраля 1945 г.*

СРСР
ПРОКУРАТУРА СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ
СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

ПРОКУРОР
УКРАЇНСЬКОЇ
РАДЯНСЬКОЇ
СОЦІАЛІСТИЧНОЇ
РЕСПУБЛІКИ

ЦК КП(б)У
товарищу ХРУЩЕВУ Н.С.
товарищу КОРОТЧЕНКО Д.С.

№ 00/693
Лютий, 24 дня 1945 р.
м. Київ

СООБЩЕНИЕ

**о фактах нарушения советской законности в
западных областях Украинской ССР**

Прокуратура УССР располагает данными, свидетельствующими об имеющих место фактах грубого нарушения советской законности в ряде западных областей УССР. Подчас эти нарушения допускаются отдельными работниками под видом борьбы с бандами украинско-немецких националистов.

В Коропецком районе Тернопольской области недалеко от села Красицево в ноябре 1944 года имел место обстрел группы актива со стороны националистической банды, в результате чего были убитые. Через три дня после этого 17-го ноября в это село выехала оперативная группа

* Див. док. № 3, 37, 48, 71, 72, 81, 84, 87, 89, 125, 126.

работников НКВД и районного актива. Сначала они заехали в село Задоров, где был задержан один неизвестный гражданин и оставлен в квартире гр[аждани]на Кришталь под охраной бойцов истребительного батальона. Задержанному удалось скрыться, ушли оттуда и лица, его охранявшие. Впоследствии даже не удалось установить фамилии участников истребительного батальона, которые были оставлены охранять задержанного.

Заведующий райземотделом Коропецкого района, узнав об этом факте, расстрелял владельца дома Кришталь – 63 лет и поджег его дом в отместку за то, что из его дома ушел задержанный неизвестный гражданин, при этом совершенно не интересуясь ответственностью участников истребительного батальона, поставленных охранять этого задержанного.

В том же селе были подожжены еще 4 дома. Причем никаких данных о том, что владельцы этих домов являются бандеровцами, не было.

В этот же день оперативная группа во главе с начальником милиции Белаш прибыла в село Красиево и без достаточных к тому оснований открыла в селе стрельбу и начала в разных концах села поджигать дома. В результате этого уничтожено было 117 крестьянских хозяйств, в том числе 14 хозяйств семей военнослужащих. Участники оперативной группы убили 6 человек, в том числе гр[аждани]на Грон Михаила, рождения 1871 года, сын которого находился в рядах РККА.

Оперативной группой было изъято у населения более 60 голов скота, часть которого разбазарена. Значительная часть участников оперативной группы была в нетрезвом состоянии.

Несмотря на то, что в момент пожара туда прибыл секретарь райкома КП(б)У тов. Поддубный, последний должных мер к предотвращению вышеуказанных действий не принял и больше того, до приезда представителя облпрокуратуры этот вопрос на заседании райкома КП(б)У не обсуждался. Лишь 8.1.[19]45 г. этот вопрос был предметом обсуждения бюро райкома КП(б)У. Однако принятое решение не обеспечивало должной борьбы с фактами беззакония.

Тов. Поддубный и др[угие] работники района об этом факте своевременно не поставили в известность обком КП(б)У.

Работники военкомата Коропецкого района под руководством капитана Киреева, проводя работу по выявлению лиц, уклонившихся от призыва в РККА, производили незаконные обыски, изъятие имущества и т. д.

21.XI.1944 года, будучи в селе Тростянец, эти работники развалили 4 печки в домах, разбили стекла в окнах, забрали много скота у лиц, уклонившихся от призыва в РККА. По неполным данным, ими изъято у населения района до 60 голов скота, который, по объяснению Киреева, возвращается обратно, когда подлежащий призыву явится в райвоен-

комат. Не говоря уже о том, что этот факт является сам по себе незаконным, самоизъятие скота производилось без должного учета.

В селе Стелевка Збаражского района Тернопольской области работник военкомата – старший лейтенант Стезальцев А. С. производил незаконные обыски у населения и изымал разное имущество: 24.XI.[1945] г. им было изъято у гр гр[ажданки] Гладнюк М.А. 800 руб. денег, кожух, пальто и др. ценные вещи, 9.XII.[19]44 г. у гр[ажданки] Блашневич Прасковьи – жены военнослужащего, изъято: кожтоваров на 3 пары сапог, 600 руб. денег, 2 женских костюма, меховая шуба и детские вещи.

В селе Чайковичи Рудковского района Дрогобычской области 9-го января 1945 года бандеровцами был убит участковый инспектор милиции т. Левченко. Убийство произошло в доме Тимковича, где Левченко находился на квартире. Тимкович в 1939–40 г.г. был председателем колхоза, с установлением советской власти Тимкович принимал активное участие в проводимых мероприятиях. В дом бандиты зашли под видом бойцов истребительного батальона.

10.1.[19]45 г. группа сотрудников р/о НКВД под руководством начальника милиции Подувальцева, прибыв в село Чайковичи, без суда и следствия расстреляли Тимковича, сожгли 9 дворов, в том числе 3 дома семей военнослужащих, присвоили часть имущества.

Рудковский райком КП(б)У на своем заседании рассматривал этот вопрос, нач. милиции Подувальцева исключили из рядов партии, на других лиц наложены партвзыскания.

В Мельнице-Подольском районе секретарь райкома КП(б)У Чепиков лично сам производил обыски и изымал имущество у отдельных граждан, в том числе изъяс имущество у двух семей военнослужащих. Чепиков присутствовал при допросе в районном отделении НКВД гр.Трепчака Василя – 16 лет и избил последнего.

25.XI. [1945] г. группа райактива с участием Чепикова, председателя райисполкома Зинец и др. выехала в село Германовку, где накануне был налет на сельсовет со стороны банды украинско-немецких националистов. Участники группы райактива прибыли в село в нетрезвом виде и открыли в селе бесцельную стрельбу в воздух, в телеграфные столбы. Зав. райФО Сапач стрелял в могильный крест.

В декабре 1944 года работники подсобного хозяйства Станиславского НКГБ Щербаков Д.В., Долгополов П.Н., Примаков Г.А. выехали в село Русово Снятинского района с целью выплаты крестьянам заработной платы за работу в подсобном хозяйстве. Вместо выполнения порученной работы эти лица начали производить незаконные обыски, изъятие вещей, вымогать водку. Мирным гражданам, которые оказывали им в этом сопротивление, они наносили побои и даже расстреливали, как бандеровцев. Так, было убито ими 7 человек, среди которых оказалась

гр. Луцик Е.Н., муж ее в Красной армии, Додух М.А. – мать двух сыновей, находящихся в Красной армии.

Во время изъятия вещей у Луцик Е. Долгополов арестовал ее дочь Ирину и за то, что она оказала сопротивление в изъятии вещей, расстрелял ее в сарае.

Долгополов и Примаков арестованы, а Щербаков после убийства Луцик скрылся.

18.XII.[19]44 г. заместитель председателя Заболотовского райисполкома Станиславской области Голубцов и второй секретарь райкома КП(б)У Нарыжный выехали в село Ганковцы для участия в похоронах граждан, расстрелянных бандеровской бандой. Идя по дороге к сельсовету, они увидели снятый с могилы погибших бойцов Красной армии памятник. В это время мимо них проходили две девушки, которым Голубцов и Нарыжный предложили поставить памятник на место. Однако Ворошук Мария и Губшит Анна отказались выполнить распоряжение последних. Тогда Голубцов дал очередь из автомата и расстрелял их обеих.

16 января 1945 года участковый уполномоченный Богородчанского районного отделения НКВД Станиславской области Глазков вместе с сержантом, будучи вооруженными, пошли в село Лиховцы, зашли в один из домов, отобрали там водку и деньги, напившись пьяными и стали ходить по квартирам, нанося оскорбления и угрозы местному населению. В один из домов они собрали 5 женщин, которым предложили снять с себя всю одежду, затем заставили их лечь нагими на пол. Глазков и Шаповалов начали избивать их. После этого они по пути подожгли дом, принадлежащий Денисову М.В., шоферу НКГБ.

В селе Борбин Острожецкого района Ровенской области войсками НКВД, проводящими операции по ликвидации банд украинско-немецких националистов, была задержана Устимчук Маврония и доставлена в районный центр. Начальник р/о НКВД Пиканов дал приказание младшему лейтенанту Логвиненко вывести задержанную Устимчук на площадь местечка и там ее расстрелять.

Это приказание было выполнено.

Произведенной проверкой установлено, что Устимчук является матерью 3-х сыновей, находящихся в рядах РККА, муж ее работает в оборонной промышленности.

Подобные факты имеют место и в других областях.

Такие нарушения наносят серьезный ущерб делу установления советского правопорядка, подрывают авторитет советской власти и вредят интересам беспощадной борьбы с украинско-немецкими националистами.

По изложенным фактам приняты и принимаются меры к привлечению конкретных виновников к ответственности, однако в целях предуп-

реждения в дальнейшем подобных фактов считаю необходимым просить Вас принять по этому вопросу специальное решение, проект которого при сем представляю*.

Прокурор УССР

Государственный Советник Юстиции 2 класса

Р. Руденко

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 192-196.

Оригінал. Машинопис.

* Проект відсутній.

№ 38

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ ПРОТИ
УПА З 5 ПО 21 ЛЮТОГО 1945 р. У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

*Зовсім таємно
24-25 лютого 1945 р.*

м. Львів

Особая папка
Копия
*Совершенно секретно
24-25 февраля 1945 г.*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных за последние дни:

1. В период с 5 по 21. II с.г. силами 42-го пограничного мотострелкового полка и маневренной группы 2-го пограничного отряда войск НКВД Украинского округа, совместно с оперативным составом р/о НКВД, проведена операция по очистке населенных пунктов Радоховского района Львовской области от оуновских бандитов. В результате проведенной операции убито 169, ранено 13, захвачено живыми 21 и задержано 335 бандитов. За время проведения операции в органы НКВД явилось с повинной 611 бандитов и уклоняющихся от призыва в Красную армию. Выселено 115 семей бандитов общей численностью 213 чел[овек]. В ходе операции разгромлено: полковая жандармерия УПА, 4 боевки СБ и 5 кущей самообороны УПА.

В результате разгрома оуновского подполья ликвидирован следующий руководящий состав УПА: командир сотни, он же районный проводник ОУН; руководитель повитового провода ОУН, господарчий повитового провода ОУН – 2, районные коменданты СБ – 3, руководители кущевой ОУН – 4, господарчие кущевые ОУН – 6, кущевые коменданты СБ – 6, руководители станичной ОУН – 6, коменданты местных боевок СБ – 14.

Во время операции взяты следующие трофеи: пушка – 1, крупнокалиберных пулеметов – 1, гранатометов – 3, станковых пулеметов – 3, ручных пулеметов – 12, автоматов – 23, винтовок – 56, револьверов и пистолетов – 20, гранат – 43, артснарядов – 12, патронов – 1980, радиоприемников – 4, телефонных аппаратов – 3, пишущая машинка и другое военное имущество. Разрушено 318 укрытий бандитов.

Наши потери: убито 4 и ранено 6 человек.

2. С 7 по 23.ІІ. с.г. проведена операция по очистке от бандитов населенных пунктов Перегинского и частично Рожнятинского районов, Станиславской области. Операция проведена силами подразделений 27-го пограничного отряда войск НКВД Закарпатского округа совместно с оперативным составом р/о НКВД.

В ходе операции и боевых столкновений с разрозненными банд-группами УПА и некоторыми кустами самообороны убито 123 бандита, в том числе: референт СБ 3-го подрайона ОУН “Шугай”, проводник подрайонного провода ОУН Руслый Николай Васильевич, по кличке “Байда”, районный референт СБ “Черноморец”, заместитель командира сотни куреня “Благого” – Дорик и работник жандармерии “Крюк”.

Задержано во время операции 417 бандитов, среди которых выявлены: господарчий районного провода ОУН “Сивый” и 2 работника женской референтуры Калушского районного провода ОУН Левицкая Ольга Федоровна, по кличке “Буря” и Буревая Лидия.

В период проведения операции в органы НКВД явилось с повинной 173 бандита и уклоняющихся от мобилизации в Красную армию. За это время выселено 13 семей бандитов.

Взяты трофеи: ПТР – 1, ручных пулеметов – 2, автоматов – 7, винтовок – 44, револьверов и пистолетов – 8, гранат – 19, патронов – 3229, радиоприемников – 3, телефонных аппаратов – 1, пишущая машинка – 1, денег польских 14525 злотых, денег немецких 4651 марка, денег венгерских 3498 марок. Уничтожено 284 укрытия бандитов.

3. С 16 по 22 февраля силами подразделений внутренних войск НКВД совместно с оперативным составом УНКВД проведена операция по очистке населенных пунктов Ракитовского района Ровенской области от оуновских бандитов. В ходе операции чекистско-войсковой группой разгромлены обнаруженные банды “Гамалия” и “Стального” неустановленной численности.

В результате проведенной операции и боевых столкновений с крупной бандой УПА, за период с 16 по 22.ІІ., убито 257 бандитов, захвачено живыми 3. В районе проведения операции задержано бандитов – 13, бандпособников – 20, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 5.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 14, автоматов – 11, винтовок – 121, пистолетов – 3, патронов – 2000, пишущая машинка – 1, лошадей – 12 и штабные документы.

Наши потери: убит офицер внутренних войск – 1, рядовых бойцов – 5, ранен офицер внутренних войск – 1, рядовых бойцов – 7.

4. 21.ІІ. с.г., реализуя поступившие агентурные данные, оперсоставом р/о НКВД и подразделением внутренних войск НКВД проведена операция по ликвидации банды УПА, оперирующей в районе села Виня-

тинцы Залещицкого района Тернопольской области. В ходе операции чекистско-войсковая группа столкнулась с крупной бандой неустановленной численности и завязала бой, в результате которого убито 90 бандитов, в том числе войсковой референт Борщовского повитового провода ОУН “Галина”, руководитель кущевой ОУН по юнакам – “Керчь”, референт СБ Чертковского повитового провода ОУН “Бойко” и руководители бандгрупп “Кобзарь” и “Граб”.

В районе боя подобрано оружия: ручных пулеметов – 2, автоматов – 12, винтовок – 30, гранат – 32, дисков к ручным пулеметам – 39, пишущих машинок – 3.

5. 22.ІІ. с.г., на основании поступивших агентурных данных, в районе полигона, что в 6 км от села Крехов Жовковского района Львовской области оперсоставом р/о НКВД и подразделением внутренних войск НКВД проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации банды УПА, руководимой бандглаварем “Грозный”. В ходе операции по ликвидации банды “Грозного” последняя, разбившись на 2 группы, начала отходить в разных направлениях. Организованным преследованием одна из групп была достигнута и разгромлена. В завязавшемся бою бандитов убито – 30, ранено – 2, захвачено живыми – 15.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 4, винтовок – 30, револьверов и пистолетов – 4, патронов – 2000.

Наши потери: убит 1 и ранено 2 бойца.

Нарком внутренних дел УССР
Верно: [підпис]*

Рясной

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

27 февраля 1945 года

№ 95/б

Основание: сообщения т. Рясного от 24.ІІ. б/н и № 328/оп.; инд. 83 от 24 и 25.ІІ.1945 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 212-215.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 39

**ЗВІТ ВОЛИНСЬКОГО ОБКОМУ КОМПАРТІЇ ДО ЦК КП(б)У,
М. ХРУЩОВА ПРО ЗНИЩЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ УПА***

*Зовсім таємно
25 лютого 1945 р.*

*Совершенно секретно
25 февраля 1945 г.*

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б) УКРАИНЫ
ТОВАРИЩУ ХРУЩЕВУ Н.С.

О Т Ч Е Т

**Волынского обкома КП(б)У о работе по укреплению
местных органов советской власти и ликвидации банд
украинско-немецких националистов**

По состоянию на 20-е февраля 1945 года

1. Подбор, расстановка кадров, организация местного актива и укрепление местных органов советской власти.

Волынская область частично была освобождена Красной армией от немецких оккупантов в начале февраля 1944 года. Полностью освобождение области окончено 20-го июля 1944 года.

При огромном внимании и помощи ЦК КП(б)У обком партии смог сравнительно своевременно и полностью укомплектовать основными кадрами партийные и советские органы Волынской области. Комплектование партийных и советских органов области кадрами номенклатуры ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У и обкома проходило следующим образом:

* Див. док. № 100, 119, 142.

№ № п/п	Наименование органов и должностей	Необходимо по штату	Подобрано и работают			Не комплект по состоянию на 15.11.1945 года	Примечание
			Необходимо по штату	По состоянию на I.X.44 г.	По состоянию на 15.XI.45 г.		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Обком КП (б)У – всего <u>В том числе:</u> Секретари обкома Зав. отделами Зав. секторами, Инструкторы Лекторы	94 5 6 12 46	40 5 3 7 15	43 5 6 7 18	58 5 6 8 28	35 - - 4 18	
2.	Горкомы и райкомы КП (б)У <u>В том числе:</u> Первые секретари Вторые секретари Секретари по кадрам Зав. оргинструктор- ским отделом Зав. отделом пропаганды Штатпропы Инструкторы	462 32 33 33 33 33 60 93	192 23 27 31 25 13 2 32	205 26 26 32 26 12 2 35	368 32 33 33 32 21 18 84	94 - - - 1 12 42 9	
3.	Комсомольские кадры <u>В том числе:</u> Обком комсомола Секретари горкомов и райкомов ЛКСМУ	74 8 66	63 6 57	70 7 63	69 8 61	5 - 5	
4.	Органы печати <u>В том числе:</u> Редакторы районных газет	76 30	4 2	4 2	33 10	43 20	
5.	Советские органы <u>В том числе:</u> Пред.облисполкома Зам. пред. облиспол. Зав. отд. “_” Пред. гор. и райисполкомов	407 1 4 25 33	306 1 2 15 31	306 1 2 18 32	318 1 3 23 33	895 - 1 2 -	
6.	Кадры органов НКО, НКВД, НКГБ, суда и прокуратуры	422	248	276	365	57	

1	2	3	4	5	6	7	8
7.	Кадры промышленности, транспорта и связи	183	84	102	137	46	
8.	Кадры сельского хозяйства и заготовительных органов	196	59	122	128	68	
9.	Органы науки, культуры и охраны народного здоровья	122	78	93	112	10	
10	Всего работников номенклатуры обкома КП(б)У	1965	867	1269	1534	431	

Всего по штатному расписанию всех органов НКВД области должно быть оперативных работников и технических – 2408 чел[овек], подобрано и работают по состоянию на 20-е февраля 1945 года – 2125 чел[овек]. Некомплект – 283 чел[овека], в том числе: 1 нач. райотдела НКВД, 47 участковых уполномоченных милиции и 71 чел[овек] рядового состава милиции. Участковых уполномоченных милиции и рядовых милиционеров подбираем из местного населения.

В период июнь–август 1944 года подобраны и утверждены исполкомы городских и районных советов депутатов трудящихся. Кроме комплектования аппарата номенклатуры кадрами, за прошедшее время проведена большая работа по подбору неноменклатурных работников. Так, по штатному расписанию во всех районных и городских (областного подчинения) организациях (без партийного и комсомольского аппаратов) должно работать 11146 чел[овек]. Подобрано и работает по состоянию на 15-е февраля 1945 года – 10688 чел[овек] или 95,8% к штату. Из общего числа работающих в городских и районных советских органах – 7809 чел[овек] подобрано из местного актива или 73% к общему количеству работников.

В области имеется 859 сельских советов, 16 поселковых и 5 городских советов районного подчинения, всего 880 советов. Из этого количества, в 5 городских, 16 поселковых и 850 сельских советах подобраны и утверждены исполкомы местных советов и состав постоянно действующих комиссий.

За последний месяц, после постановления ЦК КП(б)У от 10-го января 1945 года, организованы исполкомы сельских советов и постоянно действующие комиссии в 123 сельсоветах, в которых до этого времени не были созданы исполкомы и постоянно действующие комиссии. В настоящее время в состав исполкомов сельских советов входит 5647 чел[овек] и в состав постоянно действующих комиссий – 10525 чел[овек] в селах области уже подобрано и утверждено 1891 уполномоченный сельсоветов

на участках и 9741 десятитысячник. Таким образом местный актив сельсоветов составляет более 27 тыс. человек. Комплектование исполкомов остальных 9 сельсоветов, подбор уполномоченных сельсоветов на участках и десятитысячников продолжается.

За отчетный период значительно увеличился состав партийной организации области. Так, на 1.X.[19]44 года областная парторганизация насчитывала в своих рядах 1559 членов и кандидатов партии, на 1.XI.[19]44 г. – 1658 чел[овек] и на 1.II.1945 года – 2053 чел[овек]. Проведены выборы низовых, районных и городских руководящих партийных органов. В настоящее время обком КП(б)У приступил к созданию 10-ти сельских первичных парторганизаций в наибольших селах области.

Значительно выросла комсомольская организация области. Так, на 1.X. [19]44 года областная комсомольская организация насчитывала 1261 чел[овек], которые входили в 184 первичные комсомольские организации, из них сельских комсомольских организаций было всего 24. На 20.II.19]45 года комсомольская организация насчитывает 4326 чел[овек], создано 507 первичных комсомольских организаций, из них 277 первичных комсомольских организаций в селах. За все время принято в комсомол местной молодежи – 2136 чел[овек]. За последний месяц создано 111 сельских первичных комсомольских организаций и принято в комсомол – 736 чел[овек] сельской молодежи.

II. Организация политической работы среди населения области

Для ведения систематической политической работы среди населения в области создано 33 группы докладчиков и лекторов при райкомах и горкомах КП(б)У, в которые входит 573 докладчика и лектора. Организована при обкоме КП(б)У группа докладчиков и лекторов в составе 52 товарищей, в селах и на предприятиях организовано 646 агитколлективов, которыми охвачено 4399 агитаторов и чтецов. Только за последний месяц с 10-го января по 10-е февраля 1945 года в селах области проведено 1645 собраний крестьян, прочитано 1956 лекций и докладов и проведено более 11 тысяч групповых бесед.

12-13-го ноября 1944 года проведено областное совещание интеллигенции, на котором присутствовало 540 человек учителей, медицинских работников, специалистов сельского хозяйства, промышленности, транспорта и работников искусств. После областного совещания интеллигенции проведены в каждом районе районные собрания интеллигенции, в работе этих собраний приняло участие более 5000 человек.

3–4–5-го декабря 1944 года проведено областное совещание крестьян, на котором присутствовало 917 чел[овек] крестьян со всех сел области. Во второй половине декабря во всех райцентрах области проведены районные совещания актива крестьян. В работе этих совещаний приняло

участие более 10-ти тысяч человек. На областном совещании в обсуждении доклада „О задачах по восстановлению сельского хозяйства, разрушенного немецкими оккупантами и украинско-немецкими националистами” приняло участие 42 чел[овека]. И в обсуждении докладов секретарей райкомов КП(б)У на районных совещаниях выступило более 500 человек крестьян.

10-12-го декабря 1944 года проведено областное совещание актива молодежи. На это совещание приглашалось 500 чел[овек]. Молодежи, прибыло 675 чел[овек], записалось на выступление по докладу 68 чел[овек], выступило 39 чел[овек]. После областного совещания молодежи проведены городские и районные совещания молодежи, в работе которых приняло участие 4790 чел[овек] юношей и девушек.

На всех этих совещаниях обсуждались практические вопросы борьбы с бандами, укрепления низовых органов советской власти, восстановления народного хозяйства, разрушенного немецкими оккупантами и украинско-немецкими националистами.

В конце октября 1944 года и в конце января 1945 года были проведены два смотра художественной самодеятельности, которыми охвачено было более 7000 чел[овек] участников кружков художественной самодеятельности. В областном смотре в октябре месяце 1944 года принимало участие 295 чел[овек] и в январе 1945 года – 450 чел[овек].

Все эти мероприятия прошли на высоком политическом уровне, при высокой поддержке политической активности самих участников совещаний. Участники совещаний рассказывали о фактах злодеяний украинско-немецких националистов, приводили примеры борьбы самого населения против предателей украинского народа. Во время совещания участниками совещания было закуплено политической литературы на сумму свыше 25 тыс. рублей.

Как отразились эти совещания на последующей работе участников этих совещаний говорят следующие примеры. Более половины участников областного совещания молодежи вступило в комсомол. Участник областного совещания молодежи Косач Андрей, 1928 года рождения, из села Шплин Сенкевичевского района, возвратясь в село, создал группу самообороны, которой впоследствии отбил два нападения бандитов на село и убил 8 бандитов.

Обкомом КП(б)У за последние два месяца издано листовками и брошюрами 80000 экземпляров обращения Президиума Верховного Совета, Совета Народных Комиссаров УССР и ЦК КП(б)У к населению западных областей Украины, 300000 экземпляров статьи тов. Рясного – „Сильнее удар по злейшим врагам украинского народа – украинско-немецким националистам”, по 30000 экземпляров приказа нач. Облуправления НКВД о регистрации населения, о явке с повинной и о сдаче оружия.

После решения ЦК ВКП(б) от 27.IX.[19]44 года и решения ЦК КП(б)У от 7.X.[19]44 года в области организовано и выходит 12 районных газет, подготавливаются к выходу остальные 18 районных газет.

Это основные показатели политической работы парторганизации среди населения области. В результате этой работы, только за последний месяц пришло с повинной бывших бандитов 2188 чел[овек]. Население более активно начало помогать органам советской власти вылавливать и уничтожать украинско-немецких националистов.

III. Ликвидация вооруженных банд и подпольных организаций украинско-немецких националистов

Для непосредственной ликвидации вооруженных националистических банд, кроме внутренних войск НКВД, приданных нашей области, и которые насчитывают около 4000 человек рядового, сержантского и офицерского состава, областной парторганизацией, органами НКВД и НКГБ области созданы следующие боевые единицы. По состоянию на 20-е февраля 1945 г.:

№№ п/п	Наименование боевых единиц	Количество единиц	В них бойцов	
			Всего	В том числе вооруженных
1.	Истребительные батальоны	36	3437	3437
2.	Группы самоохранны	777	6990	1641
3.	Вооруженные отряды районного совпартактива	30	1525	1525
4.	Специальные боевые группы (контрбанды)	42	650	650
	Всего	885	12602	7253

Количество этих боевых единиц и бойцов в них полтора-два месяца тому назад было наполовину меньше.

За последние полтора месяца также значительно возросла и агентурная сеть. Всего в органах НКВД и НКГБ она составляет:

№№ п/п	Дата	Резидентов	Агентов	Осведомителей
1.	Было на 10.I.1945 г.	44	292	2697
2.	Имеется на 10.II.1945 г.	68	391	3982

Но все же надо отметить, что в ряде районов: Озютичевском, Любешевском. Мациевском и др. агентурная сеть недостаточна и к тому же

[ее] качество далеко не удовлетворительное. С агентурой очень мало работают.

Результат работы партийной организации, внутренних войск НКВД, органов НКВД и НКГБ по разгрому банд украинско-немецких националистов за период с момента освобождения области и по состоянию на 20-е февраля 1945 года следующий:

№№ п/п	Дата	Убито бандитов	Захвачено в плен бандитов	Арестовано членов ОУН	Задержано дезертиров Красной Армии	Задержано уклоняющихся от мобилизации	Арестовано бандпособников	Явилось с повинной	Всего	Выявлено и ликвидировано схронов
1.	С момента освобождения по ноябрь м-ц 1944 года	3541	2461	1229	11025	44354	676	1583	14869	165
2.	За ноябрь 1944 г.	551	265	166	129	214	56	35	1416	17
3.	За декабрь 1944 г.	624	300	103	457	474	140	974	3072	14
4.	За январь 1945 г.	871	436	116	361	757	377	1108	4026	293
5.	За 20 дней февраля 1945 года	729	652	232	225	1786	230	1421	5275	478
6.	Всего на 20-е февраля 1945 года	6316	4114	1846	2197	7585	1479	5121	28658	967

Из общего количества убитых и захваченных бандитов, дезертиров Красной армии и уклонявшихся от мобилизации, убито и захвачено за все время внутренними войсками НКВД, находящимися в нашей области:

- а) убито бандитов – 3227,
- б) захвачено в плен бандитов – 2635,
- в) задержано уклонившихся от мобилизации – 4646,
- г) задержано дезертиров Красной армии – 1396,

За все время работы бойцами истребительных батальонов и групп самообороны с участием местного населения:

- а) убито бандитов – 1091,
- б) задержано бандитов, чл[енов] ОУН и бандпособников – 1978,
- в) задержано уклонившихся от мобилизации – 1571,
- г) задержано дезертиров Красной армии – 861.

За отчетный период органы НКГБ и НКВД области ликвидировали 282 оуновские организации, из них 43 районных провода, 179 станичных

организаций. Арестовано или убито 4 участника областного провода, 11 участников окружных проводов ОУН.

Полностью ликвидировано ряд крупных вооруженных банд – курень „Лысого” в составе 390 чел[овек], курень „Юрченко” в составе 420 чел[овек]. Только за последнее время с 10-го января 1945 года ликвидировано полностью 24 банды и боевки, в том числе: бригада „Кубика” в составе 200 чел[овек], банда „Юрко” в составе 167 чел[овек], банда „Ярослава” в составе 50 чел[овек] и сотня „Безымянного” в составе 67 человек. Захвачено или убито за последние полтора месяца 57 главарей банд и руководителей оуновских организаций, в том числе: командующий Северной группой УПА „Рудой”, командиры бригад УПА „Верховинец”, „Орел” и „Кубик”, сотенные „Безымянный”, „Богун”, „Арих”, „Неразлучный”, шеф „СБ” военного округа „Славута” – Шкворный и другие.

Только за полгода, с августа месяца 1944 года по 20-е февраля 1945 года у бандитов захвачено: минометов – 14, станковых пулеметов – 26, ручных пулеметов – 209, автоматов – 471, винтовок – 1532.

Выселено семей бандитов – 1659, из них: за последние полтора месяца – 711.

Область отобюролизировала и направила в Красную армию 105167 чел[овек] военнообязанных. В результате переписи населения в области выявлено всего 2604 уклоняющихся от мобилизации в Красную армию.

Бандам нанесен большой удар. В области осталось 28 банд, в каждой из них от 25 до 150 бандитов, а всего в этих бандах насчитывается около 1200 бандитов. Созданы все условия для окончательного разгрома вооруженных банд. Парторганизация Волынской области, органы НКВД, НКГБ и внутренние войска закончат ликвидацию вооруженных банд в течение ближайших 2-3 недель.

После совещания во Львове обкомом КП(б)У разработаны конкретные мероприятия по ликвидации вооруженных банд и по укреплению низовых органов советской власти в селах. Для осуществления этих мероприятий в районы и села направлен областной и районный партийный и советский актив.

Секретарь Волынского обкома КП(б)У *И. Профатилов* [підпис]
25-го февраля 1945 года
г. Луцк
№ 01-228-с

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1693. – Арк. 28-37.
Копія. Машинопис.*

№ 40

**ПОСТАНОВА ЦК КП(б)У “ПРО ХІД ВИКОНАННЯ ВЛАСНОГО
РІШЕННЯ ВІД 10 СІЧНЯ 1945 р. “ПРО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ
З УКРАЇНСЬКИМИ НАЦІОНАЛІСТАМИ В ЗАХІДНИХ
ОБЛАСТЯХ УРСР”***

*Цілком таємно
26 лютого 1945 р.
Особая папка*

*Совершенно секретно
26 февраля 1945 г.*

Постановление ЦК КП(б)У

**О ходе выполнения постановления ЦК КП(б)У от 10.1.1945 г.
“Об усилении борьбы с украинско-немецкими националистами
в западных областях УССР”**

Проверив ход борьбы с украинско-немецкими националистами в западных областях Украины, ЦК КП(б)У отмечает, что партийные организации и органы НКВД и НКГБ западных областей Украины, выполняя постановление ЦК КП(б)У от 10.1.1945 года, провели значительную работу по разгрому вооруженных банд так называемой УПА и подполья ОУН.

В борьбе с украинско-немецкими националистами партийные организации западных областей УССР показали организованность, сплоченность, дисциплину и умение организовывать массы на борьбу за выполнение решений партии и правительства.

Внутренние и пограничные войска НКВД генерал-лейтенанта Бурмака, генерал-лейтенанта Марченко, генерал-майора Демшина успешно ведут борьбу с бандитизмом, лучше стали готовить и планировать операции, действуют значительно смелее, организованней и стремительней, увязывая войсковые и чекистские мероприятия с партийно-политическими.

ЦК КП(б)У также отмечает работу по руководству организацией борьбы с украинско-немецкими националистами и вскрытию подполья ОУН наркома внутренних дел УССР т. Рясного, наркома госбезопасности УССР т. Савченко и заместителя наркома внутренних дел УССР т. Строкач.

* Див. док. № 7, 55.

Если недавно в большинстве западных областей Украины были банды, насчитывающие по 400-500 человек, то в настоящее время в результате согласованных действий местных партийных организаций, органов НКВД и НКГБ, внутренних и пограничных войск НКВД все крупные банды ликвидированы, а многие главари украинско-немецких националистов уничтожены или арестованы.

За время с 10.I.1945 года по 23.II.1945 года явилось с повинной свыше 22000 бандитов, взято в плен около 26 тысяч, убито свыше 11000.

Добровольно явилось с повинной лиц, уклонявшихся от призыва в Красную армию, свыше 13 тысяч человек. За это же время захвачено у бандитов: винтовок – 6164, пулеметов – 773 и другое вооружение и имущество.

Многие явившиеся с повинной с целью искупления своей вины перед народом, изъявили желание и уже принимают активное участие в вооруженной борьбе с бандитизмом.

В результате проделанной работы и усиления влияния партийных организаций в массах значительно выросла активность населения, что подтверждается все возрастающим участием местного населения в борьбе с бандитизмом, успешным выполнением важнейших хозяйственных и политических мероприятий органов советской власти. Это было продемонстрировано и на проведенных областных и районных совещаниях крестьян, интеллигенции, молодежи.

Проверка и анализ хода борьбы с украинско-немецкими националистами показывают, что наиболее организованно и успешно проходит эта работа в Ровенской области (секретарь обкома КП(б)У т. Бегма) и Волынской (секретарь обкома КП(б)У т. Профатилев).

Несколько слабее организована борьба с бандитизмом во Львовской области (секретарь обкома КП(б)У т. Грушецкий), Дрогобычской (секретарь обкома КП(б)У т. Олексенко), Тернопольской (секретарь обкома КП(б)У т. Компанец) и Станиславской (секретарь обкома КП(б)У т. Слонь).

Черновицкий обком КП(б)У (т. Зеленюк) и облисполком (т. Коликов), исправляя ранее допущенные ошибки, вскрытые в решении ЦК КП(б)У от 12.II.1945 г., за последнее время достигли значительных успехов, почти полностью ликвидировав бандитизм в области.

Наряду с этим ЦК КП(б)У отмечает следующие основные недостатки в выполнении решения ЦК КП(б)У от 10.I.1945 года:

1. Массово-политическая работа среди сельского населения и особенно среди молодежи организована еще слабо. Районный актив работу в селах проводит только днем, а ночью там не бывает. Этим пользуются украинско-немецкие националисты и проводят свою вражескую работу в селах.

2. Многие руководители партийных, советских, комсомольских и других организаций плохо выращивают актив из местного населения, не

изучают его, не работают с ним, недостаточно привлекают его к работе в государственных учреждениях, предприятиях и к активной борьбе с украинско-немецкими националистами.

Эти руководители не понимают того, что без местного актива они не только не могут успешно выполнять важнейшие политические и хозяйственные мероприятия советской власти, но даже не могут знать истинного положения дел на местах.

3. Некоторые обкомы и райкомы КП(б)У, облуправления и райотделы НКВД плохо организовали учет сельского населения и чрезмерно затянули его.

Так, на 20.II.1945 г. в Волынской области из 1516 населенных пунктов учет проведен только в 798. В Тернопольской области из 937 сельсоветов учет проведен лишь в 693; в Станиславской области работа по учету проведена только в 520 сельсоветах из 695.

Руководители ряда районов к проведению учета относятся формально-бюрократически, допуская грубые нарушения установленного порядка учета.

Председатель Лисецкого райисполкома Станиславской области Брожененко и начальник РО НКВД Бровенко при проведении учета населения в селе Радча, не разъяснив крестьянам необходимость и порядок переписи, собрали их в школу, выставили у дверей бойца и стали по одному человеку выпускать на регистрацию.

Председатель Долинского райисполкома той же области Ковалев и начальник РО НКВД Федоров, прибыв с активом в село Раково для проведения учета населения, разбились группами по 3-4 человека и приступили к проведению регистрации по хатам. Вся работа по учету была проведена за 3 часа. После созвали собрание крестьян, на которое из 400 семей явилось только 100 человек, прочитали обращение правительства УССР к населению западных областей Украины, приказ начальника облуправления НКВД и на этом закончили свою работу.

При проведении учета не назначили участковых уполномоченных милиции, не создали групп самообороны, не организовали постоянно действующие комиссии при сельсоветах, не назначили и не привлекали к учету населения десятихатских. Таким методом был проведен учет в 15 селах района.

В целом ряде сел Дрогобычской, Волынской и других областей при проведении учета не требуют подтверждения документами вносимых в списки сведений. Неграмотные расписываются в списках крестиками вместо того, чтобы за них расписывались соседи или десятихатские, которые должны отвечать за правдивость данных сведений.

4. Дело с организацией сельсоветов хотя и улучшилось, но все же до сих пор есть села, в которых нет сельсоветов.

На 20.II.1945 г. в Станиславской области не были созданы сельсоветы в 31 селе, в Волынской – в 15 селах. Аналогичное положение и в других областях.

5. В большинстве сел очень плохо организована самооборона, а начальники р/о НКВД либо совсем не доверяют оружие местным людям, так как не знают их, либо дают оружие без разбора кому угодно, в результате оно иногда и попадет в руки бандитов.

6. Областные и районные органы НКВД до сего времени не выполнили решения ЦК КП(б)У о назначении участковых уполномоченных милиции. В Станиславской области недостает 132 уполномоченных, в Тернопольской – 128, в Черновицкой – 72.

7. ЦК ЛКСМУ неудовлетворительно руководит созданием сельских комсомольских организаций, вовлечением местной молодежи в комсомол и не обеспечивает надлежащей помощи вновь организованным комсомольским организациям западных областей УССР. В результате за все время после освобождения западных областей Украины от немцев в Тернопольской области создано только 70 сельских комсомольских организаций, в Ровенской области 53. Такое же положение и в других областях. Созданные комсомольские организации еще слабые и нуждаются в повседневной практической помощи.

Обкомы и райкомы КП(б)У также не уделяют достаточного внимания работе среди сельской молодежи и вовлечению ее в комсомол.

8. Обкомы КП(б)У, облуправления НКВД и НКГБ, выполняя постановление ЦК КП(б)У по вопросу улучшения работы с агентурой, добились в ряде районов количественного роста агентуры, однако качественный состав ее еще чрезвычайно низок, не овладел правилами конспирации, в результате чего имеются случаи провалов и даже предательств.

Между тем на данном этапе борьбы с украинско-немецкими националистами решающее значение приобретает именно агентура.

В целях немедленного устранения перечисленных в настоящем постановлении недостатков и обеспечения полного и безусловного выполнения постановления ЦК КП(б)У от 10.1.1945 года – ЦК КП(б)У постановляет:

1. Обязать обкомы и райкомы КП(б)У еще шире развернуть массово-политическую работу среди сельского населения, особенно среди молодежи, жен красноармейцев и интеллигенции. Неустанно продолжать разъяснение населению обращения Президиума Верховного Совета, СНК УССР и ЦК КП(б)У.

В ближайшее время добиться такого положения, чтобы закрыть доступ бандитам в села и днем и ночью.

2. ЦК КП(б)У обязывает первых секретарей обкомов КП(б)У: Львовского – т. Грушецкого, Ровенского – т. Бегму, Волынского – т. Профа-

тилова, Дрогобычского – т. Олексенко, Тернопольского – т. Компанец, Станиславского – т. Слонь и Черновицкого – т. Зеленюк, наркома внутренних дел т. Рясного, наркома государственной безопасности т. Савченко, заместителя наркома внутренних дел т. Строкач, начальников погранвойск НКВД тт. Бурмака и Демшина, начальника внутренних войск НКВД Украинского округа т. Марченко и начальников облуправлений НКВД и НКГБ разработать в трехдневный срок, с учетом изменившейся обстановки и особенностей каждой области, конкретные планы по окончательному разгрому банд и местных боевиков украинско-немецких националистов, обратив особое внимание на Станиславскую и Тернопольскую области.

Учсть, что в настоящее время в связи с тем, что уничтожено много главарей оуновцев и их банд, оуновцы находятся в состоянии большого замешательства и паники, поэтому очень важно именно сейчас нанести им сокрушительный и решающий удар.

3. Потерпев крупное поражение, украинско-немецкие националисты в последнее время меняют свою тактику и методы борьбы с советской властью и переходят главным образом к террору и диверсиям. Действуют мелкими бандами, которые стараются маневрировать и не принимать открытых боев, а политическая сетка ОУН с целью сохранения своих кадров уходит в глубокое подполье.

Это требует коренным образом изменить нашу тактику и методы борьбы с украинско-немецкими националистами.

ЦК КП(б)У обязывает обкомы и райкомы КП(б)У, наркома внутренних дел т. Рясного, наркома госбезопасности т. Савченко, начальников погранвойск НКВД тт. Бурмака и Демшина, начальника внутренних войск НКВД Украинского округа т. Марченко, областные и районные органы НКВД и НКГБ:

а) для уничтожения каждой мало-мальски крупной банды выделять специальный, подвижной боевой отряд с включением в него хорошо подготовленных разведчиков, оперативных, партийных и советских работников;

Указанный отряд обеспечивать агентурными данными, средствами связи и не обременять тыловым хозяйством (обозы, кухни и т. п.);

Отряд должен, увязавшись за бандой, преследовать ее до полного уничтожения, независимо от того, в какой район или область эта банда будет уходить;

б) для уничтожения мелких банд (боевиков) выделять небольшие войсковые группы, в которые включать бойцов истребительных батальонов из местного населения;

в) для уничтожения отдельных мелких бандитских групп, так называемой СБ и оуновских главарей, по примеру Волынской области

создавать группы специального назначения из бандитов, явившихся с повинной и изъявивших желание бороться с бандитизмом;

г) решительно усилить ответные репрессии и высылку семей бандитов и их пособников (кулаков, торговцев и др.), оказывающих хотя бы незначительную помощь бандитам;

д) использовать опыт проведения ночных операций и засад, поручая это дело опытным бойцам и офицерам;

е) шире и смелее вовлекать в активную борьбу с украинско-немецкими националистами местный сельский актив из крестьян-бедняков и середняков, интеллигенции и жен красноармейцев;

ж) широко привлекать для борьбы с бандитизмом в селах рабочих, служащих и интеллигенцию предприятий и учреждений городов и районных центров области.

4. Исходя из того, что ликвидация крупных банд создала благоприятные условия для более широкой и лучшей постановки агентурной работы, являющейся сейчас решающим фактором в борьбе с ОУН, ЦК КП(б)У обязывает наркома внутренних дел тов. Рясного, наркома госбезопасности тов. Савченко, начальников областных и районных органов НКВД и НКГБ, первых секретарей обкомов и райкомов КП(б)У еще больше расширить сеть нашей агентуры, обратив особое внимание на улучшение ее качества.

Шире и смелее практиковать засылку агентуры в оуновское подполье и бандформирования УПА.

Усилить работу по воспитанию агентуры, обучая ее правилам конспирации и методам работы по выявлению и вскрытию участников и организаций ОУН.

5. Обязать обкомы КП(б)У подобрать необходимое количество людей, хорошо знающих следственное дело, из органов прокуратуры и суда, а также работающих на других работах и командировать их в районы для оказания помощи органам НКВД и НКГБ в следственной работе.

6. ЦК КП(б)У требует от всех руководителей партийных, советских, комсомольских и хозяйственных организаций:

а) лично изучать и работать с сельским активом, регулярно выезжать к нему на места, практиковать созывы районных собраний сельского актива. На собраниях обсуждать вопросы о работе школ и больниц, о работе сельсоветов и их комиссий, о состоянии самоохранных сел, о санитарном состоянии сел, о выполнении хозяйственно-политических мероприятий и т. п.;

б) закончить учет сельского населения во всех областях к 15.ІІІ.1945 г. Одновременно организовать повсеместную проверку квалифицированными партийными, советскими работниками и работниками НКВД и НКГБ качества проведенного учета, закончив ее к 20.ІІІ.1945 года.

Проверка должна исправить допущенные ошибки учета, выявить всех пропущенных, установить, правильно ли даны сведения о лицах, находящихся в Красной армии и на производстве.

Внимательно проверить, кто явился с повинной по подпискам и без подписок, и где эти лица сейчас находятся – в Красной армии, на работе, дома или снова ушли в банды;

в) закончить к 20 марта с.г. организацию сельсоветов и постоянно действующих комиссий при них, подобрать на эту работу проверенных на деле и преданных советской власти людей.

Под сельсоветы отвести пригодные помещения и хорошо их оборудовать. Установить регулярные дежурства в сельсоветах членов советов и сельских исполнителей.

7. Обязать наркома внутренних дел т. Рясного полностью обеспечить до 5.III.1945 г. назначение участковых уполномоченных милиции.

Назначать уполномоченными проверенных и проявивших себя в борьбе с бандитами бойцов истребительных батальонов и других жителей из местного населения.

8. Обязать обкомы и райкомы КП(б)У, областные и районные отделы НКВД закончить организацию групп самообороны во всех селах до 10.III.1945 г. Строго наказывать тех руководителей районов, которые ограничиваются только составлением списков самообороны, а систематически ее не контролируют и не обеспечивают надлежащую охрану сел.

9. Наряду с усилением борьбы с украинско-немецкими националистами ЦК КП(б)У требует от партийных и советских органов серьезно заняться налаживанием бытового обслуживания населения и восстановлением хозяйства в городах и районных центрах. Наладить водоснабжение, канализацию и освещение. Привести в порядок бани, прачечные, магазины, жилищный фонд и т. д. В первую очередь должен быть наведен надлежащий порядок (побелка, отопление, освещение, изготовление и ремонт мебели) в школах, больницах, клубах, театрах, библиотеках, учебных заведениях и в зданиях районных учреждений (райисполкомы, райкомы и т. д.).

10. Обкомам и райкомам КП(б)У в порядке подготовки к проведению весенней посевной кампании учесть в каждом селе, у кого из крестьян не хватает посевного материала, выявить излишки семян и организовать взаимопомощь на местах.

11. В результате укрепления органов советской власти, проведенной массово-политической работы в селах и нанесенного крупного удара украинско-немецким националистам среди бедняков и середняков и особенно среди крестьян, которые были в колхозах перед войной, возросла тяга к организации колхозов.

Несмотря на это, некоторые партийные и советские руководители, неправильно поняв решение ЦК КП(б)У от 21 декабря 1944 года, в

котором говорится о необходимости расчистки пути для колхозного строительства, сдерживают организацию колхозов и ожидают какой-то осой расчистки пути.

ЦК КП(б)У обязывает секретарей райкомов и обкомов КП(б)У там, где крестьяне-бедняки и середняки добровольно изъявляют желание вступить в колхозы, всячески поддерживать это и организовывать колхозы. Одновременно ЦК КП(б)У предупреждает, что будет строго наказывать тех партийных и советских руководителей, которые будут нарушать принцип добровольности при вступлении крестьян в колхозы.

12. ЦК КП(б)У считает совершенно неправильным, что некоторые обкомы и райкомы КП(б)У не вмешиваются и не контролируют очень важного политического дела – оказания помощи лесом для строительства и ремонта жилищ крестьянам, пострадавшим от немцев и украинско-немецких националистов, а также инвалидам Отечественной войны и женам красноармейцев.

ЦК КП(б)У обязывает обкомы и райкомы КП(б)У взять это дело под свой контроль, упорядочить его, учесть всех крестьян, нуждающихся в строительном лесу, оказывать эту помощь им согласно установленным СНК УССР порядкам и организовать в селах взаимопомощь односельчан в подвозке леса и строительстве домов пострадавшим крестьянам.

13. Обязать обкомы и райкомы КП(б)У, редакторов областных и районных газет решительно улучшить печатную пропаганду:

а) более продуманно, аргументированно и доходчиво разоблачать злодеяния украинско-немецких националистов как немецких агентов;

б) значительно увеличить в газетах количество материалов, освещающих жизнь сел, городов и предприятий западных областей УССР;

в) систематически публиковать материалы о советском строительстве в городе, районе, о работе сельских советов, их постоянно действующих комиссий, школ, клубов, кружков художественной самодеятельности. Рассказывать о работе местных активистов, о крестьянах-бедняках и середняках, аккуратно выполняющих государственные обязательства, о возврате крестьянам земли, об их подготовке к весеннему севу и т. д.;

г) широко освещать в печати положительный опыт вновь организуемых колхозов и активистов колхозников; освещать международное и внутреннее положение Советского Союза, в особенности – победы Красной армии, восстановление и работу промышленности, опыт передовых колхозов и колхозников и т. д.

14. Указать ЦК ЛКСМУ на то, что он слабо выполняет решение ЦК КП(б)У об усилении работы среди молодежи в западных областях Украины.

Обратить внимание секретаря ЦК ЛКСМУ т. Костенко на слабое руководство этой работой, а также на то, что работники аппарата и

секретари ЦК ЛКСМУ редко выезжают в западные области для оказания практической помощи комсомольским организациям на местах.

Одобрить инициативу Черновицкого обкома КП(б)У и обкома ЛКСМУ о направлении на работу в села городских комсомольцев.

Обязать обкомы КП(б)У и ЛКСМУ подобрать в городах и районных центрах необходимое количество комсомольцев и послать их на постоянную работу в села (в сельсоветы, кооперацию, школы, больницы и т. д.), чтобы они в качестве комсоргов с помощью райкомов КП(б)У и ЛКСМУ занялись изучением и вовлечением в комсомол местной молодежи.

Основной задачей работы с молодежью на селе на данном этапе является политическое воспитание ее и широкое вовлечение в активную борьбу с украинско-немецкими националистами, борьба за каждого юношу и девушку, попавших под влияние украинско-немецких националистов.

Во всех селах организовать кружки политграмоты, хоровые, драматические, музыкальные и другие, широко вовлекая в них молодежь.

15. Предложить ЦК ЛКСМУ подобрать из числа центральных, областных и районных комсомольских работников восточных областей УССР 150 комсомольских работников и к 10.ІІІ.[19]45 года направить их на два месяца в районы западных областей в качестве уполномоченных ЦК ЛКСМУ по оказанию помощи райкомам в усилении комсомольской работы.

Провести с этими товарищами двухдневный семинар, на котором познакомить их с условиями и особенностями работы в западных областях Украины.

16. Установить срок окончательной ликвидации банд в западных областях УССР 15 марта 1945 года.

ЦК КП(б)У предупреждает всех секретарей обкомов и райкомов КП(б)У, начальников областных и районных органов НКВД и НКГБ, что после этого срока будет расследоваться каждый случай бандпроявлений, и виновные в допущении их будут строго наказываться.

17. Обязать обкомы КП(б)У к 25 марта доложить ЦК КП(б)У о выполнении данного постановления.

Настоящее постановление разослать всем обкомам, горкомам и райкомам КП(б)У западных областей УССР.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 138-154.
Оригінал. Машинопис.*

№ 41

**ТЕЛЕГРАМА НКВС УРСР НА ІМ'Я Л. БЕРІЇ ПРО ЗАТРИМАННЯ
25 ЛЮТОГО 1945 р. НА ТЕРИТОРІЇ ГОРОДОЦЬКОГО РАЙОНУ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НІМЕЦЬКИХ ДИВЕРСАНТІВ**

*Цілком таємно
28 лютого 1945 р.*

*Особая папка
Совершенно секретно
28 февраля 1945 г.*

Телеграмма

Из Киева

Народному комиссару внутренних дел
Союза ССР товарищу Берия Л.П.

25 февраля с.г. в 22 часа с вражеского самолета Ю-88 на территории Городокского района Львовской области выброшены 4 вражеских парашютиста, которые 26 февраля в 9 часов задержаны:

Старший группы – Рудых, 1918 года рождения, уроженец Каменец-Подольской области, украинец, с незаконченным высшим образованием, бывший сержант Красной армии.

Мостовой, 1913 года рождения, уроженец Киевской области, украинец.

Корнейчук, 1925 года рождения, уроженец Винницкой области, украинец.

Кабута, 1918 года рождения, уроженец Станиславской области, украинец, служил в Красной армии рядовым.

У задержанных изъято: парашютов – 1, рация, автоматов – 4, пистолетов – 4, денег советскими знаками – 206050 рублей, топографические карты и разные документы.

На допросе задержанные парашютисты показали, что все они в декабре–январе 1944-45 гг. прошли обучение в немецкой разведывательной школе в Германии, после окончания которой 25 февраля с самолета были выброшены в наш тыл с заданием:

Собрать данные об экономическом и политическом состоянии СССР, а также о состоянии оуновского движения и банд УПА.

НКВД УССР *Рясной*

Верно: *Ан. Гумилев* [підпис]

28/II.[19]45 г.

Разослано:

т. Сталину, т. Молотову, т. Маленкову, т. Антонову
„2” марта 1945 г.

№ 210/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 243-244.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 42

ІНСТРУКЦІЯ № 11/45 ПРОВІДУ ОУН(Б) ПРО ПЕРЕХІД ДО НЕЛЕГАЛЬНИХ МЕТОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗВІЛЬНЕНИХ РАДЯНСЬКИХ І СУМІЖНИХ ТЕРИТОРІЯХ*

Лютий 1945 р.

Інструкції до виконання 11/45

I. Загальні завдання

Розвиток міжнародних подій (мілітарні поразки Німеччини, Кримська конференція) вказує на те, що в найближчому часі треба сподіватися закінчення совітсько-німецької війни та повної стабілізації відносин у Радянському Союзі, яку більшовики схочуть з місця використати до повної ліквідації українського самостійницького руху.

Тому, не припиняючи нашої дотеперішньої роботи, нашим найголовнішим завданням є якнайскорше приготуватися до того „періоду натиску”. Кожний прогайнований день може нам у висліді принести необчисленні втрати.

II. Політичні вказівки

У дотеперішній роботі:

1. Не дати населенню зневіритися в українську самостійницьку ідею, а з'ясувати йому, що тільки боротьба з окупантом може дати які-небудь шанси на перемогу; без боротьби нарід має перед собою тільки перспективу повної фізичної заглади**. У зв'язку з тим не замикатися в організаційне гетто і боронити тільки себе чи самостійної Організації, а противно вести боротьбу, зв'язану з життєвими інтересами народу і його боронити перед загладою. Тому посилити політично-пропагандистські акції на всі відтинки життя, а зокрема:

а) на відтинку адміністрації: не допускати творити місцевих стрибків***, вдаряти по відділах чи групах пацифікаційних, саботувати перепис населення, не допускати до вивозу населення, розбивати згл[ядно], захоплювати в свої руки мітинги, клуби і т.п., не допускати, щоби більшовики рухалися вночі зі своїх випадових баз, нищити документи, списки і т.п., і т.п.;

* Див. док. № 25, 98, 111, 113, 131, 140, 149.

** загибелі.

*** Так у тексті, очевидно, йдеться про “ястребків” – членів винищувальних загонів.

б) на відтинку шкільництва: робити мітинги в школах з дітьми, в школах заставляти дітей видирати картки з книжок, де мова про Сталіна, заставляти революційні пісні [співати] під загрозою викинення до району, святкувати з молоддю національні свята і т.п. і т.п.;

в) на відтинку господарства: не допускати до виконання, а зокрема „перевиконання” норм чи господарських здач, перебирати і роздавати між бідняків господарчі транспорти, поставки, вдаряти по радгоспах, нищити засоби експлуатації народу (молочарні, молотилки в колгоспах і т.п., розбирати колгоспи і роздавати продукти між населення, не допускати до грошевих драчок. Припізнювати, зменшувати, саботувати всі господарчі зарядження влади, розганяти лісорубів і т.п.

В усіх тих акціях старатися заставляти самий народ до ведення таких акцій, а не до повного вичікування на поміч УПА чи Організації. Не зачіпати ЧА, коли вона воює з німцями, отже, не перетинати шляхів залізничних, що ними їде ЧА на фронт, не рухати ЧА, коли вона в запіллі не співдіє з органами тилу в винищуванні народу і т.п. Не саботувати жодних інструкцій народного здоров'я.

2. Не допускати до витворення прірви між Організацією і народом, до чого змагає саме радянська влада, а противно бути все між народом і бути для нього постійно взірцями праці і посвяти.

Тому не допускати жодних масових ліквідаційних акцій проти кільканадцяти сексотів в одному селі, а нищити тільки найвизначніших. В такому випадку не допускати до родинної відповідальності, а нищити тільки безпосередніх винуватків. За провини проти цього, зокрема, за нищення невинних жінок, стариків чи дітей, карати винних з місця карою смерті. Пам'ятати, що терору масово стосувати не можна, бо він не є засобом, зискування симпатій мас і що при всіх актах терору треба повести позитивні пропагандивні акції.

При покаранні сексотів, шкідників можна вживати кари конфіскації майна, палення хат, при чому строго перестерігати, щоби майно не переходило в руки тих, що виконують каральну акцію. Воно повинно допомагати людям, що потерпіли від радянської влади, а тільки виїмково при окремих труднощах прохарчування може бути за потвердження зверхників безпосередньо зужите частиною, що веде акцію.

3. Пам'ятати, що збудувати Українську державу зможемо тільки разом з українцями-східняками, отже, не жаліти жодного труду, щоби зискати їх симпатії для нашого руху. Зокрема, доложити всіх старань, щоби представити їм нас такими, якими ми є, а не такими, як нас представляє радянська влада, отже, постановка до них мусить бути хоч обережна та все-таки позитивна. Їх поки що не організовувати, а пропагувати. Тільки їхні постійні революційні акції, а не слова, можуть нас переконати, що вони справді стають побіч нас до боротьби з режимом.

4. Москалів старатися спрямовувати проти режиму, який їх також економічно гнобить – отже, не витворювати негативних національних антагонізмів. Тому і їх трактувати нарівні зо всіма поневоленими Сталіном народами і серед них поширювати кличі соціальної і національної перебудови СРСР. Не забувати, що російський нарід дуже часто в історії робив революції, і це його наставлення є збіжне з нашими інтересами. Наш шлях до держави йти буде через революцію проти сталінської кліки, і московський нарід може бути нам в тому помічний. Тому уникати назв: російський імперіялізм і т.п., а замінювати їх сталінським імперіялізмом.

5. До поляків і всіх інших поневолених Сталіном народів ставимосся позитивно, залишаючи полагодження спорів до пізнішого часу. Всі ті народи, а також і поляків спрямовуємо до боротьби проти Кремля за спільні для всіх нас цілі. Вдаряємо тільки по конкретних більшовицьких вислужниках, незалежно до якої нації вони приналежні – отже, б'ємо польську міліцію на території СРСР нарівні з українською.

В підготові до періоду натиску:

1) В найкоротшому часі розмістити наші кадри і відділи якнайширше поза терени сподіваного натиску (ЗУЗ, ПЗУЗ), отже, розширитися на терени УРСР, БРСР, Польщі, Мадярщини, Румунії і т.п.).

2) Нав'язувати всі можливі зв'язки з поневоленими Сталіном народами.

3) Підготовити нові, вповні законспіровані від населення незалежні бази (криївки) до дальшої праці осередків, а навіть боївок.

4) В акціях на ЗУЗ і ПЗУЗ не старатися втягати силоміць легальних людей в підпілля.

5) На теренах поза офіційним СРСР (Польща, Чехословаччина і т.п.) не вести самим зачіпних акцій проти даних „урядів”, а приучувати населення даних країн (в Польщі поляків) до боротьби проти совітів і їх форм окупації. Самому вести на тих теренах активні акції тільки у виїмково драстичних випадках гноблення українського населення. Всюди старатися справу злагіднювати. Йдеться про це, щоби український нарід в тих країнах не був самотнім ізольованим борцем проти совітів, а ще й проти місцевої адміністрації, а щоби спільно боровся разом з більшістю населення проти Кремля і його свідомих вислужників.

III. Організаційні вказівки у дотеперішній роботі:

1. Завести на всіх щаблях пляновість роботи, а не її випадковість, і цю пляновість постійно контролювати.

2. Завдання давати тільки такі, які можуть бути виконані і є актуальні.

3. Вимагати від всіх підзвітних рухливості по терені і її постійно контролювати, вимагаючи постійного звіту з побуту в терені. Вимагати, щоби принайменше 2/3 часу було проведене в терені, а 1/3 – в осередку.

4. Загострити дисципліну – за відкрити відмову виконання наказу карати негайно карою смерті. Покарання карою буків вживати тільки виїмково, коли інші роди кар „вживаних у війську” заводять. Також не вживати супроти жінок кар стриження волосся, у рідких випадках допускаємо є вживання кар тілесних.

5. Дбати за строге зберігання організаційних тайн. Суворо карати за балакучість, бо вона доводить до провалу цілої роботи.

6. Переписку вести тільки в найконечніших справах. Прізвища, місцевості і інші конспіративні речі кодувати – шифрувати. Зверхники мають право контролі кореспонденції підзвітних.

7. Референти всіх проводів мусять бути проінформовані про цілість праці в терені, і вони відповідають не тільки за свій ресорт, а також за цілість справи.

8. Відставити до праці в СБ якнайбільше сильних, інтелігентних людей, щоби видати належний відбір ворожій агентурі.

В підготові до періоду натиску:

1. Перевести основну перевірку революційних кадрів:

а) під кутом певності;

б) під кутом активності. Перевірку під кутом певності всіх провідних кадрів до проводу району включно переведуть органи СБ – нижче району самі районні провідники на підставі шаблону, поданого органами СБ. Всі заквестіюваних під оглядом певності з місця відсунути від праці.

Перевірку під кутом активності переведуть зверхники другого ступня (отже, членів – провідники району, районових – провідники округи і т.п.). Провірити при цьому, чи члени є рухливі, відважні, здібні працювати в найважчих умовах. Не ставити на скількість, а на якість. Вдоволитися, коли в районі буде навіть десять членів, якими буде можна виконати всі потрібні завдання.

Всі провірені члени стають професійними революціонерами, не зв'язаними з яким-небудь місцем в осідку, родинами і т.п. Це нові кадри „вірних” (вірних ідеї самостійності), що [з] ними працюватимемо в найважчих умовах.

Всіх, що не відповідають поняттю „вірний” (професійного революціонера), перевести в симпатки, якими працюється доривочно.

2. Щоби привчити кадри вірних до праці на чужих теренах, перегрупувати їх так:

а) щоби кожен член не працював в тому районі, де живе його рідня згл., де „засидівся”;

б) всі районіві проводи не можуть працювати в тому надрайоні, де живе їх родина згл., де „засиділися”.

3. Підготувати нові, строго конспіративні, незалежні від населення криївки, запаси харчів, магазини зброї, амуніції, медикаментів для кадрів вірних. Пам’ятати, що в умовах сильного довготривалого натиску це можуть бути одинокі точки опору, звідки можна буде оперувати. Крім звичайних, треба приготувати скритки запасні.

4. Приготувати мертві зв’язкові точки для зв’язку в умовах натиску. За підготовку тих зв’язків відповідають вищі зверхники, отже, за зв’язок між районом і надрайоном відповідальний надрайон.

5. Розставити кадри “вірних” на цілий терен, щоби в кожному районі було принайменше десять професійних революціонерів, які будуть вести роботу.

6. Надвишку “вірних” організувати в рої (по десять чол[овік]) і негайно висилати в рейди в терени неопановані, а то й чужі для розвідки і підготовки місця осідки або для конкретної революційної роботи.

7. Перевести вишкіл “вірних” під кутом праці в новій дійсності, зокрема з огляду на провокацію, якою користується ворог.

8. Засвоїти кадрам “вірних” дуже строгу дисципліну. Кожний наказ мусить бути безоглядно виконаний. Тільки дуже сувора дисципліна зможе в новій важкій дійсності врятувати цілість революційної організації.

9. Зредукувати до мінімуму всі штаби та всі непрацездатні інституції. Взагалі посилювати сильними людьми низові пости, отже, переставляти з вищих на нижчі, бо в новій дійсності жодні вищі керівні органи не будуть життєздатні. Тому, як тільки можливо редукувати вищі господарські референтури, референтуру УЧХ, організаційні референтури.

10. Всіх наших членів і активних симпатиків, які є на легальному положенні, не організовувати в жодну сітку, тільки залишити в евіденції (з кличками) надрайонових, які згодом нав’яжуться до них. Списки, адреси тих легальників тільки строго зашифровані переховують надрайони в своїх архівах. Легальників буде можна організувати тільки так, що один нелегальник буде зв’язуватися з кількома легальниками, зате вони між собою не можуть бути зв’язані.

11. Всіх жінок, яких ще тільки можна легалізувати і висилати в міські осередки, або на схід (не тільки на Україну), їхні адреси і клички скрупулятно переховувати (зашифровані) в архівах надрайонів.

12. Як тільки існує можливість, слати людей на східні землі під різними видами (робітників, переселенців з Польщі і т.п.). Це зачіпні точки для наших підпільників в будучому. Не доручувати їм жодних ні пропагандивних, ні організаційних завдань!

13. Висилати людей, які можуть ініціювати революційну роботу в сусідніх краях (Польща, Малярщина, Балкани) для поширення проти-совітського революційного руху.

III. Вказівки для СБ

1. Перевести перегляд організаційних і військових кадрів до районних проводів включно та виготовити шаблон для проведення перевірки низів.

2. Докладами, проведженими мандрівними інструкторами, вишколювати членів до боротьби з НКГБ.

3. Підготувати нові кадри спеців СБ.

Пропагандивні вказівки

1. Вияснювати членам і народові теперішню ситуацію і закликати до дальшої боротьби, бо вона одиноко може давати успіхи. Коли народ скапітулює, перед ним неминуча національна, а то й фізична смерть.

2. Закликати, щоби на час натиску народ приготовляв собі нові конспіративні криївки, бо вони в нашій боротьбі вже виправдалися.

3. Приготовити кадри “вірних” до праці в чужих теренах, пам’ятаючи, що кожна група мусить бути в першу чергу групою пропагандистів, і що дуже часто не буде ніяких вказівок згори.

4. Не вживати в пропаганді назви ОУН, а користуватися назвами УПА, УГВР, Комітет поневолених народів чи просто українські революціонери-самостійники.

Військові вказівки

1. Провести чистку відділів під кутом певності і активності. Елементи слабші демобілізувати.

2. Переставитися на діяння чотами, які в разі потреби лучити в більші одиниці. Поодиноким роям давати також різні самостійні завдання, щоби і вони змогли в разі потреби діяти самостійно.

3. Зредувувати різні нежиттєздатні одиниці (жандармерію, т.зв. військову розвідку, різні штаби і т.п., і т.п.).

4. Редукувати різні вищі командні пости (курінних, а то й сотенних), а людей призначувати на дійсних командирів існуючих і життєздатних одиниць (чот), або переставляти до політичної роботи.

5. Переводити рейди в чужі неопановані терени.

6. Проводити не чисто бойові, а боєво-пропагандивні акції.

Докінчення

Хвиля теперішня є критичною хвилиною в існуванні нашої організації. Від скорого точного виконання вищенаведених інструкцій може залежати доля цілого революційного руху. Тільки найтвердіші, найідейніші правдиві апостоли українського самостійницького руху зможуть впровадити дальшу роботу. Тому таких людей, якраз людей „вірних” нам, вибрати, виховати і ними кермувати. Кінчаємо з дотеперішньою широкою на хитких масах побудованою працею, а переходимо на вузькі гурти, які зможуть видержати найбільший натиск ворога. Відважно вийти поза межі дотепер нами опанованих територій і розгортати революційну роботу на всіх теренах, опанованих більшовиками. Від нашої постави, від нашого гурту і завзяття залежатиме провал чи перемога.

II/45

*ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 32-36.
Копія. Машинопис.*

№ 43

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДО ДКО, РНК СРСР І ЦК ВКП(б) ПРО ХІД БОРОТЬБИ
З ВОЄННИМИ ФОРМУВАННЯМИ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ З 1 ПО 15 ЛЮТОГО 1945 Р. НА ТЕРИТОРІЇ
ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ***

*Зовсім таємно
3 березня 1945 р.*

№ 215/б

*Копия
Совершенно секретно
3 марта 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами на территории западных областей Украины.

С 1 по 15 февраля с.г. проведено 738 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 3444 и захвачено живыми 6150 бандитов. Кроме того, при проведении операций арестовано 1265 бандпособников; задержано 472 дезертира и 3870 уклоняющихся от службы в Красной армии. Явилось с повинной 6626 бандитов и 9297 уклоняющихся от службы в Красной армии.

Захвачены следующие трофеи: пушек – 1, минометов – 12, ПТР – 3, станковых и ручных пулеметов – 176, автоматов – 415, винтовок – 1589, револьверов и пистолетов – 260, снарядов – 3 ящика, мин – 119, гранат – 1522, патронов – 253000, тола – 900 кг, радиостанций – 8, радиоприемников – 15. Захвачено и уничтожено 90 складов с оружием, боеприпасами и продовольствием.

Наши потери: убито – 114, ранено – 119 и пропало без вести – 23 человека.

Из проведенных за последнее время чекистско-войсковых операций заслуживает внимания следующие:

С 30 января по 4 февраля с.г. была проведена чекистско-войсковая операция по очистке от банд Бродовского и частично Олесского районов Львовской области. В результате операции убито 62 и захвачено живыми

* Див. док. № 1, 23, 43, 50, 62, 77.

260 бандитов. Арестовано 85 бандпособников. Выселена 91 семья оуновцев. Задержано 365 дезертиров и уклоняющихся от призыва в Красную армию.

Захвачены трофеи: 4 ПТР, 6 ручных пулеметов, 14 автоматов, 38 винтовок, 14 пистолетов и 67 гранат. Уничтожено 134 тайника, в которых укрывались бандиты. Во время операции в р/о НКВД явилось с повинной 294 уклонявшихся от призыва в Красную армию.

3 февраля бандитами на ст. Березно узкоколейной железной дороги был взорван паровоз. Прибывшей на место чекистско-войсковой группой были ликвидированы банда “Недоли” и диверсионная группа “Чумака”. Убито 32 бандита, захвачено живыми 23. Изъято 2 ручных пулемета, 4 автомата, 17 винтовок и 7 пистолетов.

С 9 по 18 февраля была проведена чекистско-войсковая операция по очистке от оуновских банд Олесского и Краснянского районов Львовской области. В результате операции убито 183 бандита, арестовано 2160 бандитов, бандпособников и уклоняющихся от призыва в Красную армию. Явилось с повинной 1573 бандита и уклонявшихся от призыва. Выселено 239 семей оуновцев.

Изъято оружия: минометов – 5, ПТР – 6, пулеметов – 48, автоматов – 59, винтовок – 429, пистолетов – 46, патронов – 98000.

Обнаружена подпольная оуновская типография, а также 10 складов с зерном и одеждой. Разрушено 339 укрытий, которыми пользовались бандиты.

С 10 по 20 февраля была проведена операция по очистке от бандитов Поморянского района Львовской области и частично Бережанского района Тернопольской области. В результате операции убито 80 и захвачено живыми 800 бандитов. Арестовано 211 бандпособников. Задержано 600 дезертиров и уклоняющихся от призыва в Красную армию.

У бандитов изъято: миномет, 14 пулеметов, 21 автомат, 98 винтовок, 16 пистолетов и револьверов, радиостанция и большое количество боеприпасов. Разрушено 828 бандитских укрытий.

В период проведения операции явилось с повинной 1638 бандитов и уклонявшихся от мобилизации.

13 февраля в Выжницком районе Черновицкой области проводилась операция по ликвидации банды “Перебийноса”. Убито 13 и захвачено живыми 38 бандитов. Явилось с повинной 53 бандита и 217 уклонявшихся от мобилизации.

23-24 февраля в Деражнянском районе Ровенской области была ликвидирована банда “Галайды”. Убито 96 бандитов, захвачено живыми 31, в том числе главарь банды. Изъято: миномет, 2 ручных пулемета, 2 автомата и 50 винтовок.

В первой половине февраля имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

В ночь на 4 февраля с.г. бандой численностью до 50 человек было совершено нападение на село Моранцы Краковецкого района. Бандиты убили 15 человек и сожгли 9 хозяйств.

12 февраля в селе Голеравска Рава-Русского района банда численностью до 70 человек, вооруженная ручными пулеметами и автоматами, обстреляла дом, в котором находились сотрудники р/о НКВД. Убито 3 и ранено 3 бойца истребительного батальона.

Станиславская область

В ночь на 3 февраля в селе Кривец Снятинского района бандиты сожгли здание сельсовета и деревянный мост.

6 февраля в селе Перезняны Бурштынского района бандиты убили двух бойцов истребительного батальона. Выехавшей на место происшествия оперативной группой убито 3 и захвачено живыми 4 бандита. Разрушено 8 укрытий. Во время операции в опергруппу явилось с повинной 8 бандитов.

Тернопольская область

В ночь на 7 февраля банда численностью до 500 человек совершила нападение на село Бараш Бучачского района. Бандиты убили 93 и ранили 20 местных жителей – поляков и сожгли 212 домов. Бандиты увели в лес 12 семей, одна семья, отказавшаяся уходить, была расстреляна.

Прибывшая на место оперативная группа столкнулась с заслонами, оставленными бандитами при отходе. В результате перестрелки убито 18 бандитов, один бандит ранен и захвачен живым.

13 февраля бандиты совершили налет на село Пуздники Городокского района, убили 50 местных жителей – поляков и сожгли 200 домов.

14 февраля в селе Бытковцы Белобожницкого района бандиты зверски убили 39 местных жителей – поляков, главным образом женщин и детей.

Дрогобычская область

В ночь на 2 февраля, в селе Старое Журавновского района бандиты повесили заместителя председателя сельсовета Фоку и местного жителя Пролич.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *Гумилев* [підпис]

Л. Берия

Основание: инд. 83, № 310/оп от 21.ІІ.45 г; 287/оп от 18. ІІ.45 г.; 231/оп от 9.ІІ.45 г.; 327/оп от 22.ІІ.45 г.; 211/оп от 28.ІІ.45 г.; 330/оп от 24.ІІ.45 г.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 247-251.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 44

**ПОСТАНОВА ОРГБЮРО ЦК КП(б)У “ПРО УТВОРЕННЯ
В ОБКОМАХ КП(б)У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ ВІДДІЛІВ З РОБОТИ
СЕРЕД ЖІНОК І ВСТАНОВЛЕННЯ ПОСАД ЖІНОРГАНІЗАТОРІВ
В МІСЬККОМАХ І РАЙКОМАХ КОМПАРТІЇ ЗАХІДНИХ
ОБЛАСТЕЙ УРСР”**

*Цілком таємно
3 березня 1945р.*

№ 43/77-оп

*Совершенно секретно
3 марта 1945 г.*

1. Відповідно до постанови ЦК ВКП(б) від 17 лютого 1945 року створити відділи по роботі серед жінок:

а) у Волинському, Дрогобицькому, Львівському, Рівненському, Станіславському і Тернопільському обкомах КП(б)У зі штатом: завідуючий відділом – 1 і інструкторів – 3;

б) в Ізмаїльському і Чернівецькому обкомах КП(б)У зі штатом: завідуючий відділом – 1, інструкторів – 2.

2. Встановити посади жінорганізаторів у всіх міськкомах і сільських райкомах партії західних областей УРСР.

3. Основним і найважливішим завданням відділів по роботі серед жінок і жінорганізаторів в західних областях УРСР є: організація масово-політичної роботи серед жіночого населення і згуртування їх навколо радянської влади, залучення жінок до активної участі в роботі державних, громадських і культурно-побутових установ: ради, кооперація, профспілки, лікарні, дит'ясла, дитсадки, їдальні, консультації та ін. І організація жінок на активну боротьбу проти українсько-німецьких націоналістів, як найлютіших ворогів українського народу.

4. Зобов'язати перших секретарів обкомів, міськкомів і райкомів КП(б)У повсякденно керувати роботою відділів по роботі серед жінок і жінорганізаторів, виділивши для роботи в цих відділах і жінорганізаторами комуністів, здатних вести роботу серед жінок.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 243. – Арк. 18-19.
Оригінал. Машинопис.*

**ПОСТАНОВА ОРГБЮРО ЦК КП(б)У “ПРО СКЛИКАННЯ
МІЖОБЛАСНОЇ НАРАДИ РЕДАКТОРІВ РАЙОННИХ І МІСЬКИХ
ГАЗЕТ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР”**

*Зовсім таємно
3 березня 1945 р.*

№ 43/23-оп

1. Дозволити відділу пропаганди і агітації ЦК КП(б)У скликати 15-18 березня ц.р. в м. Львові міжобласну нараду всіх редакторів районних і міських газет західних областей України та завідуючих секторами преси і інструкторів по пресі обкомів КП(б)У.

2. Затвердити такий порядок роботи наради (Додається)*.

3. Контингент учасників наради визначити в кількості 150 чоловік.

4. Zobov'язати Наркомторг УРСР (т. Дрофу) виділити фонд для харчування учасників наради відповідно до існуючих норм.

5. Доручити Львівському обкому КП(б)У (т. Грушецькому) забезпечити редакторів житлом і приміщенням для наради.

Додаток

**Порядок роботи першої міжобласної наради редакторів
районних і міських газет західних областей УРСР**

Порядок денний наради:

а) Завдання преси у відбудові народного господарства і розгром українсько-німецьких націоналістів.

б) Звіти редакторів газет “Нафтовик Борислава” (Борислав Дрогобицької області), “Червоний шлях” (Коломия Станіславівської області), “Червоний шлях” (Володимир-Волинський Волинської області), “Сталінським шляхом” (Рава-Руська Львівської області), “Дубнівська правда” (Дубно Ровенської області) та “Радянське життя” (Хотин Чернівецької області) по виконання постанови ЦК ВКП(б) від 27 вересня

[1944 р.] “Про недоліки політичної роботи серед населення західних областей УРСР” та рішення ЦК КП(б)У від 7 жовтня “Про заходи по виконанню постанови ЦК ВКП(б) від 27 вересня “Про недоліки політичної роботи серед населення західних областей УРСР”.

в) Мова і стиль районної і міської газети. Крім того, для учасників наради буде організовано дві лекції:

* Див. Додаток.

1. “Українсько-німецькі і польські націоналісти на службі у Гітлера” – лектор-секретар Львівського обкому КП(б)У т. Гапочка.

2. “Огляд міжнародних подій” – лектор-секретар Львівського обкому КП(б)У по пропаганді т. Мазепа.

На нараді працюватимуть секції, які розроблять ряд практичних заходів для поліпшення змісту і оформлення газет.

Певно: *Білик* [підпис]

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 243. – Арк. 7.
(Оригінал), 70 (Засвідчена копія).*

№ 46

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НКВС СРСР ЗА ПІДПИСОМ Л. БЕРІЇ
ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ ДІЮЧИХ ФРОНТІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ
ВІД ВОРОЖИХ ЇЇ ЕЛЕМЕНТІВ***

*Зовсім таємно
3 березня 1945 р.*

*Копія
Совершенно секретно
3 марта 1945 г.*

НКВД СССР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов от вражеского элемента по состоянию на 1-е марта с.г.

С начала операции изъято вражеского элемента – 107262 человека, в том числе: гласного состава и агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 4767; диверсантов и террористов – 157; участников фашистских организаций – 39128; участников других вражеских организаций – 9967; участников бандповстанческих групп – 1516; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 1839; военных комендантов – 9; прокуроров, следователей, членов военных судов и трибуналов и гражданских судей – 129; руководителей дум, управ и бургомистров – 375; руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 918; редакторов газет, журналов, авторов антисоветских зданий – 23; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 14892; военнослужащих РОА – 1566; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 9914; прочего вражеского элемента – 22062.

По национальности:

азербайджанцев – 56, белорусов – 1660, венгров – 3102, грузин – 82, итальянцев – 377, казахов – 167, немцев и австрийцев – 55578, латышей – 3585, литовцев – 4290, поляков – 23531, румын – 77, русских – 5513, словаков – 1090, татар – 139, узбеков – 154, украинцев – 3170, французов и бельгийцев – 322, чехов – 53, югославов – 65, прочих – 636.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Кубаткин). Всего изъято – 5996 человек, из них:

латышей – 3490, литовцев – 2308, немцев – 26, поляков – 19, русских – 126.

* Див. док. № 21, 24, 33, 36, 49, 57, 63, 73.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Абакумов). Всего изъято – 19258 человек, из них:

белорусов – 298, литовцев – 1273, немцев – 16019, поляков – 773, русских – 589, украинцев – 248.

Земландская армейская группа (Уполномоченный НКВД СССР тов. Ткаченко). Всего изъято – 59 человек, из них:

литовцев – 3, немцев – 51, поляков – 2, русских – 2.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Цанав). Всего изъято – 45062 человека, из них:

белорусов – 951, венгров – 160, итальянцев – 299, немцев и австрийцев – 24000, поляков – 13932, румын – 46, русских – 2762, украинцев – 1284, французов и бельгийцев – 275, чехов – 32.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Серов). Всего изъято – 20158 человек, из них:

белорусов – 381, немцев – 9862, поляков – 7023, русских – 1463, украинцев – 1149.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Мешик). Всего изъято – 6070 человек, из них: немцев – 2272, поляков – 285, русских – 172, украинцев – 103.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Селивановский). Всего изъято – 8897 человек, из них:

венгров – 2942, итальянцев – 71, немцев – 2387, поляков – 1489, румын – 24, русских – 302, словаков – 1090, украинцев – 366, французов – 43, югославов – 59.

Из числа изъятых по всем фронтам отправлено в лагеря 41890 человек.

Расстреляно на месте более 200 немцев – активных германских диверсантов и террористов, имевших задание убивать командиров и военнослужащих Красной армии, а также совершать диверсии в тылу частей фронта.

У изъятого вражеского элемента отобрано: орудий – 16, минометов – 45, пулеметов – 1506, гранатометов – 4, ПТР – 110, автоматов – 1895, винтовок – 29471, револьверов и пистолетов – 6263, гранат – 23044, патронов – 4522762, авиабомб, снарядов и мин – 1524, взрывчатых веществ – 1513 кг, радиостанций – 134, радиоприемников – 2499.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: (підпис)*

Л. Берия

* Підпис нерозбірливий.

Отп. 4 экз.

1-3 – адр.

4 – в дело Секретариата

Основание:

исп. *Соколов*

печ. *Смирнова* 1.ІІІ.45 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 255-259.

Засвідчена копія. Машинопис.

№ 47

**ДОВІДКА ВІДПОВІДАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЦК КП(б)У
ДАВИДЕНКА ДЛЯ СЕКРЕТАРЯ ЦК КП(б)У О. КИРИЧЕНКА
ПРО ХІД ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У
ЩОДО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ***

*Цілком таємно
6 березня 1945 р.*

*Совершенно секретно
6 марта 1945 г.*

Секретарю ЦК КП(б)У тов. КИРИЧЕНКО А. И.

СПРАВКА

**О ходе выполнения постановления ЦК КП(б)У от 10 января
и постановления политбюро ЦК КП(б)У от 26 февраля 1945 года
“Об усилении борьбы с украинско-немецкими националистами”**

Постановление политбюро ЦК КП(б)У от 26 февраля 1945 года Волынский обком КП(б)У получил 1 марта 1945 года. Присланные постановления для горкомов и райкомов КП(б)У разосланы 2-3/III.1945 г.

В целях быстрой реализации и полного выполнения постановления ЦК КП(б)У, а также подачи практической помощи на местах райкомам КП(б)У и районным отделам органов НКВД и НКГБ в проведении борьбы с бандами украинско-немецких националистов и оуновским подпольем бюро обкома КП(б)У в области по 7 кустах, куда входят все районы, с первого по пятое марта провело кустовые совещания: первых секретарей ГК и РК КП(б)У, председателей райисполкомов, начальников райотделов НКВД и НКГБ и уполномоченных ЦК и обкома КП(б)У.

На кустовых совещаниях были заслушаны отчеты районов (секретари РК КП(б)У, нач. райотделов НКВД и НКГБ) о проведенной и проводимой работе в районах по борьбе с бандами, оуновским подпольем и бандпособниками. Также заслушаны мероприятия и предложения по улучшению политической работы среди населения, укреплению органов советской власти на селе, по организации комсомольских организаций, группы самообороны и актива села и другие задачи политического и организационного порядка, направленные на окончательную ликвидацию

* Див. док. № 27, 40.

бандитов и оуновского подполья в установленный срок постановлением политбюро ЦК КП(б)У от 26 февраля 1945 г. в Волынской области.

Будучи присутствующим на кустовых совещаниях районных руководителей, а также анализируя в целом ряде районов (Порицком, Ковельском, Седлищевском, Торчинском, Колковском, Локачинском и др.) ход работы по выполнению постановления ЦК КП(б)У от 10 января с.г., мной установлено, что практическая борьба в этих районах с бандами и особенно с боевками СБ, которые еще не ликвидированы и делают бандитско-террористические акты среди населения, поставлена не в полном соответствии с постановлением ЦК КП(б)У. Несмотря на неоднократные указания, все же имеют место большие недостатки в работе с агентурой, которая не вся достаточно проверена и работает неоперативно, в подготовке и разработке оперативных планов и практическом проведении операций по уничтожению банд. Среди органов НКВД и НКГБ в районах недостаточное контактирование в оперативных действиях. Очень плохо поставлена координация действий района с районом, в результате чего имеются случаи столкновения групп одного района с другим. (Рожище–Торчин, Луцк–Сенкевичевка). На бандпроявления ответных репрессий проводится мало. Преследование банд – также, поэтому банды, пользуясь этим, переходят из села в село, срывают проводимые политические и организационные мероприятия, наносят населению, а также и отдельным группам партийно-советского актива, работающим в селах, большой ущерб. Так, например: 23 февраля с.г. в селе Воютин Торчинского р-на банда напала на группу партийно-советского актива и убила 25 чел[овек], в том числе инструктора обкома КП(б)У тов. Близнюк. 2/Ш.[19]45 года в селе Ворончин Озютичского района банда напала на село, разоружила группу самоохраны, убила 4 человек крестьян из группы самоохраны и жену председателя сельсовета. Все имущество председателя с/совета сожгли, в том числе сожгли ребенка, которого закрыли в доме.

В Локачинском районе в последних числах февраля м-ца из оуновского подполья 7 дней проходило формирование банды “Богдана” численностью до 200 бандитов, а районное руководство узнало об этом только тогда, как банда в селе Куты напала на группу партийно-советского актива и убила 3 человека, в том числе инструктора обкома КП(б)У тов. Запорожца, которого труп унесла. В Ковельском районе в селе Обланы убито 11 человек партийно-советского актива. В Порицком районе за февраль месяц было 5 бандпроявлений, бандиты у крестьян отобрали 2 лошади, 1 свинью и увели финагента с/совета, а в Цуманском районе в селе Рудники забрали до 20 тонн хлеба.

На все эти бандитские проявления ответные репрессии не были даны, бандиты ушли, и их не преследуют.

Перепись населения по всем районам области еще не закончена. Материалы переписи органами НКВД и НКГБ анализируются недоста-

точно. В населенных пунктах, где проведена перепись, не делается повторной проверки населения. Имеются случаи, когда после переписи неизвестно, где находятся отдельные жители села. Так, например: в селе Берест и Ворончин Озютичского района 128 человек не числятся в списках переписи, во время переписи так и не установлено, где они, а пойманные бандиты в своих показаниях говорят, что они в бандах (это подтверждает нач. р/о НКГБ тов. Гунько). Мер к семьям этих бандитов не принято. Выселение семей бандитов, кулаков и бандпособников проводится неорганизованно. Так, например: в селе Обланы Ковельского района, которое очень поражено бандами, во время переписи было выявлено 89 семей бандитов и их пособников, от них взяты подписки, прошел месяц, а из них ни единого не выселено за пределы Украины.

В Гороховском районе 8 семей бандитов, подлежащих к выселению, сбежали, и их не ищут. Эта работа заняла второстепенное место в ряде районов.

Работа по созданию актива в селах и работа с ним, организация групп самообороны сел за последнее время улучшилась, но очень плохо то, что с активом села нет ежедневной работы, а только от случая к случаю. Плохо обстоят еще дела в селах, отдаленных от райцентров (на границах районов), в которых и поныне себе находят убежище бандгруппы «СБ». В этих селах по-прежнему мало бывает партийно-советский актив, там еще нет стабильности органов советской власти, – в отдаленных селах ночь еще не отвоевана у бандитов, и поэтому они делают в них бандпроявления.

Около 200 сел имеется в области, где не организовано еще групп самообороны и нет участковых уполномоченных милиции. Для работы уч[астковых] уполномоченных милиции очень недостаточно привлекается актив из местного населения.

Наряду с вышеуказанными недостатками, в работе районных организаций имеются недостатки по удовлетворению нужд населения. Так, например: во многих селах районов крестьяне по месяцу и больше не получали соли, спичек, мыла и др. продуктов первой необходимости. Недостаточно уделяется внимания красноармейским семьям и семьям, пострадавшим от войны и бандитов. Так, например: в Любомльском районе, село Радыхов, гр. Маслянка Р.Я. – красноармейская семья, пострадавшая от бандитов, которые сожгли все имущество, – еще 27/XI.[19]44 г. обратилась в Любомльский райисполком (председатель РИКа т. Акимов) за помощью в жилье, но этот вопрос остался не разрешен, кроме голой резолюции, на ее заявлении ничего нет. Тов. Акимов на это отвечает: “Это село все спалено, и она не только одна без жилья”.

В селе Дружкополь Берестечковского района при проверке было обнаружено 7 заявлений крестьян, которые просили лес на постройку хат,

так как бандиты их хаты сожгли. Заявления эти лежали 13 дней и не были разрешены, и другие факты.

Нужно отметить, что по-прежнему большим недостатком в работе на селах является недостаточная политическая и организационная работа среди населения. Агитаторы сел систематически с населением не работают. Сельсоветы, хаты-читальни еще не стали культурным центром на селе. В них не читаются научно-популярные лекции, не работают кружки художественной самодеятельности. Учителя сел мало принимают участия в работе сельсоветов и среди населения. В настоящее время крестьяне готовятся к весеннему севу. В области должны усиленно работать специалисты сельского хозяйства, но, к сожалению, этого еще нет. Агрономы являются очень редкими гостями в селах, и то – по другим, не специальным вопросам. За все время (со дня освобождения области) ни единой лекции в селе или в райцентре не прочитал специалист с/хозяйства. Так же не выступают на страницах областной газеты с консультацией или советом по вопросу весеннего сева и повышения урожайности сельскохозяйственных культур.

Проводя совещания на кустах, секретарь обкома КП(б)У тов. Профатилов и др. члены бюро обкома КП(б)У дали необходимые указания и практические предложения по устранению этих недостатков, имеющих место в работе районов.

Ответ[ственный] организатор оргинструкторского
отдела ЦК КП(б)У *Давиденко*
6/Ш.[19]45 г.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1693. – Арк. 48-52.
Оригінал. Машинопис.*

№ 48*

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА БІЛОБОЖНИЦЬКОГО РК КП(б)У
ДО ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ПРО ПОГРОМИ
ТА МАРОДЕРСТВО БІЙЦІВ ВІНИЩУВАЛЬНОГО БАТАЛЬЙОНУ
У СЕЛАХ ЧОРТКІВСЬКОГО ТА БІЛОБОЖНИЦЬКОГО РАЙОНІВ****

*Цілком таємно
8 березня 1945 р.*

м. Білобожниця

*Совершенно секретно
8 марта 1945 г.*

Секретарю Тернопольского обкома КП(б)У тов. Компанцу

**Докладная записка секретаря Белобожницкого
райкома КП(б)У тов. Герасименко**

Довожу до вашего сведения о том, что 5/III.1945 года бойцы истребительного батальона из Новой Ягольницы Чертковского района проводили операцию по селу Шульганивка Чертковского района и Старая Ягольница Белобожницкого района.

При проведении операции бойцы истребительного батальона сожгли 10 хат, 4 гумна, 5 сараев. В огне сгорело 2 коровы, 2 лошади, 2 свиньи, 2 сеялки, 5 возов, 7 плугов, 6 борон, 2 костюма, 1 молотилка, 2 веялки, 1 весы, 10 одеял, 2 пары обуви. В большинстве домов погорело все оборудование и одежда. Сгорело 49 центнеров посевного материала.

6/III.1945 года эти же бойцы Чертковского района приехали в село Старая Ягольница и занялись исключительно мародерством. Забрали у 68 крестьянских хозяйств: 6 пар сапог, 22 пары брюк, 1 платок, 7 юбок, 32 метра мануфактуры, 8 кафтанов мужских, 29,5 метра полотна крестьянского, 2 пары новых женских туфель, 8 пар чулок, 2 полушубка, 12 голов свиней, 5 часов карманных, 7 одеял, 18 костюмов мужских, товара на 3 пары обуви, 2 платья, 18 рубашек, 85 килограммов зерна, 5 пар ботинок, 1 ручные часы, 5790 рублей денег, 4 пары упряжи, 19 платков, 7 наволочек, 5 постилок, 7 полотенцев, 20 килограммов сала, 4 лошади, 2 простыни, 13 пар подошв, 1 воз, 1 вожжи, 1 фартук, 5 шапок, 1,5 метра сукна, 1 чулки, 200 килограммов муки, 2 бритвы, 1 кузнечный мех, 1 блузку, 4 пары белья.

* На документі позначка від руки: "Подлежит возврату в Особый сектор".

** Див. док. № 3, 37, 71, 72, 81, 84, 87, 89, 125, 126.

Вышеизложенные мною факты установлены на основе составленного акта председателем сельского совета Старая Ягольница тов. Ревуцким.

Для уточнения, проверки и разъяснения населению вышеуказанных фактов райком КП(б)У послал в село группу ответственных работников во главе с райпрокурором, после чего я доложу подробно Вам вторично докладной запиской.

Секретарь Белобожницкого райкома КП(б)У

Герасименко
[підпис]

8/III.1945 года.

Резолюція 1: „Тов. Лыськину. Проверьте с целью привлечения виновных к ответственности к 25.III.1945 г. и доложите мне. 12.III.1945 г.”
[підпис]*

Резолюція 2: „Инспекции УНКВД. Приведенные факты проверены. Виновные привлекаются к ответственности. 5.IV.1945 г.” [підпис]**

Державний архів Тернопільської області. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 1. Оригінал. Машинопис.

* Підпис під резолюцією: *Компанець*.

** Підпис нерозбірливий.

№ 49

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НКВС СРСР ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ
СРСР ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ ДІЮЧИХ ФРОНТІВ ЧЕРВОНОЇ
АРМІЇ ВІД ВОРОЖОГО ЇЇ ЕЛЕМЕНТА СТАНОМ
НА 9 БЕРЕЗНЯ 1945 р.***

*Цілком таємно
10 березня 1945 р.*

№ 261/б

Копия

*Совершенно секретно
10 марта 1945 г.*

ГОКО – тов. Сталину
СНК СССР – тов. Молотову
ЦК ВКП(б) – тов. Маленкову

НКВД СССР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов от вражеского элемента по состоянию на 9 марта с.г.

С начала операции изъято вражеского элемента 122339 человек, в том числе: гласного состава и агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 5516; диверсантов и террористов – 169; участников фашистских организаций – 47124; участников других вражеских организаций – 10826; участников бандповстанческих групп – 1786; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 2138; военных комендантов – 11, прокуроров, следователей, членов военных судов и трибуналов и гражданских судей – 171; руководителей дум, управ и бургомистров – 496; руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 1092; редакторов газет, журналов, авторов антисоветских зданий – 23; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 16466; военнослужащих РОА – 1625; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 11225; прочего вражеского элемента – 23670.

По национальности:

азербайджанцев – 61, белорусов – 1725, венгров – 3122, грузин – 82, итальянцев – 382, казахов – 170, латышей – 3710, литовцев – 5247, немцев и австрийцев – 64610, поляков – 27625, румын – 77, русских – 5888,

* Див. док. № 21, 24, 33, 36, 46, 57, 63, 73.

словаков – 1101, татар – 146, узбеков – 156, украинцев – 3378, французов и бельгийцев – 336, чехов – 61, югославы – 67, прочих – 760.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Кубаткин). Всего изъято – 7062 человек, из них:

латышей – 3596, литовцев – 3246, немцев – 28, поляков – 22, русских – 141.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Абакумов). Всего изъято – 22534 человек, из них:

белорусов – 330, немцев – 19137, литовцев – 1290, поляков – 814, русских – 644, украинцев – 261.

Земландская армейская группа (Уполномоченный НКВД СССР тов. Ткаченко). Всего изъято – 581 человек, из них:

литовцев – 4, немцев и австрийцев – 485, поляков – 5, русских – 25.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Цанавя). Всего изъято – 48863 человека, из них:

белорусов – 975, венгров – 160, итальянцев – 300, немцев и австрийцев – 26371, поляков – 15105, румын – 43, русских – 2878, украинцев – 1335, французов и бельгийцев – 286, чехов – 37.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Серов). Всего изъято – 23990 человек, из них:

белорусов – 383, немцев – 11471, поляков – 9038, русских – 1550, украинцев – 1262.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Мешик). Всего изъято – 8131 человек, из них:

немцев – 3498, поляков – 990, русских – 254, украинцев – 109.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Селивановский). Всего изъято – 9456 человек, из них:

венгров – 2962, итальянцев – 75, немцев – 2724, поляков – 1643, румын – 24, русских – 304, словаков – 1101, украинцев – 388, французов – 46, югославы – 60.

Из числа изъятых по всем фронтам отправлено в лагеря 49811 человек.

У изъятого вражеского элемента отобрано: орудий – 16, минометов – 47, пулеметов – 1570, гранатометов – 4, ПТР – 111, автоматов – 1976, винтовок – 30213, револьверов и пистолетов – 6336, гранат – 24016, патронов – более 4634000, авиабомб, снарядов и мин – свыше 13768,

взрывчатых веществ – 1513 кг, радиостанций – 134, радиоприемников – 2499.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: Черникова (підпис)

Л. Берия

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 348-351.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 50

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДО ДКО, РНК СРСР І ЦК ВКП(б) ПРО ХІД БОЇВ
З ФОРМУВАННЯМИ УПА З 15 ЛЮТОГО ПО 1 БЕРЕЗНЯ 1945 р.**

*Зовсім таємно
12 березня 1945 р.
Особая папка*

№ 276/б

*Копия
Совершенно секретно
12 марта 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами в западных областях Украины.

С 15 февраля по 1 марта с.г. проведено 710 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 3863 и захвачено живыми 5133 бандита.

Кроме того, при проведении операций задержано 298 дезертиров и 3600 уклонившихся от службы в Красной армии. Явилось с повинной 3848 бандитов и 4950 уклонявшихся от службы в Красной армии.

Наши потери: убито 58, ранено 78 и пропало без вести 15 человек.

* * *

Всего за год проведения операций по ликвидации банд УПА (февраль 1944 года – февраль 1945 года) проведено 9508 чекистско-войсковых операций. Убито 73333 и захвачено живыми 73965 бандитов. Явилось с повинной 53383 бандита и уклонявшихся от службы в Красной армии.

Взяты трофеи: самолетов “У-2” – 1, пушек – 36, бронемашин – 1, бронетранспортеров – 1, минометов – 381, гранатометов – 12, огнеметов – 16, ПТР – 235, пулеметов – 3801, автоматов – 5971, винтовок – 25411, револьверов и пистолетов – 3337, мин и снарядов – свыше 60000, гранат – свыше 45000, патронов – 4577000, тола – 900 килограммов, радиостанций – 171, радиоприемников – 177, типографий – 20, складов с вооружением, боеприпасами, обмундированием и продовольствием – 991.

Наши потери: убито – 1708, ранено – 2076 и пропало без вести – 317 человек.

* * *

Из проведенных за последнее время чекистско-войсковых операций заслуживают внимания следующие:

С 7 по 23 февраля с.г. проводилась операция по очистке от бандитов Перегинского и частично Рожнятинского района Станиславской области. В результате операции убито 123 и захвачено живыми 417 бандитов. Явилось с повинной 13 семей оуновцев.

С 14 по 25 февраля проведена операция по ликвидации банд УПА куреня “Калины” и сотника “Крым” на территории Залищицкого района Тернопольской области. В ходе операции убито 197 и захвачено живыми 179 бандитов. Задержано 125 бандпособников и 118 уклоняющихся от призыва.

У бандитов изъято: 7 пулеметов, 38 автоматов, 94 винтовки, 27 револьверов и пистолетов, радиостанция, гранаты и боеприпасы.

С 22 февраля по 2 марта проводилась очистка от бандитов Городцкого и частично Сокольниковского и Яворовского районов Львовской области. Убито 105 бандитов. Арестовано 600 бандитов и 233 бандпособника. Задержано 1566 дезертиров и уклоняющихся от призыва в Красную армию. Выселено 310 семей оуновцев.

В ходе операции в органы НКВД явилось с повинной 1140 бандитов и уклонявшихся от призыва.

24 февраля в Каменско-Бугском районе Львовской области была ликвидирована бандгруппа УПА. Убито 4 и захвачено живыми 26 бандитов. В числе захваченных связной районного провода ОУН “Карук”.

У бандитов изъято: станковый пулемет, автомат, три винтовки, 3000 патронов, гранаты и радиостанция. Кроме того, захвачен склад с военным имуществом.

С 24 февраля по 4 марта была проведена операция по очистке от банд Бусского и Мизятинского районов той же области. В результате операции убито 35 и захвачено живыми 197 бандитов, арестовано 197 бандпособников. Задержано 256 дезертиров и уклонявшихся от призыва в Красную армию. Выселено 133 семьи оуновцев. Во время проведения операции явилось с повинной 90 бандитов.

Взяты трофеи: 13 пулеметов, 18 автоматов, 53 винтовки, 11 пистолетов, 2 радиостанции, гранаты и патроны. Уничтожено 233 укрытия, в которых скрывались бандиты.

С 24 февраля по 7 марта проведена операция по очистке от оуновских банд Бурштинского района Станиславской области. В результате операции убито 262 бандита, в том числе: работник Дрогобычского окружного провода ОУН “Чумак”, районный комендант СД Морозенко, руководитель подрайонного провода ОУН “Богун”, хозяйственный референт Калушского повитового провода ОУН “Крук”. Захвачено живыми

1049 бандитов. Задержано 164 бандпособника и 216 уклонившихся от призыва. Выселено 43 семьи оуновцев. В органы НКВД явилось с повинной 1240 бандитов и уклонявшихся от призыва в Красную армию.

Взяты трофеи: 3 миномета, 2 ПТР, 5 пулеметов, 24 автомата, 170 винтовок, 11 радиоприемников, боеприпасы и военное имущество. Уничтожено 420 укрытий.

25 февраля в лесном массиве, расположенном в 15 км от районного центра Сарны Ровенской области ликвидирована банда “Коры”. Убито 61 и захвачено живыми 7 бандитов, в том числе: заместители сотенного “Серомаха” и “Молот”.

Взяты трофеи: 3 ручных пулемета, автомат, 37 винтовок, 4 пистолета и гранаты.

27 февраля в районе села Лучи Выгодского района Станиславской области ликвидирована банда “Заморского”. Убито 35 и захвачен живым один бандит. У бандитов изъято: 2 пулемета, 23 винтовки, 1500 гранат и 5000 патронов.

3 марта в Тернопольской области были ликвидированы банды сотника “Хмель” и бандглаваря “Лев”. В результате операции убито 112 и захвачено живыми 90 бандитов. В числе убитых опознаны: главарь банды “Лев”, руководитель группы СБ, он же заместитель сотенного “Хмель” – “Галка” и районный комендант СБ “Дунай”.

Взяты трофеи: 10 пулеметов, 13 автоматов, 75 винтовок, 4 пистолета и патроны.

Во второй половине февраля имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

В ночь на 22 февраля с.г. бандиты совершили нападение на здание сельсовета села Чернилява Краковецкого района: убито 3 и ранено 4 бойца истребительного батальона.

Дрогобычская область

В ночь на 11 февраля в селе Чернява Мостиского района бандгруппа совершила нападение на взвод истребительного батальона, размещившийся в здании сельсовета. Убито 4 человека.

Ровенская область

В ночь на 13 февраля в селе Глушаница-Украинская Ровенского района бандгруппа численностью до 200 человек совершила нападение на почтовое отделение. Бандиты повесили заведующую почтовым отде-

лением Дмитрушину, заведующую магазином сельпо Катринюк, убили 9 местных жителей и скрылись.

14 февраля в Рокитнянском районе на перегоне между станциями Пост-Ракитно бандиты разобрали 300 метров железнодорожного пути и подпилили раму моста. Следовавший на перегоне санитарный поезд потерпел крушение: сошло с рельсов 18 вагонов.

Станиславская область

16 февраля в селе Слободка Кутского района бандиты убили начальника истребительного батальона Нольжона, ранили участкового уполномоченного милиции и бойца истребительного батальона.

В ночь на 22 февраля в селе Кутыска Тлумачского района бандиты убили 17 местных жителей по национальности поляков. 23 февраля в Долинском районе около станции Креховцы бандиты заминировали железнодорожное полотно. В результате диверсии следовавший на перегоне поезд потерпел крушение.

Тернопольская область

В ночь на 19 февраля в Кременецком и Почаевском районах бандиты спилили телеграфные столбы и разрушили деревянный мост в селе Дунаево.

В ночь на 25 февраля в селе Малые Залещики Золотопотокского района бандитами были зверски убиты 36 местных жителей – поляков.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *Гумилев* (підпис)

Л. Берия

Отп. 4 экз.

1-3 адресатам

4 д. С-та НКВД

исп. т. *Гумилев*

Основание: № 340/оп от 28.II.45 г.; инд.83 от 2.III.45 г.; № 371/оп от 4.III.45 г.; инд. 83 от 10.III.45 г.; № 420/оп от 10.III.45 г.; инд. 83-“-; № 381/оп от 5.III.45 г.; инд. 83 от 7.III.45 г. № 373/оп от 4.III.45 г.; инд. 83 от 8.III.45 г.; № 399/оп от 8.III.45 г.; инд. 83; № 246/оп от 4.III.45 г.; инд. 83.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 93. – Арк. 395-400.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 51
СПЕЦДОНЕСЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР Л. БЕРІЇ
ПРО ВИКРИТТЯ ОУНІВСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПІВНІЧНІЙ
БУКОВИНІ ТА АРЕШТ ЇЇ КЕРІВНИКІВ

Зовсім таємно
13 березня 1945 р.

№ 445/оп

Копия
Совершенно секретно
13 марта 1945 г.

Народному комиссару внутренних дел СССР
Генеральному комиссару государственной безопасности
товарищу Берия Л.П.

гор. Москва

Сообщение
о проведении оперативной комбинации по вскрытию
оуновского подполья в Северной Буковине через руководителя
Буковинского провода ОУН “Мотря”

27 декабря 1944 года в селе Васловивци Садгорского района Черновицкой области при проведении чекистской операции были захвачены руководители ОУН на Буковине:

1. Галицкая Артемизия Григорьевна, по кличке “Мотря”, 1911 года рождения, уроженка и жительница города Садгора Черновицкой области, украинка, из мещан, служащая, учительница, образование высшее педагогическое, гражданка СССР.

Член ОУН с 1937 года.

Имеет родственников: мать, Галицкая Мария, 67 лет и сестра, Гирюк Стефания, проживают вместе в с.Аргори Сычавского повята (Румыния); брат, Галицкий Николай, проживает в Канаде; брат, Галицкий Илларион, проживает в США; брат, Галицкий Корней, проживает в городе Констанца (Румыния); брат, Галицкий Семен, работал по линии Коминтерна в Румынии и западных областях Украины, затем выехал в Бухарест.

2. Гайдук Мирослав Иванович, 1920 года рождения, член провода ОУН на Буковине, член ОУН бандеровского направления с 1941 года, псевдонимы: “Бичук”, “Довбуш”, “Шапка”, “Гаврил”, “Федор”, уроженец г. Вижница Черновицкой области, украинец, окончил гимназию и архитектурное училище, инженер-строитель и архитектор.

До войны работал в Управлении военного строительства погранвойск, холост, сын учителя, отец и мать проживают в г. Вижница.

Брат, Владислав Гайдук, является руководителем молодежной организации ОУН на Буковине, убит 7 марта 1945 г. при проведении операции.

“Мотря”, не желая сдаваться живой, пыталась при задержании покончить жизнь самоубийством – выстрелом из пистолета ранила себя в голову и в тяжелом состоянии была направлена в поликлинику г. Черновицы, где находилась под охраной оперативных работников УНКВД.

“Мотря”, находясь в поликлинике, отказалась давать какие-либо показания и, добываясь смертельного исхода, пыталась пальцем вскрыть раны в области головы.

Арестованный Гайдук Мирослав – “Федор” охарактеризовал “Мотрю” как человека, который никогда не даст нужных нам показаний, касающихся ОУН и УПА на Буковине.

В процессе следствия по делу Гайдуга – “Федора” стало ясным, что Гайдук охотно выдает структуру ОУН на Буковине, но стремится сохранить организацию и сузить рамки даваемых следствию показаний.

С целью вскрытия оуновского подполья на Буковине и его связей с Центральным проводом ОУН были решено провести комбинацию по “выкрадыванию” “Мотри” из поликлиники, якобы работниками Центрального провода ОУН.

Этой комбинацией предполагалось получить от “Мотри” все необходимые данные об оуновских организациях и их участниках в Черновицкой области путем подставы ей наших работников под видом представителей от Центрального провода ОУН.

В качестве “представителей от Центрального провода ОУН” были выделены следующие работники УНКВД по Черновицкой области:

1. Зам начальника УНКВД подполковник госбезопасности Биленко, участвовал в роли руководящего работника Центрального провода ОУН, по кличке “Тарас”.

2. Нач. оперативного отделения УНКВД ст. лейтенант госбезопасности Гончаренко участвовал в роли референта СБ по кличке “Иван”.

3. Оперуполномоченный ОББ ст. лейтенант госбезопасности Гусак, участвовал в роли оуновского подпольщика по кличке “Стецько”.

Основным содержанием плана указанной комбинации являлось:

Вышеперечисленные сотрудники УНКВД якобы по заданию Центрального провода ОУН прибыли на Буковину, где узнали об аресте “Мотри”, “Федора” и др. В связи с этим организуют похищение “Мотри” из больницы.

По их заданию “оуновцы” выкрадывают “Мотрю” из больницы и помещают ее на одну из конспиративных квартир в гор. Черновцы, где в

период излечения устанавливают с ней связь и выясняют причины провала ряда оуновских организаций и пленения ее самой и “Федора”.

Реализация плана похищения “Мотри” была проведена успешно 7 января ночью, когда доступ в больницу был вполне возможен, к тому же дежурной санитаркой была местная украинка, пользующаяся доверием “Мотри”.

Удачно созданная обстановка на конспиративной квартире, где находилась “Мотря”, ее лечение врачом – все это убедило ее в правдоподобности происходящего.

Появление на квартире “Тараса”, “Ивана” и “Стецько”, которые выдавали себя за представителей Центрального провода ОУН, вначале вызвало некоторую настороженность у “Мотри”, но впоследствии, в результате умелого их поведения, эта настороженность у “Мотри” исчезла.

Этому способствовало то обстоятельство, что “Мотря” в “Тарасе” ошибочно признала “Ярого” – Рихардта, работника Центрального провода, которого она хотя и не видела, но знала по слухам его приметы.

Таким образом, “Мотря” стала относиться к “Тарасу”, “Ивану” и “Стецько”, как к действительным представителям Центрального провода ОУН и давать откровенные объяснения о состоянии оуновской работы на Буковине.

Она рассказала, что с 1937 по 1942 год является активным членом ОУН и руководит организацией в Южной Буковине.

В 1942 году она выкрала из румынской тюрьмы в гор. Яссах руководителя ОУН Северной Буковины – “Кобзаря”, после чего вынуждена была перейти в Галицию, где работала в ОУН референтом по делам Буковины.

Имела личное знакомство с командующим УПА “Шелестом”, с Иваном Бандерою и другими братьями Степана Бандеры, с братом Коновальца, с референтом Центрального провода ОУН по закордонным делам “Яремой” и другими руководителями ОУН.

В связи с наступлением улучшения здоровья “Мотри” ей было объявлено “Тарасом”, что по поручению Центрального провода ОУН он обязан провести следствие по поводу провала целого ряда оуновских организаций, происшедшего после задержания ее и “Федора” органами НКВД.

Ведение следствия было поручено референту СБ “Ивану”.

При объявлении “Мотре” о назначении следствия “Тарас” заявил, что если следствие подтвердит невиновность “Мотри”, то все равно ей после происшедшего с ней нельзя будет оставаться в Буковине.

“Иван” приступил к следствию и получил от “Мотри” списки оуновского подполья, якобы для проверки, кто из ее связей арестован органами НКВД.

В процессе проведения комбинации для создания у “Мотри” впечатления о надежности конспирации, было сменено 2 конспиративных квартиры, причем перевод “Мотри” из квартиры в квартиру приходилось осуществлять путем перевозки ее в пустом шкафу, диване и т.д.

Для оказания “Мотре” квалифицированной медицинской помощи в разработку был введен профессор-хирург Булевский, украинец, которому пришлось изображать “мельниковца-бульбовца”.

Профессор Булевский ранее работал врачом в партизанском соединении Героя Советского Союза тов. Медведева, вел борьбу с бульбовцами, хорошо знал их быт и в беседах с “Мотрей” рассказывал ей эпизоды из “бульбовской” жизни.

В разработку были втянуты также две женщины-украинки, содержательницы конспиративных квартир – “Клава” и “Паша”.

В частных беседах “Мотря” рассказала, что во время оккупации румынами Черновицкой области между проводом ОУН и румынским правительством велись переговоры по вопросам взаимодействия в борьбе против СССР. По ряду пунктов было достигнуто соглашение, хотя в силу возникших противоречий договор подписан не был.

На основании соглашения румынские власти освободили из тюрем ряд видных оуновских работников, которые осели в Бухаресте, где имеются конспиративные квартиры, и стали развертывать антисоветскую националистическую работу.

Эти показания “Мотри” полностью перекрывают показания “Федора”, который 21 января 1945 года показал: “...В январе месяце 1944 года, во время нахождения в Черновицкой тюрьме руководителя ОУН Буковины студента университета Колотило – “Кобзарь”-“Владимира” – немцы пытались забрать его из тюрьмы в гестапо. Тогда по распоряжению из Бухареста “Владимира” перевели из гражданской в военную румынскую тюрьму, где гестапо не имело никакой власти.

Тогда же, в январе 1944 года к “Владимиру” в тюрьму приходили какие-то представители румынского правительства и вели с ним деловые переговоры”.

И далее: “...Я догадываюсь, что эти переговоры сводились к совместным действиям против Красной армии.

Вскоре “Владимир” был переведен в Бухарестскую тюрьму...”.

Гайдук – “Федор” показал также следующее:

“В конце лета 1944 года я имел личную встречу с “Яремой”, который приехал из Румынии, в беседе с которым я узнал, что между проводом ОУН и румынским правительством велись переговоры.

Эти переговоры состоялись в Бухаресте в марте месяце 1944 года.

По информации “Яремы” и “Мотри” я понял, что переговоры хотя и состоялись, но соглашение достигнуто не было, и договор подписан не был, так как румыны требовали признания их права на Бессарабию и

Северную Буковину. Однако в результате этих переговоров были освобождены из тюрем все заключенные оуновцы на территории т.н. Транснистрии”.

“Стецько” по ходу комбинации проявлял особое внимание к “Мотре” и заботу о ней, чем расположил ее к себе.

“Мотря” часто жаловалась “Стецько” на то, что “Иван” очень строго ведет следствие и выразила опасение, что этот эсбист способен ее задушить без разрешения Центрального провода ОУН.

“Стецько”, пользуясь дружбой и доверием “Мотри”, получил от нее дополнительные сведения о многих членах ОУН, причем было установлено, что “Мотря” не сообщает “Ивану” содержание своих бесед со “Стецько”.

В результате допросов следователем “Иваном”, “Мотря” дала показания на 242 члена ОУН на Буковине, не считая личного состава куреня УПА.

Получены также данные от нее на оуновцев из других областей, в общей сложности более чем на 600 человек.

В порядке оперативной реализации материалов, добытых при проведении комбинации с “Мотрей”, за время с 1 января по 20 февраля 1945 года арестовано: надрайонных проводников ОУН – 1, районных проводников ОУН – 1, подрайонных проводников ОУН – 3, станичных ОУН – 6, господарчих станичных – 4, пропагандистов ОУН – 2, связных ОУН – 9, членов ОУН – 73. Всего – 99 чел[овек].

Кроме этого, при проведении операции по изъятию оуновцев по показаниям “Мотри” убито: подрайонных проводников ОУН – 2, станичных ОУН – 3, пропагандистов ОУН – 1, участников ОУН и УПА – 117. Всего – 123 чел[овека].

Произведенные аресты оуновцев полностью подтвердили показания “Мотри”.

Таким образом, реализация показаний “Мотри” полностью закончена, остались неарестованными только небольшое количество оуновцев, находящихся в настоящее время за границей: в Румынии, Чехословакии, Венгрии.

Народный комиссар внутренних дел СССР
Комиссар гос[ударственной] безопасности 3-го ранга *Рясной*
Верно: *
13 марта 1945 года
№ 445/оп

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 132-140.
Копія. Машинопис.*

* Підпису немає.

№ 52

**ДОПОВІДЬ НКВС СРСР ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ СОЮЗУ РСР
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ ЩОДО ЗНИЩЕННЯ
АНТИРАДЯНСЬКИХ ФОРМУВАНЬ ТА ЇХ БАЗ ЗА 1944 РІК***

*Зовсім таємно
14 березня 1945 р.*

№ 286/б

*Особая папка
Совершенно секретно
14 марта 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину
СНК СССР – товарищу Молотову
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову

НКВД СССР докладывает о результатах работы по ликвидации бандитских формирований и их баз за 1944 год.

В 1944 году в РСФСР, республиках Средней Азии, Северного Кавказа и Закавказья вскрыто и ликвидировано 2700 банд с общим количеством бандитов и их пособников 16469 человек.

В 1943 году в этих же республиках и областях было вскрыто и ликвидировано 3790 банд с общим количеством бандитов и их пособников 29913 человек.

Ликвидировано в 1943–1944 годах:

[Регион СССР]	1943 год		1944 год	
	бандгрупп	бандитов и пособников	Бандгрупп	бандитов и пособников
Районы РСФСР, освобожденные от оккупации	1117	9242	903	4511
Центральные районы РСФСР	834	5265	885	4330
Средняя Азия и Казахстан	772	5193	328	1818
Северный Кавказ	255	4889	95	2910
Закавказье	324	2016	80	703
Сибирь и Урал	358	2250	304	1702
Дальний Восток	130	1058	115	495

Кроме того, в процессе работы по ликвидации бандитизма на территории указанных республик и областей изъято:

* Див. док. № 1.

дезертиров и уклоняющихся от призыва и мобилизации в Красную армию – 206118 чел[овек], парашютистов, заброшенных немцами для диверсионно-бандитской работы – 284 чел[овек], немецких агентов – 242 чел[овек], изменников, предателей, немецких ставленников и пособников – 7001 чел[овек].

В 1944 году совершено 4356 бандпроявлений, в том числе: нападений на офицеров, бойцов Красной армии, войск и органов НКВД-НКГБ – 264, нападений на совпартработников – 166, нападений на государственные и колхозные учреждения – 885, ограблений граждан – 3402.

Органами НКВД раскрыто 4233 бандпроявления или 97,2%.

У бандитов, дезертиров, агентуры противника и населения изъято: пулеметов – 411, автоматов – 2223, ПТР – 58, минометов – 345, винтовок – 25496, револьверов и пистолетов – 7993, гранат – 7793, патронов – 1960000, мин – 16310, прочего оружия – 11668, взрывчатых веществ – около 1000 кг.

На 1 января с.г. на территории указанных выше республик и областей, по данным НКВД СССР, остались неликвидированными 204 бандгруппы с количеством участников 745 человек и 320 бандитов-одиночек, из них:

[Регион СССР]	Бандгрупп	Участников	Одиночек
В Средней Азии и Казахстане	34	106	48
В Закавказье	15	43	21
На Северном Кавказе	16	128	15
В районах, освобожденных от немецкой оккупации	61	234	90
В центральных районах РСФСР	41	128	82
В Сибири и на Урале	24	68	33
На Дальнем Востоке	13	43	32

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

Верно: [підпис]*

Отп. 4 экз.

1-3 – адресату

4 – в дело С-та

исп. т. *Акопов*

Основание: Сообщение ГУББ № 35/С/277 от 9.ІІІ.[19]45 года.

Печ. *Игрицкая*, 14.ІІІ.45 года.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 39-40.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 53

**ОПЕРАТИВНА ІНФОРМАЦІЯ НКВС УРСР ДО НКВС СРСР
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ
ПРОТИ ФОРМУВАНЬ УПА В РОВЕНСЬКІЙ, СТАНІСЛАВСЬКІЙ
І ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

*Зовсім таємно
Не раніше 15 березня 1945 р.
Особая папка*

м. Львів

*Копия
Совершенно секретно
Не ранее 15 марта 1945 г.*

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных за последние дни:

1. 12 и 13 марта с.г., по данным агентуры, силами оперативного состава Цуманского р/о НКВД Волынской области, Деражнянского р/о НКВД Ровенской области и подразделениями 277-го стрелкового полка войск НКВД проведена операция по ликвидации объединившихся остатков ранее разгромленных банд – “Гамалия”, “Лыса”, “Далекого” и боевки СБ “Коли”, входивших в состав куреня “Галайды” общей численностью до 270 человек, оперировавших на стыке 2 районов.

В ходе завязавшегося боя и дальнейшего преследования за 12 и 13 марта с.г. убито 169 бандитов, захвачено живыми 2. В числе убитых опознаны: председатель суда УПА по кличке “Эней”, чотовые “Дуб” и “Мороз”, роевые “Береза” и “Черешня”.

Взяты трофеи: пулеметов ручных – 8, автоматов – 10, револьверов и пистолетов – 4, винтовок – 53, гранат – 7, патронов – 5200 и другое военное имущество.

Наши потери: убиты один сотрудник НКВД и 2 рядовых бойца, ранено 8 бойцов.

2. За 14 марта с.г., продолжая операцию по очистке от бандэлемента населенных пунктов Острожецкого района Ровенской области чекистско-войсковая группа НКВД столкнулась с конной бандой “Вихря” и с личной охраной командующего группой южного УПА “Энея” неустановленной численности и завязала бой. В ходе боя по ликвидации банды “Вихря” чекистско-войсковой группой были обнаружены 2 группы конников, руководимые бандитом “Метла”.

В результате боевых действий убито 67 человек, среди которых опознаны главарь банды “Вихрь” и его заместитель “Ивась”. Захвачено живыми 6 бандитов.

На поле боя подобрано: гранатометов – 3, станковых пулеметов – 1, ручных пулеметов – 4, автоматов – 11, револьверов и пистолетов – 13, винтовок – 13, гранат – 12, патронов – 2300.

Наши потери: убито 2 и ранен 1 боец.

3. Ланчинским р/о НКВД от агентуры были получены данные, что в селе Черный Поток Печенежского района Станиславской области расположилась сотня “Вихря” численностью свыше 100 человек и закрыла все подступы к указанному выше селу.

В ночь на 10 марта с.г. опергруппа, использовав опытных проводников 87-го пограничного отряда войск НКВД Прикарпатского округа, совместно с бойцами истребительного батальона, напали внезапно на банду и завязали бой.

В результате боя и преследования убито 77 и захвачено живыми 39 бандитов. Взятые трофеи: ручных пулеметов – 10, винтовок – 19, пистолетов – 3, гранат – 39, патронов – 3260.

4. 12 марта с.г. по данным агента “Белый”, в селе Оришковцы Копычинского района Тернопольской области оперативным составом р/о НКВД и подразделением 229-го отдельного стрелкового батальона внутренних войск НКВД проведена операция по разгрому и ликвидации Копычинского повитового провода ОУН.

В результате проведенной операции из состава провода ОУН убито 11 бандитов, в числе которых опознаны руководитель Копычинского повитового провода ОУН “Орлик”, референт СБ Копычинского повитового провода “Роман” и войсковой разведчик Копычинского районного провода ОУН Никольчишин. Изъято: станковых пулеметов – 1, автоматов – 3, винтовок – 2, револьверов – 2, гранат – 8 и различные документы.

15 марта с.г. подразделением 187-го отдельного стрелкового батальона внутренних войск НКВД совместно с оперативным составом р/о НКВД во время проведения операции в Богданецком районе Тернопольской области обнаружена банда УПА неуставленной численности, с которой был завязан бой. В результате боя банда была почти полностью ликвидирована. Убито 42 и захвачено живыми 18 бандитов.

На поле боя подобрано ручных пулеметов – 1, винтовок – 36.

4. 14 марта с.г. оперативным составом р/о НКВД и подразделением внутренних войск НКВД проведена операция по ликвидации банды “Ярко”, расположившейся на территории Островского района Ровенской области. В результате проведенной операции и завязавшегося боя из состава банды убито 39 бандитов.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 2, автоматов – 2, винтовок – 19, пистолетов – 2, гранат – 17, патронов – 1650, лошадей – 28, повозок – 28.

НКВД УССР

Рясной

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 141-143.

Копія. Машинопис.

№ 54

**ІНФОРМАЦІЯ НКВС УРСР НА ІМ'Я НАРКОМА НКВС СРСР
Л. БЕРІЇ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОКРЕМИХ ОПЕРАЦІЙ
ЩОДО ВИНИЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ УПА
НА ПОЧАТКУ БЕРЕЗНЯ 1945 р.**

*Зовсім таємно
15 березня 1945 р.*

Копія
Особая папка
*Совершенно секретно
15 марта 1945 г.*

Из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

Докладываю о результатах отдельных операций, проведенных за последние дни:

4-го марта 1945 г. специальной группой УНКВД Волынской области, возглавляемой бывшим куренным УПА “Максимом-Вороном”, был задержан шеф связи областного провода ОУН – Кравчук Иосиф Максимович по кличке “Комар”.

Кравчук после дачи откровенных показаний изъявил согласие оказать содействие в установлении и ликвидации руководства областного и краевого проводов ОУН, после чего был включен в состав специальной группы.

В ночь на 5 марта с.г. “Максим-Ворон” со своей группой численностью 15 человек, при участии “Комара” и 4-х оперативных работников НКВД в селе Линюв Локачевского [очевидно, Линева Локачинского. – *Упорядники*] района Волынской области пытались задержать районного проводника ОУН-“Богдана”.

На пункте связи в селе Линева “Максим-Ворон” установил, что “Богдан” находится на хуторе Линева, и что к нему прибыли представители главного командования УПА.

Связной “Богдана”, взятый из пункта связи, посчитал спецгруппу за банду УПА и подвел ее к хутору, где находились “Богдан” и прибывшие к нему лица из командования УПА. При подходе к хутору спецгруппа оказалась окруженной охранной боевкой, которая предложила “Максиму-Ворону” сложить оружие.

В завязавшемся бою спецгруппой убито 6 бандитов, которые после опознания “Максимом-Вороном” и “Комаром” оказались:

Карпович – начальник штаба УПА, первый заместитель командующего УПА “Клима-Савура”;

“Макаренко” – бывший начальник штаба группы УПА “Дубового”, инспектор военной подготовки УПА, работник штаба “Клима-Савура”;

“Твердый” – куренной врач УПА; “Тимош” – сотенный УПА;

Ярема – политический воспитатель куреня;

“Черный” – связной УПА.

Захвачены трофеи: автоматов – 3, винтовок – 2, пистолетов – 5, гранат – 10, а также боеприпасы и оуновские документы.

Группы Карповича и “Макаренко” доставили в гор. Ровно, где были опознаны находившимися под стражей: бывшим комендантом Северо-западной группы УПА – Стельмашук Юрием, бывшим начальником штаба Киевского генерального округа УПА – Басюк Евгением, бывшим инспектором школ подстаршин УПА Пчелянским, интендантом группы УПА “Дубов[ым]” – “Карым[ом]” и другими бандитами, знавшими Карповича и “Макаренко” по совместной работе в УПА.

Ланчинскому р/о НКВД Станиславской области, по данным агентуры, стало известно, что в селе Черный Поток Печенежского района дислоцируется банда УПА главаря “Вихор” численностью свыше 100 человек.

На основании этих данных, подразделением 89 пограничного отряда совместно с бойцами истребительного батальона, в сопровождении проводников в ночь на 10 марта была проведена операция по ликвидации банды “Вихора”. В завязавшемся бою, в результате преследования бандитов в горах, за 10-11 марта с.г. убито бандитов – 77, захвачено живыми – 39. Взяты трофеи: винтовок – 19, ручных пулеметов – 10, пистолетов – 2, гранат – 39, патронов – 3260, магазинов к ручным пулеметам – 4.

Банда “Вихора”, входившая в состав куреня “Довбуш”, полностью ликвидирована.

В процессе операции по очистке Тисменицкого района Станиславской области от бандитов УПА и оуновских подпольщиков подразделениями ВВ НКВД и оперативными группами УНКВД в боестолкновениях с кустами самообороны ОУН и местными боевиками за 12 марта убито бандитов – 43, захвачено живыми – 71, задержано бандпособников – 15, уклонившихся от призыва в Красную армию – 45. Взяты трофеи: ручных пулеметов – 1, автоматов – 4, винтовок – 9, пистолетов – 6, гранат – 44, патронов – 4165, радиоприемников – 1. Изъят один склад с зерном. Обнаружены и разрушены 9 бандитских схронов.

В населенных пунктах Винниковского и Ново-Ярычевского районов Львовской области в период с 6 по 12 марта с.г. были проведены чекистско-войсковые операции по очистке территории районов от бандитов УПА и оуновских подпольщиков.

Операция проводилась силами подразделений 25 бригады ВВ НКВД и оперативной группой УНКВД и р/о НКВД. В результате проведенной

операции убито 25 бандитов. Задержано: бандитов – 128, бандпособников – 213, дезертиров из Красной армии – 37, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 369, подлежащих фильтрации – 975. Добровольно явилось бандитов 84. Выселено семей бандитов 67 (159 человек) – всего 1947 человек.

Взяты трофеи: ручных пулеметов – 2, автоматов – 8, винтовок – 32, пистолетов – 7, гранат – 19, патронов – 275, радиоприемников – 1. Разрушено бандитских схронов 203.

Наши потери: убито 2 и ранено 2 рядовых бойца.

В населенных пунктах Николаевского, Стрелецкого, Ходоровского районов Дрогобычской области в период с 5 по 12 марта с.г. были проведены чекистско-войсковые операции по очистке территории районов от оуновских бандитов и подпольщиков. Операции проводились силами 17 стрелковой бригады ВВ НКВД и оперативных групп УНКВД Львовской области и р/о НКВД.

В результате проведенных операций убито 156 бандитов. Задержано бандитов – 622, бандпособников – 252, дезертиров из Красной армии – 22, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 826, подлежащих фильтрации – 378, подозреваемых в участии в АК – 8. Добровольно явилось бандитов 560. Выселено семей бандитов 283 (654 человека). Всего – 3478.

Взяты трофеи: гранатометов – 1, станковых пулеметов – 2, ручных пулеметов – 6, автоматов – 24, винтовок – 32, пистолетов – 31, гранат – 162, патронов – 27380, ракетниц – 1, пишущих машинок – 1. Разрушено бандитских схронов 101.

Наши потери: убит 1 рядовой боец, ранено 2 рядовых бойца.

Операция закончена.

НКВД УССР

Рясной

Верно: [підпис]*

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

15 марта 1945 г.

№ 288/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 41-44.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Підпис нерозбірливий.

№ 55

**ПОСТАНОВА ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ
ТЕКСТУ ЛИСТА СЕКРЕТАРЯМ ОБКОМІВ КП(б)У,
НАЧАЛЬНИКАМ ОБЛАСНИХ УПРАВЛІнь НКВС І НКДБ
ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР ПРО ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВИ
ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ВІД 26 ЛЮТОГО 1945 р. СТОСОВНО
ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ З УКРАЇНСЬКИМИ
НАЦІОНАЛІСТАМИ***

*Цілком таємно
16 березня 1945 року.*

*Особая папка
Совершенно секретно
16 марта 1945 г.*

На голосовании опросом

Дата голосования 16.ІІІ.1945 г.

Политбюро
(протокол № 58, пункт 9, опрос)

Слушали: О тексте письма секретарям обкомов КП(б)У, начальникам областных управлений НКВД и НКГБ западных областей УССР по вопросу выполнения постановления ЦК КП(б)У от 26.ІІ.1945 года.

Постановили: Текст письма утвердить (см. Приложение).

Результаты голосования: Д. Коротченко, Л. Корниец, М. Гречуха.

*Приложение
Совершенно секретно*

Секретарю _____ обкома
КП(б)У товарищу _____
Начальнику областного управления НКВД товарищу _____
Начальнику областного управления НКГБ товарищу _____

По решению ЦК КП(б)У Вы обязаны были до 15 марта 1945 года ликвидировать в своей области банды украинско-немецких националистов.

* Див. док. № 7, 40.

На совещании секретарей обкомов, начальников областных управлений НКВД и НКГБ Вы дали обещание закончить ликвидацию банд раньше этого срока.

Однако на 16 марта в Вашей области еще оперируют десятки банд и сотни бандитов (для Волынской области написать: оперирует около десятка банд и сотни бандитов).

Таким образом, решение ЦК КП(б)У не выполнено. Вы не сдержали своего слова, данного Центральному Комитету КП(б)У.

ЦК КП(б)У считает, что Вы не сделали надлежащих выводов из решения ЦК КП(б)У и не использовали всех возможностей, которые Вы имели, для окончательного разгрома и уничтожения всех бандитских групп.

Предлагаем Вам в трехдневный срок дать в ЦК КП(б)У объяснение о причинах невыполнения решения ЦК от 26 февраля с.г. и сообщить о принятых Вами мерах для окончательного уничтожения оуновских банд в Вашей области.

Секретарь ЦК КП(б)У
16.ІІІ.[19]45 г.

Н. Хрущев

Справка
о количестве банд и бандитов в областях УССР.
По данным обкомов КП(б)У на 15 марта 1945 г.

№№ пп	Область	Количество банд	Количество бандитов
1.	Львовская	49	1200
2.	Волынская	7	704
3.	Ровенская	55	1160
4.	Дрогобычская	69	1384
5.	Станиславская	11	2150
6.	Тернопольская	79	1908

*ЦДАГО України: – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 29. – Арк. 183-186.
Оригінал. Машинопис.*

№ 56

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА УПОВНОВАЖЕНОГО ЦК КП(б)У
К. РУСАКОВА СЕКРЕТАРЕВІ ЦК КП(б)У М. ХРУЩОВУ
ПРО СТАНОВИЩЕ В МАГЕРІВСЬКОМУ РАЙОНІ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

*Цілком таємно
18 березня 1945 р.*

сmt. Магерів

*Совершенно секретно
18 марта 1945 г.*

Секретарю Центрального Комитета Коммунистической партии
(большевиков) Украины тов. Хрущеву
(г. Киев)

Копия
Секретарю Львовского обкома КП(б)У
тов. Грушецкому
(г. Львов)

Докладная записка

В дополнение к моей первой докладной записке прошу обратить внимание на следующее:

1. Народный Комиссариат просвещения и областные отделы народного образования УССР, как Полтавский и другие, нарушили постановление ЦК КП(б)У о подборе соответствующих кандидатур для посылки на работу в западные области, в результате чего в Магеровский район Львовской области направлены почти все учителя, находившиеся на временно оккупированной немцами территории, некоторые из них в период немецкой оккупации [у]возились в Германию. Эти обстоятельства привели к тому, что часть учителей восточных областей стали участниками банд ОУН, посещают церкви, имеют связь с враждебным элементом. Указанные обстоятельства подтверждаются следующими фактами:

а) р/о НКГБ Магеровского района арестовано две учительницы села Погарисско Магеровского района. Одна, по фамилии Харченко Екатерина, прибывшая из восточной области, совместно с учительницей Павлик Евгенией, уроженкой села Погарисско Магеровского района, стали участницами банды ОУН, отец учительницы Павлик из банды ОУН убит при проведении операции.

б) В селе Каменка-Гора Магеровского района работали учителями Крылевец Елена Яковлевна и Корсун Анна Ильинична, прибывшие из

Полтавской области, обе находились на оккупированной немцами территории. Корсун неоднократно ввозилась в Германию.

Крылевец и Корсун завербованы в банду ОУН, к ним на квартиру неоднократно являлись бандиты во главе с руководителем под псевдонимом “Круг” – одеты в воинскую форму советских пограничников, один из них – учитель, при посещении бандиты производили проверку методов учебы, отметок успеваемости учеников и вели разговоры на разные темы. На вопрос Корсун: “Чего вы добиваетесь?”, – бандиты ответили: “Самостийной Украины”. Корсун подтвердила словами: “Це гарна справа, но вас очень мало? ”. Бандиты ответили: “Нас к весне будет больше, а главное то, что нас поддерживает местное население”. Бандиты заявляли, что среди них имеются коммунисты, которых они принимают и не убивают, так как они изучают теорию Маркса–Энгельса, а коммунистов, которые изучают теорию Ленина–Сталина, как и работников НКГБ–НКВД, они убивают. По заданию бандитов учительница Корсун систематически подбирала и передавала статьи из газет о действиях ОУН, о явке с повинной и карикатуры Бандеры.

Учительница Крылевец, по причине неустановленной, неоднократно являлась ко мне, к секретарю РК КП(б)У тов. Ковальскому с заявлением о посещении ее квартиры бандитами, о беседе и о действиях учительницы Корсун. Последняя об этом знала. 4 марта 1945 года была последняя явка учительницы Крылевец.

7 марта 1945 года на квартиру к учительницам были приглашены работники Магеровского райпотребсоюза, прибывшие в село для закупки мяса. Приглашенные свои автоматы поставили в сторону к стенке; в это время учительница Корсун взяла автомат, произвела выстрел – убила учительницу Крылевец.

На допросе Корсун заявила, что убийство Крылевец совершила случайно. Ее заявление разделяет прокурор Магеровского района тов. Федорович, последний изъял из р/о НКВД материал и ведет следствие как за убийство по неосторожности; я считаю, что это не есть неосторожность, а прямое выполнение задания об убийстве учительницы Крылевец, а поэтому прошу Вашего вмешательства, чтобы материал был передан р/о НКГБ для производства следствия, учитывая, что при обыске в чемодане Корсун обнаружено: одна граната и немецкие разрывные патроны, по этому же селу арестованы р/о НКГБ председатель и секретарь сельсовета как члены ОУН. При допросе последние выдали еще 15 членов ОУН.

Зав. РОНО Логвин – беспартийный, никакой работы среди учителей не проводит, сам находился на оккупированной немцами территории, имеет связь со священником, у которого проживал 15 дней, будучи уполномоченным от РК КП(б)У.

2. Учреждения, организации района в большинстве имеют засоренность, а именно:

а) райфинотдел – старшим налоговым инспектором по госбюджету работает Сало-Жуковский, последний в период немецкой оккупации работал в немецкой комендатуре, отправлял крестьян на каторгу в Германию, был активным участником встречи немцев, участвовал в демонстрациях в период провозглашения “Самостийной Украины”;

б) отдел гособеспечения – зав.отделом Овчаренко оставался на оккупированной немцами территории, инспектор Сидельников при немцах работал начальником контингента, облагал разными налогами крестьян, лично собирал с крестьян немцам продукты. Секретарь Тесляк Анна, муж которой в 1938 году выехал в Польшу, в гор. Люблин, в 1942 году с приходом немцев явился в Магеровский район, при отходе немцев выехал в Германию; сама Тесляк – член баптистской организации;

в) в промкомбинате работает Долиновская Татьяна, сестра бандита Долиновского Якима, дочь кулака, возле мастерских появлялись листовки банды ОУН. Характерно, что все указанные лица – жители разных сел Магеровского района – оставили свое сельское хозяйство, сами ушли на работу в центр района Магерово.

3. По району как система – нарушение Указа Президиума Верховного Совета СССР от 26 июня 1940 года о трудовой дисциплине, грубое нарушение ревзаконности и ряд других преступлений.

Прокурор района тов.Федорович соответствующей борьбы не проводит; не объясняется ли это тем, что прокурор является сыном бывшего прокурора и бывшего члена ВКП(б), который отказался эвакуироваться и остался на оккупированной немцами территории.

4. РО НКВД не выполняет указание в части выселения из района семей бандитов, которые на сегодняшний день не все выселены, как, например: в селе Погарисско проживает Долиновский Федор Якимович, крупный кулак, сын которого, Долиновский Яким Федорович, является активным бандитом ОУН.

В части банд «ОУН» в районе и борьбы по ликвидации изменений против указанного мною в первой докладной записке не произошло, в части политико-массовой работы имеются изменения в сторону увеличения докладов и собраний.

Об этом будет подобно указано в следующей докладной.

Уполномоченный ЦК КП(б)У Магеровского района
“18” марта 1945 года
№ 65
пгт Магеров.

Русаков

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1691. – Арк. 130-132.
Оригінал. Машинопис.*

№ 57

**ІНФОРМАЦІЯ НКВС СРСР ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ
СОЮЗУ РСР ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ ДІЮЧИХ ФРОНТІВ
ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ВІД ВОРОЖИХ ЇЇ ЕЛЕМЕНТІВ СТАНОМ
НА 16 БЕРЕЗНЯ 1945 р.***

*Зовсім таємно
19 березня 1945 р.*

*Особая папка
Совершенно секретно
19 марта 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину І.В.
СНК ССРСР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД ССРСР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов от вражеского элемента по состоянию на 16-е марта с.г.

С начала операции изъято вражеского элемента 140056 человек, в том числе: гласного состава и агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 6107; диверсантов и террористов – 191; участников фашистских организаций – 57193; участников других вражеских организаций – 11190; участников бандповстанческих групп – 2011; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 2324; военных комендантов – 14; прокуроров, следователей, членов военных судов и трибуналов и гражданских судей – 175; руководителей дум, управ и бургомистров – 536; руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 1205; редакторов газет, журналов, авторов антисоветских изданий – 23; командного и рядового состава армий, воюющих против ССРСР – 19373; военнослужащих РОА – 1657; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 11970; прочего вражеского элемента – 26087.

По национальности:

азербайджанцев – 61, белорусов – 1857, венгров – 3128, грузин – 82, итальянцев – 391, казахов – 177, латышей – 3809, литовцев – 6001, немцев и австрийцев – 76703, поляков – 30827, румын – 78, русских – 6573,

* Див. док. № 21, 24, 33, 36, 46, 49, 63, 73.

словаков – 1106, татар – 226, узбеков – 184, украинцев – 3825, французов и бельгийцев – 342, чехов – 66, югославов – 75, прочих – 933.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Кубаткин). Всего изъято – 7878 человек, из них:

немцев – 30, поляков – 27, латышей – 3655, литовцев – 3984, русских – 151.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Абакумов). Всего изъято – 26082 человека, из них:

белорусов – 356, немцев – 22533, поляков – 847, литовцев – 1299, русских – 690, украинцев – 279.

Земландская армейская группа (Уполномоченный НКВД СССР тов. Ткаченко). Всего изъято – 2657 человек, из них:

немцев и австрийцев – 1784, поляков – 13, литовцев – 656, русских – 434.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Цанава). Всего изъято – 55170 человек, из них:

белорусов – 989, венгров – 162, итальянцев – 309, немцев и австрийцев – 30850, поляков – 16510, румын – 47, русских – 3020, украинцев – 1404, французов и бельгийцев – 291, чехов – 42.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Серов). Всего изъято – 27313 человек, из них:

белорусов – 471, немцев – 13414, поляков – 9602, русских – 1940, украинцев – 1563.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Мешик). Всего изъято – 11193 человек, из них:

немцев – 5198, поляков – 2107, русских – 335, украинцев – 158.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Селивановский). Всего изъято – 9783 человека, из них:

венгров – 2966, итальянцев – 75, немцев – 2950, поляков – 1720, румын – 24, русских – 308, словаков – 1105, украинцев – 397, французов – 46, югославов – 61.

Из числа изъятых по всем фронтам отправлено в лагери 68446 человек.

У изъятого вражеского элемента отобрано:

орудий – 16; минометов – 48; пулеметов – 1788; гранатометов – 4; ПТР – 113; автоматов – 2292; винтовок – 30803; револьверов и пистолетов –

6833; гранат – 27785; патронов – более 4646290; авиабомб, снарядов и мин – свыше 13768, взрывчатых веществ – 71538 кг; радиостанций – 137; радио-приемников – 2499.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 96-100.

Копия. Машинопис.

№ 59

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА Л. БЕРІЇ ДЕРЖАВНОМУ КОМІТЕТУ
ОБОРОНИ, Й. СТАЛІНУ ЩОДО ХОДУ ОПЕРАЦІЙ ЗІ ЗНИЩЕННЯ
ФОРМУВАНЬ ОУН Й УПА НА ТЕРИТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ В ЛЮТОМУ 1945 р. ТА КЛОПОТАННЯ НКВС СРСР
ПРО НАГОРОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИКІВ-ПРИКОРДОННИКІВ,
ЯКІ У ЦЬОМУ ВІДЗНАЧИЛИСЬ***

*Зовсім таємно
21 березня 1945 р.*

*Копія
Совершенно секретно
21 марта 1945 г.*

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ –
товарищу СТАЛИНУ И.В.

В феврале с.г. в Радеховском районе Львовской области Украинской ССР 2-м пограничным отрядом и 42-м мотострелковым пограничным полком пограничных войск НКВД был проведен ряд чекистско-войсковых операций по ликвидации оуновских банд.

В результате операций убито 229, захвачено живыми 216 и явилось с повинной 616 бандитов.

В районе операций арестовано 670 человек различного антисоветского элемента.

5 февраля 9 застава 2-го погранотряда пограничных войск НКВД вела бой с бандой УПА.

После перестрелки банда начала отступать к лесу. Пограничник ефрейтор ПУСТЕЛЬНИКОВ С.С. отважными и умелыми действиями сдерживал бандитов до подхода заставы, чем обеспечил ликвидацию банды.

Будучи тяжело ранен и окружен бандитами, Пустельников подорвал себя гранатой.

НКВД СССР ходатайствует:

О посмертном присвоении звания Героя Советского Союза ефрейтору ПУСТЕЛЬНИКОВУ Семену Селивестровичу;

О награждении орденами и медалями Союза ССР рядовых, сержантов и офицеров пограничных войск НКВД, отличившихся при проведении операций.

* Див. док. № 34, 66.

Представляя проекты Указов Президиума Верховного Совета Союза ССР, прошу Вашего решения*

Народный комиссар внутренних дел
Союза ССР *Л. Берия*

Верно: [підпис]

Отп. 3 экз.

1-адресату

1-контрольный

1-копия С-т НКВД.

исп. т. *Гумилев*

осн. инд. 83, № 246/оп от 12.ІІ.45 г.

инд. 18, № 6/00 199 от 13.ІІ.45 г.

инд. 17, № 17/00148 от 15.ІІ.45 г.

Печ. *Леонова*. 17.ІІІ.45 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 112-113.

Копія. Машинопис.

Додаток № 1

Проект Указа Верховной Рады СРСР про присвоения звания
Героя Радянского Союза С. ПУСТЕЛЬНИКОВУ

Проект

У К А З

ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР

О присвоении звания Героя Советского Союза
ефрейтору ПУСТЕЛЬНИКОВУ С.С.

За образцовое выполнение специальных заданий Правительства и проявленные при этом отвагу и героизм присвоить звание Героя Советского Союза с вручением ордена Ленина и медали “Золотая Звезда” ефрейтору ПУСТЕЛЬНИКОВУ Семену Селиверстовичу.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР – *М. Калинин*

* Див. додатки 1-4.

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР – А. Горкин

Москва, Кремль. “ ”* марта 1945 года

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 114.
Копія. Машинопис.

Додаток № 2

Довідка на ефрейтора С. ПУСТЕЛЬНИКОВА

Цілком таємно
Совершенно секретно

СПРАВКА

на ефрейтора 9 заставы 2 погранотряда пограничных войск НКВД
ПУСТЕЛЬНИКОВА Семена Селиверстовича

5 февраля с.г. в Радеховском районе Львовской области 9 застава 2-го погранотряда пограничных войск НКВД вела бой с бандой УПА.

После перестрелки банда стала отходить к лесу.

Пограничник ефрейтор ПУСТЕЛЬНИКОВ, видя, что бандитам удастся оторваться от заставы, сел на крестьянскую лошадь, обогнал банду и огнем сковал ее действия.

Бандиты ранили и окружили ПУСТЕЛЬНИКОВА, пытались взять его живым. ПУСТЕЛЬНИКОВ убил трех бандитов, а когда кончились патроны, подорвал себя гранатой, взрывом которой было убито еще два бандита.

Участвуя в операциях против оуновских бандитов, ефрейтор ПУСТЕЛЬНИКОВ показал себя, как отважный боец-чекист. Им было уничтожено 20 бандитов.

ПУСТЕЛЬНИКОВ служил в пограничных войсках с 1940 года. Принимал участие в обороне Ленинграда, где был четырежды ранен. Награжден орденом Красной Звезды и медалью “За оборону Ленинграда”.

За участие в операциях против оуновцев был представлен командованием к награждению орденом Красного Знамени.

НАЧАЛЬНИК ПОГРАНИЧНЫХ ВОЙСК НКВД СССР
генерал-лейтенант – Стаханов

* Так в документі.

„ „* марта 1945 года

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 115-116.
Копія. Машинопис.*

Проект Указа Верховной Рады СРСР про нагородження
особового складу військ НКВС

Додаток № 3

У К А З
ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР

О награждении орденами и медалями личного состава 2 пограничного отряда и 42 мотострелкового полка пограничных войск НКВД.

За успешное выполнение задания Правительства и проявленные при этом мужество и отвагу – наградить:

Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Майора ГРАХОВА Александра Дмитриевича
Старшего лейтенанта НИКИФОРОВА Венедикта Матвеевича
Майора ПТИЦЫНА Василия Яковлевича
Капитана ТИМОШЕНКО Григория Кирилловича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1 СТЕПЕНИ

Капитана КАВРАЙСКОГО Михаила Павловича
Капитана КЛАДЬКО Алексея Николаевича
Майора КОТЕНЕВА Федора Васильевича
Лейтенанта КУЗИНА Николая Ивановича
Капитана КУТЕПОВА Ивана Николаевича
Капитана СЕРГЕЕВА Григория Яковлевича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2 СТЕПЕНИ

Старшего лейтенанта БЕЛОУСОВА Семена Васильевича
Лейтенанта БОЛТЫЧЕВА Анатолия Ивановича
Сержанта БУБНОВА Алексея Григорьевича

* Так у документі.

Старшего лейтенанта ДЕЙ Василия Семеновича
Подполковника ДУДЧЕНКО Ивана Корнеевича
Подполковника КАСПЕРОВИЧ Андрея Ивановича
Ефрейтора КОРОЛЕВА Виктора Павловича
Сержанта КОРНЕВА Павла Григорьевича
МИСЮРИНУ Веру Андреевну
Красноармейца ОСМАНОВА Нурбагана Османовича
Старшего сержанта ПАШКОВА Владимира Сергеевича
Красноармейца СЕМЕНОВА Ивана Семеновича
Старшину СТОЛЯРОВА Ивана Назаровича
Красноармейца УВАДИЕВА Бахмен Омен-оглы
Старшего сержанта ХАРИНА Виктора Александровича

Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ

Красноармейца БЕКМУРГАЕВА Маная
Младшего лейтенанта ГРИБАНОВА Игоря Васильевича
Старшего лейтенанта ГРИГОРОВА Льва Николаевича
Младшего лейтенанта ДОЛГОВА Виктора Владимировича
Старшего лейтенанта ЖУКОВА Николая Никитовича
Лейтенанта КАРАТАЕВА Кубдика Бая
Сержанта КУТИНА Василия Дмитриевича
Ефрейтора КУШТЫМ Павла Потаповича
Старшего лейтенанта МАСЛОВА Михаила Васильевича
Майора МИЛОВАНОВА Василия Васильевича
Старшего лейтенанта МИЛОСЛАВСКОГО Даниила Михайловича
Лейтенанта ПАНОВА Сергея Петровича
Капитана САПОГОВА Якова Андреевича
Старшего лейтенанта СТАРОРУССКОГО Виктора Георгиевича
Ефрейтора ТАТЬЯНКОВА Петра Сидоровича
Старшего лейтенанта ШАПОВАЛОВА Василия Михайловича
Старшего лейтенанта ШИШКИНА Григория Степановича
Младшего лейтенанта ШУЛЬГА Михаила Викторовича
Младшего лейтенанта ШУРЫКИНА Павла Федоровича

Орденом СЛАВЫ 3 СТЕПЕНИ

Красноармейца АБДУЛАЕВА Сайдуллу
Красноармейца АГЛЯМОВА Мухтара
Сержанта АТТАКУРОВА Оскара
Красноармейца ГАЛЯУТИНОВА Абдуллу
Красноармейца ГИЛЕВА Алексея Георгиевича
Старшего сержанта ЕРМАК Ивана Ивановича

Старшину ЖИТНИК Николая Григорьевича
Сержанта ИБРАГИМОВА Кудея Берведовича
Красноармейца КАЛАБИНА Тихона Егоровича
Красноармейца КАМИЛОВА Камала
Младшего сержанта КАРАТАЕВА Петра Григорьевича
Ефрейтора КОСАРЕВА Михаила Романовича
Ефрейтора КУДРЯВЦЕВА Алексея Михайловича
Красноармейца ЛИКАШВИЛИ Абрама Григорьевича
Сержанта МЕХАНОХИНА Юрия Викторовича
Красноармейца ПАНОВА Владимира Константиновича
Младшего сержанта ПОПОНОВА Николая Михайловича
Красноармейца РОССУМОВА Казима
Ефрейтора РЫБКИНА Ефима Леонидовича
Старшего сержанта СУЛЕЙМАНОВА Хадыбуллу
Красноармейца ХВОРОСТЯНСКОГО Владимира Тимофеевича
Младшего сержанта ШМАТОК Ивана Даниловича

Медалью „ЗА ОТВАГУ”

Старшего сержанта ГРИБАКОВА Василия Архиповича
ГНАТЮК Степана Федоровича
Красноармейца КОВАЛЬКОВА Вячеслава Ивановича
КУРАВСКОГО Ивана Васильевича
МУЗЫЧКО Мартына Степановича
Красноармейца НОВИКОВА Василия Сергеевича
ПАСЫЧНОГО Николая Алексеевича
СИДОР Сергея Михайловича
Красноармейца СКВОРЦОВА Николая Фомича
Лейтенанта медицинской службы ПАРАФУТЗИНОВА Афзала
Красноармейца ШИРИНА Василия Ивановича

Медалью „ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ”

Лейтенанта медицинской службы КОНДРАТЬЕВА Алексея
Семеновича
Красноармейца ПОПОВСКОГО Михаила Павловича
Красноармейца РОДИНА Сергея Федоровича
Сержанта ТКАЧЕНКО Ивана Петровича
Красноармейца ШУР Петра Трофимовича

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
Союза ССР – *М. Калинин*

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
Союза ССР – А. Горкин

Москва, Кремль. „ „* марта 1945 года

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 117-120.
Копія. Машинопис.*

Додаток № 4

Довідка про чисельність військовослужбовців НКВС,
представлених до нагородження

С П Р А В К А

О количестве военнослужащих погранвойск НКВД,
представляемых к награждению

Героя Советского Союза	– 1 [человек];
Орденом Красного Знамени	– 4 [человека];
Орденом Отечественной войны I степени	– 5 [человек];
Орденом Отечественной войны II степени	– 15 [человек];
Орденом Красной Звезды	– 19 [человек];
Орденом Славы 3 степени	– 22 [человек];
Медалью “За отвагу”	– 11 [человек];
Медалью “За боевые заслуги”	– 5 [человек].

В с е г о: – 83 [человека].

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 121.
Копія. Машинопис.*

* Так в документі.

№ 60
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРО РОЗГЛЯД ОСОБЛИВОЮ НАРАДОЮ
ПРИ НКВС СРСР 17 БЕРЕЗНЯ 1945 р. СЛІДЧИХ СПРАВ
НА 690 ОСІБ

Зовсім таємно
21 березня 1945 р.

№ 321/б

Сов[ершенно] секретно
21 марта 1945 г.

Снятие копии без разрешения
Секретариата НКВД запрещается

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ
товарищу СТАЛИНУ И.В.

Докладываю, что Особым Совещанием при НКВД СССР 17-го марта 1945 года рассмотрено следственных дел на 690 человек, из них осуждено к расстрелу 8 человек и к разным срокам наказания 682 человека, в том числе членов изменников Родине 239 человек.

Кроме этого, рассмотрен один протокол на 218 человек из лиц, отказавшихся по религиозным убеждениям от службы в Красной армии. Все они также осуждены к разным срокам наказания.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

Разослано:

1 экз. – адресату,
“21” – в Секр. НКВД СССР.

Печатала – *Горонкова*,
Исполнитель – *т. Иванов*.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 101.
Копія. Машинопис.

№ 61
ІНФОРМАЦІЯ Л. БЕРІЇ ДКО, Й. СТАЛІНУ СТОСОВНО
ПРОВЕДЕННЯ ЧЕКІСТСЬКО-ВОЕННИХ ОПЕРАЦІЙ
ЗІ ЗНИЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ УПА
ПРИКОРДОННИМИ ЧАСТИНАМИ ПРИКАРПАТСЬКОЇ ОКРУГИ
З ЖОВТНЯ 1944 р. ПО ЛЮТИЙ 1945 р. І ПОДАННЯ НКВС СРСР
ПРО НАГОРОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИКІВ ПРИКОРДОННИХ
ЧАСТИН ПРИКАРПАТСЬКОГО ОКРУГУ Й 32-Ї ДИВІЗІЇ
ЗАЛІЗНИЧНИХ ВІЙСЬК НКВС ЗА ВІДЗНАЧЕННЯ
В ЦИХ ОПЕРАЦІЯХ*

Зовсім таємно
26 березня 1945 р.

№ 390/б

Особая папка
Совершенно секретно
26 марта 1945 г.

Государственный комитет обороны –
товарищу Сталину И.В.

С октября 1944 года по февраль 1945 года пограничными частями Прикарпатского округа в районах Дрогобычской, Станиславской и Черновицкой областей УССР проведено 158 чекистско-войсковых операций по ликвидации банд УПА. В боевых столкновениях пограничниками убито 5544 и задержано 2981 бандита, в том числе 181 человек руководящего состава банд и окружных, районных проводов ОУН.

Кроме того, при проведении операций задержано 6858 человек антисоветского элемента и явились добровольно 2800 бандитов.

С мая 1944 года частями 32-й дивизии железнодорожных войск НКВД, несущих охрану объектов Ковельской и Львовской железных дорог, проведено 298 операций по ликвидации банд УПА.

В боевых столкновениях убито 1086 и задержано 2434 бандитов. Кроме этого, задержано 1470 человек антисоветского элемента.

НКВД СССР ходатайствует о награждении орденами и медалями Союза ССР рядового, сержантского и офицерского состава пограничных частей Прикарпатского округа и 32 дивизии железнодорожных войск НКВД, отличившихся в этих операциях.

* Див. док. № 34, 59, 61.

Представляя проекты Указов Президиума Верховного Совета Союза ССР*, прошу Вашего решения.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР

Л. Берия

Верно:**

Отп. 2 экз.

1 – адресат

...*** в дело С[екретаря]та

исп. т. *Акопов*

Основание: инд. 83 № 486/б от 20.III.; инд. 17 № 17/5045 от 24.III.

Печ. *Окунева*, 26.III.1945 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 283-284.

Копія. Машинопис.

Додаток № 1

Проект Указа Президії Верховної Ради СРСР про нагородження
військовиків НКВС Прикарпатського округу

*Цілком таємно
26 березня 1945 р.*

*Совершенно секретно
26 марта 1945 г.*

Проект

У К А З

ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР

О награждении орденами и медалями Союза ССР рядовых, сержантов
и офицеров пограничных войск НКВД Прикарпатского округа

За успешное выполнение заданий Правительства и проявленные при
этом мужество и отвагу НАГРАДИТЬ:

Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Генерал-майора ДЕМШИНА Илью Ивановича

* Див. Додатки № 1 та № 2.

** Підпис відсутній.

*** Так в документі.

Полковника ЗДОРНОГО Гурия Константиновича
Майора ПЕТУХОВА Николая Васильевича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ I СТЕПЕНИ

Младшего сержанта КАРАВАЕВА Алексея Леонтьевича
Старшину КОПТЕВА Тихона Федоровича
Старшего лейтенанта ЛЕМЕШКО Семена Порфирьевича
Майора ЧЕРНЕТКО Игната Иосифовича
Капитана ЧЕРНЫШОВА Ивана Лукича
Капитана ЧУБ Ивана Ивановича
Полковника ЧУГУНОВА Дмитрия Федоровича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ II СТЕПЕНИ

Младшего лейтенанта БАГРИЙ Сергея Анисимовича
Полковника БАЦКИХ Ивана Ивановича
Старшего лейтенанта БЕЛОУСОВА Георгия Васильевича
Младшего лейтенанта БИРЮКОВА Георгия Ивановича
Младшего лейтенанта БИРЮКОВА Константина Константиновича
Майора БОДРУНОВА Николая Егоровича
Капитана БУТОВИЧ Тимофея Федоровича
Старшего лейтенанта ВОЛКОВА Дмитрия Дмитриевича
Майора ДЕМИДОВА Василия Ионовича
Майора ДЕНИСОВА Александра Федоровича
Лейтенанта ДОНЕЦ Степана Корнеевича
Младшего лейтенанта ДОЦЕНКО Алексея Семеновича
Сержанта ЕРЕМЕНКО Александра Александровича
Младшего лейтенанта ЗАГОБОРА Петра Михайловича
Старшего лейтенанта ЗАЙЦЕВА Петра Иосифовича
Полковника ИВАНОВА Петра Сергеевича
Старшего лейтенанта ИЛЬИНА Михаила Васильевича
Старшего лейтенанта КАЛАЧЕВА Георгия Михайловича
Подполковника КАНТОРОВА Романа Владимировича
Лейтенанта ЛЫМАРЬ Дениса Маркияновича
Капитана МАЛЯНОВА Дмитрия Ксенофонтовича
Капитана МОЗЖАРОВА Алексея Николаевича
Капитана МОРОЗОВА Петра Тимофеевича
Лейтенанта НИКИТИНА Александра Федоровича
Лейтенанта САФОНОВА Михаила Терентьевича
Подполковника СЕПСЯКОВА Алексея Андреевича
Капитана СОБОЛЕВА Дмитрия Ивановича
Лейтенанта ТАРАКАНОВА Ивана Платоновича

Старшего лейтенанта ТИМАШОВА Марка Петровича
Лейтенанта ТЯПКИНА Петра Михайловича
Старшего лейтенанта ФЕДОСЕЕВА Виктора Илларионовича
Старшего лейтенанта ХАРЬКОВА Василия Петровича
Подполковника ЦЕГИЧКО Григория Яковлевича
Сержанта ЧИСТЯКОВА Анатолия Александровича
Капитана ШЕВЧЕНКО Тихона Ефимовича
Старшего лейтенанта ШТЕРН Николая Исааковича
Капитана ЩЕРБАКОВА Петра Ивановича

Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ

Лейтенанта БЕКАСОВА Александра Яковлевича
Капитана БОНДАРЧУК Николая Петровича
Старшего лейтенанта ветеринарной службы ВОЗЬМИТЕЛЬ
Михаила Михайловича
Лейтенанта ВОРОБЬЕВА Ивана Федоровича
Лейтенанта ЗОТОВА Александра Егоровича
Подполковника ЗУБРИЦКОГО Михаила Нестеровича
Старшего лейтенанта ЗЮЗИНА Сергея Герасимовича
Лейтенанта ДЕМИДОВА Михаила Ивановича
Капитана КАСАТКИНА Ивана Федоровича
Младшего лейтенанта КАСУМОВА Касума Нагметовича
Лейтенанта КИЗИМА Ивана Никитовича
Старшего лейтенанта КИРЖНЕР Константина Яковлевича
Капитана КОСТЕНКО Якова Павловича
Лейтенанта НИЩЕНКО Александра Евтеевича
Младшего лейтенанта ПАНОВА Степана Петровича
Капитана государственной безопасности ПИЛИПЕНКО
Алексея Андреевича
Лейтенанта ПОПЕНКО Федора Михайловича
Младшего лейтенанта ПРОСТАКОВА Владимира Борисовича
Лейтенанта РОДИОНОВА Андрея Ивановича
Красноармейца РОМАШЕВА Василия Анисимовича
Лейтенанта СИДОРОВА Абросима Федоровича
Лейтенанта ФЕДОРОВА Василия Федоровича
Старшего сержанта ХАРКЕВИЧ Дмитрия Семеновича
Сержанта ХВОСТЕНКО Павла Прохоровича
Младшего лейтенанта ШАРУН Михаила Ильича
Лейтенанта ЮСИМ Ульяна Соломоновича
Лейтенанта ЯКИМЧУК Василия Петровича

Орденom СЛАВЫ 3 СТЕПЕНИ

Сержанта АКИМОВА Василия Михайловича
Старшего сержанта АЛЕКСАНДРОВА Константина Ивановича
Старшего сержанта АЛЕХИНА Михаила Николаевича
Красноармейца БАТАМАНКУЕВА Будугура Данзаковича
Красноармейца БЕЛЬЦОВА Михаила Ивановича
Сержанта БЫСТРОВА Степана Степановича
Старшину ВАЩЕНКО Алексея Сергеевича
Ефрейтора ВОРОБЬЕВА Ивана Васильевича
Старшего сержанта ГАБИТОВА Якова Аскарловича
Ефрейтора ГРИДНЕВА Николая Кирилловича
Сержанта ДЕМЕНТЬЕВА Николая Михайловича
Сержанта ДЕМЧЕНКО Михаила Павловича
Красноармейца ЕГОРОЧКИНА Семена Парфеновича
Красноармейца КАРАУЛОВА Ивана Ильича
Сержанта КОПЫЛОВА Федора Константиновича
Красноармейца КОРОЛЕВА Алексея Григорьевича
Ефрейтора КРАВЕЦ Андрей Николаевича
Красноармейца КРЕЛИНА Михаила Георгиевича
Красноармейца КУДАШЕВА Василия Григорьевича
Сержанта ЛАНЦЕВА Николая Федоровича
Ефрейтора ЛИПАТОВА Алексея Васильевича
Младшего сержанта ЛУКИЧЕВА Михаила Николаевича
Ефрейтора МАЙОРОВА Василия Моисеевича
Ефрейтора МАСЛОВА Василия Федоровича
Красноармейца МАТВЕЕВА Дмитрия Федоровича
Красноармейца МЕШАЛКИНА Федора Алексеевича
Красноармейца МИРОНЕНКО Никиту Максимовича
Ефрейтора МУКВИЧ Василия Ефимовича
Красноармейца НАДЫРАШВИЛИ Вахтанга Семеновича
Старшего сержанта НОСОВА Ивана Ивановича
Сержанта ПАНЧЕНКО Николая Андреевича
Сержанта ПЕРШИНА Федора Николаевича
Ефрейтора ПЕТРОСЯН Михаила Хасроровича
Красноармейца ПОМАЗАНОВА Василия Федоровича
Ефрейтора РЫБАЛКО Ивана Николаевича
Ефрейтора САВЧЕНКО Василия Григорьевича
Ефрейтора СЕРЕНКО Семена Григорьевича
Младшего сержанта ТАЗИЕВА Абдуллу Галадовича
Красноармейца ТЕСЛЯ Якова Александровича
Красноармейца ТИМЧЕНКО Василия Васильевича

Ефрейтора ТУСКАЕВА Леонида Ивановича
Красноармейца ТЮРИНА Виктора Алексеевича
Младшего сержанта ЧУДАКОВА Николая Ивановича
Красноармейца ШАФРАНОВА Афанасия Тихоновича
Сержанта ШВЕДЕНКО Дмитрия Петровича
Ефрейтора ШВЕДУН Андрея Кирилловича
Младшего сержанта ШЕВЧЕНКО Павла Михайловича
Сержанта ШЕЛИХОВА Николая Никитовича
Младшего сержанта ШИРОНОСОВА Дмитрия Владимировича
Ефрейтора ШОЛОХОВА Бориса Кузьмича
Красноармейца ШОЛОХОВА Георгия Кузьмича
Ефрейтора ЯНГОЛЕНКО Михаила Филипповича
Младшего сержанта ЯНДУКОВА Степана Александровича
Красноармейца ЯРОШЕВСКОГО Семена Лазаревича

Медалью ЗА ОТВАГУ

Ефрейтора АБУЛАДЗЕ Захара Ефтиховича
Красноармейца БЕЛОЗЕРОВА Николая Ивановича
Сержанта БЕЛЯКОВА Алексея Фроловича
Красноармейца БЕЛЯКОВА Михаила Васильевича
Красноармейца БУСЛИК Дмитрия Трофимовича
Младшего сержанта ВАСЬКОВИЧ Алексея Ефремовича
Младшего сержанта ВЕДЕРНИКОВА Григория Степановича
Ефрейтора ГНЕЗДИНА Александра Николаевича
Старшего лейтенанта медицинской службы ГРАЧИКОВУ
Валентину Ивановну
Старшего лейтенанта ГРИГОРЕВСКОГО Степана Григорьевича
Младшего лейтенанта ДЕМЬЯНОВА Александра Федоровича
Младшего сержанта ДРОБНИКОВА Ивана Дмитриевича
Красноармейца КИСЛИЦИНА Федора Алексеевича
Красноармейца КЛИМОВА Георгия Павловича
Младшего сержанта КОВЕРСУН Сергея Прокофьевича
Красноармейца КОРНИЕНКО Илью Петровича
Красноармейца КОСЛИАХМЕТОВА Абдена
Старшего лейтенанта медицинской службы МАСЛОВА
Алексея Семеновича
Красноармейца ОРОЗБАЕВА Джаныбая
Ефрейтора ПАВЛЮЧЕНКОВА Владимира Ивановича
Ефрейтора ПОДБОЛОТСКОГО Александра Александровича
Красноармейца ПОЗДНЯК Ивана Павловича
Красноармейца СВИСТУНОВА Ивана Ивановича

Сержанта СУСЛЕНКОВА Алексея Михайловича
Ефрейтора ХУСНУЛИНА Якова Хуснуловича
Красноармейца ШВАЙКА Петра Григорьевича
Сержанта ШЕВЧЕНКО Владимира Ивановича
Красноармейца ЦИБАКОВА Петра Васильевича

Медалью ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ

Сержанта АБОЛЕНЦОВА Ивана Федоровича
Старшего сержанта АСТАХОВА Ивана Ивановича
Красноармейца БАЛАШЕВА Николая Васильевича
Красноармейца БЕСПАЛОВА Николая Кузьмича
Младшего сержанта БОГДАНОВА Василия Никитовича
Ефрейтора ВЕРХОВЕЦ Алексея Васильевича
Красноармейца ГУКАЛОВА Александра Дмитриевича
Младшего сержанта ДУДЧЕНКО Михаила Дермидонтовича
Красноармейца ЖЕКАЛОВА Михаила Ефимовича
Красноармейца ИВАНОВА Александра Егоровича
Красноармейца КАЛИНИНА Максима Дмитриевича
Красноармейца КАРАМПАКОВА Тита
Лейтенанта КОЗЛОВА Ивана Сергеевича
Красноармейца КОЛБАСИНА Егора Михайловича
Красноармейца КУШМАТОВА Сатера
Красноармейца ЛОБОВА Ивана Григорьевича
Красноармейца ЛОГИНОВА Федора Михайловича
Красноармейца ЛУКИНА Григория Игнатьевича
Красноармейца ЛЯШЕНКО Федора Артемьевича
Ефрейтора МАКСИМОВА Евграфа Николаевича
Старшего сержанта ПАВЛИЙ Ивана Алексеевича
Красноармейца ПЕТУХОВА Ивана Васильевича
Старшего сержанта ПИВОВАРОВА Алексея Ефимовича
Старшего сержанта РОМАНОВА Александра Пантелеевича
Старшего сержанта РУБЦОВА Ивана Яковлевича
Младшего лейтенанта РЫБАЛКО Григория Семеновича
Ефрейтора САИДОВА Магомета Расуловича
Красноармейца СКУДИНА Владимира Филипповича
Младшего сержанта СОРОКИНА Петра Никандровича
Старшего сержанта СЫРОВАТСКОГО Аркадия Алексеевича
Младшего сержанта ФАХУРДИНОВА Кияна Камаловича
Красноармейца ЧИКМАРЕВА Ивана Леонтьевича
Сержанта ЧИРИХИНА Василия Ильича
Лейтенанта ШИНКАРЕНКО Николая Гордеевича

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СОЮЗА ССР *М. Калинин*
СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СОЮЗА ССР *А. Горкин*
Москва, Кремль. “ ”* марта 1945 г.

С П Р А В К А

О количестве награждаемых

Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ	– 3 чел[овека];
Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ I СТЕПЕНИ	– 7 чел[овек];
Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ II СТЕПЕНИ	– 37 чел[овек];
Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ	– 27 чел[овек];
Орденом СЛАВЫ III СТЕПЕНИ	– 55 чел[овек];
Медалью “За отвагу”	– 28 чел[овек];
Медалью “За боевые заслуги”	– 35 чел[овек].

В с е г о – 192 чел[овека].

* Так в документі.

Проект

У К А З
ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР

О награждении орденами и медалями Союза ССР
рядовых, сержантов и офицеров войск НКВД

За успешное выполнение заданий Правительства и проявленные при этом мужество и отвагу НАГРАДИТЬ:

Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Капитана БЕЛООСТРОВА Владимира Петровича
Подполковника ГЕОРГИЕВСКОГО Серафима Ивановича
Капитана ГАРБУЗА Никиту Семеновича
Капитана ГАРЕЕВА Ибрагима Ахметовича
Капитана ЖБАНОВА Семена Ивановича
Майора КОЗКО Бориса Филипповича
Младшего лейтенанта КИСЕЛЕВА Николая Александровича
Лейтенанта КАЛИМУЛИНА Толгата Шафиковича
Младшего лейтенанта ПЕРЦЕВА Виктора Михайловича
Капитана РЕЗУНЕНКО Николая Петровича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ I СТЕПЕНИ

Подполковника госбезопасности ИРИНАРХОВА
Петра Никифоровича
Подполковника КРЕСТОВА Георгия Андреевича
Майора милиции КАРПЕНКО Кирилла Мефодьевича
Капитана МОРОЗОВА Илью Тимофеевича
Подполковника ПЕТАНИНА Николая Михайловича
Подполковника ЯКОВЛЕВА Макара Гавриловича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ II СТЕПЕНИ

Старшего лейтенанта КИРСАНОВА Егора Яковлевича
Майора КУДРЯВЦЕВА Владимира Никифоровича
Подполковника милиции КАПУСТИНА Якова Матвеевича
Капитана КОВРИГИНА Молофея Васильевича
Капитана госбезопасности КОЛОМИЕЦ Афанасия Моисеевича

Полковника ЛИПЕЦКОГО Федосия Антоновича
Майора госбезопасности ЛОКТЕВА Михаила Лукьяновича
Красноармейца МЕДВЕДЕВА Николая Ильича
Младшего сержанта НАДЕЕВА Ивана Марковича
Ефрейтора ОСЕТЯНОВА Владимира Никифоровича
Сержанта СЕЛИНА Федора Кузьмича
Капитана СМОРИГО Иосифа Федоровича

Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ

Старшего лейтенанта АРБУЗОВА Александра Прохоровича
Старшего сержанта АСАНОВА Михаила Александровича
Старшего лейтенанта АБРАМОВА Ивана Степановича
Старшего сержанта БОДНЯ Ивана Сергеевича
Лейтенанта БЫЧКОВА Николая Федоровича
Капитана БРИКУЛЬСКОГО Федора Афанасьевича
Майора ВОДОЛАЗСКОГО Василия Капитоновича
Старшину ГЛАДКОВА Федора Константиновича
Младшего лейтенанта ГОЛОВАТЕНКО Николая Матвеевича
Капитана ГОЛЬДБАРФА Льва Григорьевича
Старшину ГОРБУНОВА Николая Ивановича
Капитана ГУСЕВА Василия Васильевича
Красноармейца ЗОТИНА Николая Сергеевича
Капитана ИВАНОВА Владимира Павловича
Лейтенанта КОСТЕНКО Константина Александровича
Красноармейца КУЛИКОВА Бориса Степановича
Сержанта КРАВЦОВА Андрея Ивановича
Сержанта КОНЬШИНА Семена Мироновича
Младшего лейтенанта КОЗЛОВА Степана Варфоломеевича
Старшего лейтенанта КОНОШЕНКОВА Тимофея Петровича
Майора интендантской службы ЛИСИНА Константина Ивановича
Красноармейца МАКСИМЕНКО Якова Федоровича
Красноармейца МОРОЗОВА Михаила Тимофеевича
Младшего лейтенанта госбезопасности МИХАЙЛОВА
Виктора Дмитриевича
Красноармейца НОВОЖИЛОВА Александра Михайловича
Старшего лейтенанта госбезопасности НЕСТЕРКИНА
Василия Евдокимовича
Старшину ОРЛЕНКО Екатерину Кирилловну
Сержанта ПРОХОРОВА Михаила Ивановича
Капитана ПОНОМАРЕВА Павла Титовича
Капитана ПОПОВИЧА Никиту Андреевича

Старшину ПЕТАНИНА Никола Кузьмича
Старшего лейтенанта милиции РЯБОВА Гаврила Петровича
Старшего лейтенанта СУХАРЕВА Василия Тимофеевича
Лейтенанта СЕРЕБРЯКОВА Валерия Ивановича
Сержанта СУСОВА Михаила Гавриловича
Сержанта САФРОНОВА Илью Даниловича
Красноармейца СОЛОВЬЯНА Ивана Владимировича
Капитана СИЛКИНА Егора Федоровича
Лейтенанта госбезопасности ТИТОВА Михаила Петровича
Майора ФИНОГЕНОВА Владимира Ивановича
Старшего лейтенанта ФОМИНА Василия Евгеньевича
Младшего сержанта ШЛЕЙНА Василия Ивановича
Лейтенанта ШПАК Игнатия Алексеевича
Сержанта ШЕПЕЛЕВА Василия Васильевича
Младшего лейтенанта ШТАНЬКО Николая Михайловича
Капитана ЧИСТЯКОВА Сергея Александровича
Майора ШЕПИНА Федора Дмитриевича
Майора ЯКОВЛЕВА Федора Артемовича

Медалью ЗА ОТВАГУ

Красноармейца АЛИЕВА Аскера Абзоровича
Старшего сержанта АФОНИНА Ивана Ильича
Красноармейца БИРЮКОВА Павла Васильевича
Старшего сержанта БУРМАКИНА Степана Николаевича
Старшего сержанта ДУДЕНКО Семена Матвеевича
Красноармейца ЕФИМОВА Владимира Васильевича
Красноармейца КИСЛИЦИНА Виктора Семеновича
Ефрейтора КОЛЬШКИНА Леонида Дмитриевича
Ефрейтора КОМАРОВА Николая Алексеевича
Красноармейца КОЧКЕШЕВА Анатолия Семеновича
Красноармейца ЛЕМЕХА Андрея Семеновича
Сержанта МАШИРОВА Михаила Ивановича
Красноармейца МУСТАФАЕВА Касиля Кировича
Ефрейтора МАРЧЕНКО Ивана Ивановича
Красноармейца НАЛИМОВА Владимира Васильевича
Красноармейца НЕМАЛЯЕВА Дмитрия Федоровича
Сержанта НЕЧАЕВА Василия Ивановича
Сержанта ОПАРИЧЕВА Александра Васильевича
Красноармейца ПОТАПЧУК Ивана Илларионовича
Младшего лейтенанта ПОПОВЧЕНКО Александра Лукича

Сержанта ПОЛУКАРОВА Ивана Владимировича
Младшего сержанта ПОЛЫНKOBA Павла Алексеевича
Сержанта РАШЕВА Джумбала
Красноармейца СОРГИСЬЯНА Сурена Гариневича
Красноармейца СЕЛЕЗНЕВА Михаила Александровича
Лейтенанта СОФРОНОВА Алексея Николаевича
Старшего сержанта ТРАВКОВА Алексея Егоровича
Младшего сержанта ШИРЯЕВА Василия Ивановича
Красноармейца ШЕЛУДЧЕНКО Илью Ивановича
Младшего сержанта ШАКИРОВА Хази Шакировича

Медалью ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ

ИЛЬИНСКОГО Андрея Александровича
Капитана госбезопасности КРАПИВИНА Сергея Васильевича
Старшего сержанта ЛЕБЕДЕВА Сергея Ивановича
Младшего сержанта МАРКОВСКОГО Федора Матвеевича
Красноармейца МАНУКЯНА Махитра Седраковича
Красноармейца НОРМАТОВА Балта
Младшего лейтенанта госбезопасности ПУГАЧЕВА
Алексея Ивановича
Лейтенанта РУДАКОВСКОГО Михаила Ивановича
Красноармейца ХОЛОД Владимира Семеновича
Ефрейтора ХАБИБУЛИНА Саи Буни
Ефрейтора ШУЛАКОВА Аркадия Никифоровича

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
СОЮЗА ССР *М. Калинин*
СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
СОЮЗА ССР *А. Горкин*
Москва, Кремль. “ ”* марта 1945 г.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 285-298.
Копія. Машинопис.*

* Так у документі.

Довідка про чисельність нагороджуваних

*Цілком таємно
26 березня 1945 р.*

*Совершенно секретно
26 марта 1945 г.*

СПРАВКА
о количестве награждаемых

Орденом Красного Знамени	– 10 чел[овек];
Орденом Отечественной войны I степени	– 6 чел[овек];
Орденом Отечественной войны II степени	– 12 чел[овек];
Орденом Красной Звезды	– 48 чел[овек];
Медалью “За отвагу”	– 30 чел[овек];
Медалью “За боевые заслуги”	– 11 чел[овек].
В с е г о:	– 117 чел[овек].

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 283-298.
Копія. Машинопис.*

№ 62

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДКО, РНК СРСР І ЦК ВКП(б) ПРО ХІД БОЙОВИХ ДІЙ
З ФОРМУВАННЯМИ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
З 1 ПО 15 БЕРЕЗНЯ 1945 р. НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ
УКРАЇНИ***

*Зовсім таємно
29 березня 1945 р.*

№ 369/б

Копия
Особая папка
*Сов[ершенно] секретно
29 марта 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами на территории западных областей Украины.

С 1 по 15 марта с.г. проведено 999 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 4757 и захвачено живыми 6133 бандита. Кроме того, при проведении операций арестовано 1896 бандпособников; задержано 4790 дезертиров и уклоняющихся от службы в Красной армии. Явилось с повинной 2743 бандита и 3240 уклоняющихся от призыва.

Захвачены следующие трофеи: минометов – 12, гранатометов – 9, ПТР – 8, пулеметов – 321, автоматов – 719, винтовок – 1931, револьверов и пистолетов – 443, мин – 414, гранат – 3204, тола – 24 кг, патронов – 318000, радиостанций – 10, радиоприемников – 23, лошадей – 198. Захвачено и уничтожено 40 складов с оружием, боеприпасами и продовольствием.

Наши потери: убито 84 и ранено 132 человека.

Из проведенных за последнее время чекистско-войсковых операций заслуживают внимания следующие:

28 февраля с.г. в Дедеркальском районе Тернопольской области была проведена операция, в результате которой убито 19 и захвачено живыми 3 бандита. В числе убитых комендант 77-го района ОУН “Скеля”, он же “Галич”, комендант СБ того же района и начальник штаба банды.

* Див. док. № 1, 23, 43, 50, 77.

2 и 3 марта подразделениями войск НКВД на территории Польши, в районе сел Грушки и Мжиглоды, расположенных в 15 км от города Рава-Русская Львовской области была проведена операция по ликвидации вновь сформированной сотни “Гаргая”, из куреня “Железняк”. В результате операции сотня ликвидирована. Убито 150 и захвачено живыми 20 бандитов. Среди убитых командир сотни “Гаргай”, чотовые “Ворон” и “Дунай” и врач сотни.

У бандитов изъято 10 пулеметов, автомат, 2 пистолета, 66 винтовок, гранаты, 10000 патронов и 18 лошадей.

3 марта в селе Буда-Грущецкая Межиричского района Ровенской области ликвидирована школа подстаршин УПА. Убито 16 бандитов, в том числе сотенный “Козак”.

У бандитов изъято: 12 винтовок и автоматов, боеприпасы.

С 5 по 12 марта в Николаевском, Стрелецком и Ходоровском районах Дрогобычской области была проведена операция по ликвидации оуновских банд. В результате операции убито 156 и захвачено живыми 622 бандита. Арестовано 252 бандпособника, 848 дезертиров и уклоняющихся от мобилизации. Выселено 283 семьи оуновцев.

В период операции в органы НКВД явилось с повинной 560 бандитов.

У бандитов изъято: гранатомет, 8 пулеметов, 24 автомата, 92 винтовки, 30 пистолетов, 162 гранаты, 27400 патронов. Разрушено 100 схроннов, в которых укрывались бандиты.

7 марта в Жолковском районе Львовской области полностью ликвидирована сотня “Кулеша” и куст самообороны “Двин”. Убито 129 и захвачено живыми 9 бандитов. Изъято: 7 пулеметов, 13 автоматов, 15 винтовок и боеприпасы.

9 марта в Станиславской области при проведении операции в селе Черный Поток Ланчинского района убито 37 и захвачено живыми 16 бандитов. Взяты трофеи: 5 ручных пулеметов, 12 винтовок, патроны и гранаты.

12 марта в Вашковецком районе Черновицкой области ликвидирована боевка “Дуба” численностью до 30 человек. Убито 5 и захвачено живыми 23 бандита. В числе убитых заместитель “Дуба” – “Кат” и чотовый “Середняк”. Задержано 44 уклоняющихся от призыва в Красную армию.

У бандитов изъято: 15 автоматов и винтовок, гранаты и патроны. Разрушено 15 укрытий.

С 19 по 22 марта в Станиславской области была проведена операция по ликвидации куреня “Благого”. Убито 278 и захвачено живыми 97 бандитов. Среди убитых опознаны: куренной “Благой”, его помощник по снабжению “Довбуш”, сотенный “Шум” и руководитель вооруженной охраны полевой жандармерии Станиславского округа ОУН – “Бурлак”.

Захвачены трофеи: ручных пулеметов – 19, винтовок – 94, пистолетов – 4, гранат – 183, патронов – 16000.

В ходе операции по очистке Тисменицкого района Станиславской области, оперативной группой и подразделениями войск НКВД убито 58 и захвачено живыми 117 бандитов. Захвачены трофеи: миномет, 5 ручных пулеметов, 7 автоматов, 22 винтовки, 60 гранат и 4600 патронов. Обнаружено 8 складов с зерном, принадлежащем бандитам. Разрушено 38 бандитских укрытий.

В первой половине марта имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Станиславская область

2 марта в Богородчанском районе бандиты взорвали мост через реку Быстрица.

4 марта в районе села Олинев-Короливка Городенковского района бандой “Махно” спилено 35 телеграфных столбов.

8 марта боевкой СБ в селе Топоривцы Городенковского района бандиты повесили трех местных жителей.

15 марта в том же районе боевкой СБ повешено шесть местных жителей.

Ровенская область

В ночь на 26 февраля, в Гоцанском районе бандгруппой “Нечая” было спилено 55 телеграфных столбов.

Прибывшей на место оперативной группой райотделения НКВД было убито 3 бандита, в том числе подрайонный господарчий “Лещина” и станичный села Ставки Фисок.

Черновицкая область

В ночь на 1 марта в Сторожинецком районе банда численностью до 50 человек совершила налет на здание сельсовета села Давидены и магазин сельпо. Бандиты сожгли здание сельсовета, убили сельского исполнителя и местную жительницу.

Волынская область

13 марта в селе Широо Сенкевичевского района боевкой СБ убит председатель сельсовета Патальский.

Тернопольская область

В ночь на 7 марта в Цуманском районе бандитами было спилено 72 телеграфных столба.

8 марта банда численностью до 100 человек сожгла 13 домов в селе Конушковцы В. Глубочевского района. Местная группа самообороны вступила в бой с бандой. В результате перестрелки убито 5 и несколько бандитов ранены. Убитых и раненных бандиты унесли с собой.

Народный комиссар внутренних дел
Союза ССР *Л. Берия*
Верно: *Черникова* [підпис]

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 253-257.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 63

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НКВС СРСР ВИЩОМУ КЕРІВНИЦТВУ
СОЮЗУ РСР ПРО ХІД ОЧИСТКИ ТИЛУ ДІЮЧИХ ФРОНТІВ
ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ВІД ВОРОЖОГО ЇЙ ЕЛЕМЕНТА СТАНОМ
НА 28 БЕРЕЗНЯ 1945 р.***

*Зовсім таємно
29 березня 1945 р.*

№ 368/б

Копія
Особая папка
*Совершенно секретно
29 марта 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину И.В.
СНК СССР – товарищу Молотову В.М.
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову Г.М.

НКВД СССР докладывает о ходе очистки тыла действующих фронтов от вражеского элемента по состоянию на 28 марта с.г.

С начала операции изъято вражеского элемента 171229 человек, в том числе: гласного состава и агентов разведывательных и контрразведывательных органов противника – 6989; диверсантов и террористов – 230; участников фашистских организаций – 76955; участников других вражеских организаций – 12270; участников бандповстанческих групп – 1312; командно-оперативного состава полицейских органов, тюрем и концентрационных лагерей – 2728; военных комендантов – 14; прокуроров, следователей, членов военных судов и трибуналов и гражданских судей – 195; руководителей дум, управ и бургомистров – 625; руководителей крупных хозяйственных и административных организаций – 1488; редакторов газет, журналов, авторов антисоветских изданий – 23; командного и рядового состава армий, воюющих против СССР – 24249; военнослужащих РОА – 1721; изменников Родине, предателей, ставленников и пособников оккупантов – 12756; прочего вражеского элемента – 28674.

По национальности:

азербайджанцев – 70, белорусов – 2074, венгров – 3163, грузин – 84, итальянцев – 395, казахов – 187, латышей – 3921, литовцев – 6239, немцев –

* Див. док. № 21, 24, 33, 36, 46, 49, 57.

101205, поляков – 34787, румын – 80, русских – 7758, словаков – 1119, татар – 264, узбеков – 191, украинцев – 4631, французов и бельгийцев – 345, чехов – 68, югославов – 77, прочих – 1028.

2-й Прибалтийский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Кубаткин). Всего изъято – 8132 человек, из них:

латышей – 3696, литовцев – 4190, немцев – 30, поляков – 28, русских – 156.

3-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Абакумов). Всего изъято – 31193 человек, из них:

белорусов – 378, немцев – 27506, литовцев – 1308, поляков – 900, русских – 746, украинцев – 290.

Земландская армейская группа (Уполномоченный НКВД СССР тов. Ткаченко). Всего изъято – 3366 человек, из них:

немцев – 2468, поляков – 16, литовцев – 659, русских – 146.

2-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Цанава). Всего изъято – 68426 человек, из них:

белорусов – 1016, венгров – 162, итальянцев – 309, немцев – 42006, поляков – 18115, румын – 49, русских – 3267, украинцев – 1507, французов и бельгийцев – 294, чехов – 42.

1-й Белорусский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Серов). Всего изъято – 35099 человек, из них:

белорусов – 636, немцев – 18186, поляков – 11185, русских – 2697, украинцев – 2023.

1-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Мешик). Всего изъято – 13557 человек, из них:

немцев – 7068, поляков – 2437, русских – 417, украинцев – 178.

4-й Украинский фронт (Уполномоченный НКВД СССР тов. Селивановский). Всего изъято – 11456 человек, из них:

венгров – 3001, итальянцев – 79, немцев – 3944, поляков – 2107, румын – 24, русских – 330, словаков – 1117, украинцев – 608, французов – 46, югославов – 61.

Из числа изъятых по всем фронтам отправлено в лагери 82179 человек. Расстреляно на месте более 260 немцев – активных германских диверсантов и террористов, имеющих задание убивать командиров и военнослужащих Красной армии, а также совершать диверсии в тылу частей фронта.

У изъятого вражеского элемента отобрано:

орудий – 16; минометов – 61; пулеметов – 1869; гранатометов – 4; ПТР – 113, автоматов – 2392; винтовок – 31386; револьверов и пистолетов – 6942; гранат – 28975, патронов – более 5000000; авиабомб, снарядов и мин – свыше 13800; взрывчатых веществ – 71538 кг; радиостанций – 139; радиоприемников – 2499.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *Черникова* [підпис]

Л. Берия

Отп. 4 экз.

1-3 – адресатам

4-д. С-та НКВД

Исп. т. *Соколов*

Осн.:

Печ. *Рассказова*

28.ІІІ.45 г.

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 249-252.

Засвідчена копія. Машинопис.

* Так в документі.

№ 64
**ПОСТАНОВА ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У “ПРО ЗВЕРНЕННЯ
ДО СЕЛЯН І СЕЛЯНОК ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ РАДЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ”***

№ 58/68-оп

Цілком таємно

31 березня 1945 р.

Текст звернення до селян і селянок західних областей Радянської України затвердити**.

Додаток

**ДО СЕЛЯН І СЕЛЯНОК ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ
РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ**

... Хто ж намагається заважати великій відбудовчій роботі? Хто заважає відбудовувати сільське господарство, відновлювати радянські закони, що оберігають нашу свободу і незалежність? Іуди – українсько-німецькі націоналісти.

З ким, куди вони ідуть і куди вони прийдуть – це вже ясно навіть тим, хто був спантеличений українсько-німецькими націоналістами, хто повірив їхнім німецьким листівкам.

З дня 27 листопада 1944 року, коли уряд Радянської України звернувся до українсько-німецьких націоналістів і, бажаючи припинити кровопролиття, гарантував всім тим, хто покине націоналістичні банди і повернеться до мирної праці, цілковите прощення їх тяжких помилок та злочинів перед батьківщиною, – минуло майже п'ять місяців. Наше звернення почули в лісах і схронах. Під впливом неблаганної правди багато націоналістів чесно покаялись перед народом, і уряд Радянської України простив їм їхні помилки і злочини. Усвідомивши, в яку криваву прірву затягнув їх Бандера та інші ватажки, багато колишніх націоналістів стали тепер боротися проти націоналістичних банд, вони допомагають органам радянської влади і селянам виловлювати німецьких агентів.

Органи радянської влади, трудящі селяни, український народ завдали підлим зграям українсько-німецьких націоналістів нищівного удару, розтрошили їх банди. Доля тих, хто ще продовжує боротьбу проти народу, вирішена. Якщо ворог не здається, його знищують. Хто не прийде з каяттям, той підписує сам собі смертний вирок. Народ не потерпить своїх

* Див. док. № 12, 129.

** Див. Додаток.

лютих ворогів. Ватажки націоналістичних банд, рятуючи свою шкуру, намагаються затримати біля себе свої банди. Так їм і Гітлер наказує. Вони намагаються терором і брехнею залякати і спантеличити народ. Вони вбивають наших людей. Вони стріляють своїх матерів. Вони вішають жінок. За це їм фашисти платять німецькими марками.

Бачачи, як горить під їхніми ногами земля, бачачи, що їх справа програна, і що ніщо не може відвернути повного фізичного і морального розгрому українського націоналізму – верховоди націоналістів пишуть у своїх листівках, що ось прийде весна, і вони оживуть. Даремні надії. Весна для живих, а не для мерців. Ніщо не оживить смердючого трупу українсько-німецького націоналістичного запілля. Хіба мають право жити ті, хто прикликав на себе загальну ненависть народу? Хіба можуть жити ті, хто зробив своєю професією убивства, чиї руки в крові дітей і матерів? Хіба можуть жити ті, хто підняв зброю проти радянської влади – влади народу, яка принесла селянам і селянкам західних областей України визволення?

ОУН, УПА чи УГВР побудували свою політику на терорі, на насильстві і фактично продовжували на Україні німецькі злочиння.

Ще раз застерігаємо: тільки той матиме право дивитися вперед ясними очима, хто кине банди і почне працювати для своїх дітей, для своєї батьківщини. Тих, хто буде продовжувати боротьбу проти народу, чекає смерть.

Під ударами Червоної армії дрижать і падають мури фашистської Німеччини. Націоналістичні схрони – це не мури і кріпості. Вони не врятують бандитів від остаточного знищення, ніхто і ніде не сховається від народного гніву.

Рада Народних Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки і Центральний Комітет КП(б)У висловлюють подяку селянам і селянкам, які подають активну допомогу у боротьбі проти українсько-німецьких націоналістів. Українсько-німецькі націоналістичні банди розгромлено, серед недобитих бандитів, які пішли в підпілля, панує розгубленість і паніка. Отже, слід пам'ятати, що боротьба зі зрадниками українського народу ще не закінчена. Будьте пильні і насторожені. Дивіться добре коло себе і ви побачите тих, хто ще підтримує українсько-німецьких націоналістів. Підтримують їх куркулі і різна ворожа наволоч. Будемо ж боротися не тільки проти бандитів, а й їхніх посібників, які подають допомогу бандитам харчами, одягом, дають їм нічліг, виконують їхні доручення. Тільки остаточно знищивши рештки українсько-німецьких націоналістичних банд, ви, товариші селяни, зможете по-справжньому господарювати, працювати на своїй землі, добра і радості заживати...

*ЦДАГО України: – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 797. – Арк. 84, 313-315.
Копія. Машинопис.*

№ 65

**ПОВІДОМЛЕННЯ ЗАСТУПНИКА ГОЛОВНОГО ПРЕДСТАВНИКА
УРЯДУ УРСР З ЕВАКУАЦІЇ ПОЛЯКІВ З ТЕРИТОРІЇ УРСР
ПОЛКОВНИКА ГРЕБЧЕНКА СЕКРЕТАРЕВІ ЦК КП(б)У
Д. КОРОТЧЕНКУ ПРО АРЕШТИ ОРГАНАМИ НКВС І НКДБ
ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТІВ РАЙОННИХ ПОЛЬСЬКИХ
УПОВНОВАЖЕНИХ ЗА УЧАСТЬ У АНТИРАДЯНСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ***

*Цілком таємно
Березень 1945 р.*

*Сов[ершенно] секретно
Март 1945 г.*

г. Киев

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б) УКРАИНЫ тов. КОРОТЧЕНКО Д.С.

Своим специальным сообщением за № 075 от 27-го января 1945 г. я информировал Вас о том, что большинство аппаратов районных уполномоченных Временного Польского Правительства по эвакуации польских граждан с территории УССР засорены националистическим элементом, участниками «Армии Краевой» и прочими враждебными Советской власти лицами.

После проведения соответствующей проверки через органы НКВД и НКГБ западных областей, в целях очищения аппаратов районных польских уполномоченных от враждебных нам лиц, мною был поставлен вопрос перед зам. Главного уполномоченного Временного Польского Правительства Пизло о снятии с работы целого ряда лиц, как не внушающих политического доверия, и замены их благонадежными людьми из среды поляков. Впоследствии большинство из снятых с работы людей было арестовано органами НКГБ за активное участие в «АК» и другую антисоветскую деятельность.

В г. Львове арестованы: районный уполномоченный Рогер Алоиз Игнатъевич за активное участие в подпольной польской националистической организации и саботаж в деле эвакуации польского населения с территории УССР в Польшу; референты Чайка Владислав Петрович и Ояк Станислав Иосифович – как активные участники «АК»; статистик Ставская Станислава Илионовна – за активную пособническую дея-

* Див. док. № 11, 90, 91, 92, 115, 118, 127, 130, 134, 147, 152.

тельность в пользу немецких захватчиков в период оккупации города Львова немецкими войсками.

В г. Ровно арестованы: районный уполномоченный Нейман Генрих Генрихович, статистик Парат Надежда Казимировна, референт Кенчик и ответственный секретарь Станек, как активные участники «АК», проводившие враждебную работу на срыв эвакуации польского населения. Подлежащий аресту также активный участник «АК» заместитель уполномоченного по Ровенскому району Барановский, боясь ответственности, скрылся неизвестно куда.

В Дрогобыче, как активные участники «АК», арестованы референт Нитка Иосиф Теодорович и машинистка Дюк Янина.

Референт Красуцкий Ян Янович после совершенного им в ночь на 22/1. [19]45 г. уничтожения всех документов районного уполномоченного, касающихся работы, связанной с эвакуацией, скрылся неизвестно куда.

В г. Рава-Русская арестован референт Котович Здислав Александрович как активный участник «АК».

Также как активные участники «АК», проводившие враждебную работу, направленную на срыв эвакуации польского населения, арестованы заместитель уполномоченного Временного Польского Правительства по Станиславскому р-ну Блихарский Казимир Казимирович и референт уполномоченного по Тернопольскому р-ну Савинский Юрьян Янович.

Уволены за взяточничество и как не внушающие политического доверия по Львовскому р-ну – юрисконсульт Райзлер, референты Форст, Когуб и статистик Нойтлер Барбара.

В Стрийском районе – зам.районного уполномоченного Шейковский, как сын бывшего генерала польской армии, выходец из крупных помещиков.

В Золочевском р-не – районный уполномоченный Фальсберг за пособническую деятельность в пользу немцев в период оккупации.

Мною также поставлен вопрос перед зам.Главного уполномоченного Временного Польского Правительства Пизло о снятии с работы уполномоченного Временного Польского Правительства по Луцкому району Лясковского Яна Романовича, его заместителя Зенович Владислава Казимировича и заместителя уполномоченного по Владимир-Волыньскому району Кокоруза Петра Александровича, которые, по нашим данным, являются активными участниками так называемого “Комитета Вызволения Волыни” и проводят враждебную работу, направленную на срыв эвакуации польского населения с территории УССР.

Но Пизло категорически отказался снять указанных лиц, ссылаясь на данное ему указание Главным уполномоченным Временного Польского Правительства по эвакуации Вольским о том, чтобы без его – Вольского –

разрешения никого из работников аппарата Польского уполномоченного не увольнять.

Вопрос о снятии с работы указанных лиц будет поставлен перед самим Вольским.

Зам. главного представителя правительства УССР по эвакуации
польских граждан с территории УССР полковник *Гребченко*

Максименко

№ 101

март 1945 г.

Луцк

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1465. – Арк. 18-19.
Оригінал. Машинопис.*

№ 66
КЛОПОТАННЯ НКВС І НКДБ СРСР ДКО, Й. СТАЛІНУ
ПРО НАГОРОДЖЕННЯ ОРДЕНАМИ І МЕДАЛЯМИ СРСР
ПРАЦІВНИКІВ НКВС ТА НКДБ УРСР, ЯКІ ОСОБЛИВО СЕБЕ
ПРОЯВИЛИ В ХОДІ ВИНИЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ
ОУН І УПА*

Зовсім таємно
6 квітня 1945 р.

№ 404/6

Особая папка
Сов[ершенно] секретно
6 апреля 1945 г.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ
Товарищу СТАЛИНУ И.В.

Работники органов НКВД–НКГБ Украины со времени изгнания немецких захватчиков с ее территории проделали большую работу по наведению советского порядка и очищению Украины от оуновских банд, немецких шпионов, ставленников, предателей и другого антисоветского элемента.

Народный Комиссариат внутренних дел Союза ССР и Народный Комиссариат Государственной безопасности ходатайствуют о награждении орденами и медалями Союза ССР работников НКВД – НКГБ УССР, особо проявивших себя в работе.

Представляя при этом проект Указа Президиума Верховного Совета Союза ССР, просим Вашего решения**.

Народный комиссар
внутренних дел
Союза ССР
Л. Берия

Народный комиссар
госбезопасности
Союза ССР
Меркулов

* Див. док. № 34, 59, 61, 66.

** Див. додатки № 1 і № 2.

ДОВІДКА ПРО КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ НКВС ТА НКДБ УРСР,
ПРЕДСТАВЛЕНИХ ДО НАГОРОДЖЕННЯ ОРДЕНАМИ І МЕДАЛЯМИ

СПРАВКА

	<u>НКВД</u>	<u>НКГБ</u>	<u>ИТОГО</u>
Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ	23	14	37
Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1 СТЕПЕНИ	35	28	63
Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ II СТЕПЕНИ	115	61	176
Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ	173	148	321
Медалью “За отвагу”	31	77	108
Медалью “За боевые заслуги”	79	31	110
Всего:	456	359	815

ПРОЕКТ УКАЗУ ПРЕЗИДИИ ВЕРХОВНОЙ РАДЫ СРСР
ПРО НАГОРОДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НКВС І НКДБ УРСР
ОРДЕНАМИ І МЕДАЛЯМИ СРСР

У К А З

ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА ССР

О НАГРАЖДЕНИИ ОРДЕНАМИ И МЕДАЛЯМИ РАБОТНИКОВ
НАРОДНОГО КОМИССАРИАТА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ И НАРОДНОГО
КОМИССАРИАТА ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

За успешное выполнение заданий правительства наградить:

Орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Майора госбезопасности АЛТУХОВА Григория Васильевича
БЛИНИК Ивана Артемовича
Полковника госбезопасности БОНДАРЕНКО Михаила Стратоновича
Младшего лейтенанта ГАЛИМБЕКОВА Николая Григорьевича
Полковника госбезопасности ГОЛУБЕВА Алексея Федоровича

Полковника госбезопасности ДЕМИДЕНКО Фоку Федоровича
Полковника госбезопасности ДЕМИДОВА Алексея Петровича
Капитана милиции ЗАБИЯКА Игната Ивановича
Комиссара госбезопасности ВОИНИНКО Даниила Ивановича
ЗДИЩУК Григория Моисеевича
Полковника госбезопасности ВОИНИНКО Николая Федоровича
Полковника госбезопасности КАЛЬЧЕНКО Тимофея Семеновича
КАЧУР Ярослава Владимировича
КОРИКОВА Дмитрия Ефимовича
КОЧЕТКОВА Василия Андреевича
Комиссара милиции 3 ранга ЛОБУРЕНКО Ивана Лукича
Лейтенанта милиции ЛУТИНСКОГО Василия Дмитриевича
Подполковника госбезопасности МАЙОРСКОГО Григория Львовича
Подполковника госбезопасности МАЛЬКОВА
Владимира Матвеевича
Полковника госбезопасности МАРКОВСКОГО
Константина Михайловича
Капитана госбезопасности ПОБИРСКОГО Леонида Григорьевича
Подполковника госбезопасности ПОГРЕБНОГО Николая Павловича
Капитана милиции ПРИХОДЬКО Анатолия Никифоровича
РЕШЕТНИК Ивана Иосифовича
РОЗУМНОГО Афанасия Александровича
Полковника госбезопасности РУДЕНКО Кирилла Романовича
Комиссара госбезопасности 3 ранга РЯСНОГО Василия Степановича
Комиссара госбезопасности 3 ранга САВЧЕНКО Сергея Романовича
Подполковника госбезопасности САДОВНИК Николая Арсентьевича
Подполковника госбезопасности СМИРНОВА
Федора Константиновича
Подполковника госбезопасности СУРКОВА Николая Васильевича
ФАЛЬКО Семена Тарасовича
Подполковника госбезопасности ФЕДОРОВА
Александра Дементьевича
Полковника госбезопасности ЧЕРМНЫХ Алексея Алексеевича
Капитана госбезопасности ЧЕРНОГО Игнатия Николаевича
Полковника госбезопасности ЧЕЧКОВА Андрея Тимофеевича
Старшего лейтенанта милиции ШЕВЧЕНКО
Терентия Митрофановича
Старшего лейтенанта милиции ШЕЙН Павла Прокофьевича
Лейтенанта милиции ШУВАЛОВА Василия Сергеевича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1 СТЕПЕНИ

Полковника госбезопасности АНТОНОВА Петра Антоновича

Подполковника госбезопасности АРТЕМЕНКО

Владимира Алексеевича

Майора БОГДАНОВА Григория Филаретовича

Подполковника госбезопасности БОРИСЕНКО Николая Сидоровича

Полковника милиции БРЯНЦЕВА Александра Александровича

Подполковника ВАВИЛОВА Михаила Михайловича

Полковника госбезопасности ВЕРЕВКА Никанора Ивановича

Старшего лейтенанта госбезопасности ВИННИКОВА

Василия Калиновича

Старшего лейтенанта госбезопасности ГАЛЫШЕВА

Ивана Семеновича

Старшего лейтенанта госбезопасности ВОРОНОВА

Федора Егоровича

Капитана госбезопасности ГОЛОВАТЕНКО Григория Ивановича

Полковника медицинской службы ГОЛОВЕНКО Ивана Филипповича

Младшего лейтенанта госбезопасности ГОЛОМИДОВА

Сергея Яковлевича

Комиссара милиции 2 ранга ГРУШКО Евгения Семеновича

Майора ДОРОШЕНКО Ивана Даниловича

Комиссара госбезопасности ДРОЗДИЦКОГО Павла Гавриловича

Комиссара милиции 3 ранга ДЯТЛОВА Николая Алексеевича

Подполковника госбезопасности ЗАДОЯ Александра Федоровича

Подполковника госбезопасности ИНОТКИНА

Александра Тимофеевича

Полковника госбезопасности КАРИНА-ДАНИЛЕНКО

Сергея Тарасовича

Подполковника госбезопасности КАЛЮГА Федора Михайловича

Подполковника госбезопасности КОМЕНКОВА Никандра Ивановича

Полковника госбезопасности КОРНИЕНКО Трофима Николаевича

Старшего лейтенанта госбезопасности КОСТЮЧЕНКО

Матвея Климовича

Майора госбезопасности КУЛИКОВА Виктора Ивановича

Полковника госбезопасности ЛЕВИНА Дмитрия Ефремовича

Майора госбезопасности ЛИТВИНОВА Михаила Эразмовича

Подполковника госбезопасности МАКЕДОНА

Феодосия Николаевича

Подполковника госбезопасности МАЛЬЦЕВА Иосифа Ивановича

Подполковника МАСЛОВА Андрея Терентьевича

Подполковника госбезопасности МЕДВЕДЕВА Павла Николаевича

Подполковника госбезопасности НЕЙЗМАЙЛОВА
Филиппа Михайловича
Капитана госбезопасности ОСТАПЧЕНКО Феодосия Александровича
Полковника госбезопасности ПАВЛОВСКОГО Бориса Семеновича
Майора госбезопасности ПАСТУШНЯК Леонида Пантелеймоновича
Подполковника ПЕТРЕНКО Владимира Семеновича
Подполковника госбезопасности ПОЛОЖИНСКОГО

Константина Тимофеевича

Капитана госбезопасности ПОПОВА Николая Константиновича
Полковника госбезопасности ПРЫГУНКОВА Василия Степановича
Майора госбезопасности РАБЫШКО Алексея Емельяновича
Гвардии подполковника РУДЕНКО Матвея Леонтьевича
Полковника госбезопасности РУДЕНКО Михаила Тимофеевича
Капитана госбезопасности РЫЖАНОВА Ивана Степановича
Генерал-майора САБУРОВА Александра Николаевича
Подполковника госбезопасности САПОЖНИКОВА

Якова Самойловича

Полковника госбезопасности САРАЕВА Романа Николаевича
Подполковника госбезопасности СМИРНОВА Сергея Петровича
Полковника СОКОЛОВА Гавриила Михайловича
Майора госбезопасности СПИВАКОВСКОГО Бориса Наумовича
Генерал-лейтенанта СТРОКАЧ Тимофея Амвросиевича
Майора госбезопасности СТУДЕНКОВА Михаила Игнатьевича
Подполковника госбезопасности СТУПНИЦКОГО

Михаила Семеновича

Комиссара госбезопасности СУПРУНЕНКО Петра Карповича
Подполковника госбезопасности СУРЫГИНА

Николая Александровича

Подполковника госбезопасности ТИМОШЕНКО Николая Ивановича
Капитана госбезопасности УШАКОВА Ивана Федоровича
Подполковника госбезопасности ХАЕТ Михаила Израильевича
Полковника госбезопасности ХОРУЖЕНКО Александра Николаевича
Подполковника госбезопасности ЩУКИНА Илью Ивановича
Комиссара госбезопасности ЮХИМОВИЧ Семена Петровича
Полковника госбезопасности ЯКОВЕНКО Александра Михайловича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ II СТЕПЕНИ

Майора медицинской службы АБРАМОВА Андрея Андреевича
Старшего лейтенанта милиции АВДЕЕВА Николая Федоровича
Младшего лейтенанта милиции АГАПОВА Михаила Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности АКИМОВА
Дмитрия Павловича

Капитана милиции АНТИПЦЕВА Николая Васильевича
Капитана госбезопасности АНТОНОВА Виктора Васильевича
Младшего лейтенанта госбезопасности АФНАСЬЕВА
Павла Петровича
Подполковника госбезопасности БАКАНОВИЧ
Анатолия Феликсовича
Младшего лейтенанта госбезопасности БЕЛЬЧИКОВА
Павла Ивановича
Капитана госбезопасности БЕРИЗА Михаила Степановича
Майора госбезопасности БЛИЗНЮК Павла Тарасовича
Капитана госбезопасности БОГДАНОВА Федора Александровича
Старшего лейтенанта госбезопасности БОЙКО Ивана Петровича
Старшего лейтенанта милиции БОЙКО Ивана Савельевича
Капитана милиции БОЛДЫРЕВА Михаила Гавриловича
Лейтенанта госбезопасности БОЛЕЛЫЙ Никифора Харитоновича
Капитана госбезопасности БОРОНЬКО Михаила Васильевича
Капитана госбезопасности БЫКОВА Григория Васильевича
Капитана госбезопасности БЫКОВА Ивана Федотовича
Старшего лейтенанта госбезопасности ВАЙСБЕРГА
Семена Львовича
Младшего лейтенанта госбезопасности ВАСИЛЬЕВА
Алексея Ивановича
Полковника ВАСИЛЬЕВА Петра Федоровича
Лейтенанта госбезопасности ВАСКИНА Ивана Яковлевича
Подполковника госбезопасности ВОЛОШИНА
Владимира Васильевича
Капитана госбезопасности ВОЛОСИНА Федора Никифоровича
Подполковника милиции ВОЛЬНЕВИЧ Ивана Климентьевича
Лейтенанта госбезопасности ВЫСОЦКОГО Георгия Казимировича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГАВРИЛЮК
Василия Яковлевича
Майора милиции ГАЙДАМАК Вениамина Глебовича
Капитана милиции ГАРЫЧЕВА Федора Алексеевича
Майора госбезопасности ГЕВЛИЧ Бориса Михайловича
Майора госбезопасности ГОЛУБЕВА Василия Алексеевича
Лейтенанта госбезопасности ГОНЧАРУК Ивана Авраамовича
Капитана госбезопасности ГОРОБЕЦ Семена Архиповича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГОРЮН
Степана Евстафьевича
Лейтенанта госбезопасности ГРАНКИНА Андрея Порфирьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГРЕЧИНА
Василия Тарасовича

Полковника госбезопасности ГРОМИНСКОГО
Александра Федотовича
Капитана госбезопасности ГУЖВА Алексея Васильевича
Подполковника госбезопасности ГУЛЯЕВА Дмитрия Ивановича
Капитана госбезопасности ДАНЬКО Василия Трофимовича
Майора госбезопасности ДЕМЕХИНА Ивана Васильевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ДЕМИНА Ивана Васильевича
Лейтенанта госбезопасности ДЕМИНА Ивана Ивановича
Капитана госбезопасности ДЕНИСЮК Бориса Филипповича
Майора госбезопасности ДЕЯНОВА Петра Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности ДОЛГИХ Михаила Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ДУБОК Ивана Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ДУЛЬМАН Абрама Ароновича
Старшего лейтенанта госбезопасности ДЬЯКОНОВА
Виктора Павловича
Старшего техник-лейтенанта ЕВСТАФЬЕВА Бориса Николаевича
Младшего лейтенанта милиции ЖАРИКОВА Петра Михайловича
Капитана госбезопасности ЖУРИКОВА Тимофея Николаевича
Инженер-майора ЗАМОСТЬЕВА Алексея Тихоновича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЗАЩИТИНА
Александра Алексеевича
Капитана госбезопасности ЗЕМЛЯНОВА Николая Елисеевича
Майора госбезопасности ЗЕМСКИХ Георгия Павловича
Полковника госбезопасности ИВКИНА Георгия Максимовича
Капитана госбезопасности КАБАНОВА Николая Степановича
Подполковника госбезопасности КАЗАДАЕВА Михаила Ивановича
Полковника интендантской службы КАЗАЧКОВА
Дмитрия Федоровича
Подполковника госбезопасности КАЛГАНОВА Василия Васильевича
Подполковника госбезопасности КАЛИНИНА Николая Ивановича
Капитана госбезопасности КАПУСТИНЕНКО
Леонида Кондратьевича
Капитана госбезопасности КАСЬЯН Владимира Петровича
Подполковника госбезопасности КИРЕЕВА Ареста Алексеевича
Капитана госбезопасности КИРЕЕВА Георгия Тимофеевича
Полковника милиции КНЬШ Николая Никифоровича
Полковника милиции КОВАЛЬ Михаила Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОЗАК
Александра Андреевича
Майора госбезопасности КОЛОС Петра Михайловича
Полковника госбезопасности КОРНЕЙЧУК Иосифа Евдокимовича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОРОЛЕВА
Василия Алексеевича

Подполковника госбезопасности КОРОПОВА Виталия Михайловича
Гвардии лейтенанта юстиции КОСЕНКО Гавриила Григорьевича
Подполковника КОЧЕРГИНА Михаила Кузьмича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОРОЛЬКЕВИЧ
Ивана Васильевича
Подполковника госбезопасности КРАСНОБОРОДЬКО
Михаила Ивановича
Подполковника госбезопасности КРИВОШЕИНА
Семена Никифоровича
Подполковника госбезопасности КУДИНОВА Петра Никифоровича
Лейтенанта госбезопасности КУДРЕВА Василия Ивановича
Лейтенанта госбезопасности КУДРИНОВА Александра Андреевича
Полковника милиции КУДРЯШОВА Ивана Никитича
Подполковника госбезопасности КУЗНЕЦОВА Ивана Леонтьевича
Майора госбезопасности КУЗНЕЦОВА Серафима Владимировича
Майора госбезопасности КУКУДЖАНОВА Александра Никитовича
Майора госбезопасности КУЛЬЧИЦКОГО Анатолия Андреевича
Лейтенанта милиции КУРИЛО Михаила Сафроновича
Подполковника госбезопасности КУРЫШЕНКО Михаила Титовича
Лейтенанта госбезопасности КЫТИНА Михаила Михайловича
Капитана госбезопасности ЛЕГКОГО Фому Петровича
Лейтенанта милиции ЛИМАНТИЙ Тихона Тимофеевича
Капитана госбезопасности ЛОГАЧЕВА Ивана Борисовича
Подполковника госбезопасности ЛУЖИНА Михаила Ивановича
Майора госбезопасности ЛЬВОВА Николая Николаевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЛЫСАКОВА
Ивана Алексеевича
Старшего лейтенанта госбезопасности МАЙОРОВА
Михаила Герасимовича
Подполковника госбезопасности МАЦНЕВА Ивана Михайловича
Капитана госбезопасности МИХАЙЛОВА Анания Михайловича
Майора госбезопасности МИХАЛЬЧУК Тимофея Антоновича
Подполковника госбезопасности МОРОЗ Николая Тихоновича
Подполковника госбезопасности НЕДАВНЕГО
Сергея Митрофановича
Майора госбезопасности НЕЧАЕВА Георгия Александровича
Старшего лейтенанта милиции НИКИТИНА Петра Федоровича
Полковника НИКИФОРОВА Павла Лукича
Полковника госбезопасности НИКОЛАЕВА Георгия Николаевича
Капитана госбезопасности НИКОЛЬСКОГО Михаила Николаевича
Капитана милиции ОЛЕЙНИКОВА Бориса Ильича
Майора милиции ОМЕЛЬЧЕНКО Петра Никитовича

Майора госбезопасности ОРЕШКИНА Михаила Ефимовича
Капитана милиции ОХРИМЕНКО Ивана Михайловича
Майора госбезопасности ПАВЛЕНКО Дмитрия Григорьевича
Капитана госбезопасности ПАВЛОВА Виктора Родионовича
Старшего лейтенанта медицинской службы ПАВЛОВУ

Марию Гавриловну

Подполковника госбезопасности ПАХОМЫЧЕВА

Николая Федоровича

Майора милиции ПАХОМЕНКО-НИКОЛЬСКОГО

Александра Ивановича

Майора госбезопасности ПЕРЕПЕЛИЦА Павла Порфирьевича

Майора госбезопасности ПЕРЕПЕЛЯК Михаила Ивановича

Капитана госбезопасности ПОДТЕПА Алексея Харитоновича

Майора госбезопасности ПЕТРОВА Александра Андреевича

Капитана госбезопасности ПОНОМАРЕНКО Макара Илларионовича

Капитана госбезопасности ПОТАПОВА Александра Ивановича

Капитана госбезопасности ПОХЛЕБКИНА Петра Максимовича

Майора милиции ПЫШКИНА Мирона Даниловича

Майора госбезопасности РАЗУВАЕВА Евгения Васильевича

Майора госбезопасности РЕЙЗЛИНА Мордко Сендеровича

Капитана госбезопасности РЕЦ Кузьму Петровича

Полковника госбезопасности РОГОВЦЕВА Степана Ивановича

Капитана госбезопасности РОМАНИШИНА Георгия Федоровича

Лейтенанта милиции РЫБАК Моисея Касьяновича

Старшего лейтенанта госбезопасности САВЧУК Ивана Филипповича

Подполковника госбезопасности САЗОНОВА Михаила Ивановича

Подполковника госбезопасности САМАРСКОГО Ивана Федосеевича

Капитана госбезопасности САМОЙЛЕНКО Андрея Вениаминовича

Майора госбезопасности САТИНА Николая Лаврентьевича

Младшего лейтенанта госбезопасности СЕЛИВАНОВА

Владимира Ефимовича

Майора госбезопасности СИНЮКОВА Семена Корнеевича

Подполковника госбезопасности СКВОРЦОВА Михаила Сергеевича

Старшего лейтенанта госбезопасности СЛАСТИКОВА

Анатолия Геннадьевича

Капитана госбезопасности СТЕПАНОВА Ивана Григорьевича

Полковника милиции СЮГАНОВА Николая Алексеевича

Лейтенанта госбезопасности СЯМИНУ Елизавету Сергеевну

Капитана госбезопасности ТЕНЬКОВА Афанасия Андреевича

Майора госбезопасности ТЕРЕНТЬЕВА Ивана Ивановича

Лейтенанта ТИЩЕНКО Владимира Ивановича

Капитана госбезопасности ТКАЧЕНКО Леонида Спиридоновича

Лейтенанта госбезопасности ТОЩЕВА Александра Михайловича
Старшего лейтенанта госбезопасности ТРИФОНОВА
Василия Григорьевича
Подполковника госбезопасности ТУРБОВСКОГО Наума Цалевича
Капитана госбезопасности ТУРУНТАЕВА Петра Васильевича
Подполковника госбезопасности УГЛЕВА Дмитрия Дмитриевича
Младшего лейтенанта госбезопасности УТЕНКОВА
Василия Васильевича
Лейтенанта УХАНОВА Ивана Федоровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ФАДЕЕВА
Михаила Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности ФЕДИНА
Тимофея Никитовича
Майора госбезопасности ФЕДОРЕНКО Александра Петровича
Капитана госбезопасности ХИВЕНЦЕВА Александра Ивановича
Лейтенанта милиции ХРЕЩАТОГО Петра Дмитриевича
Подполковника госбезопасности ЦАРЕВСКОГО
Федора Дмитриевича
Подполковника госбезопасности ЦЕЛИЩЕВА Ивана Сергеевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЧЕПИЖЕНКО
Демьяна Емельяновича
Подполковника госбезопасности ЧЕПЫЖЕНКО Ивана Михайловича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЧЕПКОВА
Трофима Ивановича
Подполковника госбезопасности ЧЕРЕДНИЧЕНКО
Моисея Михайловича
Капитана госбезопасности ЧЕРНЫШЕВА Александра Прокопьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЧЕРНОГО Якова Антоновича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЧУБИЧ Федора Федоровича
Майора госбезопасности ШАВЕРНЕВА Захара Ильича
Майора госбезопасности ШАПОВАЛОВА Василия Сергеевича
Старшего лейтенанта милиции ШВЕЦ Авраама Степановича
Майора госбезопасности ШЕВЧЕНКО Максима Васильевича
Подполковника милиции ШЕВЧЕНКО Федора Степановича
Подполковника госбезопасности ШЕЛИХОВА Дмитрия Макаровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ШИКАРЕВА
Михаила Тимофеевича
Полковника госбезопасности ШЛИХТА Луку Филипповича
Полковника госбезопасности ШУВАЛОВА Василия Васильевича

Орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ

Младшего лейтенанта милиции АБЕЛЯШЕВА Дмитрия Федоровича
Майора госбезопасности АДНИНА Александра Евдокимовича
Майора госбезопасности АКАЛОВСКОГО Василия Анатольевича
Капитана госбезопасности АКимова Петра Андреевича
Майора госбезопасности АКСЕНОВА Ивана Яковлевича
Майора госбезопасности АЛПЕРИНА Натана Борисовича
Майора госбезопасности АНДРЕЕВА Леонида Степановича
Младшего лейтенанта милиции АНДРЕЕВА Петра Николаевича
Подполковника госбезопасности АНОСОВА Георгия Ивановича
Майора госбезопасности АРЕНКОВА Льва Григорьевича
Капитана милиции АРИСОВА Федора Ивановича
Майора госбезопасности АФАНАСЬЕВА Андрея Петровича
Младшего лейтенанта госбезопасности АХМЕДЗЯНОВА Аврама
Майора милиции БАБЕНКО Николая Петровича
Капитана госбезопасности БАКУРОВА Николая Мироновича
Майора госбезопасности БАРАНОВА Михаила Васильевича
Капитана милиции БАХМАТ Павла Васильевича
Капитана милиции БЕЛОВА Александра Павловича
Старшего лейтенанта милиции БЕЛОУСОВА Ивана Трофимовича
Капитана милиции БЕЛЯЕВА Василия Георгиевича
Капитана госбезопасности БЕРСЕНЕВА Василия Федоровича
Капитана госбезопасности БЕСПАЛОВА Александра Дмитриевича
Младшего лейтенанта госбезопасности БЕСПАЛОВА
Михаила Исааковича
Подполковника госбезопасности БИТИЕВСКОГО
Исидора Михайловича
Капитана госбезопасности БОГДАНОВА Ивана Ивановича
Капитана госбезопасности БОНДАРЕВА Михаила Семеновича
Старшего лейтенанта госбезопасности БОРДУН
Василия Трофимовича
Старшего лейтенанта БОРИДКО Николая Григорьевича
Капитана госбезопасности БОЯРСКОГО Григория Исааковича
Майора госбезопасности БРАНТ Семена Абрамовича
Капитана госбезопасности БРИКЕР Константина Алексеевича
БУРДЕЙНОГО Ивана Ефимовича
Старшего лейтенанта госбезопасности БУРЛИНОВА
Антон Михайловича
Майора госбезопасности БУХ Георгия Николаевича
Капитана госбезопасности БУРЧИК Петра Ивановича
Майора госбезопасности БУТУСОВА Илью Спиридоновича

Майора госбезопасности ВАВИЛОВА Николая Васильевича
Подполковника госбезопасности ВАЙСБЕРГ Давида Исааковича
Капитана госбезопасности ВАЛИКАЕВА Адгама Ибрагимовича
Капитана госбезопасности ВАСИЛЕВСКОГО Иону Петровича
Подполковника госбезопасности ВАСИЛЬЕВА Прохора Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности ВАСИЛЮК

Федора Фадеевича

Старшего лейтенанта ВЕДЕНЕЕВА Валентина Николаевича
Лейтенанта интендантской службы ВЕЗЕЛЬ Франца Абрамовича
Капитана госбезопасности ВИННИК Андрея Трофимовича
Майора госбезопасности ВИРКО Александра Александровича
Капитана госбезопасности ВОЛКОВА Владимира Савельевича
Капитана госбезопасности ВОЛКОВА Ивана Григорьевича
Старшего лейтенанта ВОРОНИНА Григория Михайловича
ВЫДРИК Якова Кондратьевича
Капитана госбезопасности ГАВРИЛИНА Ивана Андреевича
Майора госбезопасности ГАЛУН Ивана Васильевича
Лейтенанта госбезопасности ГАНИНА Павла Федоровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГАНОЦКОГО

Ивана Терентьевича

Капитана госбезопасности ГАРИЧАНСКОГО Михаила Яковлевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГАТИЛОВА
Серапиона Иннокентьевича
Майора госбезопасности ГЕРШКЕВИЧ Якова Ульяновича
Подполковника госбезопасности ГЛАЗКОВА Михаила Фроловича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГЛУЩЕНКО
Николая Александровича
Старшего лейтенанта милиции ГНЕЗДОВСКОГО Андрея Ананьевича
Майора милиции ГОЛОВАТЮК Василия Митрофановича
Капитана госбезопасности ГОНЧАРОВА Дмитрия Ефремовича
Подполковника госбезопасности ГОНЧАРОВА Павла Дмитриевича
Майора госбезопасности ГОРБУНОВА Александра Игнатьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГОРБУНОВА

Виктора Савельевича

Лейтенанта милиции ГОРЧЕНКОВА Андрея Потаповича
Майора госбезопасности ГРАМАГИНА Владимира Александровича
Старшего лейтенанта милиции ГРАШИНА Якова Васильевича
Старшего лейтенанта милиции ГРИГОРЕНКО

Александра Захаровича

Капитана госбезопасности ГУБАНОВА Сергея Ивановича
Капитана госбезопасности ГУБЕНКО Иосифа Борисовича
Капитана госбезопасности ГУЗЕНКО Тихона Григорьевича

Подполковника госбезопасности ГУЛЯЕВА Анатолия Никифоровича
Майора госбезопасности ГУСАК Леонида Тимофеевича
Лейтенанта госбезопасности ДАВИДЕНКО Захария Петровича
Майора госбезопасности ДВУХБАБНОГО Самуила Владимировича
Подполковника госбезопасности ДЕМЧЕНКО Емельяна Антоновича
Старшего лейтенанта милиции ДЕРКАЧ Кирилла Петровича
Майора госбезопасности ДАВЫДОВА Михаила Ивановича
Подполковника госбезопасности ДОВГОМЕЯ Ивана Афанасьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ДОЦЕНКО Анну Григорьевну
Капитана госбезопасности ДОЦЕНКО Василия Николаевича
Лейтенанта милиции ДУПАК Семена Захаровича
Капитана госбезопасности ДУРНЯКОВА Ивана Никитича
Подполковника госбезопасности ЕВСЕЕВА Сергея Гавриловича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЕЛИЗАРОВА
Алексея Константиновича
ЕМЕЛЬЯНОВА Николая Никифоровича
Капитана милиции ЕРЕМИНА Григория Климентьевича
Капитана милиции ЕРМОЛКО Петра Федотовича
Капитана госбезопасности ЕФИМЕНКО Алексея Михайловича
Майора госбезопасности ЕФИМОВА Владимира Федоровича
Старшего техник-лейтенанта ЕФИМОВА Григория Алексеевича
Старшину ЕХЛАКОВА Виталия Алексеевича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЗАБИНА Ивана Яковлевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЗАВАЛЬНОГО
Петра Андреевича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЗАСЛАВСКУЮ
Иду Моисеевну
Капитана госбезопасности ЗАХАРОВА Адема Тимофеевича
Капитана госбезопасности ЗДЕСЕНКО Георгия Акимовича
Капитана госбезопасности ЗВЕЗДОЧКИНА Александра Сергеевича
Капитана милиции ЗУБКОВА Александра Вениаминовича
Лейтенанта милиции ИВАНОВА Григория Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ИВАНОВА Петра Васильевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ИВАНОВУ
Марию Николаевну
Капитана госбезопасности ИЗМЕСТЬЕВА Петра Владимировича
Подполковника милиции КАЗАКОВА Сергея Михайловича
Капитана госбезопасности КАЗАКУЦА Матвея Илларионовича
Капитана госбезопасности КАРПЕНКО Георгия Тихоновича
Капитана госбезопасности КАРТАВОВА Александра Васильевича
Лейтенанта госбезопасности КАТЕГОВА Петра Николаевича
Подполковника милиции КИБЕНКО Петра Романовича

Старшего лейтенанта милиции КИРИЧЕНКО Василия Дмитриевича
Майора милиции КИТИКА Ефрема Андреевича
Майора госбезопасности КОБЕЛЕВА Василия Ивановича
Майора госбезопасности КОВАЛЕВА Ефима Филипповича
Капитана госбезопасности КОВАЛЕНКО Николая Ивановича
Старшего лейтенанта милиции КОВАЛЕНКО Петра Лаврентьевича
Капитана госбезопасности КОВАЛЕНКО Петра Федоровича
Майора КОВАЛЬСКОГО Александра Афанасьевича
Капитана милиции КОВШИК Сергея Кузьмича
Лейтенанта госбезопасности КОНДРИК Леонида Марковича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОМЯК
Александра Степановича
Полковника госбезопасности КОНОВАЛОВА Сергея Васильевича
Майора милиции КОПТЕВА Ивана Петровича
Майора госбезопасности КОРЕНЕВА Андрея Григорьевича
Капитана госбезопасности КОРЕШКОВА Александра Афанасьевича
Капитана милиции КОРНЕВА Сергея Никитовича
Техник-лейтенанта КОРОБОВА Германа Николаевича
Подполковника госбезопасности КОРОВИНА
Григория Илларионовича
Подполковника медицинской службы КОРПЕЛЕВА
Абрама Борисовича
Капитана милиции КОСТЕНКО Степана Кирилловича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОТЛЯРОВА
Ивана Дмитриевича
Лейтенанта госбезопасности КОТОВА Петра Афанасьевича
Подполковника госбезопасности КОЧЕТКОВА Виктора Васильевича
Младшего лейтенанта госбезопасности КОШЕЛЕВА
Петра Ефимовича
Капитана милиции КРАХМАЛОВА Михаила Абрамовича
Старшего лейтенанта госбезопасности КРИКУН Серафима Ивановича
КРЫЖАНОВСКОГО Илью Мартыновича
Лейтенанта госбезопасности КУЗНЕЦОВА Василия Васильевича
Майора госбезопасности КУЦЕГО Петра Федоровича
Младшего лейтенанта госбезопасности КУШНАРЕВА
Петра Ивановича
Лейтенанта госбезопасности КУШНАРЕНКО Федора Алексеевича
Майора административной службы ЛАГНО Федора Прокофьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЛАЗАРЧУК
Степана Федоровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЛАПКОВСКОГО
Григория Анисимовича

ЛЕВИТАНСКОГО Израиля Исааковича
Капитана милиции ЛЕОНОВА Александра Ивановича
Майора госбезопасности ЛЕОНОВА Александра Николаевича
Майора госбезопасности ЛЕРМАН Марка Львовича
Капитана госбезопасности ЛИТОВЧЕНКО Никифора Трофимовича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЛИХОЖОНА
Петра Самойловича
Майора госбезопасности ЛОГВИНОВА Петра Дмитриевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЛЯХОВА Николая Сергеевича
Майора милиции МАКСИМОВА Тимофея Антоновича
Капитана госбезопасности МАЛАХИЕВА Николая Михайловича
Младшего лейтенанта госбезопасности МАЛИНОВСКОГО
Леонида Ивановича
Майора госбезопасности МАЩЕНКО Михаила Георгиевича
Капитана милиции МАРЕМУХА Андрея Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности МАРКИТАНОВУ
Евгению Михайловну
Старшего лейтенанта милиции МЕДВЕДЕВА Исаака Ароновича
Майора госбезопасности МЕЛЬНИКОВА Александра Григорьевича
Майора госбезопасности МЕЛЬНИЧУК Бориса Борисовича
Младшего лейтенанта госбезопасности МЕРКУЛОВА
Николая Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности МЕЩЕРЯКОВА
Ивана Павловича
Старшего лейтенанта госбезопасности МИНДЛИНА
Бориса Зельмановича
Полковника госбезопасности МИТРОФАНОВА Федора Алексеевича
Лейтенанта милиции МИХАЛЬЧИШИНА Павла Петровича
Капитана госбезопасности МИХАЛЬЧУК Ивана Ильича
Подполковника госбезопасности МИШАКОВА
Николая Дмитриевича
Старшего лейтенанта госбезопасности
МОГИЛЕВСКОГО Михаила Семеновича
Младшего лейтенанта госбезопасности МОИСЕЕВА
Алексея Давыдовича
Капитана госбезопасности МОСКАЛЕНКО Николая Владимировича
Капитана милиции МУСИЙКО Федора Фомича
Старшего лейтенанта госбезопасности МУСТАФА
Ивана Евдокимовича
Подполковника госбезопасности МУТЫЛИНА Федора Степановича
Майора милиции МЯКИШЕВА Николая Николаевича
Лейтенанта госбезопасности НАРИНСКОГО Ефима Михайловича

Лейтенанта НЕВАЖАЙ Дмитрия Филипповича
Старшего лейтенанта милиции НЕВИННИЦА Степана Дмитриевича
Сержанта милиции НЕМКОВА Прокофия Ниловича
Капитана госбезопасности НИКИТИНА Ивана Михайловича
Старшего лейтенанта госбезопасности НИКУЛЕНКО
Федора Андреевича
Капитана госбезопасности НОВАК Павла Андреевича
Капитана госбезопасности НОВГОРОДОВА Серафима Гавриловича
Майора госбезопасности НОВИКОВА Александра Александровича
Старшего лейтенанта госбезопасности НОВИКОВА
Всеволода Александровича
Старшего лейтенанта милиции НОСКО Филиппа Дмитриевича
Капитана милиции ОДНОСУМОВА Петра Акимовича
Старшего лейтенанта милиции ОЖОГИНА Трофима Семеновича
Капитана госбезопасности ОСАДЧЕГО Федора Захаровича
Старшего лейтенанта милиции ОСТАПЧУК Владимира Петровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ПАВЛЕНКО
Александра Михайловича
Полковника милиции ПАВЛУСЕНКО Ивана Захаровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ПАРИЕНКО
Константина Леонтьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ПАРШИНА
Анатолия Емельяновича
Майора госбезопасности ПИПИКОВА Авраама Ефимовича
Капитана ПЛЕВО Александра Леонтьевича
Капитана госбезопасности ПОГОСОВА Гургена Николаевича
Лейтенанта госбезопасности ПОГРЕБНОГО Евтихия Михайловича
Капитана госбезопасности ПОКРАШИНСКОГО Петра Еремеевича
Старшего лейтенанта милиции ПОЛОВНИКОВА
Василия Васильевича
Старшего лейтенанта милиции ПОНЕДИЛКО Сергея Васильевича
Капитана милиции ПОНОМАРЕВА Стефана Моисеевича
Капитана милиции ПОНОМАРЕНКО Архипа Григорьевича
Майора госбезопасности ПОПКОВА Александра Семеновича
Майора госбезопасности ПОПОВА Василия Павловича
Подполковника госбезопасности ПОРОЖНЯКОВА
Дмитрия Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности ПРИХОДЬКО
Василия Николаевича
Капитана госбезопасности ПРИХОДЬКО Ивана Емельяновича
Капитана госбезопасности ПРОНИНА Александра Ивановича
Майора госбезопасности ПУЗАНОВА Андрея Александровича

Майора госбезопасности ПУЗЕНЬКИНА Николая Васильевича
Капитана госбезопасности РАСПОПОВА Василия Романовича
Майора госбезопасности РАССИЙ Степана Игнатьевича
Подполковника госбезопасности РАФАЭЛЬ

Александра Александровича

Младшего лейтенанта госбезопасности РЕДКОГО

Михаила Кирилловича

Капитана госбезопасности РЕШЕТНИКОВА Александра Ефимовича

Старшего лейтенанта милиции РОДИОНОВА Николая Васильевича

Подполковника милиции РОКИТКО Павла Ивановича

Майора госбезопасности РОЛИК Ивана Алексеевича

Майора госбезопасности РОМАНОВА Дмитрия Николаевича

Капитана госбезопасности РУДЕНКО Василия Петровича

Капитана милиции РУДНИК Леонида Петровича

Старшего лейтенанта милиции РУДЬ Николая Петровича

Майора милиции РУКАС Ивана Ивановича

Капитана милиции РЫБАЛЬЧЕНКО Дмитрия Григорьевича

Лейтенанта госбезопасности САВЕЛОВА Николая Васильевича

Капитана милиции САВЕЧЕНКОВА Григория Тихоновича

Подполковника госбезопасности САЕНКО Митрофана Васильевича

Майора милиции САЛИВОН Василия Даниловича

Капитана госбезопасности САЛЬНИКОВА Виктора Феокистовича

Капитана милиции САНЬКО Николая Васильевича

Старшего лейтенанта милиции СВЕРГУНА Федора Ивановича

Капитана госбезопасности СЕКАРЕВА Владимира Карповича

Лейтенанта милиции СЕМЕНКО Петра Севастьяновича

Младшего лейтенанта госбезопасности СЕМЕНОВА

Григория Алексеевича

Лейтенанта госбезопасности СЕРЕГИНА Ивана Михайловича

СЕРЦУТЬКО Антона Александровича

Лейтенанта госбезопасности СЕСМИЙ Ларису Ивановну

Капитана госбезопасности СИВОВОЛОВА Владимира Васильевича

Лейтенанта госбезопасности СИЛИВАКИНА Павла Кузьмича

Старшего лейтенанта госбезопасности СИМОНЕНКО

Ивана Антоновича

Старшего лейтенанта милиции СИНЯГОВСКОГО Луку Тарасовича

Майора госбезопасности СКОРИК Якова Ананьевича

Старшего лейтенанта милиции СКРЫПКА Василия Лазаревича

Майора милиции СЛАБЫШЕВА Кузьму Игнатьевича

Майора госбезопасности СЛЕПОВА Сергея Александровича

Капитана милиции СЛУЦКОГО Абрама Давыдовича

Капитана госбезопасности СМЕШКО Ивана Игнатьевича

Капитана госбезопасности СОКОЛОВА Ивана Ивановича
Майора госбезопасности СОЛОИМСКОГО Георгия Тимофеевича
Старшего лейтенанта милиции СОРОКИНА Егора Кирилловича
Майора милиции СОРОКИНА-ОСУ Ивана Адольфовича
Майора госбезопасности СТЕПАНОВА Александра Ивановича
Капитана госбезопасности СТОЙКО Павла Марковича
Майора милиции СТРОЙКОВА Василия Александровича
Майора госбезопасности СТУПКО Александра Емельяновича
Подполковника госбезопасности СТУПНИЦКОГО Илью Васильевича
Капитана госбезопасности СУСЛОВА Евгения Фиокентьевича
Капитана милиции ТАБАЧНИКА Григория Борисовича
Майора госбезопасности ТЕРЕЩЕНКО Дмитрия Емельяновича
Майора госбезопасности ТКАЧЕНКО Мартына Алексеевича
Майора госбезопасности ТОЛОКОНИНА Евгения Васильевича
Капитана госбезопасности ТОЧИЛКИНА Михаила Абрамовича
Капитана госбезопасности ТРЕПОЧЕНКО Петра Павловича
Лейтенанта госбезопасности ТРОФИМОВА Валентина Григорьевича
Капитана госбезопасности ТРУБИНСКОГО Владимира Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ТУРЕНКО

Андрея Васильевича

Капитана госбезопасности УЛЬМАН Валентина Андреевича

Капитана милиции УМАРЕНКО Константина Семеновича

УСМАНОВА Расуль

Младшего лейтенанта госбезопасности ФЕДОРЕНКО

Алексея Семеновича

Старшего лейтенанта госбезопасности ФЕДОРОВА

Юрия Георгиевича

Подполковника госбезопасности ФЕСЕНКО Георгия Романовича

Капитана госбезопасности ФЕЩЕНКО Никола Захаровича

Капитана госбезопасности ФИЛИППОВА Семена Васильевича

Майора госбезопасности ФОМИНА Александра Васильевича

Капитана милиции ФРОЛОВА Николая Тимофеевича

Подполковника госбезопасности ХАЙЛОВА Ивана Николаевича

Капитана госбезопасности ХВОСТЕНКО Никиту Михайловича

Старшего лейтенанта госбезопасности ХВОЦАН

Михаила Степановича

Капитана госбезопасности ХИЛЬЧЕНКО Александра Ивановича

Капитана госбезопасности ХИРЯ Дмитрия Михайловича

Капитана госбезопасности ХОДИНА Василия Артемовича

Капитана госбезопасности ХРАМЧЕНКО Митрофана Романовича

Майора госбезопасности ХРЕНОВА Владимира Александровича

Капитана милиции ХРИСТОЕВА Прокофия Егоровича

Капитана госбезопасности ЧЕКАЛЕВА Федора Ивановича
Лейтенанта госбезопасности ЧЕЛНОКОВА Сергея Петровича
Капитана госбезопасности ЧЕРКАСОВА Леонтия Николаевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЧЕРНУХА
Якова Григорьевича
Лейтенанта милиции ЧЕХУЛЕВА Антона Ксенофонтовича
Старшего лейтенанта милиции ШАЙМУХАМЕТОВА
Нурлыгаяна Шаймухаметовича
Майора госбезопасности ШАПОШНИЧЕНКО Ивана Гордеевича
Капитана госбезопасности ШЕВКО Анатолия Ивановича
Капитана госбезопасности ШЕВЦОВА Семена Яковлевича
Капитана госбезопасности ШЕВЧЕНКО Василия Тимофеевича
Капитана милиции ШЕВЧЕНКО Захария Степановича
Старшину спецслужбы ШЕГУЛЬНОГО Ивана Сергеевича
Майора госбезопасности ШЕЙНИНА Вениамина Львовича
Подполковника госбезопасности ШЕЙНОВСКОГО
Алексея Георгиевича
Капитана госбезопасности ШЕЛЬПАЦКОГО Федора Ефимовича
Младшего лейтенанта госбезопасности ШЕРСТЕНИКИНА
Михаила Сергеевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ШИБЕКА Павла Ивановича
Капитана милиции ШИВЕРСКОГО Спиридона Николаевича
Капитана госбезопасности ШИГОРИНА Андрея Семеновича
Младшего лейтенанта госбезопасности ШИЛЬМОВЕР
Розалию Львовну
Капитана милиции ШКАРАНДА Василия Мелентьевича
Воентехника I ранга ШКЛЯР Исаака Абрамовича
Полковника ШПИДКОВА Николая Кондратьевича
Капитана госбезопасности ШОЛОШЕНКО Андрея Иосифовича
ШУЛИМ Михаила Ефимовича
Майора госбезопасности ШТЕЙМАН Самуила Борисовича
Майора госбезопасности ЩЕРБАКОВА Георгия Михайловича
Лейтенанта госбезопасности ЮНИТЕР Дмитрия Арнольдовича
Капитана милиции ЯКОВЕНКО Тимофея Кузьмича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЯРОСЛАВЦЕВА
Николая Федоровича
Капитана госбезопасности ЯХНОВИЧ Абрама Менделеевича
Капитана госбезопасности ЯШКИНА Константина Кузьмича
Лейтенанта госбезопасности ЯШУНИНА Василия Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЯЩЕНКО
Леонтия Денисовича

Медалью “ЗА ОТВАГУ”

Майора госбезопасности АЛЕКСЕЕВА Владимира Ивановича
Младшего лейтенанта АНИСИМОВА Ивана Ивановича
Капитана госбезопасности АПРЕЛОВА Владимира Аркадьевича
Капитана госбезопасности АРАЛЬСКОГО Василия Дмитриевича
Капитана госбезопасности АТАМАНЮК Алексея Петровича
Капитана госбезопасности БАРАНОВА Ивана Тимофеевича
Майора госбезопасности БЕССОНОВА Якова Яковлевича
Капитана госбезопасности БОЙКО Вениамина Федоровича
Младшего лейтенанта госбезопасности БОЙКО

Николая Константиновича

Старшего лейтенанта госбезопасности БРИК Петра Григорьевича
Младшего лейтенанта милиции ВАСЮТОЧКИНА

Николая Ивановича

Капитана госбезопасности ВЕПРИНСКОГО Дмитрия Исааковича
Капитана госбезопасности ВОЛКОВА-ВЕРНОГО

Николая Михайловича

Лейтенанта госбезопасности ВТОРЫХ Якова Васильевича
Капитана госбезопасности ВУЛЬФИНА Григория Нафтуловича
ВЫГОВСКОГО Ивана Платоновича
Капитана госбезопасности ВЫСОКОСОВА Григория Ивановича
Лейтенанта госбезопасности ГАВРИЛЕНКО Ивана Ивановича
Лейтенанта госбезопасности ГАЛУЗИНСКОГО Ивана Кузьмича
Лейтенанта госбезопасности ГОЛИКОВА Дмитрия Игнатьевича
Капитана госбезопасности ГОЛОВАЧЕВА Ивана Васильевича
Капитана госбезопасности ГОРБАЧЕВА Валентина Ивановича
Лейтенанта госбезопасности ГОРЯИНОВА Николая Ивановича
ГРЕЧКА Якова Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ДРОБАХА

Никиту Андреевича

Майора госбезопасности ДУБИНИНА Леонида Николаевича
Младшего лейтенанта госбезопасности ДУШИНА

Семена Михайловича

ЕВСЕЕНКО Макара Андреевича
Капитана госбезопасности ЕГОРОВА Василия Алексеевича
Капитана госбезопасности ЕРОНОСОВА Григория Сергеевича
ЖЕЛИХОВСКОГО Марьяна Ильича
ЖУРОВА Ивана Андреевича
Младшего лейтенанта милиции ЗАГОСКИНА Михаила Евгеньевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЗАДНЕПРОВСКОГО

Николая Никитича

Подполковника госбезопасности ЗАЙЦЕВА Александра Васильевича
ЗАМАКВА Петра Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЗАПОРОЖЕК
Илью Алексеевича
Лейтенанта госбезопасности ЗНАЧКОВСКУЮ Татьяну Никифоровну
Младшего лейтенанта госбезопасности КАБАНОВА
Ивана Павловича
Лейтенанта госбезопасности КАПИТОНОВА Павла Степановича
Младшего лейтенанта госбезопасности КАПУСТИНА
Анатолия Константиновича
Капитана госбезопасности КАРЫЙ Афанасия Григорьевича
Младшего техник-лейтенанта КИПРЕЕВА Ивана Александровича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОВАЛЬЧУК
Лаврентия Федоровича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОЗЛОВА
Василия Алексеевича
Капитана госбезопасности КОЛОДИНА Александра Ивановича
Лейтенанта госбезопасности КОНОНОВА Михаила Григорьевича
Капитана госбезопасности КОРОЛЕВА Федора Ефимовича
Капитана госбезопасности КОСТОГРЫЗА Николая Афанасьевича
Капитана госбезопасности КРАСНОВА Николая Ефимовича
Техник-лейтенанта КУБОВА Нестора Степановича
Младшего лейтенанта госбезопасности КУЗЬМИНА
Григория Георгиевича
КУРЧИНСКОГО Василия Ивановича
Капитана госбезопасности КУЦЕНКО Феодосия Степановича
Майора госбезопасности ЛАВРЕНКО Владимира Павловича
Майора госбезопасности ЛИТВИНОВА Сергея Прохоровича
Капитана госбезопасности МАЛЬЦЕВА Александра Тимофеевича
Капитана госбезопасности МАЛЮГА Николая Васильевича
Младшего лейтенанта госбезопасности МАРЦЫШЕВСКОГО
Мячеслава Францевича
Младшего техник-лейтенанта МАТВЕЕВУ-ЮМАТОВУ
Людмилу Георгиевну
Старшего лейтенанта госбезопасности НАВРОЦКОГО
Антон Акимовича
ОЛЕЙНИК Станислава Петровича
ПАПАСЮК Петра Сергеевича
Младшего лейтенанта госбезопасности ПЛЕТНЕВА
Алексея Семеновича
Капитана госбезопасности ПОЛИЩУК Федора Григорьевича
ПОЛОВИЦКОГО Игната Кирилловича

ПРИСЯЖНЮК Семена Евсеевича
Лейтенанта госбезопасности ПРОСКУРИНА Василия Ивановича
Лейтенанта госбезопасности ПЫЛЬНОВА Николая Степановича
РАСИНЕЦ Макара Васильевича
Капитана госбезопасности РЕЗНИЦКОГО Павла Романовича
Старшего лейтенанта интендантской службы РЕШЕТКА
Николая Ивановича
РУЦИНСКОГО Василия Поликарповича
Старшего лейтенанта госбезопасности САЕНКО
Владимира Николаевича
Старшего лейтенанта милиции САМАРИНА Федора Антоновича
Младшего лейтенанта госбезопасности САНДУЛ
Максима Лукьяновича
Лейтенанта милиции САТАРОВА Андрея Николаевича
Младшего лейтенанта милиции СВЕРДЛОВА Ивана Николаевича
Старшего лейтенанта госбезопасности СЕМИВОЛОС
Степана Тимофеевича
Младшего лейтенанта милиции СИМОНОВА Ивана Афанасьевича
Капитана госбезопасности СКИТЕЕВА Федора Павловича
Капитана госбезопасности СКОРОХОДА Петра Семеновича
Младшего лейтенанта милиции СТАСЕНКО Николая Михайловича
Младшего лейтенанта милиции СУХИНИНА Константина Петровича
Старшего лейтенанта госбезопасности СУХОВА
Николая Гавриловича
Младшего лейтенанта милиции ТАБОТА Василия Петровича
Капитана госбезопасности ТКАЧЕНКО Дмитрия Григорьевича
Старшего лейтенанта госбезопасности УСТЕНКО Якова Степановича
Младшего лейтенанта госбезопасности ФИЛОНЕНКО
Владимира Прокофьевича
Лейтенанта ФИРСОВА Андрея Сафроновича
Майора госбезопасности ФРИШКО Сергея Александровича
Капитана госбезопасности ХАТЧЕНКО Ивана Антоновича
Младшего лейтенанта госбезопасности ХУДЯКОВА
Ивана Степановича
Капитана госбезопасности ЦЫГАНОВА Андрея Филипповича
Капитана госбезопасности ШАБАШОВА Федора Осиповича
Лейтенанта госбезопасности ЩЕГЛОВА Александра Сергеевича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЩЕДРИНСКОГО
Евгения Иосифовича
Старшего лейтенанта милиции ЩЕРБАКОВА Николая Федоровича

Медалью “ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ”

Капитана госбезопасности АЛАХВЕРДЯН Алмаяка Нагаетовича
Старшего лейтенанта милиции АЛЕКСЕЕНКО Антона Львовича
Лейтенанта госбезопасности АЛЪЯНОВУ Татьяну Семеновну
Младшего лейтенанта госбезопасности АНДРЕЕВА

Николая Александровича

Старшего лейтенанта милиции АНДРЕЕВА Николая Арсентьевича
Младшего лейтенанта милиции АНДРОНОВА Семена Ивановича
Лейтенанта госбезопасности БАБКИНА Георгия Афанасьевича
Капитана милиции БАДЮК Матвея Дмитриевича
Старшего лейтенанта милиции БАЛАБАН Федора Матвеевича
Лейтенанта милиции БАЛИЦКОГО Антона Ивановича
Старшего лейтенанта милиции БЕЗНОСЮК Петра Нестеровича
БЕЛОВА Алексея Яковлевича
Старшего лейтенанта милиции БЕЛОУСОВА Федора Николаевича
Старшего лейтенанта милиции БЕЛЯЕВА Александра Никаноровича
Лейтенанта милиции БЕРЕЗОВСКОГО Марка Венедиктовича
Младшего лейтенанта госбезопасности БОЗИНА Ивана Васильевича
Старшину спецслужбы БРОНШТЕЙН Абрама Григорьевича
Старшего сержанта спецслужбы БУГАЕВСКУЮ

Валентину Николаевну

Младшего лейтенанта госбезопасности ВИТКОВА

Николая Михайловича

Лейтенанта милиции ВОХМИНОВА Николая Васильевича
Лейтенанта госбезопасности ГОЛОВИНА Николая Андреевича
Капитана госбезопасности ГОЛЬДМАН Веру Исааковну
Лейтенанта милиции ГОРЕЛОВА Владимира Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ГРОМОВА

Василия Ивановича

Старшего лейтенанта милиции ГУСЕВА Алексея Сергеевича
Капитана милиции ДЕМЕНКО Кузьму Силовича
Старшего лейтенанта милиции ДОБРЯК Михаила Николаевича
Младшего лейтенанта милиции ДОВШИНА Дмитрия Ивановича
Капитана милиции ДРОЗД Ивана Евстафьевича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЕГОРОВА

Николая Яковлевича

Капитана госбезопасности ЕРЕМИНА Алексея Михайловича
Лейтенанта милиции ЕРШОВА Дмитрия Терентьевича
Капитана милиции ЖЕЛТУХА Николая Феофилактовича
Старшину спецслужбы ЖИТОМИРСКУЮ Софью Борисовну
Старшего лейтенанта госбезопасности ЖУКОВА Ивана Степановича

Старшего лейтенанта госбезопасности ЖУРАВЛЕВА
Виталия Мефодьевича
Младшего лейтенанта милиции ЗЕМЛЯНУХИНА
Михаила Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ЗУБКО Виктора Алексеевича
Лейтенанта ИВЛЕВА Федора Петровича
Младшего лейтенанта госбезопасности ИШУНИНА
Павла Дмитриевича
Старшину спецслужбы КАРАМЗИНА Андрея Лукича
Капитана милиции КОБЫЛЯЦКОГО Ивана Иосифовича
Старшего лейтенанта госбезопасности КОВТУН Петра Алексеевича
Младшего лейтенанта госбезопасности КОНАРОВА
Александра Карповича
Лейтенанта милиции КОНДРАТОВА Петра Васильевича
Младшего лейтенанта милиции КОТОВА Григория Федоровича
Младшего лейтенанта госбезопасности КОРНИЕНКО
Ивана Васильевича
Лейтенанта милиции КОШЕЛЬНИК Иосифа Алексеевича
Младшего лейтенанта госбезопасности КРАЕВА Федора Алексеевича
Майора госбезопасности КРИВОРУК Федора Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности КУДРЯВЦЕВА
Александра Константиновича
Лейтенанта милиции КУЗИНА Ивана Семеновича
Младшего лейтенанта госбезопасности КУЧЕРЯВЫХ
Сергея Тимофеевича
Старшего лейтенанта госбезопасности КАБАНОВА
Матвея Ивановича
Лейтенанта милиции ЛАПШИНА Александра Матвеевича
Старшего лейтенанта милиции ЛЕЖНИНА Николая Михайловича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЛИВИТИНУ
Фаню Абрамовну
Младшего лейтенанта госбезопасности ЛИЛЕКОВА
Степана Андреевича
Младшего лейтенанта милиции ЛИСОВОГО Якова Иовича
Старшего лейтенанта милиции ЛОЗОВА Василия Михайловича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЛЮБАРСКУЮ
Нину Исидоровну
Капитана госбезопасности МАРТЫНОВА Дмитрия Николаевича
Капитана госбезопасности МИРЕР Павла Ильича
Капитана милиции МОГИЛЕВСКОГО Ивана Федоровича
Младшего лейтенанта милиции МОРКОВИНА Гаврила Филипповича
Младшего лейтенанта милиции МОРОЗОВА
Михаила Александровича

Капитана госбезопасности МОСКАЛЕНКО Ивана Михайловича
Сержанта спецслужбы НАУМЕЦ Калистрата Павловича
Старшего лейтенанта милиции НЕЙЗВЕДСКОГО
Павла Григорьевича
Лейтенанта госбезопасности НИКУЛИНА Владимира Григорьевича
Лейтенанта госбезопасности НОВИКОВА Михаила Марковича
Старшего лейтенанта милиции ОЛЕЙНИКОВА Григория Федоровича
Старшего лейтенанта госбезопасности ОСИНА Тимофея Гавриловича
Младшего лейтенанта милиции ОСТАНИНА Якова Ивановича
Младшего лейтенанта милиции ПЕТРОВА Ивана Васильевича
Старшего лейтенанта милиции ПЛАВУЦКОГО Андрея Трофимовича
Капитана милиции ПОЗДНЯКОВА Федора Максимовича
Лейтенанта госбезопасности ПОЛЕВОГО Николая Ивановича
Лейтенанта госбезопасности ПОЛИКАРПОВА Василия Ивановича
Лейтенанта милиции ПОЛУЛЯХ Марка Федоровича
Капитана госбезопасности РЕЗНИК Павла Макаровича
РУДЕНКО Владимира Алексеевича
Лейтенанта милиции РЫНДИНА Владимира Петровича
Младшего лейтенанта госбезопасности САНИНА
Григория Ивановича
Младшего лейтенанта госбезопасности СЕМЕРЕНКО
Тамару Иосифовну
Лейтенанта СИГАЧЕВА Владимира Ивановича
Капитана госбезопасности СИНЦОВА Александра Ивановича
Старшего лейтенанта милиции СЛОВЦОВА
Александра Александровича
Капитана милиции СОЧЕНКО Михаила Михайловича
Капитана госбезопасности СТОГНИЙ Лазаря Федоровича
СУТОЛКИНА Василия Андрияновича
Лейтенанта милиции СУЯЗИНА Андрея Даниловича
Старшего лейтенанта милиции СЫПЧЕНКО Николая Трофимовича
Капитана госбезопасности СЫРОВУЮ Нину Ивановну
Лейтенанта милиции ТАРАНОВСКОГО Фауста Федоровича
Старшего лейтенанта милиции ТЕРЕХОВСКОГО Петра Федоровича
Старшего лейтенанта милиции ТИЩУК Евтихия Ивановича
Старшего лейтенанта милиции ТРОФИМОВА Семена Никифоровича
Старшего лейтенанта милиции УСОВА Александра Герасимовича
Лейтенанта милиции УСТИНОВА Петра Ивановича
Старшего лейтенанта госбезопасности ФИСЕЧКО
Афанасия Александровича
Лейтенанта милиции ФОМИНА Сергея Михайловича
Лейтенанта госбезопасности ЦИБА Петра Корнеевича

Младшего лейтенанта милиции ШЕВЕЛЕВА Ивана Николаевича
Майора госбезопасности ШИПОВА Петра Григорьевича
Старшего лейтенанта милиции ШМАТ Сергея Егоровича
Младшего лейтенанта госбезопасности ШУМИЛИНА
Илью Алексеевича
Старшего лейтенанта милиции ЮНАЧИКОВА Шафи Макаровича
Младшего лейтенанта милиции ЯКУПОВА Карима Абдуловича
Младшего лейтенанта госбезопасности ЯЛОВОГО
Константина Вавиловича

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СОЮЗА ССР *М. Калинин*

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СОЮЗА ССР *А. Горкин*

Москва, Кремль
“ ” _____* 1945 г.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 345-379.
Копія. Машинопис.*

* Так в документі.

№ 67

**ОПЕРАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ
СПРАВ УРСР В. РЯСНОГО НАРКОМУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР Л. БЕРІЇ ПРО ХІД ЧЕКІСТСЬКО-ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ
ПРОТИ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
У СТАНІСЛАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ***

*Зовсім таємно
7 квітня 1945 р.*

№ 404/сп

*Особая папка
Совершенно секретно
7 апреля 1945 г.*

Из Киева

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л.П.

В связи с тем, что Станиславская область является к настоящему времени самой неблагополучной в отношении пораженности бандитизмом, мною было принято решение в течение апреля месяца провести широкие чекистско-войсковые операции по ликвидации оперирующих там банд. В этих целях в Станиславскую область к 30 марта были перебросены из Львовской области 17-я бригада внутренних войск и 42-й погранполк в дополнение к действующим в Станиславской области 19-й бригады и 256-го полка внутренних войск, 19-го погранотряда и погранвойск, занятых по охране границы. Согласно плана вся область разбита на сектора, к каждому из которых прикреплено воинское соединение и опергруппа. Операция начата 1 апреля и будет, согласно плана, закончена 5 мая с.г. С первого же дня начались боевые столкновения.

В ночь на 1 апреля с.г. при выходе на исходное положение подразделения 209-й бригады ВВ НКВД, находясь на марше, в районе села Ясней Рожнятивского района столкнулось с бандой “Довбуша” до 100 чел[овек]. В завязавшемся бою убито 45 и захвачено живыми 3 бандита. Остатки банды до 100 чел[овек], пользуясь темнотой, отошли в район урочища “Нагорбня”.

1 апреля с.г. подразделениями 208-й бригады ВВ НКВД при проческе местности в районе села Суходув Перегинского района обнаружена и полностью ликвидирована бандгруппа численностью 17 чел[овек], в результате боя убито 10 и захвачено живыми 7 бандитов.

* Див. док. № 9, 79.

3 апреля с.г. сводной ротой 206-й бригады при проведении операции по проческе лесного массива, расположенного близ села Кадубно Ка-лушского района обнаружена и полностью ликвидирована боевка СБ численностью 13 человек. В завязавшемся бою убито 11 и захвачено 2 бандита.

3 апреля с.г. в районе села Мазурка, между станциями Коломыя-Снятын была обнаружена банда численностью 35 человек. В результате боя десантной группой 26-го бронепоезда банда была окружена и полностью ликвидирована. Все 35 бандитов убиты во время боя. У банды изъято: тол, машинка-взрыватель и бикфордов шнур.

4 апреля с.г. войсковой группой 208-й бригады при проческе мест-ности и прилегающего лесного массива, расположенного близ села Су-ходув Перегинского района, обнаружена и полностью ликвидирована бандгруппа главаря “Данд” численностью 15 чел[овек]. В результате боя убито 9 и захвачено 6 бандитов. В числе убитых опознан труп главаря банды “Данд”.

Итого за период с 1 по 5 апреля с.г. в ходе продолжающейся операции убито бандитов – 224, задержано: бандитов – 873, бандпособников – 326, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 1137, дезертиров из Красной армии – 6, подлежащих фильтрации – 972. Явилось с повинной: бандитов и уклоняющихся от призыва в Красную армию – 338. Выселено семей бандитов – 150 в количестве 382 человека.

Взяты трофеи: миномет – 1, ПТР – 2, ручных пулеметов – 11, авто-матов – 30, винтовок – 34, пистолетов – 16, гранат – 217, патронов – 32700, электроподрывная машинка, тола в шашках – 10 тонн, мин – 190, телефонных аппаратов – 3. Вскрыто складов – 3.

Наши потери: убито 3 человека, в том числе зам. командира бро-непоезда по политчасти старший лейтенант Абрамов.

Нарком внутренних дел УССР
Верно: Черникова [підпис]

Рясной

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

5-й экз. направлен т. *Леонтьеву*.

„7” апреля 1945 года

№ 408/б

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 384-386.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 68

**ВИРОК УКРАЇНСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ АНДРІЮ МАРИНЯКУ
З СЕЛА ТРЕНЧИЦІ ЗА СПІВРОБІТНИЦТВО З НКВС**

*10 квітня 1945 р.
Копія*

ЗА ЗРАДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ – СМЕРТЬ

Громадянин Мариняк Андрій з села Тренчиці карається дня 10 квітня 1945 року карою смерті через розстріл.

Так скінчить, хто зраджує і кривдить рідний народ, хто як юда служить ворогові і видає в його руки рідного брата на тортури і смерть.

Всіх донощиків – на шибеницю.

Українські повстанці

Примечание: Этот приговор обнаружен в кармане гражданина Мариняк, расстрелянного ОУНовской бандой в ночь на 11 апреля 1945 года.

Верно: [підпис] *Потькало*

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1471. – Арк. 37.
Копія. Машинопис.*

№ 69

**СПЕЦДОНЕСЕННЯ НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДКО, Й. СТАЛІНУ ПРО ВИРОКИ ОСОБЛИВОЇ НАРАДИ
НКВС СРСР ЗА СЛІДЧИМИ СПРАВАМИ НА 647 ЧЛЕНІВ ОУН
І УПА ТА 868 ЧЛЕНІВ СІМЕЙ АКТИВНИХ УЧАСНИКІВ
ОУН Й УПА**

*Цілком таємно
10 квітня 1945 р.*

Снятие копии без разрешения
Секретариата НКВД СССР запрещается
№ 410/б

Особая папка
*Совершенно секретно
10 апреля 1945 г.*

Государственный комитет обороны
товарищу Сталину И.В.

Докладываю, что Особым совещанием при НКВД СССР 7 апреля 1945 года рассмотрено следственных дел на 647 человек, из них осуждено к расстрелу 6 человек и к разным срокам наказания 641 человек[а].

Кроме того, Особым совещанием рассмотрен протокол на 868 человек – членов семей активных участников украинских националистов и Украинской повстанческой армии. Все они осуждены к ссылке в отдаленные районы СССР.

Народный комиссар внутренних дел

Л. Берия

Отпечатано 3 экз.

1 экз. – адресату

2 экз. – Сек[ретариат] НКВД СССР

Печатала *Мамонтова*

Исполнитель тов. *Иванов*

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 387.

Копія. Машинопис.

№ 70

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР
Л. БЕРІЇ ДКО, РНК СРСР І ЦК ВКП(б) ПРО ХІД БОРОТЬБИ
З ВОЄННИМИ ФОРМУВАННЯМИ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ З 15 БЕРЕЗНЯ ПО 1 КВІТНЯ 1945 р.
У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ**

*Зовсім таємно
10 квітня 1945 р.*

411/б

*Копия
Особая папка
Совершенно секретно
10 апреля 1945 г.*

ГОКО – товарищу Сталину
СНК СССР – товарищу Молотову
ЦК ВКП(б) – товарищу Маленкову

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами в западных областях Украины:

С 15 марта по 1 апреля с.г. проведено 850 чекистско-войсковых операций, в результате которых убито 3380 и захвачено живыми 3814 бандитов. Кроме того, при проведении операций арестовано 1313 бандпособников: задержано 416 дезертиров и 2953 уклонившихся от службы в Красной армии. Явилось с повинной 1794 бандита и 1575 уклонявшихся от службы в Красной армии.

Наши потери: убито 87, ранено 104 и пропало без вести 3 человека.

Всего за 13 месяцев проведения операций по ликвидации банд УПА (февраль 1944 года – март 1945 года) проведено 11357 чекистско-войсковых операций. Убито 81470 и захвачено живыми 83902 бандита. Явилось с повинной 62685 бандитов и уклонявшихся от службы в Красной армии.

Взяты трофеи: самолетов “У-2” – 1, пушек – 37, бронемашин – 1, бронетранспортеров – 1, минометов – 399, гранатометов – 21, огнеметов – 16, ПТР – 246, пулеметов – 4385, автоматов – 7210, винтовок – 29066, револьверов и пистолетов – 4078, мин и снарядов – свыше 61300, гранат – свыше 50100, патронов – 5049000, тола – около 950 кг, радиостанций – 186, радиоприемников – 209, типографий – 20, складов с вооружением, боеприпасами, обмундированием и продовольствием – 1072.

Наши потери: убито – 1879, ранено – 2312 и пропало без вести – 319 человек.

Из проведенных за последнее время чекистско-войсковых операций заслуживают внимания следующие:

С 12 по 24 марта была проведена операция по очистке от бандитов Тлумачского и Тисменицкого районов Станиславской области. В результате операции убито 266 и захвачено живыми 798 бандитов. Арестовано 269 бандпособников, задержано 315 дезертиров и уклонившихся от призыва. Явилось с повинной 1375 бандитов и уклонявшихся от призыва.

У бандитов изъято: 3 миномета, 19 пулеметов, 5 ПТР, 26 автоматов, 110 винтовок, 17 пистолетов и много боеприпасов.

В ходе операции ликвидирован районный провод ОУН. Убиты – районный проводник “Гарт” и его заместитель*. Захвачены – районный комендант СБ “Живага” и войсковой референт “Наливайко”.

С 15 по 26 марта была проведена операция по ликвидации банд УПА в Стрийском, Журавновском и Жидачевском районах Дрогобычской области, а также в прилегающих к ним Долинском и Войниловском районах Станиславской области. В результате операции убито 292 и захвачено живыми 825 бандитов. Среди убитых военный референт штаба УПА группы “Запад”-“Мир”, проводник окружного провода ОУН – “Орлет”.

Арестовано 404 бандпособника, задержано 1200 дезертиров и уклоняющихся от призыва. Выселено 428 семей оуновцев. Разрушено 206 укрытий, которыми пользовались бандиты.

Взяты трофеи: гранатомет, пулеметов – 21, автоматов – 51, винтовок – 134, пистолетов – 41, гранат – 136, патронов – 28500.

В ходе операции в органы НКВД явилось с повинной 857 бандитов и уклонявшихся от призыва в Красную армию.

22 марта в Куликовском районе Львовской области проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации банд УПА, возглавляемых сотниками “Кулиш”, “Перемога”, “Железняк” и “Грозный”. В результате операции убито 236 и захвачено живыми 190 бандитов.

У бандитов изъято: 10 ручных пулеметов, 26 автоматов, 50 винтовок, 88 гранат и 10000 патронов.

23 марта в Станиславской области была завершена операция по ликвидации куреня “Благого”, в результате которой курень полностью ликвидирован.

Всего за время проведения операции с 19 по 25 марта убито 347 и захвачено живыми 205 бандитов.

29 марта в Подбужском районе Дрогобычской области группа бойцов пограничных войск НКВД столкнулась с бандой численностью 16 чело-

* Псевдо нерозбірливо.

век. В результате боя все бандиты убиты. Захвачены трофеи: станковый пулемет и 14 винтовок.

Во второй половине марта имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

Львовская область

21 марта в селе Липовцы Перемышлянского района банда численностью до 50 человек подожгла 13 домов. Бандиты убили 3 и ранили 2-х бойцов истребительного батальона.

В ночь на 26 марта в селе Красув Щирецкого района бандиты напали на здание, в котором находились бойцы группы содействия истребительному батальону.

Бандиты подложили под здание мины и взорвали его. В результате взрыва погиб участковый уполномоченный р/о НКВД Бойченко.

Станиславская область

В ночь на 16 марта в селе Похивка Богородчанского района бандиты сожгли 10 домов и убили 12 местных жителей.

В ночь на 20 марта в Перегинском районе бандгруппа взорвала полотно железной дороги и подорвала два паровоза.

В ночь на 26 марта, в селе Дорожи Груздецкого района бандиты убили 26 местных жителей.

Ровенская область

В ночь на 8 марта в Козинском районе бандиты из боевки СБ увели председателя сельсовета села Глубокая Долина – Фаст и одного местного жителя.

В ночь на 30 марта в селе Вараш Рафаловского района бандгруппой убиты председатель сельсовета* и его семья.

Волынская область

15 марта на хуторе Надатин Седлицкого района бандгруппой убит красноармеец войск НКВД. При преследовании бандгруппы убито 2 и захвачено живыми 3 бандита.

* Прізвище нерозбірливо.

Черновицкая область

24 марта в селе Васильево Заставнивского района во время проведения собрания боевкой СБ убиты третий секретарь райкома КП(б)У – Ильин, заведующий военным отделом Амерас и председатель сельсовета Рымник.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Верно: *Гумилев* [підпис]

Л. Берия

Основание: инд. 83 № 497/оп от 26.III.45 г.; № 532/оп от 4.IV.45 г.; № 577/оп от 5.IV.45 г.; № 564/оп от 4.IV.45 г.; № 566/оп от 4.IV.45 г.; инд. № 35/с/452 от 31.III.45 г.; № 35/с/452а от 31.III.45 г.

*ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 388-392.
Засвідчена копія. Машинопис.*

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ

№ 1. Доповідна записка наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії вищому керівництву СРСР про хід боїв з формуваннями УПА з 1 по 15 грудня 1944 р. в західних областях України. *2 січня 1945 р.*

№ 2. Довідка секретаря Ровенського обкому КП(б)У В. Бегми М. Хрущову про результати боротьби проти українських націоналістів у 1944 році. *5 січня 1945 р.*

№ 3. Довідка секретаря Ровенського обкому КП(б)У В. Бегми секретареві ЦК КП(б)У О. Кириченку про стан боротьби проти ОУН і УПА. *5 січня 1945 р.*

№ 4. Супровідний лист наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії до “Інструкції для керівництва генеральних округів” та наказу командування УПА-“Захід” № 9/144 з описом обставин захоплення документів та їх коротким змістом. *6 січня 1945 р.*

№ 5. Доповідь наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати чекістсько-воєнних операцій проти УПА в Станіславській, Дрогобицькій, Тернопільській і Львівській областях. *6 січня 1945 р.*

№ 6. Оперативна інформація НКВС УРСР до НКВС СРСР про хід боїв проти загонів УПА в Дрогобицькій, Львівській та Станіславській областях. *Не раніше 8 січня 1945 р.*

№ 7. Постанова політбюро ЦК КП(б)У про посилення боротьби з українськими націоналістами в західних областях України. *10 січня 1945 р.*

№ 8. Інформація завідувача інструкторським відділом Дрогобицького обкому КП(б)У Штефана до ЦК КП(б)У про привселюдне повішення активних учасників націоналістичного підпілля. *11 січня 1945 р.*

№ 9. Повідомлення народного комісара внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про зміну тактики проведення чекістсько-воєнних операцій та результати операцій зі знищення формувань УПА в Станіславській області. *12 січня 1945 р.*

№ 10. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати крупних чекістсько-воєнних операцій проти формувань УПА у Львівській і Дрогобицькій областях. *13 січня 1945 р.*

№ 11. Доповідна записка секретаря Львівського обкому КП(б)У І. Грушецького секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про арешти органами НКДБ польських націоналістів у Львові. *13 січня 1945 р.*

№ 12. Доповідна записка оргінструкторського відділу Дрогобицького обкому КП(б)У про результати поширення урядового звернення до населення західних областей України. *18 січня 1945 р.*

№ 13. Повідомлення начальника Головного управління НКДБ СРСР з боротьби з бандитизмом комісара держбезпеки 3-го рангу А. Леонтьєва народному комісару внутрішніх справ СРСР Л. Берії про ліквідацію на території Брестської області Білоруської РСР формування УПА, очолюваного М. Редаш (псевдо “Ігор”). *18 січня 1945 р.*

№ 14. Доповідна записка наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії ДКО, РНК СРСР, ЦК ВКП(б) про хід боротьби з формуваннями українських націоналістів з 15 по 31 грудня 1944 р. на території західних областей України. *18 січня 1945 р.*

№ 15. Повідомлення НКВС УРСР до НКВС СРСР про напад збройного формування УПА на м. Городницю – районний центр Житомирської області. *19 січня 1945 р.*

№ 16. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про ліквідацію боївки СБ ОУН на Черняхівських хуторах Острозького району Ровенської області. *19 січня 1945 р.*

№ 17. З оперативної інформації НКВС УРСР до НКВС СРСР про проведення операцій щодо знищення підпілля ОУН у Ровенській області. *20 січня 1945 р.*

№ 18. Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати окремих чекістсько-воєнних операцій проти формувань УПА в Станіславській, Ровенській, Львівській і Дрогобицькій областях. *23 січня 1945 р.*

№ 19. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати окремих чекістсько-воєнних операцій проти УПА в Дрогобицькій, Станіславській і Ровенській областях. *23 січня 1945 р.*

№ 20. Інформація секретаря Львівського обкому КП(б)У І. Грушецького секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про хід боротьби з ОУН і УПА. *24 січня 1945 р.*

№ 21. Інформація НКВС СРСР вищому керівництву Союзу РСР про проведення операцій з очистки тилу Червоної армії в січні 1945 р. *24 січня 1945 р.*

№ 22. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати чекістсько-воєнних операцій проти формувань УПА в Дрогобицькій, Станіславській і Львівській областях УРСР. *Не раніше 26 січня 1945 р.*

№ 23. Доповідна записка наркома внутрішніх справ Союзу РСР Л. Берії ДКО, РНК СРСР, ЦК ВКП(б) про хід боротьби з воєнними

формуваннями українських націоналістів з 1 по 15 січня 1945 р. на території західних областей України. *27 січня 1945 р.*

№ 24. Повідомлення НКВС СРСР вищому керівництву Союзу РСР про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії. *27 січня 1945 р.*

№ 25. Інструктивний лист політбюро ЦК КП(б)У секретарям обкомів і райкомів КП(б)У, начальникам обласних управлінь НКВС і НКДБ західних областей УРСР про посилення боротьби з українськими націоналістами. *3 лютого 1945 р.*

№ 26. Записка заступника наркома внутрішніх справ УРСР Т. Строчака першому секретарю ЦК КП(б)У М. Хрущову про вбивство провідника ОУН(Б) на ПЗУЗ і командира УПА-Північ Д. Клячківського („Клима Савура”). *12 лютого 1945 р.*

№ 27. Постанова ЦК КП(б)У “Про серйозні недоліки у виконанні рішення ЦК КП(б)У від 10 січня 1945 р. “Про посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами у західних областях УРСР”, в Путильському районі Чернівецької області та Локачівському районі Волинської. *12 лютого 1945 р.*

№ 28. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії ДКО, РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про хід боротьби з формуваннями УПА з 15 по 31 січня 1945 р. у західних областях України. *17 лютого 1945 р.*

№ 29. Довідка спецслужб Тернопільщини про наявність формувань ОУН і УПА на території області. *Не раніше 17 лютого 1945 р.*

№ 30. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про захоплення в полон командувача Північно-західного об’єднання груп УПА Ю. Стельмащука (псевдо “Рудий”) і результати проведеної за його свідченнями чекістсько-воєнної операції. *Не пізніше 17 лютого 1945 р.*

№ 31. Інформація наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії ДКО, РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про результати чекістсько-воєнних операцій проти формувань українських націоналістів у Станіславській, Львівській і Дрогобицькій областях. *20 лютого 1945 р.*

№ 32. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати чекістсько-воєнних операцій проти УПА у Львівській, Волинській, Чернівецькій і Тернопільській областях. *20 лютого 1945 р.*

№ 33. Повідомлення НКВС СРСР про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії від ворожого їй елемента станом на 17 лютого 1945 р. *20 лютого 1945 р.*

№ 34. Проект указу Президії Верховної Ради СРСР про нагородження солдатів й офіцерів військ та працівників НКВС СРСР за операції з винищення ОУН та військ УПА на терені Західної України. *22 лютого 1945 р.*

№ 35. Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про операції зі знищення воєнних формувань УПА в Ровенській, Станіславській і Тернопільській областях. *Не пізніше 22 лютого 1945 р.*

№ 36. Повідомлення НКВС СРСР про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії від ворожих їй елементів станом на 23 лютого 1945 р. *24 лютого 1945 р.*

№ 37. Повідомлення прокурора УРСР Р. Руденка секретарям ЦК КП(б)У М. Хрущову та Д. Коротченку про злочинні дії співробітників правоохоронних органів стосовно населення західних областей УРСР. *24 лютого 1945 р.*

№ 38. Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про результати чекістсько-воєнних операцій проти УПА з 5 по 21 лютого у Львівській області. *24-25 лютого 1945 р.*

№ 39. Звіт Волинського обкому компартії до ЦК КП(б)У М. Хрущова про знищення підрозділів УПА. *25 лютого 1945 р.*

№ 40. Постанова ЦК КП(б)У “Про хід виконання власного рішення від 10 січня 1945 р. про посилення боротьби з українськими націоналістами у західних областях УРСР”. *26 лютого 1945 р.*

№ 41. Телеграма НКВС УРСР на ім'я Л. Берії про затримання 25 лютого 1945 р. на території Городоцького району Львівської області німецьких диверсантів. *28 лютого 1945 р.*

№ 42. Інструкція № 11/45 Проводу ОУН(Б) про перехід до нелегальних методів діяльності на звільнених радянських і суміжних територіях. *Лютий 1945 р.*

№ 43. Доповідна записка наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії до ДКО, РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про хід боротьби з воєнними формуваннями українських націоналістів з 1 по 15 лютого 1945 р. на території західних областей України. *3 березня 1945 р.*

№ 44. Постанова Оргбюро ЦК КП(б)У “Про утворення в обкомах західних областей відділів з роботи серед жінок і встановлення посад жінорганізаторів в міськкомах і райкомах компартії західних областей УРСР”. *3 березня 1945 р.*

№ 45. Постанова Оргбюро ЦК КП(б)У “Про скликання міжобласної наради редакторів районних і міських газет західних областей УРСР”. *3 березня 1945 р.*

№ 46. Доповідна записка НКВС СРСР за підписом Л. Берії про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії від ворожих їй елементів. *3 березня 1945 р.*

№ 47. Довідка відповідального працівника ЦК КП(б)У Давиденка для секретаря ЦК КП(б)У О. Кириченка про хід виконання постанов політ-

бюро ЦК КП(б)У щодо посилення боротьби проти українських націоналістів. *6 березня 1945 р.*

№ 48. Доповідна записка Білобожницького РК КП(б)У до Тернопільського обкому КП(б)У про погроми та мародерство бійців винищувального батальйону у селах Чортківського та Білобожницького районів. *8 березня 1945 р.*

№ 49. Доповідна записка НКВС СРСР вищому керівництву СРСР про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії від ворожого їй елемента станом на 9 березня 1945 р. *10 березня 1945 р.*

№ 50. Доповідна записка наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії до ДКО, РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про хід боїв з формуваннями УПА з 15 лютого по 1 березня 1945 р. *12 березня 1945 р.*

№ 51. Спецдонесення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про викриття оунівської організації в Північній Буковині та арешт її керівників. *13 березня 1945 р.*

№ 52. Доповідь НКВС СРСР вищому керівництву Союзу РСР про результати роботи щодо знищення антирадянських формувань та їх баз за 1944 рік. *14 березня 1945 р.*

№ 53. Оперативна інформація НКВС УРСР до НКВС СРСР про результати чекістсько-воєнних операцій проти формувань УПА в Ровенській, Станіславській і Тернопільській областях. *Не раніше 15 березня 1945 р.*

№ 54. Інформація НКВС УРСР на ім'я наркома НКВС СРСР Л. Берії про результати окремих операцій щодо винищення збройних формувань УПА на початку березня 1945 р. *15 березня 1945 р.*

№ 55. Постанова політбюро ЦК КП(б)У про затвердження тексту листа секретарям обкомів КП(б)У, начальникам обласних управлінь НКВС і НКГБ західних областей УРСР про виконання постанови політбюро ЦК КП(б)У від 26 лютого 1945 р. щодо посилення боротьби з українськими націоналістами. *16 березня 1945 р.*

№ 56. Доповідна записка уповноваженого ЦК КП(б)У К. Русакова секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про становище в Магерівському районі Львівської області. *18 березня 1945 р.*

№ 57. Інформація НКВС СРСР вищому керівництву Союзу РСР про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії від ворожих їй елементів станом на 16 березня 1945 р. *19 березня 1945 р.*

№ 58. План Тернопільського обкому КП(б)У стосовно винищення загонів УПА силами військових частин Червоної армії. *20 березня 1945 р.*

№ 59. Доповідна записка Л. Берії Державному комітету оборони, Й. Сталіну щодо ходу операцій зі знищення формувань ОУН й УПА на території Львівської області в лютому 1945 р. та клопотання НКВС СРСР про нагородження військовиків – прикордонників, які у цьому відзначились. *21 березня 1945 р.*

№ 60. Доповідна записка про розгляд Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 березня 1945 р. слідчих справ на 690 осіб. *21 березня 1945 р.*

№ 61. Інформація Л. Берії ДКО, Й. Сталіну стосовно проведення чекістсько-воєнних операцій зі знищення збройних формувань УПА прикордонними частинами Прикарпатської округи з жовтня 1944 р. по лютий 1945 р. й подання НКВС СРСР про нагородження військовиків прикордонних частин Прикарпатського округу й 32-ї дивізії залізничних військ НКВС за відзначення в цих операціях. *26 березня 1945 р.*

№ 62. Доповідна записка наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії ДКО, РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про хід бойових дій з формуваннями українських націоналістів з 1 по 15 березня 1945 р. на території західних областей України. *29 березня 1945 р.*

№ 63. Доповідна записка НКВС СРСР вищому керівництву Союзу РСР про хід очистки тилу діючих фронтів Червоної армії від ворожого їй елемента станом на 28 березня 1945 р. *29 березня 1945 р.*

№ 64. Постанова політбюро ЦК КП(б)У “Про звернення до селян і селянок західних областей Радянської України”. *31 березня 1945 р.*

№ 65. Повідомлення заступника головного представника уряду УРСР з евакуації поляків з території УРСР полковника Гребченка секретареві ЦК КП(б)У Д. Коротченку про арешти органами НКВС і НКДБ працівників апаратів районних польських уповноважених за участь у антирадянській діяльності. *Березень 1945 р.*

№ 66. Клопотання НКВС і НКДБ СРСР ДКО, Й. Сталіну про нагородження орденами і медалями СРСР працівників НКВС та НКДБ УРСР, які особливо себе проявили в ході винищення збройних формувань ОУН і УПА. *6 квітня 1945 р.*

№ 67. Оперативне повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про хід чекістсько-воєнних операцій проти формувань українських націоналістів у Станіславській області. *7 квітня 1945 р.*

№ 68. Вирок українських повстанців Андрію Мариняку з села Тренчиці за співробітництво з НКВС. *10 квітня 1945 р.*

№ 69. Спецдонесення наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії ДКО, Й. Сталіну про вироки Особливої наради НКВС СРСР за слідчими справами на 647 членів ОУН і УПА та 868 членів сімей активних учасників ОУН й УПА. *10 квітня 1945 р.*

№ 70. Доповідна записка наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії ДКО, РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про хід боротьби з воєнними формуваннями українських націоналістів з 15 березня по 1 квітня 1945 р. у західних областях України. *10 квітня 1945 р.*

З М І С Т

ВСТУП.....	3
ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ.....	93
ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ.....	364

Наукове видання

**ОУН і УПА в 1945 році:
Збірник
документів і матеріалів**

Частина 1

РЕДКОЛЕГІЯ:

*Геннадій Володимирович Боряк,
Олександра Михайлівна Веселова,
Віктор Михайлович Даниленко,
Станіслав Владиславович Кульчицький (відповідальний редактор)*

ВСТУП:

Олександр Євгенович Лисенко

УПОРЯДНИКИ:

*Олександра Михайлівна Веселова (відповідальний упорядник),
Владислав Анатолійович Гриневич,
Володимир Іванович Сергійчук*

КОМП'ЮТЕРНИЙ НАБІР –

*Віталій Якович Веселов,
Олександра Михайлівна Веселова*

Верстка і оригінал-макет: *Любов Андріївна Зубець*

Підписано до друку 29.12.2014 р. Формат 70x100/16.

Ум. друк. арк. 30,14. Обл. вид. арк. 27,53.

Тираж 300. Зам. 61. 2014.

Поліграф. д-ця Ін-ту історії України НАН України
Київ-1. Грушевського, 4